

B.TRAVEN

ROZO BLANKA

Romantraduko

PRI LA TRADUKO

tradukis Dorothea Kaiser & Hans-Georg Kaiser
laŭ la unua eldono de la romano
„Die weiÙe Rose“
Librogildo Gutenberg,
Berlino 1929

aranĝis Frank Vohla
Hans-Georg Kaiser

kontrolis Vladimir Türk

Finredakto je la 05-a de septembro en la jaro 2022

ROZO BLANKA

(La rosa blanca)

MEKSIKA RANĈOKANTO

Ĉe la rando de l' *Barranca*
banate tage en sunor',
karesate de Lun' en nokt',
Floras vi, ho, *Rosa Blanca*.

Ĉiutage jam matene
gloras birdoj kante ĝin.
Kiel Dio kreis vin,
floru, Rozo Blanka, bene.

Se diros mi velkonte „ĝis“,
Rozo Blanka, vi plu floru.
Mia lasta viva spir'
Por vi estu ĝisa kis'.

PARTO I

Ĉapitro 01

01

Condor Oil Company estis inter la grandaj usonaj nafto-kompanioj etendintaj siajn entreprenojn al Meksiko, certe ne la plej potenca, kaj ankaŭ ne la plej forta.

Sed ĝi havis la plej grandan apetiton.

Por la evoluado de individuo tiel, kiel por la evoluado de tuta popolo, estas decida la apetito. Eĉ pli kaj tute speciale estas bona apetito decida por la evoluado de grandkapitalista kompanio. La apetito decidas la rapidecon de la potenca disvolviĝo, kaj la apetito tial decidas ankaŭ la elekton de la rimedoj uzataj por atingi la celon: do por esti influrika kaj aŭtoritata potenco en la internacia ekonomia vivo. Moderna grandkapitalista kompanio ne distingiĝas tre de ŝtato pri sia konstruo, esenco, celoj kaj labormetodoj, tiel kiel ankaŭ pri siaj problemoj. La ununura videbla diferenco estas certe nur tiu, ke grandkapitalista kompanio kutime estas pli bone organizita kaj gvidata pli prudente kaj pli lerte ol ŝtato.

Condor Oil Company estis la plej juna el la kompanioj, kiuj en Meksiko batalis kune kaj unu kontraŭ la aliaj, kiam temis pri la superregado sur la merkato. Ĉar ĝi estis la plej juna, tial ĝi estis la plej vorema. Pri la elekto kaj uzado de la rimedoj por gajni influrikan rangon en la konkurso kun la malnovaj kaj potencaj kompanioj, ĝi konis nek skrupulojn nek indulgon. Se ĝi efektive havis principon rilate la manieron

de la batalo, jen tiun: la milito, kiu estas entreprenata plej brutale, daŭras plej mallonge, kaj tial ĝi estas la plej humana.

Tiel ĝi trovis samtempe moralan senkulpigon de siaj agoj, tiel, ke la kompanio, sin mem praviginte, povis diri, ke ĝi batalas plej humane, kaj ke tuj estos paco, kiam ĝi estos gajninta la batalon.

La potenco de naftokompanio dependas ne nur de la nombro de la putoj produktantaj nafton, kiujn posedas kompanio. La potenco dependas multe pli de tio, kiom da terposedaĵo ĝi havas kaj tenas sub kontrolo. Kaj en tiu kazo estas tri konsiderindaj specoj de terposedaĵoj.

Terposedaĵo, kiu tute certe portas nafton; terposedaĵo, kiu laŭ la ekspertizo de la geologoj devas porti nafton; kaj terposedaĵo, kiu laŭ la instinkto de la naftistoj verŝajne havas nafton. La tria speco de terposedaĵo estas tiu, kiu ebligas spekuladojn kaj kiu lasas enspezi milionojn da dolaroj, sen tio, ke eĉ nur unu barelo da nafto estas produktenda.

Tial la batalo de la kompanio temis pri tio gajni pli kaj pli da terposedaĵo. Oni laboris kun pli granda fervoro kaj pli da lerteco konkeri ĉiun terposedaĵon, kiu povus havi nafton, kaj poste pri tio ekspluati la terposedaĵon, kiun la kompanio jam havas, ĝis la lasta hektaro kun ĉiuj teknikaj kaj sciencaj rimedoj.

Ĉar *Condor Oil Company* ne povis eniri per sia kapitalo kaj la kvanto kaj riĉo de siaj produktantaj putoj en la antaŭan

vicon de la gigantaj naftokompanioj, ĝi devis uzi la duan vojon: Gajni pli da naftosuspekta terposedaĵo ol havas iu alia pli granda kompanio. Posedante gigantan amason da terposedaĵo kun nafto aŭ eble kun nafto, kaj kiu tial estis necesa por kontentigi la bezonon de la naftomerkato, ĝi povis dikti prezojn kaj ĝi povis kontroli naftokompaniojn, kiuj sekve de sia giganta kapitalforto ŝajne estis nevenkeblaj kaj nekontroleblaj.

Tiel certe facile klarigeblas, kial ne ekzistis iu fiago aŭ krimo, kiun la agentoj komisie laborantaj por la kompanio, ne estus entrepenintaj por havigi terposedaĵon, por ricevi la deziratan terposedaĵon, se tio ŝajnis necesa por la kompanio.

La Condor Oil Company havis dek ok riĉajn putojn. Tie, kie ĝi nur flaris terposedaĵon, kiu povus havi nafton, aŭ terposedaĵon, kiun eble povus aĉeti iu alia kompanio, ĝi tuj ekagis.

Ĉe la senkompataj negocoj, per kiuj oni krude forprenis terposedaĵojn, kunagadis kompreneble neniam iu el la direktoroj; neniam iu el iliaj plej altrangaj oficistoj, kaj nur tute malofte ĝi lasis labori usonanon en tiu ĉi branĉo. La direktoroj nur tiam aperis, kiam la terposedaĵo, kiun volis havi la kompanio, jam estis en tiuj manoj, kiuj devis teni ĝin preta por la kompanio. La kompanio estis ĉiam nur la dua aĉetinto. La fiajn negocojn plenumis meksikaj aŭ hispanaj, ĉeokaze ankaŭ germanaj subagentoj.

Kondor-kompanio havis sian ĉefkomandejon en San Francisko en Kalifornio. La meksika ĉefkomandejo estis en Tampiko, Meksiko. Ĝi havis filiajn komandejojn en Panuko, en Tukspam kaj en Ebano; kaj ĝi prepariĝis aranĝi ankoraŭ du pliajn oficejojn, unu el ili ĉe la Istmo kaj la alia en Campeche.

Por ĝi laboris elstaraj usonaj, anglaj kaj svedaj geologoj, kiuj estis pagataj bone. Ili havis grandan stabon de topografoj, kiuj devis registri kaj mezuri la terenon. La topografoj ne estis tiel bone pagataj kiel la geologoj, ĉar oni taksis ilian laboron malpli grava. Tial la topografoj vagadis sufiĉe ofte povre aspektante kaj en trivitaj vestoj kiel vagabondoj. La geologoj iom pli proksimis al la direktoroj, ekonomie kaj socie; ĉar ili povis flustri taŭgajn konsilojn pri riĉa naftereno en la orelojn. Sed la topografoj male al tio pli proksimis al la proletaro, kaj ĉar ili ne volis koncedi tion libervole, ĉar ili ja estis studentaj, ili devis pli kaj pli streĉe labori ol la laboristoj, al kiuj tio estis kvazaŭ supo aŭ buljono, ĉu oni rigardas ilin proletoj ĉu ne. La topografojn oni pli ofte kaj pli rapide elĵetis ol fortikajn konstruistojn de borstacioj. Topografoj ekzistis abunde. Dume la konstruistoj de borstacioj estis impertinentaj kiel stratfeĉo, ĉar ili ne hontis ĉeokaze konservigi ankaŭ tomatojn, se ili ne povis konstrui borstaciojn, aŭ se oni elĵetis ilin, ĉar ili traktis per pugnoj la gvidanton de la laborgrupo.

En la regiono de la Kondor-kompanio, preskaŭ tute ĉirkaŭ-ata de terposedaĵoj riĉaj je nafto, kiuj ĉiuj estis en la posedo aŭ luprenitaj de la kompanio, troviĝis la bienego *Rosa Blanca*.

La bienego Rozo Blanka havis amplekson de ĉirkaŭ okcent hektaroj. Ĝi apartenis al la indiĝeno Hacinto Yanyez.

Ties produktoj estis maizo, fazeoloj, kapsiko, ĉevaloj, bovoj, porkoj, krome sukerkano, kaj tiel ankaŭ sukero, kaj krome oranĝoj, citronoj, papajoj, tomatoj kaj ananasoj.

La bienego situis en la naftozono en la norda parto de la federacia ŝtato Verakruco.

La bienego ne riĉigis sian posedanton, eĉ ne bonstatigis lin. Ĉar ĉio estis kultivata kaj mastrumata laŭ malnova tradicio. La vivo en la bienego estis senhasta kaj intima.

Neniu ekscitiĝis. Oni ne hastis, neniu estis pelata, kaj se oni foje sakris severe, jen okazis nur por distriĝo kaj ĉar la vivo deruliĝus tro enua, se la ventiloj ĉeokaze ne povus elblovi aeron.

La helpantoj en la bienego estis indiĝenoj, tiel kiel la posedanto. Ili ne ricevis altajn salajrojn. Certe ne. Sed ĉiu familio havis sian kabanon kun ampleksa korto. La familio rajtis teni bruton laŭ plaĉo, kaj sur la parcelo, kiu estis asignita al ili laŭ la nombro de la familianoj, ili rajtis kultivati, kio ŝajnis al ili necesa por ilia vivteno.

Ĉiuj ĉi familioj, kiuj loĝis tie, vivis de generacioj sur la bienego. Ili estis preskaŭ ĉiuj parencoj kaj boparencoj de la posedanto. Kelkaj el la familioj dankis sian ekeston de la granda naskoforto de unu el la antaŭuloj de Hacinto. Hacinto estis la patrono de preskaŭ ĉiuj infanoj naskitaj sur la bienego, kaj sinjorino Yanyez estis la patronino.

La patrono, el *padrino*, kaj la patronino, la *madrina*, havas en Meksiko multe pli gravan rangon interne de la familia societo ol en iu alia lando surtere. Tio devenas de pramalnovaj tempoj, el longe pasintaj tempoj de la indiĝenoj. Sekve de la tre oftaj edziĝoj de hispanoj kun indiĝeninoj konserviĝis en la moroj de la meksika popolo multnombraj kutimoj kaj moroj de la indiĝenoj tiukaze, se temas pri kuirejo, domo kaj familiaj rilatoj, do en tiuj aferoj, pri kiuj la viro kutime estas pasiva kaj neŭtrala, ĉar ili koncernas la praterenon de l' ino.

La patrono havis en la malnova indiĝena Meksiko – kaj havas ankaŭ nun en Meksiko – same tiom da signifo por la infano, kiel la patro mem. En multnombraj kazoj, se la patro mortas aŭ pro multaj diversaj kaŭzoj montriĝas nekapabla esti la edukanto de la infano, la patrono transprenas ĉiujn rajtojn kaj devojn de la patro. La patrono devas zorgi pri la bonfarto de la infano, al kiu li estas patrono. Kvankam la publika leĝo ne devigas lin plenumi sian devon al la infano, kiu bezonas la helpon, li tamen ne povas retiriĝi el tiu devo; ĉar li perdus pro tio simile tiel certe siajn estimon kaj reputacion en la socio – kiu ja konsistas el familioj – kiel en la okazo, se li fiagus iel alie, kion eble pardonus la leĝo, sed ne la societo, al kiu li apartenas.

La patro de la infano nomas la patronon de la infano *compadre*, tio signifas kunpatro, kaj la patroninon li nomas *comadre*, tio signifas: kunpatrino. Ambaŭ, patrono kaj patro nomas sin reciproke *compadre*, kaj patronino kaj patrino nomas sin reciproke *comadre*. Kaj kiam la patro de la infano vokas la patroninon, jen li ne diras *señora* sed li vokas ŝin *comadre*.

Pro tiuj kaŭzoj rigardas sin la patro de la infano kaj la patrono de la infano reciproke kiel fratoj, kaj la rilato inter ambaŭ estas ofte pli elkora ol tiu inter samsanga paren caro, ĉar la elekto estas libervola kaj la elekto dependas de simpatio, kiun sentas tiuj du homoj reciproke.

Se la indiĝena farmlaboristo elserĉas la patronon, la mastron de la bienego kiel patronon por sia infano, jen la mastro venas. Li estas neniam tro fiero por tio; ĉar li rigardis ĝin granda honoro, ke li estas elektita patrono. Tio estas en la indiĝena sango. Kaj ekde tiu momento, kiam la mastro fariĝis patrono de la infano de tiu farmlaboristo, diras la farmlaboristo ekde tiam ne plu „patrono“ al la mastro, sed *compadre*. Kaj la mastro ne plu diras „He, Juan!“ al la laboristo, sed li diras same *compadre* al li, kvankam la tute ekonomia rango de ambaŭ reciproke ne ŝanĝiĝis. Ili estas de nun fratoj, kaj traktas sin kiel fratoj.

Tiu rilato ekzistas en ĉiuj bienegoj de Meksiko, kie la posedanto kaj la bienegaj homoj estas de indiĝena sango. Tia rilato estigas cirkonstancojn, kiuj alie surtere certe ne troveblas.

Al la patrono apartenas la bienego, ĝi apartenis jam al lia familio antaŭ ol Kolumbo estis naskita. La antaŭulo, la fondinto de la familio estis ja indiĝena princo, la tribestro de tribo de la huastekoj, kiu havis en tiu tereno sian sidejon. Sed la patrono rigardas sin nur utiliganto de la bienego. Li sentas sin respondeca por la bonfarto de ĉiuj, kiuj vivas en la bienego; ĉar li estas ja la *compadre* de ĉiuj, kaj ĉiuj estas liaj *compadres*. Li ne vestas sin pli riĉe ol tiuj, kiuj laboras en la bienego. Li vestas sin per la tilmo, kiel ili, kaj kiel ili li iras kun sandaloj. Li manĝas tortiljojn kaj *frijoles* kiel ĉiuj ceteraj. Sed tamen la rilato estas tute alia ol la patriarka rilato en la malnovaj eŭropaj kamparanaj kortegoj, kie ĉiuj subuloj kaj servistinoj sidas ĉe la sama tablo kun la gekamparanoj.

Ĉi tie ĉiuj estas memstaraj, ĉiuj havas sian propran familion, sian propran mastrumadon. La patrono estas la juĝisto de ĉiuj aferoj de ili, ilia konsilanto, ilia leterskribisto – se li kapablas skribi – , ilia kuracisto, ilia advokato, ilia defendanto kontraŭ instancoj, kiuj postulas neeblan, ilia prizorganto pro malbonaj rikoltoj kaj la prizorganto de iliaj vidvinoj kaj orfoj. Sed li estas neniam 'la' mastro. Li riĉigas sin neniam je siaj homoj. Li havas pli da bruto ol la aliaj, li havas pli da maizo, pli da fazeoloj, kaj li havas iom pli da mono. Iom pli. Ne multe. Ĉar vivas tro da familioj en la bienego. La familioj pliiĝas. Ili pliiĝas abunde. Kaj ĉiuj junaj geedzoj fondantaj novan familion, volas restadi en sia hejmejo, do en la bienego. Kaj por ĉiuj havigendas terpecoj kaj konsiloj. Kaj la patrono havigas ilin. La patrono devas havi iom pli ol la ceteraj, ĉar li havas dudekfoje pli la devoj ol ĉiuj ceteraj.

Kie la patrono estas meksikano de neindiĝena sango aŭ eble eĉ hispano, aŭ ankoraŭ pli terure, eĉ germano, la aferoj deruliĝas tute alie. Jen trovas sin mastroj kaj subuloj, ĉar en tiu okazo la bienego devas riĉe enspezigi monon, por ke ĝi povas esti vendata kun mil procentoj da gajno al iu, kiu plian fojon volas enspezi je ĝi mil procentojn. Jen ankaŭ ne ekzistas *compadres* kaj ne *comadres*.

Sed Hacinto Yanyez, la patrono de la bienego *La Rosa Blanca* estis indiĝeno. Kaj ĉar li estis indiĝeno kaj sekvis malnovajn indiĝenajn leĝojn, sen scii la laŭvortan tekston, ĉar li havis ĝin en la sango, tial kunpuŝiĝo de usona naftokompanio kun li devis konduki al tragedio. Ĉar la armiloj, kiujn li sciis uzi, kaj kiujn uzi li estis kutimiĝinta devis fiaski kontraŭ usona granda kapitalista kompanio, kiu devas enspezi milionojn por garantii al siaj akciuloj la posedon de luksojaĥto kaj aĉetojn en la bulvaroj de Parizo.

03

La ceterajn bienegojn, bienojn kaj ranĉojn de la regiono akiris la naftokompanio Kondor laŭ la kutima maniero. Tiel, kiel oni povas gajni terposedon ĉi-maniere. Tiuj terposedoj estis parceligitaj kiel *lotes*. Kiel *lote* nr-o 1 *lote* nr-o 2, kaj tiel plu ĝis *lote* nr-o 78. *Lote* estas kvazaŭ parcelo aŭ tereno.

Sed en la familia ornamaĵo de la Kondor-kompanio mankis perlo. La plej bela perlo inter ĉiuj, la bienego *La Rosa Blanca*, Rozo Blanka.

Ĉirkaŭe troviĝis la plej produktiva naftoregiono. La plej nafortiĉaj putoj, kiuj elŝprucigis tiel potence kaj larĝstrie la nigran oron, ke ĝi pafiĝis dum la unua elblovado kvincent metrojn alten en la nubojn kun la orelsurdiga muĝado de giganta akvofalo aŭ kun la furioze laŭta spirsiblado de kvindek unuiĝintaj ekspreslokomotivoj, kiuj malfermas samtempe siajn ventilojn. Tiuj plej produktivaj putoj situis ĉe la limoj de la bienego.

Kondor-kompanio devis atingi la posedrajton de Rozo Blanka, eĉ en tiu kazo, se ĝi devus provoki pro tio militon de Usono kun Meksiko. Iliaj direktoroj kaj akciuloj ja neniu-kaze kunmarŝis en la militon. Ili estis tro maljunaj por tio, kaj se ili ne estus tro maljunaj, tiukaze la kuracistoj konstatus, ke ili estas kormalsanaj, malsanaj je diabeto aŭ havas malfortajn pulmojn.

Oni antaŭofertis al *señor Hacinto Yanyez* ĉiujaran farmopagon de kvin dolaroj por ĉiu hektaro dum dudek jaroj kaj krome okprocentan partopagon de la gajno.

Sed Hacinto diris al la agentoj: „Tion mi ne povas fari. Mi ne povas farmigi la bienegon. Mi ne rajtas fari tion. Ankaŭ mia patro ne farmigis ĝin. Ankaŭ ne mia *abuelo*, mia avo. Ankaŭ ne ties patro. Mi devas reteni ĝin por tiuj, kiuj venos post mi. Ankaŭ ili bezonos manĝon. Kaj ili devos reteni ĝin por tiuj, kiuj venos post ili. Tiel tio estis ĉiam. Ankaŭ mi ricevis ja la oranĝarbojn kaj nukсарbojn de mia patro. Se li ne estus plantinta ilin, mi ne havus oranĝojn kaj neniujn citronojn kaj ne nuksojn. Tial mi devas planti junajn arbojn, por

ke ankaŭ tiuj, kiuj vivos post mi, havos oranĝojn kaj citronojn kaj nuksojn. Tio estas la sama rilate la bienegon. Tion vi ja povas kompreni, *señor* Pallares, ĉu?“

Señor Pallares, la agento, la aĉetisto de *Condor Company* kompreneble ne povis kompreni tion, ĉar li neniam posedis teron. Kaj tial, ĉar lia patro neniam havis terposedon. Li estis nur *licenciado*, advokato, tiel, kiel lia patro.

Li venis al la kompanio kaj diris tie, ke Hacinto estas freneza.

Pri tio diris la direktoro: „Se Hacinto estas freneza, tiukaze oni ja povus sendi lin en frenezuldomon.“

Hacinto ne estus la unua, kiu estus sendita en frenezulejon kaj tie kadukiĝus kaj mortus, ĉar naftokompanio ne povus ricevi alie ties posedon. Dekoj da homoj estis senditaj en frenezulejon. Ĉar freneza estas ĉiu, kiu rifuzas akcepti pagoprezon por peco da tero, kiu estas milope pli alta ol estis la aĉetprezo por tiu terposedo, antaŭ ol oni trovis nafton proksime.

Venis alia agento. Denove meksikano. Kaj denove *licenciado*, advokato sinjoro Perez.

Li venis kun la granda monsako, tuj kunportis la trembrilan oron. Ne ĉion. Sed tamen grandan parton. Li esperis, ke la aspekto de la bele monerigita mono faros cedema Hacinton.

Advokato Perez ne ofertis farmopagon. Li volis aĉeti la bienegon. Tio enspezigus pli da mono, kaj tial estis pli granda

tento.

„Sed mi ja ne povas vendi la bienegon, *señor licenciado*“, diris Hacinto kun sia trankvila stoika maniero. La tempo por li ne estis difinita nocio, tial li ankaŭ ne lasis urĝigi sin dum la parolado. „Mi vere ne povas vendi la bienegon. Ĝi ja tute ne apartenas al mi.“

„Kiel?“ demandis sinjoro Perez. „Ne apartenas al vi, ĉu? Tio estas ja nova. Ĝi legeblas ja en la registroj kiel via propraĵo.“

Hacinto ridis: „Kompreneble ĝi apartenas al mi, Rozo Blanka, tiel, kiel ĝi iam apartenis al mia patro. Sed ĝi tamen ne vere apartenis al mia patro. Mi opinias, ke la bienego ne apartenas al mi tiel, ke mi povus fari kun ĝi tion, kion mi volas fari. Ĝi apartenas ankaŭ al tiuj, kiuj volos vivi post mi. Por tiuj mi estas respondeca. Mi estas nur la administranto por tiuj, kiuj pli poste volos vivi kaj vivos. Kiel mia patro estis nur la administranto, kaj ties patro, kaj ties patro, kaj tiel plu malantaŭen. Kaj tiel ĉiam plu antaŭen.“

„Tio estas ja sensencaĵo, *señor Yanyez*. Lasu zorgi pri si la aliajn. Ili povas ja doni al siaj infanoj la monon aŭ postlasi ĝin. Ili povas fariĝi kuracisto en Meksiko aŭ advokato. Aŭ ili povas aĉeti belan magazenon, kie ili povas fervore enspezi kaj ili povas aĉeti aŭtomobilojn.“

„Sed ili ja ne havus terpecon“, diris Hacinto obstine. „ili devos ja manĝi. Kiel ili manĝu, se ili ne kultivos maizon.“

„Nu, ne estu tiel ŝtipkapula“, diris sinjoro Perez. „Iliaj

posteuloj povas ja aĉeti la maizon por la tortiljoj, ili tiam havos ja sufiĉe da mono.“

„Sed la maizo devos ja esti kultivata. Iu ja devos planti maizon. Sed por tio oni bezonos terpecon. Aŭtomobilo eble estas tute bona, sed ĝi ja ne estas maizo. Kaj ankaŭ viando mankus. Kaj ankaŭ fazeoloj kaj kapsiko.“

Sinjoro Perez rezignis interparoli tiel plu kun la stulta indiĝeno. Li atakis de nova flanko.

„Vi ja iam fariĝos olda, ĉu ne?“

„Ne“, respondis Hacinto, „mi ne fariĝos olda. Kiam mi fariĝos maljuna, mi estos morta. Tiam mi mortos. Olda mi ne fariĝos. Ankaŭ mia patro ne maljuniĝis. Li estis tuj morta, kiam li supozis ne povi labori plu. Li ne estis maljuna. Li la-boris ĝis la lasta tago. Kaj mi ne povas vendi la teron, ĉar ankaŭ tiuj, kiuj venos poste, devos havi terposedon.“

Li nun komencis denove ĉion rakonti laŭvice, kion li jam diris al la advokato Pallares, pri la oranĝarboj kaj nuksarboj kaj pri la postgeneracioj, kiuj kulpigus lin, ke li fie zorgis pri ili, kaj ke ili devos malsatmorti, ĉar li fordonis la terposedon.

Sed kiam li rememoris, ke li diris ĉion tion jam iam pli frue al iu, kaj kiam li vidis, ke liaj vortoj faris eĉ ne la plej etan impreson al sinjoro Perez, kiam li ekkonis, ke sinjoro Perez, kvankam li estas edukita advokato, tute nenion komprenas

pri terposedo kaj devoj kaj pri ĉiuj ĉi aferoj, kiuj tiom gravas al Hacinto, jen li ekhavis novan ideon. Ĝis nun li, kiam li parolis pri tiuj, kiuj venos post li, kaj bezonos manĝon, pensis nur pri siaj propraj infanoj kaj posteuloj kaj nur pri posteuloj ĝenerale.

Sed nun, kvazaŭ iu sur la rekta vojo de penstransigo rememorigis lin pri tio, li ekkonsciiĝis, ke li havas ja ankoraŭ multe pli grandajn devojn. Pli altajn devojn ol tiuj pri siaj propraj posteuloj. Kio do okazu kun siaj *compadres*, kun siaj *comadres*? Kio okazu kun la sesdek familioj, kiuj vivas sur lia bienego? Tiuj ĉiuj estus senhereditaj, senterigitaj, elradikigitaj, se li vendus la bienegon. Ili ĉiuj estis ja liaj infanoj, liaj protektatoj, liaj zorgatoj, liaj ordonitaj ŝirmatoj. Kiel li povus forlasi ilin kaj forpreni la teron de ili? Ili estis lia sango kaj lia animo, simile al liaj korpaj infanoj. Kaj ĉiuj ja iutage estos entombigitaj kaj sekvataj de tiuj, kiuj post ili estos en la vico, sed antaŭe ili bezonos terposedon por povi esti en la mondo.

„Ne“, „mi ne povas vendi la bienegon, *licenciado*.“ Li diris tion nun eĉ pli decidite ol antaŭe. „La bienego ne apartenas al mi, ĝi apartenas ja ankaŭ al miaj *compadres*. Kion tiuj tiukaze faru?“

Sinjoro Perez bruligis cigaredon, ludis certan tempon kun la vaksfadenetoj, kvazaŭ li serĉus ankoraŭ la plej bonan respondon por venki Hacinton per unu frazo por ĉiam.

Kiam li estis tute distordiĝinta la fadenetojn, li diris: „La homoj, ĉu? Ili ĉiuj povos labori en la naftokampadejoj. Ili

perlaboros multe pli ol ĉi tie en la bienego. Ja kiom ili ricevas ĉi tie? Kvindek centavojn ĉiutage. Eble okdek. En la naftokampadejoj ili enspezos kvin pesojn, ok pesojn, kaj laboras nur ok horojn. Ili vivos multe pli facile. Ili povus aĉeti botojn por si kaj por siaj edzinoj silkajn robojn kaj lakŝuojn kaj parfumitan sapon. Se ili ŝparos, kaj ne ĉion fordrinkos, ili baldaŭ povos aĉeti por si magazenon.“

Hacinto ne komprenis tion. Li tute ne sciis, pri kio estas la parolo. En lia kapo estis ĉiam nur unu penso, ununura penso. Sed tiu penso estis tiel forta, ke ĝi ampleksis kaj klarigis por li la tutan mondon kaj ĉiujn problemojn de ĝi. Ĉiuj demandoj en tiu ĉi granda penso por ĉiam estis solvita por li. Li ne povis esprimi tiun penson per la belaj vortoj de poeto, ankaŭ ne per la arabeskaj frazoj de sciencisto kaj ne per la nombropelmelo de ekonomo. Li ĉiam povis nur diri ĝin per mallonga simpla frazo: „Sed ili tamen ja ne havos plu pecon da tero, kaj ili ja tamen ne povus kultivi maizon.“

La vorto maizo havis por li, la indiĝenon, la saman signifon kiel por eŭropano la frazo: „Nian ĉiutagan panon donu al ni hodiaŭ.“ Hodiaŭ, hodiaŭ, kara Dio; ĉar ni ne povas atendi ĝis morgaŭ, ni malsatas hodiaŭ, kaj se ni ne havos la panon hodiaŭ, tiukaze ni morgaŭ estos mortaj.

Sed por la advokato la eterna ripetado de la sama frazo, kiun Hacinto sciis, estis enua. Hacinto sciis efektive neniun alian frazon, ĉar en la frazo ja kaŝiĝis lia tuta saĝo, kiel la saĝo de ĉiuj homoj de eterne radikas en la frazo: „Tero estas pano, kaj pano estas vivo.“. Nenion pli oni bezonas!

Sed la advokato Perez sciis, ke oni povus aĉeti maizon ĉie. Oni bezonas ja nur monon. Kaj la monon oni povas perlabori. Facile perlabori. Por la mono, kiun la kompanio promesis al li, se li havos sukceson pri la aĉeto de Rozo Blanka, li povus aĉeti tutan ŝipkargon da maizo. Maizon, maizon kaj maizon. Pri io alia ĉiuj tiuj ŝtipkapaj indiĝenoj ne pensas laŭ li.

Tamen: spite al ĉiu sia prudento kaj ĉiu sia edukiteco pri juro la advokato Perez ne pensis pri tio, ke la maizo ja tamen devas esti kultivata, se oni volas ĝin havi aŭ aĉeti. Ie la maizo devas esti kultivata. Sed la advokato vivis ja en alia mondo, kie oni povas disigi maizon kaj teron, sen tio, ke oni konsciiĝus pri la problemoj evoluigantaj el tio. En lia mondo la rilato maizo kaj tero, homo kaj tero estis tute disigitaj. En lia mondo oni jam ne plu pensis pri maizo, sed oni pensis nur pri la produkto. En lia mondo oni diris: „Kion koncernas nin tiuj, kiuj venos post ni? Post ni pro ni la mondo pereu kun sendrata filmprezentado en la dormoĉambro. Tero, tero, tero. Kio estas tero? Ni bezonas la teron por nafto, por ke ni povu nutri niajn aŭtomobilojn. Maizo, ĉu? Teron por maizo, ĉu? Iru inferen tiuj stultiĝintaj indiĝenoj! Se ni bezonos maizon, ĉar ni foruzis la tutan teron por nafto, jen ni faros ĝin per maŝinoj kaj aĉetos ĝin en konservujoj.“

04

„Hacinto“, diris konfide nun sinjoro Perez, kaj li parolis insiste kiel viro, kiu persvade parolas al sia frato forkurinta de hejme por instigi lin reveni hejmen, ĉar la patrino plorsingulte ploradas. „Hacinto estu foje prudenta. Mi ja ne volas

trompi vin.“

„Tion mi tute ne supozas, ke vi volas fari tion“, respondis Hacinto.

„Mi volas honeste aĉeti la bienegon de vi por bona prezo.“

„Sed *señor licenciado*, mi ja ne povas... la teron ...“

„Haltu, haltu“, interrompis lin sinjoro Perez laŭ maniero, per kiu oni parolas al malsanulo, kiun oni ne rajtas ekscitigi.

„Tamen, Hacinto, vi povas vendi.“

„Ne, mi ne povas“, diris la indiĝeno eĉ pli obstine ol antaŭe.

„Mi ne havas rajton pri tio. La haciendo ne apartenas al mi.“

„Ne ripetu nun pluan fojon, mi petas vin, tiun sensencaĵon. Mi trarigardis la registrojn kaj trovis, ke la terposedaĵo apartenas al vi. La jurodokumentoj estas tute en ordo. Mi neniam vidis tiajn bonkvalitajn kaj aŭtentikajn jurajn dokumentojn. La bienego apartenas al vi, kaj vi povas fari kun ĝi, kio plaĉas al vi. Vendi aŭ fordonaci aŭ farmigi.“

„Sed miaj *compadres* kaj tiuj, kiuj postsek...“

Sinjoro Perez, ekzercita pri la artifiko de lerta advokato, ne lasis tempon al la indiĝeno sin denove kroĉiĝi al la malnovaj obstinaj pensoj. Li sciis nun jam, kio sekvus denove, kaj tial li tuj denove atakis: „Ĉiuj ĉi viroj de la familoj, kiujn vi havas ĉi tie en la bienego, ricevos laboron en la naftokampadejoj

de la Kondor-kompanio. Tion mi promesas al vi. Mi skribos tion aldone en la kontrakton kiel aĉetkondiĉon. Neniu el la homoj enspezu malpli ol tri pesojn ĉiutage, kaj se ili lertiĝos kaj spertiĝos pri la laboro, jen kvar aŭ kvin pesojn.“

„Jes, tion mi jesas“, opiniis Hacinto, „tiom enspezas la peonoj en la naftokampadejoj. La *muchacho*, la filo de José el tiu ĉi bienego laboras en naftokampadejo kaj ricevas kvar pesojn. Ankaŭ la filo de Pedro laboras en naftokampadejo, li volas enspezi monon, ĉar li volas geedziĝi kaj la bopatro postulas bovon kiel donajon por la knabino. Sed Marcos, kiu krome laboris en naftokampadejo denove estas ĉi tie. Li diris, ke li neniam volas reiri en naftokampadejon, kaj eĉ, se oni donus dek pesojn al li ĉiutage. Li volas prefere restadi ĉi tie en la kamparo. Li diras, ke li ĉiam estis malĝoja en la kampadejo, kaj ĉi tie li ridas ĉiam.“

„Li simple estas stultulo, la bubo. Oni simple devas kutimiĝi pri tio, se oni volas enspezi monon“, diris la advokato. Kaj li pravis. Kiel ĉiuj de lia profesio.

Li deturnigis nun pro ŝanĝo la interparoladon al alia temo: „Se vi ĉi tie havos tiun sumegon da mono, Hacinto, jen vi povos aĉeti aŭtomobilon.“

„Mi ne bezonas aŭtomobilon“, diris Hacinto indifere.nte.

„Sed, viro, *hombre*, jen vi povas esti post tridek minutoj en Tukspam.“

„Sed mi ja tute ne volas esti post tridek minutoj en Tuks-

pam. Mi volas interparoli kun la homoj ĉevoje kaj rigardi kiel kreskas ilia maizo, kaj kion faras la idoj, kiujn mi ĉiujn konas, kaj mi volas rigardi, ĉu la bluaj anemonoj jam ekfloras, kaj ĉu la grandaj testudoj ĉe la laguno metis ovojn en la sablon kaj ĉu la peza mahagonarbo, kiu derompis antaŭ kvar jaroj kaj metis sin transverse de la vojo, ankoraŭ nun ne ekputras. Mi jam dufoje submetis fajron, por ke ĝi trabrulu. Sed ĝi ne trabrulas kaj ni ankoraŭ nun devas ĉirkaŭrajdi ĝin.“

„*Estupido*, stulte, stulte“, diris sinjoro Perez iom pli laŭte kaj poste laŭte: „ – sed vidu, en aŭtomobilo...“

„Se mi volas iri al Tukspam por vendi porkojn aŭ por kunporti novan ĉapelon por Nazario, tiukaze mi prenas la flavan mulon Macho kaj ekrajdas frue je la tria kaj tridek kaj estas je la naŭa en Tukspam. Tio estas tiam la ĝusta tempo por mi. Kaj mi vidis ĉion sur la vojo, kaj mi parolis kun Rafael, kiu metis al si novan palmtegmenton sur la *jacalon*, sur sian domon, ĉar la alia estis tro malnova kaj tralasis akvon, kiam pluvis. Tiam mi ankoraŭ estas sufiĉe frutempe en Tukspam. Mi ne bezonas aŭtomobilon. Tute ne, *licenciado*.“

Sinjoro Perez sentis sin denove senespera, kostis al li evidente grandan penon trovi novan ideon por fari alloga al Hacinto la posedon de multe da mono.

Sed antaŭ ol li povis elpensi ion novan, kio eble povus pli proksimigi Hacinton al la mondo de la monuloj, la indiĝe-

no fine trovis respondon al la oferto okupigi ĉiujn *compadres* kiel laboristojn en la naftokampadejoj. Li ne povis enkaŭpe tiom rapide labori kiel advokato ekzerciĝinta pri tio. En lia kazo tio daŭris pli longe. Sed kvankam tio daŭris pli longe, li trafis tamen la decidan punkton. Kaj li trovis ĝin pli precize ol sinjoro Perez atendis tion.

Li diris: „Tio estus vere bona, se la viroj ĉi tie ricevus laboron en la naftokampadejoj. Povas ja esti, ke ili tie povos labori kaj enspezi monon. Sed, se la puto estos borita, tiam ja ne plu estos laboro por la homoj. Jen ili ankaŭ ne plu ricevos monon.“

„La kompanio ne boras nur ĉi tie putojn, ĝi havas multe da terposedaĵoj. Jen la homoj de ĉi tie estos do senditaj tien.“

Hacinto estis nun evidente sur la ĝusta vojo, ĉar li diris nun: „Sed tie, kien oni sendos la homojn tiam, estos ja tamen la homoj de tiu regiono, kiuj volas havi laboron. Kion tiuj tiukaze faros?“

„Sinjoro Perez sentis, ke li estas superruzita. Li ne trovis la fadenon el ĉi tio. Sen multe pensi pri tio elkreis de li: „Tiuj homoj do devos iri plu por rigardi, kie ili trovos laboron.“

„Sed oni ja forĉetis la terposedon de ili, kiel ili do tiam povos vivi, se la viroj de ĉi tie revenos? Ili ja ne havos plu terpecon. Ili ĉiuj devus morti, kiam la viroj revenos ĉi tien. Oni ankaŭ ne boros eterne. Iam la nafto estos ja elĉerpita. Tiam ĉiuj viroj estos forgesintaj kiel oni kultivas maizon.“

Tiel simple kiel ĉiuj problemoj estas, se disponeblas sufiĉe da terposedo kaj se la homoj komprenas kultivi ĝin, tiel komplikitaj fariĝas subite la plej simplaj demandoj, tuj kiam la homoj estas forŝiritaj de sia tero. Tion nun eĉ sinjoro Perez ekakceptis. La indiĝeno tute ĵetis lin el lia sekura pozicio interne de la homa socio. Li eĉ katapultis lin el ĉiuj ĉi saĝoj, kiujn sinjoro Perez akiris en lernejoj kaj en la vivo. Se estus antaŭ li alia advokato, alia edukita viro, ja, eĉ se estus nur komercisto el pli granda urbo, tiukaze li iel povus solvi la problemojn. Kun alia viro, kiu vivas en la urbo kaj en urbaj akirebloj, li povus priparoli tiujn demandojn. Ili certe atingus solvon, kiu kontentigus ambaŭ personojn, ĉar ili ambaŭ parolas la saman lingvon. Ili povus paroli pri leĝoj, kiuj tiukaze necesus, pri parlamentdecidoj, pri dekretoj de la prezidento, pri pli bonaj transportebloj, pri amasproduktado de necesaj agrikulturaj produktoj, pri amasproduktado sekve de ampleksiĝanta uzado de ege fortaj maŝinoj kaj sciencaj instruoj. Kompreneble la demando ĉiam restus nerespondita: De kie ni prenu la teron por tio? Ĉar la aserto, ke oni povas fari maizon el la ruboproduktoj de la nafto aŭ el la skorioj de la ŝtonkarboj, ŝajnis eĉ al *licenciado* iom troigita.

Kiel ajn estis, kontraŭe al la perpleksiga simpleco, per kiu Hacinto vidis la problemojn de la homa socio kaj de la homa estado, sinjoro Perez sentis sin tre senhelpa. Li ne povis atingi la indiĝenon. Estis, kvazaŭ la indiĝeno starus sur alia planedo, al kiu oni neniam kaj kun neniu rimedoj povus transvojaĝi el tiu planedo, sur kiu staras la *licenciado*.

La indiĝeno ne sentis, ke li venkis la advokaton, ĉar li ne

komprenis, ke iu povus pensi alie ol li mem, ol la indiĝeno, kiu vivas sur la tero kaj kun la tero, kiel produkto de la tero. Simile al arbo.

Tial Hacinto ankaŭ ne venkeblis per la lasta armilo, kiun la *licenciado* supozis la plej forta armilo, kaj kiun li retenis ĝis la lasta momento.

05

Sinjoro Perez manprenis la blankan tolsaketon. Li takse pesis ĝin dum konsiderinda tempo kaj tiam li elverŝis kun rapida movo la tutan enhavon. Ili ĉiuj estis dekpesaj oromoneraj. *Hidalgos*. Ĉar oni stampis sur ĉiujn la bildon de la meksika liberiga batalinto Hidalgo.

Sinjoro Perez komencis nombri la monon, kvazaŭ la aĉeto jam estus okazinta.

Li suramasigis la monerojn kolonete, po kvindek hidalgojn, unu sur la alian. Tio aspektis tre edifa.

Finfine li starigis kvarcent kolonetojn, laŭvice kiel soldatojn.

Plaĉe, preskaŭ kontemple, li transrigardis la regimenton kaj diris: „La kompanio pagos al vi kvincent pesojn, *500 pesos oro nacional* por hektaro. Okcent hektaroj estas kvarcent mil oraj pesoj. Tio ĉi estas nur ducent mil da ili. Vi do ricevos ankoraŭfoje la saman monton. Jam morgaŭ, se vi deziras tion.“

Sed la impresoj, kiujn sinjoro Perez esperis veki per tio, tute ne ekestis. La indiĝeno por tiu sumo da oro evidente ne havis komprenon. Se oni estus metinta antaŭ li monton da maizo aŭ kvincent porkojn, li estus kompreninta tion. Kompreneble li ankaŭ pro tio ne estus vendinta la bienegon Rozo Blanka. La maizo iutage estus formanĝita, kaj la porkoj iutage manĝitaj. Kaj kio poste? Malsato por tiuj, kiuj sekvas. Fidinda estas nur la tero. Ĝi naskas de eterneco ĝis eterneco, nelacigeble donaceme, de eterneco ĝis eterneco ripetigante virgulinece, tremante pro amo, arde akceptante, jubile naskante, kontente velkante kaj tiam denove okazas la kvieta kaj sankta ekĝermado de kortuŝa virgulineco tremanta de amo kaj tiel plu kaj tiel plu, de eterneco ĝis eterneco, kiel la suno, kiel la luno, kiel tago kaj nokto.

Sed la mono, la maizo, la porkoj, kiom ajn ili estis, ĉio ĉi ekzistis nur unufoje kaj neniam denove.

Ankaŭ Hacinto sciis sufiĉe bone la valoron de hidalgo. Tio estis cent aŭ cent kvindek aŭ nur okdek kilogramoj da maizo, laŭ la merkata prezo. Estis elkreskinta porko de meza kvalito. Unu hidalgo, dek pesoj, estis multe da mono. Tre multe da mono. Sed tiu ĉi regimento de ormoneroj, kiuj ĉi tie laŭvicis sur la tablo, ne faris impreson al Hacinto. Ties valoron li ne kaptis. Tio estis mistifikaĵo. Tia valoro ne ekzistas.

„Tio aspektas tre bele, *señor licenciado*“, li diris fine por dediĉi ĝentilan agnoskon al la ludado de la advokato.

„Tio ĉio apartenos al mi, Hacinto“. Sinjoro Perez subite

ciumis lin por montri sin sufiĉe frateca. „Tio ĉio apartenos al ci kaj ankoraŭfoje tiom multe, ĉar tio estas nur unu duono, por Rozo Blanka.“

La advokato ankaŭ tute rajtigite estus povinta oferti la monon al Hacinto por la rajto tranĉi la koron el ties vivanta brusto.

Tiel okazis, ke tiu regimento el oro ne viviĝis por Hacinto. Ĝi ne vekis songojn en li. Ĝi ne inspiris esperojn en li. Tiuj ĉi kolonetoj ne havis potencon pri li kaj ne povis gajni potencon pri li, ĉar antaŭ liaj okuloj staris io pli granda, io pli grava, io pli sankta.

Kion li posedis, tion li transprenis de siaj patroj, ne por posedi ĝin kiel proprajon, sed por konservi ĝin kaj iam doni ĝin plu al la posteuloj. Kion li posedis, tio estis nur prunedonita al li, estis nur lia posedo por administri ĝin por la venontaj generacioj. Lia alta devo estis pludoni la prunedonitan havaĵon nemalpliigite, kiam venos lia horo. Kion li povus diri, se li iam renkontus siajn patrojn en la ĉasterenoj de la eterneco kaj ili demandus lin: 'Kion vi faris kun nia havaĵo? Kion vi faris kun la havaĵo de niaj nepoj kaj pranepoj?' Pro honto li devus kaŝi sin en la plej foraj kaj plej tenebraj anguletoj de la arbustaĵoj, kien neniam penetras la suno kaj neniam la luno lasas ŝvebadi sian mildan arĝenton. Kaj kio estus, se eĉ ĉiuj ĉi patroj de liaj *compadres* venus kaj demandus lin: 'Kion vi faris kun niaj filoj kaj filinoj?' Kaj tio tiel irus plu ĝis praeternaj foraj tempoj. Ĉiujn tridek aŭ kvardek aŭ kvindek jarojn novaj viroj venus supren en la verdajn ĉasterenojn kaj demandus lin: 'Kie estas la havaĵo,

kiun viaj patroj konfidis al vi por ni?' Ili elŝirus lin el liaj malhelaj anguletoj kaj tiam reĵetus lin, se li ne povus respondi. Tiel tio irus plu de eterneco ĝis eterneco. Kaj neniam estus trankvilo. Neniam trankvilo.

Kaj tiel, dum la oro antaŭ li ne ekricevis vivon, Rozo Blanka en tiu momento, dum oni batalis por ĝi, ricevis la tutan vivon. Ĝi alprenis formon. Ĝi parolis al li. Ĝi ridis al li. Ĝi fariĝis persono. Li aŭdis ĝin kanti.

Li ne plu povis elteni tion. Li ekstaris kaj paŝis al la malfermita pordo.

06

Tie li staris kaj transrigardis la tutan korton. La korto, kiel plej ofte, ankaŭ tiutage laŭaspekte ne tro laŭordis. Tion kaj ĉi tion li volis ŝanĝi jam pli ol centfoje. Ĉiam, kiam li vidis la korton, li volis ŝanĝi ion, sed ĉiam tuj poste tio estis forgesita kaj restis.

Tie en angulo proksime de la latbarilo kuŝis malnova disrompita rado de muloĉaro, je kies ekzisto neniu plu povis rememori en la haciendo.

Tiu ĉarorado putris tre lante, ĉar ĝi estis farita el fere dura ligno. Ĉiun sabaton ĝi estis forportenda, kaj je dimanĉo matene, kiam li paŝis en la portikon, kuŝis la ĉarrado ankoraŭ en sia angulo.

Li rememoris, ke ĝi jam kuŝis tie, kiam li estis kvinjara. Ti-am lia patro diris: „La malnovan ĉarradon oni foje forbrulu.

Manuel, dishaku ĝin hodiaŭ vespere kaj portu la lignon al la sinjorinoj en la kuirejon.“

Oni forgesis la komision kaj ne dishakis la radon.

Iam poste la patro foje rediris, kiam li vidis ĝin: „La radon oni eventuale povus uzi por io, mi parolos kun Manuel, kion li pensas pri tio, kion oni povus fari per ĝi.“

Hacinto tiam, kiam li estis proksimume okjara, ĉirkaŭgrimpadis en la spokoj kun la intenco fari sian korpon tiel elasta, kiel serpento.

Dum certa tempo ĝi servis por firmligi junan kojoton, kiun li kaptis kun aliaj knaboj. La kojoton oni intencis dresi, por uzi ĝin kiel hundon. Sed iunokte la kojoto tramordis la ŝnuron kaj fuĝis.

Poste oni refoje volis bruligi la radon. Pli poste, kun la helpo de Manuel, oni intencis uzi ĝin denove por io alia. Kiel junulo Hacinto vespere sidis sur la rado – estis en lia amtempo – kaj revis pri la koramatino, kiu poste edziniĝis al li. Sidante sur la ligno, li zumkantis dolĉajn ranĉokantojn por si mem. Kaj kelkajn noktojn li kaŭris sur la ligno kaj kviete ploradis, kiam li supozis, ke ŝi ne ŝatas lin.

Certan tempon pli poste li kaŭris kun ŝi nokte sur la ligno kaj tranĉis en dek aŭ eĉ pli da lokoj noĉojn por ĉiu ĉirkaŭbrako de ŝi aŭ por io ajn alia. Li sciis bone, kio estis, por kio li faris la noĉojn.

Tiam mortis la patro.

Sed la malnova disrompita ĉarrado, kuŝis ankoraŭ tiam tie. Kaj eĉ plu sur la sama loko.

Iam mortis ankaŭ la maljuna *mayordomo*, Manuel, kiu tiom ofte ricevis la komision dishaki la radon aŭ uzi ĝin por io alia.

Sed la rado ne lasis ĝeni sin pro la morto de ambaŭ viroj.

Ĝi kuŝadis tie kaj kuŝadis tie.

Kaj nun de jaroj, ĉiun sabaton, kiam oni ordigis la korton, ordonis Hacinto, ke la rado lastfine estu forigita. Kaj ĉiun dimanĉon matene, kiam li paŝis en la portikon kaj rigardis pro la vetero, la ĉarrado kuŝis ankoraŭ tie. Ĝis la sekva *sabado*. Sed dimanĉe certe io mankus sur la kortego, se la ĉarrado ne plu kuŝus tie.

Kaj tiel ĝi ankaŭ nun kuŝis tie. Paceme, hejmece, impertinente, elteneme kaj memkonscie kaj atendis la finan forputriĝon.

Lia plej maljuna knabo, Domingo, sidis nun ofte sola kaj monde perdita sur la rado kaj entranĉis ĉeokaze noĉojn, kiel li, la patro rimarkis. Li sciis ankaŭ, pri kiu knabino temas.

Sed kion li sciis plej bone, estis, ke tiu ĉarrado ankoraŭ tie kuŝos, kiam li iutage estos forvokata. Ĉar la rado estis ne nur senviva peco de malnova mahagonligno detruata de la vetero. La rado estis simbolo. Simbolo de la raso. La ĉarrado fariĝis sentempa.

Hacinto rigardis flanken, kaj tie kaŭris Emilio, la filo de la kuiristino, de la *cocinera*. Li kaŭris tie sur la planko, havis antaŭ si korbon el fragmito kaj eligis la maizajn grajnojn el la maizspadikoj kun la helpo de jam sengrajnigita maiza spadiko. Tiel, ĝuste tiel, oni sengrajnigis la maizon ĉi tie jam antaŭ kvin mil jaroj, eĉ pli frue, antaŭ dudek mil jaroj. Sengrajniga maŝino, kiu dum kvin minutoj pli elgrajnigas ol la knabo dum du horoj, kostis sesdek pesojn aŭ eĉ malpli, nur kvardek kvin pesojn. Oni intencis jam aĉeti ĝin, kiam la patro vivis ankoraŭ. Hacinto jam centfoje volis aĉeti ĝin. Sed eble tio ankoraŭ funkcius plu tiel dum certa tempo. Tio funkciis ja tiel dum kvin mil jaroj. Kial nun per unu fojo tiel rapidi? Emilio ja jam sen tio ne devas fari ion alian kaj ĉasas ĉiam nur kuniklojn. Tial li ankaŭ povas sengrajnigi la maizon. Tiel li ricevos fortajn manojn kaj fingrojn. Tio povas esti tre utila en lia vivo.

Transe, proksime de la latbarilo, kiu ĉirkaŭbaras la vastan korton, staras Margarito, la *mayordomo* de la bienego kaj kurace traktas du mulojn, kiuj sekve de sia portista laboro trafotis la dorson al si. Li zorgeme ellavas la vundojn per nigra sapo kaj varmega akvo kaj kantas dum tio.

Li kantas la pramalnovan ranĉokanton pri la bela indiĝena knabino, kiu amis indiĝenan knabon, aĥ tiom, aĥ, tiom amegis lin. Sed tiam algalopis la meksikano kun granda ruĝa ĉapelo kaj kun pezaj arĝentaj spronoj, aĥ, tiom fierega, tiom fierega algalopis sur blanka ĉevalo, aĥ, algalopis sur tiom, aĥ sur tiom blankega ĉevalo. Kaj la fera mastra meksikano sur blanka ĉevalo kaj kun grandaj arĝentaj spronoj parolis multajn miele dolĉajn vortojn, aĥ, tiom

dolĉegajn, tiom dolĉegajn *palabras*. Kaj li kondukis en pekon la indiĝenan knabineton, kiu, aĥ, tiom tre, tiom tre estis en timo pro la fiera meksikano kun la granda ruĝa, aĥ, tiom grandege ruĝa, tiom grandege ruĝa ĉapelo. Kaj fine la indiĝena knabineto naskis bebon, aĥ, tiom ete etan, tiom ete etan bebon; kaj la knabineto, la *mamacita tan morena*, mortis kun sia infaneto sekrete en la profunda, aĥ, tiom profundega, tiom profundega vepro, kaj blua floro, aĥ, tiom blua, tiom bluega floro, falis sur ŝian tombon, kiun la formikoj, aĥ, tiom agemaj, tiom agemaj, ekkonstruis super la mortan knabineton.

Dum nun Margarito kantas la cent dudek strofojn, aŭ kiom ajn estas – aŭdas Hacinto en sia animo la tutan longan kanton dum kvarono de horo; ĉar ankaŭ li scias ĝin kaj kantis ĝin en sia amtempo – kaj dume Margarito kun devoto kaj pasio kantas kaj ripetas kaj ripetas la rimojn melodie, li interrompas sin de tempo al tempo kaj kriadas al la muloj: „*Caramba*, fulmotondro, *cabron*, virkapro, de l’ ĉiela dio damnita kaj fikema filo de putino, ekstaru fine sen movo aŭ mi vere tretos vin – ĉe la plej sankta kaj plej pura enĉiela Virgulino, *por Santa Purissima* – tamen ankoraŭ en vian damnitan postaĵon, stinkanta filo de maljuna putino.“

Sed tiu ĉeokaza refalado en la brutalan nudan realecon de la dura laborriĉa vivo tute ne ĝenas la sekretoplenon kanton de Margarito. Li kantas post tiu surtera elreliĝo sen tertremiga disonanco tuj denove laŭ kortuŝa maniero melodie pri la bela indiĝena knabino, kiun fiera meksikano kun ruĝa ĉapelo kaj sur arda blanka ĉevalo tentis peki kaj forkondukis. Disonancoj estas fremdaj al Margarito, ĉio rimas

sin kaj ĉio estas en harmonio.

Hacinto estas *compadre* de Margarito, li estas baptopatro al ĉiuj liaj infanoj; kaj la patro de Margarito estas baptopatro de la du plej maljunaj infanoj de Hacinto, krome de la knabo Domingo, kaj de la plej maljuna knabino Juana . La patreco de Margarito ne estas tute senduba. Almenaŭ oni ŝajnigas tion tiel. Sed en la tuta bienego oni scias tion, kaj al ĉiu, kiu volas scii tion, oni rakontas, ke la patro de Hacinto estas ankaŭ la patro de Margarito. Margarito mem trovas tiun fakton verŝajna. Ĉiukaze li neniam kontestas ĝin. Kaj lia patrino, kiu ankoraŭ vivas en la haciendo, kiu prizorgas la kokinojn kaj kunhelpas en la domo, diras nek jes, nek ne. Ŝi nek fieras pri tio nek hontas pri tio. Se ŝia Dio favoris ŝin per la graco beni ŝin per infanoj, tiukaze por si mem tio estas egala, kiu estas la patro. La patro estas sendata de Dio kiel rimedo por la celo. Alimentaj demandoj ne ekestas, ĉar kreskas maizo kaj kreskas fazeoloj en la bienego abunde; kaj ĉiu, kiu vivas tie, havas rajton je la maizo kaj je la fazeoloj kaj je la kokinoj kaj je la porkoj. Ĉio ĉi estas negravaj aferoj, ĉu tie manĝas dudek aŭ kvindek pliaj infanoj, se la infanoj distribuiĝas al la familoj kaj, se la patro rigardas honoro kaj ĉiela beno rajti esti la patro, eĉ se tio li ne estas. La patrono de la haciendo tute ne rigardas tien. La infanoj, ĉiuj infanoj, estas senditaj de la ĉielo, kaj tial ili havas rajton je vivo. Se tie ne troviĝas patro, jen ĉiam ankoraŭ ĉeestas la patrono de la bienego, kiu nutras la infanojn, kiu devas nutri ilin, laŭ indiĝena leĝo, kaj kiu nutras ilin eĉ kun ĝojo, ĉu laŭ leĝo ĉu ne laŭ leĝo. Leĝoj, kiuj ne estas en la sango, ja tamen ne havas valoron.

Kaj Hacinto rigardas transen al la dissemitaj kabanoj kaj oblikvaj *adobe*-domoj, kie ili ĉiuj loĝas, la idoj de tiuj, kiuj vivis kun siaj patroj ĉi tie. Malgranda popolo, sed aŭtentika popolo kun aŭtentika reĝo. Kie la reĝo ne estas regento, kie la reĝo ne vivas en lukso de tio, kion lia popolo sklavlaboras por li, kie la reĝo estas nenio pli ol administranto, ol konsilanto, kie liaj tutaj rajtoj kiel reĝo konsistas en tio esti respondeca por la bonfarto de tiuj, kiuj estis konfidataj al li de siaj patroj. Konfidataj ne kiel subuloj, sed kiel samrajtuloj, kiuj interkonsentiĝis post la spertoj el miloj de jaroj, ke unu familio administras la teron de la popolo por eviti, ke post la morto de la estro de la familio la viroj de la tribo komencas sangan batalon por elbatali la rajton decidi, kiu estas administranto kaj gvidanto por la sekva generacio. Por tiaj bataloj la homoj ne havas tempon, kaj ili ne havas tempon trankviligi la malamon, kiu restus post tiaj bataloj en la popolo. La virbovoj faras tiel en la brutaroj. Sed la indiĝenoj ja ne rigardas sin samaj al brutaro. Tiajn etajn popolojn oni ĝenas ĉiam nur rilate ties ordon, por ni primitive ŝajnantan konstruadon kaj kuntenadon, se aperas etna grupo aŭ tribo de urbanoj kaj konstruantoj de urboj. Urboj devas ensuĉi amasojn de homoj por povi ekzisti kaj evolui. Kaj ĉar tiuj amasoj priloĝas multe malpli da tero ol nepre necesas por nutri ilin, ili invadas tiujn popolojn, kiuj senpere kunkreskis kun la tero, kaj ili starigas ordon, en kiu la urbano fariĝas la tirano kaj la kamparano la heloto.

El la kabanoj penetris la fumo de la forneloj tra la ĉiam malfermita pordo kaj tra la fendoj de la muroj. Antaŭ kelkaj kabanoj surgenuis la inoj antaŭ la *metate*, la frotmuelilo, kaj frotis la maizon. Porkoj, kokinoj, meleagroj, azenoj, birdoj

kaj bestoj de la vepro kaj de la ĝangalo, kiuj estis breditaj kaj kutimigitaj al la domo, kapreoletoj, lavursoj, hundoj kaj katoj iradis sur la korto, premis sin dense al la indiĝenino, kiu kaŭris antaŭ la frotmuelilo. Se ŝi iom rektiĝis por viŝi la ŝviton de la frunto, jen ŝi eble ĵetis bulon de la maizpastro inter la malsatajn gastojn de la korto, kiuj komencis sovaĝan batalon pri ĝi. Tiam ridis la ino kaj iris denove kun freŝaj fortoj al sia laboro. Al tiu laboro, kiun manmuelilo finus post nur tri minutoj kaj je kiu la indiĝenino sidas tutan horon kaj devas uzi por tio ĉiujn fortojn, kiujn ŝi havas en si. Sed la manmuelilo kostus dek kvin pesojn, kaj kion oni faru kun la cetera tempo, se oni havas preta la tortiljopaston, *la masa*, post tri minutoj? Sed estas pli granda plezuro havi ĉiujn ĉi bestojn ĉirkaŭ si kaj ĉiujn ĉi infanojn inter si. Dum la tri minutoj je la manmuelilo la bestoj ne povus kolektiĝi, la infanoj ne povus petoladi kun la bestoj kaj kriĉadi, oni ne povus vidi tiom multe, kaj ne povus travivi tiom. Se oni vidis kiel la lavurso atakis la katon, aŭ la hundo estas draste traktata de la meleagro, tio estis vivo. La manmuelilo ne estis vivo, ne ridado; kaj oni ne povis rakonti ion al la edzo, se li envenas de la kampo, tiel ke ankaŭ li devas ridi.

En malnova pendigita bareloringo ĉe alia kabano sidis papago. Ĝi ne estis firmligita kaj faris kapriolojn kontraŭ la infanoj, kontraŭ la kato, kontraŭ la hundo, kontraŭ la porkoj. Se ĝi tiam dum la manĝado sidis sur sia breto kaj ricevis siajn du tortiljojn, ĝi manĝis nur malmulte de la tortiljoj. La plej multajn pecojn ĝi lasis fali por certa porko, kiun ĝi preferis. Estis malgranda, sovaĝe griza turpa porko. Sed Loro, la papago, amis ĝin. Ĝi lasis fali la pecojn nur tiukaze, se tiu

porko staris sub la breto. Se estis alia tie aŭ se kuradis kokinoj tie, por kapti ion al si, la papago ne lasis fali ion. La porko, tiom amata de la papago, rigardis supren al ĝi kiel al dio, kiu fordonacas mondojn. La familio, kiu loĝis en tiu kabano, rigardis tion milfoje; sed ĉiun tagon tagmeze elvenis la infanoj aŭ ankaŭ la patro aŭ la patrino por vidi tion denove. Ili ne povis rigardi tion sufiĉe ofte. Se alia porko kaptis la bulon, kiun la papago lasis fali por sia favorato, jen la papago kriis kiel obsedite: „*Cochino! Cochino!* Porko! Porko!“ Estis la ununura, kion ĝi povis paroli krom „*Como estas?*“ „Kiel vi fartas?“ Kiam Hacinto staris sur la verando, li aŭskultis la kriĉadon „*Cochino, Cochino*“. Li konis ĝin, konis la papagon, konis la familion, konis ĉion, ĉion. La kriĉado de la insultanta papago venis al li ne kiel sola sono, ĝi venis al li nur kiel plia tono, kiel noto en la cent mil sonoj de la eterne sama intima kaj hejmeca kantado de Rozo Blanka. Ĉiuj sonoj, ĉiu bruoj, la muĝado de la bovinoj, la gruntado de la porkoj, la klukado de la kokinoj, la kokerikado de la koko, la ekscitite gluglanta bojado de la meleagro, la jubilado de la infanoj, la hurletanta plorĝemeto de beboj, la ĉeokaza bojado de hundoj, la klakado de tortiljoj en la kabanaj, la zumado de la muŝoj, la babilado kaj gakado de la inoj en la kuirejo de lia domo, la sakrado kaj la abĵuroj de Margarito, kiu kuracadis la mulojn, la grincanta ŝrikado de la postpordo, kiu estis malfermata en tiu momento, la blekado de knabo, kiun lia patrino ŝajne vangopfrapis, ĉar li disrompis kruĉon, la vokado de indiĝeno ekstere en la kampoj, la violonado de la cikadoj kaj griloj, la mallaŭta sonorado de la suninundata blua aero super li, ĉio ĉi miksiĝis al ununura kunigita kantado por li. La praeterna kantado de meksika haciendo. En tiu kazo la speciala kantado de Rozo

Blanka.

Malproksime post la kabanaj li vidis suprenveni indiĝenin-
ojn laŭ la monteto, kun la kruĉoj sur la kapo, en kiuj ili por-
tis la akvon de la riveroj al siaj hejmoj. La inoj iris nuda-
piede, kun nigraj hararoj longaj kaj neligitaj. Ili estis la-
vintaj ilin ĉe la rivero. Ili portis longajn, ruĝe kaj verde
striitajn jupojn vualitajn ĉirkaŭ la sveltaj koksoj kaj
blankajn bluzojn kun mallongaj manikoj kaj ruĝaj brodaĵoj
sur la mamoj. Per tia vesto vestis sin ankaŭ lia edzino. Pre-
cize tiel. Nur se li kunprenis ŝin al Tukspam, al *la Plaza*, al
la foirplaco, ŝi vestis sin per lana robo kaj ŝuoj. Sed ĉapelon
ŝi havis neniam, neniam estis havinta dum sia vivo, ĉiam
nur la ŝalon de la lando, *la rebozo-n*, la ŝultrotukon.

De la kampoj la viroj revenis senhaste promenante hejmen
por manĝado. Ili portis la maĉetojn mane kaj pioĉojn trans
la ŝultroj. Kelkaj fumis. Kelkaj fajfis. La junuloj, kiuj estis
kun siaj patroj ekstere, persekutis sin reciproke kaj kriaĉis.
Ĉe la malgranda kapelo la pordo estis ornamita per freŝa
verdaĵo por la festo je la sekva dimanĉo.

Ĉion ĉi Hacinto vidis nun tiel, kvazaŭ li vidus tion je la unua fojo en sia vivo. Neniam antaŭe en sia vivo li aŭskultis la kantadon de Rozo Blanka tiel riĉe kiel nun. Kaj neniam antaŭe li tiom forte sentis, ke li estas ĉi tie la kerno de l' tuto, ke tiukaze, se li solviĝus ĉi tie de sia respondeco, ĉio ruin-iĝus. La familioj disfalus, praeternaj ligoj estus disŝiritaj, la filo ne plu ekkonus sian patron, la nevo ne sian onklon. Rozo Blanka ne plu estus la pramalnova hejmo de tribo, en la memoro de la infanoj ĝi estos la ranĉo, kie laboris iam la patro. Nenio plu ligus la infanojn anime al Rozo Blanka. Rozo Blanka estos sama al la fabriko, en kiu la patro laboras en la urbo. Io, kio necesas, sed io, al kio oni ne havas personan ligan. Oni ŝanĝados lokon post loko por trovi laboron, por povi vivi. Nenio plu estos sekura. Hodiaŭ bona salajro, morgaŭ sen laboro. Rozo Blanka havas ĉiam laboron, ĉiam nutraĵojn, tiom longe, kiom la suno leviĝas kaj malleviĝas. Sed, ke ekzistas io en la mondo, kio garantias al homo la sekurecon de la vivo kaj de la nutrado, tion la infanoj estos forgesintaj. Nutraĵojn ebligis nur la fabriko, la naftokampadejo, la kuprominejo, la fabriko de tekstilaĵoj, kie ĉiuj estas numeroj kaj ĉiuj havas numerojn, kiuj vespere ĉe la forlasado de la fabriko estas kroĉataj je tabulo.

Ĉion ĉi Hacinto ne sciis. Li sciis nur, ke tiukaze se ĉiuj liaj *compadres*, estantaj preskaŭ liaj infanoj, ne plu havos Rozon Blankan, kiu estas ilia prahejmo, okazos io infereca kun ili. Okazus kun ili io, kio estas sama al tio, kio okazas al fiŝo, kiun oni ĵetas sur la sablon, kio okazas al arbo, kiun oni elfosas kaj lasas kuŝi sur ŝtonmonteto en la suno.

Hacinto staris malpli ol kvin minutojn tie sur la verando por pripensi, ĉu estas elirvojo. Al li tiuj kvin minutoj aperis kiel tuta vivo. Li vivis dum tiuj kvin minutoj ne nur en la nuntempo, sed ankaŭ en la antaŭtempo kaj la posttempo. Li parolis kun antaŭpatroj, kiujn li ne konis, sed pri kiuj li sciis, ke ili estas liaj antaŭpatroj. Li parolis kun siaj posteuloj, pri kiuj li same sciis, ke ili estas de lia sango, de lia tribo, kvankam li ne konis ilin. Sed estis pli komplike trovi la posteulojn. En sia spirito li vaste devis serĉadi ilin, vaste en la granda respubliko kaj surmape ĝis supren en la Unuiĝintajn Ŝtatojn de Norda Ameriko. Ĉar ili ne plu estis en Rozo Blanka.

Rozo Blanka estis *lote* nr-o 95 ĝis *lote* nr-o 144 de *Condor Oil Company Inc.* Rozo Blanka estis tereno plenplena de altaj sobre aspektantaj naftaj arganoj.

Kie iam kreskis la oranĝo- kaj citronarbetoj, kie iam balanciĝis la kronoj de la papajaj arboj en la tremanta aero por bani siajn maturajn fruktojn en la suno, kie iam estis la verdaj maizkampoj, kaj kie la staŭdoj interflustris dum la maturiĝo de la oraj spadikoj siajn eternajn fabelojn, tie ĝemis kaj tamburis kraĉspiraj kamionoj kun ŝtalaj ĉenbendoj senkompate trans la turmentatan teron, kiu baŭmis tie en doloro, kaj kiu tie kolere grincante trudiĝis inter la ŝtalajn bendojn por disrompi ties brutalan potencon.

Konfuzaĵo de feraj tuboj kovris la kampojn. Kaj sur tio estis reto el lumkabloj kaj telefondratoj.

Kien ajn oni rigardis, estis siblado de vapornuboj, plenklo-
vado de pezaj grandaj nebulobuloj.

La grundo estis ŝlima kaj marĉa de nafto, kiu terure fetoris
kaj eligis miasmojn.

Kaj ĉie estis kriado kaj komandado kaj insultado kaj bru-
ado. Vaporfajfiloj hurlis. Dratŝnuregoj moviĝis kriĉe akre
trans anhelantajn radojn kaj trans grincantajn rulcilin-
drojn.

Tuboportantaj vicoj de indiĝenoj marŝis trans la kampadej-
oj kiel sklavo en ĉenoj, pelataj de sakrantaj kontrolistoj.

Kaj la sune inundata aero, kiu iam estis tiom plena de jubi-
la kantado, estis nun plenigita per la ĝemado kaj anhelado,
per la bruado kaj krakado de la ĉenbendoj, per la stamfado
kaj pumpumado de la maŝinoj kaj pumpiloj.

De la posteuloj de Hacinto neniu plu estis tie, krom unu el
ili. Kaj tiu ununura marŝis stumblante en la vico de la tubo-
portistaj sklavo ricevantaj du pesojn kaj kvindek centavojn
dum ĉiu tago; kiujn oni maldungis, se ili ne estis servemaj,
aŭ se tubo falis sur piedon de ili kaj dispremis ĝin.

Tiun ununuran el siaj posteuloj Hacinto tie renkontis en la
spirito. Li stopis lin kaj demandis: „Kiel plaĉas al vi ĉi tie,
hijito, filo mia?“ Jen la najbaro respondis: „Bone, *padre*.
Gracias. Mi ricevas du pesojn kaj kvindek centavojn. En
Pachuca, en la arĝentominejoj mi ricevis nur unu peson kaj
sepdek centavojn. Mi havas ok infanojn, estas tre streĉe
transviviĝi ilin. La maizo kostas nun po kilogramo dudek du

centavojn, kaj duono de ĝi estas vaka de vermoj. Sed mi ne rajtas stari pli longe ĉi tie kaj paroli kun vi, *padrecito mio*; ĉar, se la *foreman*, la skipestro, vidus min stari kaj babili ĉi tie, li elĵetus min. Ne estas tiel facile trovi alian laboron. Kaj mi havas ok infanojn.“ Li kliniĝis super la manon de Hacinto kaj kisis ĝin. Tiam li resaltis rapide en la vicon de la marŝantaj tuboportistaj sklavoj.

09

Hacinto ne estus devigita pripensi tion. Li estis ja la laŭleĝa posedanto de Rozo Blanka. Sed li tamen opinis bona certan tempon interkonsiliĝi kun si mem. Li sciis tion de aliaj ranĉistoj: se usona petrolkompanio volas havi iam terposedon, tiukaze estas malfacile defendi sian terposedaĵon. Tiom oni ne povas pagi al siaj advokatoj, kiom pagas kompanio. Oni devas eble eĉ defendi sin kontraŭ sia propra registaro, kaj tio estas simile tiel malfacila kiel kontraŭ usona naftokompanio. La registaro gajnas riĉajn enspezojn el la eksportdonoj por la nafto, tial ĝi zorgas pri tio, ke sufiĉe multe da nafto estu produktata kaj eksportata. La registaro bezonas la monon por konstrui lernejojn kaj stratojn kaj por pagi al la parlamentaj *diputados*, al la deputitoj, grandajn tagsalajrojn. La registaro bezonas la deputitojn kiel amikojn. Deputito estas negoco kiel brandofaristo aŭ komercisto de silko aŭ eldonanto de gazeto. La deputito ne povas fari tion por *centavo*, se li interkonsiliĝu pri la bonfarto de la popolo. Tiel, kiel ankaŭ la pastro en la eklezio ne povas savi animojn por nenio kaj por nenio prediki la dogmon de la vera graco. Pri la rekompenco de Dio, pri kiu oni diras, ke ĝi estas tiom

dolĉa, atendas ĉiam nur tiuj, kiuj saĝiĝas neniam. Sed la deputitoj kaj pastroj apartenas al la prudentaj homoj. Ĉu Dio ne diris jam: Estu prudentaj kiel serpentoj kaj prenu al vi tie, kie vi povas ricevi ion; ĉar ŝargitaj estas la laborantaj, kaj se vi estas la regantoj, tiukaze la aliaj devos submetiĝi al vi, por ke ankaŭ la du lepto de la vidvino ne estu ignorataj.“

10

Hacinto vekigis el sia mondfora kontemplo.

„*Oye, compadre*“, li vokis transen al Margarito, kiu traktis la mulojn per nigra sapo, per varmega akvo kaj ranĉokantoj.

„*Oye, ven aca, venu foje ĉi tien.*“

„*Que paso, pri kio temas, compadre?*“ demandis Margarito, dum li promenis tra la korto, „pri kio temas?“

Kiam Margarito staris antaŭ li, Hacinto diris: „Jen *caballero* atendanta en la *sala*. Li serĉas laboristojn por la naftokampadejoj. Ĉu vi ne volas akcepti la laboron?“

„Mi? Akcepti, ĉu? Kiel vi opinias tion, *compadre?*“ demandis Margarito mirigite.

„Kiu en tiu kazo estu ĉi tie la *mayordomo*, la estro de la korto?“

„Tion ni ja aranĝus iel“, diris la patrono.

Margarito pripensis tion dum momento, kaj tiam li demandis: „Kiom li pagas, tiu sinjoro?“

„Ĉiutage kvar pesojn.“

„Ĉiutage, ĉu?“, Margarito demandis malfideme.

„Jes ja, ĉiutage.“

„Multe da mono. *De veras*, serioze, multe da mono.“

„*Claro*.“

„Kiom longe daŭras la laboro?“ demandis Margarito.

„Tiom longe, kiom vi volas. Tri monatojn, ses monatojn aŭ por ĉiam“, respondis Hacinto.

„Tio estas tro longa tempo. Tiom longe mi ne volas foresti. Tri monatojn mi certe akceptos. Tiam mi revenos“, diris Margarito.

„Ne. Reveni vi tiam ne povos“, opiniis Hacinto.

„Kion, *compadre*? Ne plu reveni. Kiel do? Ne plu reveni, ĉu? Kial?“ Tion Margarito ne komprenis, ke li ne plu revenu al Rozo Blanka. Ne plu reen en sian hejmlandon.

„La *caballero* la laboristojn akceptas nur, se ili laboras plu ĉe la kompanio. Ĉiam. Se ĉi tie en la proksimo la laboro estos finita, la peonoj estos forsendataj al aliaj kampadejoj“, klarigis Hacinto laŭvere.

„Ne plu reen al Rozo Blanka, ĉu? Neniam plu reveni?“ filozofumis Margarito por si mem. „Ne, tien mi ne iros. Ĉiutage kvar pesojn, *caramba!* Tio estas suka mono. Sed ne plu reiri kaj por ĉiam devi esti en la naftokampadejoj, kie tiom fetoras, kaj kie la homoj ĉiam interbatalas kaj kverelas. Ne, *compadre*, diru al li, ke mi prefere ne iros tien. Kvar pesojn, *muy buen dinero*. Sed ne, mi ne faros. Vi ankaŭ diru al la *caballero*, ke li ĉi tie ne ricevos virojn, se ili ne rajtos reiri kaj se tio estos por ĉiam. En la urbo li ja ricevus sufiĉe da homoj. Sed de ĉi tie foriros neniu.“

„Foriris jam tri junuloj de ĉi tie“, memorigis lin Hacinto.

„Jes, kompreneble“, diris Margarito, „sed unu el ili, Marko, denove ĉi tie estas. Li diras, ke li neniam denove foriros en la naftokampadejojn. Li diras, ke tio ne havas valoron. Ĉiam nur laboro, kaj tute ne ŝercoj. Ĉiam la *foreman* sidas sur la nuko kaj pelas kaj insultas la laboristojn, kiom ajn ili laboras. La junulo de Pedro estas ja nur tial tie por pli rapide kunhavigi la nuptomonon por sia *muchacha*. La junulo de Jose ne plu rajtas reveni. Jose ne plu lasas lin en la domon. Ĉar li havas aferon kun salonsinjorino, kiun li volas edzinigi. Jen la afero pri li. Kvar pesojn. *Hola. Bueno*. Sed mi prefere ne kuniros, *compadre*. Estas tro multe da fetoro tie. Kaj ĉiam kriado kaj insultoj. Kaj kion faru la muloj kaj la ĉevaloj, se mi ne plu estos ĉi tie? Tiuj obeas ja nur min. Krome mi ne plu vidus, kiam la bovido suĉas la bovinon kaj kiam la taŭroj elbatalas, kiu taŭro estas la plej forta. Kaj la porketoj kaj la kokidoj. Kaj ankaŭ la infanoj estus solaj. Se mi kunprenus ilin al la kampadeja vilaĝo, ili ne havus lokon kaj ne scius, kion fari la tutan tagon. Kaj cetere, *compadre*,

se mi ne povus reveni ĉi tien al Rozo Blanka, fakte vi diru al la *caballero*, ke mi ne volas fari tion, kaj ke ankaŭ neniu alia de ĉi tie volas fari. Krome ĉiu el ili volus reveni. Ni ja apartenas ĉi tien. Mi nun devas reiri al la muloj, ili aspektas aĉe kaj bezonas bonan kuracadon. Javier estus devigita pli bone atenti. Li tute ne komprenas kiel ŝarĝi la bestojn.“

Margarito denove promenis tra la korto, fajfante la kanton pri la indiĝena amatino. Kiam li pli proksimiĝis al la du muloj kaj vidis, ke unu el la bestoj estas maltrankvila kaj ke la alia provas mordi, li denove interrompis sian kanton kaj kriis: „*Macho*, malbenita kojoto de mulo, mi tuj saltos al vi kaj tretos vin en la ...“ Sed kiam li nun vere atingis ĝin, li ne tretis kaj ne puŝis la beston, sed tiris ĝin nur for de la alia mulo, tiel, ke la mordado finiĝis per si mem.

11

Kion Hacinto povus fari post tiu interparolado kun Margarito? Estis tiel, kiel li atendis. Ili apartenis ĉi tien, ĉiuj. Ĉiuj estas infanoj de Rozo Blanka. Ili kaj Rozo Blanka estas unueco nedisigebla. Oni povas disigi infanon de la patrino, ambaŭ transvivas la doloron. Sed oni ne povas disigi tiujn homojn de Rozo Blanka. Se oni disigus ilin de ĝi, la haciendo kaj ili ĉesus esti tio, kio ili estis. Rozo Blanka povus plu ekzisti kiel ranĉo aŭ bienego; sed ĝi ne plu estus Rozo Blanka. Ĝi estus bienego kiel multaj miloj da ili. Eĉ des pli, se ĝi fariĝus naftokampadejo. Kaj, se forirus de ĉi tie la homoj, kiuj havas siajn radikojn ĉi tie de jarcentoj, tiukaze ili ne plu estus la samaj homoj. Ili estus tiam nur plu konfuzaj kaj disigitaj senhejmaj kampadejaj laboristoj aŭ peonoj en

la naftokampadejoj aŭ vagabondoj en la stratoj de urbo. Ili estus homoj ŝiritaj el siaj radikoj, uloj, kiuj perdis sian vivosencon kaj sian vivofadenon, ĉar ili apartenus plu nenien. Il perdus ne nur la vivofadenon, kiu ligas ilin kun la tero, ili perdus eĉ ion plian, pli grandan. Ili perdus siajn koron kaj animon, kiuj estis unuecaj kun Rozo Blanka, kie ilia historio radikiĝas; kie naskiĝis kaj vivas iliaj lulkantoj, iliaj amkan-toj, iliaj fabeloj, iliaj fantomhistorioj, iliaj aĉaj koboldoj, iliaj tergnomoj. Iliaj feinoj kaj feoj kaj arbonimfoj.

Margarito nur konfirmis al Hacinto, kion Hacinto sciis jam delonge antaŭe, kaj kion sciis lia patro kaj lia avo kaj ĉiuj antaŭpatroj: ke la haciendo Rozo Blanka ne apartenas al li, ke li ne estas la posedanto, ke li estas nur la adminstranto de tio, kio estas la posedaĵo de ĉiuj, de tiuj, kiuj vivas ĉi tie kaj kiuj vivis ĉi tie de eternaj, ŝajne praeternaj tempoj. Ĉiu volas reveni, ĉar li devas. Li povus labori ie aliloke, ie aliloke enspezi monon, sed vivi li povas nur ĉi tie. Tial Hacinto ne havis la rajton, ne la solan rajton je Rozo Blanka. Kaj se li estus kunvokinta konsilion de viroj, kiel preskaŭ ĉiumonate okazas por priparoli la laboron, sed ĉifoje nur por demandi: 'Ĉu ni vendu Rozon Blankan kaj ricevu multe da mono?' Jen ĉiuj dirus, ke oni ne povas fari tion, ĉar tie vivas ja ankoraŭ la infanoj.

Hacinto iris en la loĝoĉambbron. La advokato ankoraŭ sidis ĉe la tablo kun la kolonetoj antaŭ si. Li ne kuraĝis forlasi la tablon por iri al la verando, li timis, ke oromero eble estos ŝtelita kaj li devus nombri ĉion denove. Sed ĉu tie troviĝus unu oromero sur la tablo aŭ dek aŭ mil da ili, li estus povinta lasi la tablon sola kaj neprotektata dum horo aŭ dum duono de tago, kaj se li revenus, li ne devus renombri la oromerojn. Nenio mankus. Sed li estis advokato, kaj tial li ne fidis la homojn. Eĉ ne en vidodistanco.

„Nu, do, Hacinto“, diris sinjoro Perez, kiam li vidis enveni la indiĝenon „tiel do nun Rozo Blanka estas vendita. Jen, ankoraŭfoje nombri la monon.“

Hacinto ne sidiĝis. Li diris trankvile: „Rozo Blanka ne estas vendita. Kaj Rozo Blanka ne estas vendita, eĉ se vi dekfoje pli da mono metus sur la tablon. Tiu ĉi mono tie ne havas valoron por mi. Oni tute ne povas ŝanĝi terpecon por mono.“

„Ĉia speco de lando estas ja interŝanĝata aŭ vendata por mono“, interdiris sinjoro Perez, nur por diri ion.

Hacinto, ankoraŭ nun staranta, diris pri tio: „Terpeco estas eterna. Mono ne estas eterna, tial oni ne povas ŝanĝi pecon da tero kontraŭ mono.“

„Do, sekve ne“, koleriĝinte vokis la advokato post certa tempo. Dum li ensakigis la monon, li aldonis: „Vi estas

idiota olda ŝtipkapulo. Jen tio, kio vi estas. Oni devus sendi vin en azilhejmon por frenezuloj, al *Castaneda*. Jen la loko, kien vi apartenas kaj ni tamen ankoraŭ ricevos Rozon Blankan. Pri tio vi povas esti tute certa. Kaj ni ricevos ĝin malkare. Pri tio fidu min. Tre multe pli malkare. Vi ellasis vian okazon. Hermanito, frateto. Nur tiom mi diras al vi. Ni ja kaptos vin.“

„Vi ĉiuj tute ne povas kapti min“, vokis Hacinto, nun same iom koleriĝinte. „Vi ĉiuj povas grati min ĉe la postaĵo, tion vi rajtas. Kaj timigi min vi tute ne povas. Vi ne. Kaj neniu. Kaj vi ricevos eĉ ne unu viron de Rozo Blanka por kampaĵejo por laboro. Ankaŭ tion mi povas diri nun al vi. Ĉu vi volas ankoraŭ havi *copita*-n, glaseton? Bonan *habanero*-n de *San Juan Bautista*?“

Li enverŝis la glasetojn, la advokato diris: „*Salud!*“ Hacinto tenis alte sian glaseton kaj respondis: „*Salud!* Je via sano!“, kaj ili enverŝis la enhavojn de siaj glasetoj.

La advokato firmligis la tolsaketon, vokis sian *mozo*-n, sian servistoknabon, alkonduki la ĉevalojn, surseliĝis, adiaŭis Hacinton kun ĉiuj ĝentilecoj, kiujn meksikano ne forgesas eĉ tiukaze, se li estas seniluziiĝinta aŭ ĉagrenita, kaj forrajdis.

Kiam Hacinto staris sur la verando kaj postrigardis la forrajdantojn, li pensis nur pri unu afero: “Kiel li povas meti min en la *castaneda*-n? Mi ja tute ne estas freneza. Mi ja estas tute prudenta, tute sobra en la kapo.”

Poste li promenis transen al Margarito, observis lin dum certa tempo ĉe la kuracado de la muloj kaj fine diris: „Sekvan semajnon ni povus peli la junan brutaron en la stalon kaj stampi ilin per la brulmarkoj. Kaj dimanĉe ni ambaŭ foje rajdos al la *Concordia*. Don Federico havas bonegan virazenon, kiun li volas vendi. Li portas *carga*-n, ŝarĝon de okdek kilogramoj sen zigzagado. Kun ĝi ni faros altkvalitan bredaron de muloj.“

„Tion mi antaŭdiris nun jam kvin jarojn al vi, *compadre*“, opiniis Margarito. „La muloj nun havas tre altajn prezojn, kaj tiel certe sukcese fareblas io pri mulobredado.“

„Lasu la du malsanajn mulojn ĉi tie ankoraŭ du semajnojn sur la paŝtejo sen laboro, por ke ili resaniĝu rapide“, diris Hacinto.

Tiam li iris en la domon. De la verando li vokis al la inoj en la kuirejo, ke li volas havi kafon, ĉar li soifas.

PARTO II

Ĉapitro 02

01

La raporto de la advokato Perez atingis la ĉefkvartiron de *Condor Oil Company* en San Francisko.

Kion pensas tiu *chunk*, tiu kota ŝtipkapula indiano, kiu li estas, kaj al kiu li rilatas ĉi tie?!“ diris la prezidanto de la kompanio, *Mr. Collins*. „Terposedaĵo, kiun mi volas havi kaj ne povas ricevi, ne ekzistas en la tuta universo. En tiu ĉi universo certe ne. Se mi volas havi iun terposedon, kaj se ĝi troviĝus sur Jupitero, tiukaze mi ricevas ĝin, *as sure as death*.“

Tiu ĉiu eldiro de la prezidanto estis rigardata kiel bona ŝerco, ĉar diris ĝin la prezidanto mem. La ŝerco rondiris tra ĉiuj oficejoj de la kompanio kaj ĉiu salajrulo sentis sin devigita ridi, ĝuste tial, ĉar estis ŝerco de la prezidanto. Nur la plej juna oficeja komizo, dekkvarjara senrespekta bubaĉo ne ridis pri tio, sed diris al la plej juna oficejkomizino, kiu estis same tia impertinenta flavbekulo, kiel li mem: „Tia kaĉo, kaj li nomas sin Prezĉjo, sed kiel li povus atingi la Jupiteron? Ĉu bona ŝerco de la prezĉjo? Jen iu devas tikli min ventre, kaj eĉ tiam mi ekplorus.“ Tiam ambaŭ subridetis kune ĝis la ĉefo blekis al ili: „Estu kvietaj tie! Kokidogrimaculoj!“ Tiuj du kokidoj efektive ne devis ridi pri la ŝerco de la prezidanto; ĉar ili ne devis zorgi pri familio, kaj por kvar dolaroj semajne ili ankaŭ aliloke povus enspezi ion.

Prezidanto *Mr. Collins* estis sperta kaj lerta. Tio certas. Se li volis atingi ion, jen ekzistis nenio, kio povus deteni lin ĝin ricevi. „Vi devas nur serioze voli havi ion, kaj tuj vi ricevos tion kun certeco!“ Jen unu el liaj multnombraj devizoj, kiujn li estis amasiginta ĉirkaŭ si.

Sur la giganta skribotablo tuj malantaŭ lia inkujo kun la eleganta tenilo „*always ready*“, ĉiam preta por tuja uzado, staris aŭtentika arĝenta kadro kun enmetita japana paperfolio de la plej kara speco, sur kiu estis presita kun ruĝaj gotikaj presliteroj:

SMILE, SMILE, SMILE
ALWAYS
AND FOREVER
SMILE

Tio signifas: Ridu, ridu, ridu, ĉiam kaj por eterne ridu. En malgranda skribo sub tio legeblis rimite, ke oni ridu ankaŭ tiukaze, se oni suferas korpajn dolorojn, se oni forŝiras la plej karan de oni, se ĉiuj amikoj forlasis onin, kaj se oni perdas sian tutan havaĵon. Maldekstre de tio legeblis alia orlitera proverbo:

SMILE WORK
AND GIVE
THE POOR

Tio signifas: Ridu, laboru, kaj donu al la povruoj. Dekstre

de tio estis plia enkadrigita proverbo:

*HONESTY
IS
THE BEST
POLICY*

tio signifas: honesteco estas la plej bona politiko. Malantaŭ li ĉe la vando, tiel ke devas legi tion ĉiu, kiu sidas antaŭ li kaj interparolas kun li, troviĝis en granda kadro la proverbo:

*YOUR TIME
IS
OF HIGH VALUE
SO IS
MINE*

Via tempo havas grandan valoron, sed mia ankaŭ. „*Time is money*“ fariĝis tro simpla por pendigi ĝin en la oficejo de prezidanto de granda kompanio en arĝenta kadro.

Sur lian tablon li krome metis bildon de sia edzino, kiu estis jam sufiĉe graskorpa. Kaj bildo de sia filino, kiu ankoraŭ ne estis korpulenta, sed pri kiu oni povis ekscii jam sur la bildo, ke nenio plu estas kaŝita al ŝi en tiu ĉi mondo. Krome ŝi tute aspektis kiel filmaktorino.

En tirkesto sur la dekstra flanko sub negocaj paperoj li ankoraŭ kaŝis kelkajn fotojn de la ĥordamoj de la „*Follies*“. La knabinoj sur la bildoj aspektis impertinentaj kaj multekos-

taj.

En la sama tirkesto estis plia bildo en papera kolekto. Sur tiu bildo legeblis: *To my beloved Daddy from your Flossy*; al mia amata paĉjo de via Flossy. Li tute ne estis la paĉjo de Flossy, sed estis afable de ŝi, ke ŝi diris tion tiel kare. Ŝi kostis ĉiun monaton ĉekon mildolaran, sen donacoj kaj sen la vesperoj, kiujn li pasigis kun ŝi en la kluboj aŭ en la hoteloj ĉe la aŭtovojoj ekstere de la urbo.

La ĥorknabinoj ne estis skribintaj ion sur siajn bildojn. Li ankoraŭ ne konis ilin tiom longe, kiom la damon Flossy. Sed por tio ili estis pli multekostaj. Flossy same estis ĥordamo en tiu tempo, kiam ŝi konatiĝis al *Mr. Collins*; sed ŝi estis forgesinta tion kaj oni ne rajtis memori ŝin pri tio, sen furiozigi ŝin, kio ĉiam fariĝis sufiĉe multekosta por *Mr. Collins*.

Jen ankoraŭ damo, de kiu li posedis nur tute malgrandan bildon, kiu tamen troviĝis en bele ornamita ora kadreto. Ĝi kuŝis en la pli grava tirkesto je lia maldekstra flanko, en ebena kesteto, kiu ĉiam estis fermita. Tiun ĉi bildeton li metis de tempo al tempo antaŭ sin sur la tablon, se li devis labori dum pli longa tempo kaj ne estis ĝenata kun escepto de ŝia Unua Sekretariino. Kiam venis tute neatendita vizitanto, eble eĉ lia edzino, jen la bildeto rapide malaperis enmane aŭ en vestopoŝo.

Al tiu damo en la eleganta kaj tre kara ora kadreto li devis aĉeti lastan semajnon aŭtomobilon. Sed ne ekskurskestaĉon por dekdu cent dolaroj. Ne por ŝi, se li de ŝi celis ion. La

aŭto estis altkvalita objekto kun ĉiu komforto kaj kun ĉiuj ĝuindaĵoj kaj delogaĵoj. Kvazaŭ saloneto. Ĝi kostis dek ses mil dolarojn. Je tiu tempo ĝi estis la plej eleganta aŭtomobilo okcidente de la Rok-Montaro. De kiam ŝi havis la aŭtomobilon, ŝi turmentis lin nun ĉiutage kvarfoje per tio, ke ŝi devas havi ankaŭ garaĝon, kien ŝi povus meti la aŭtomobilon, kaj la garaĝo estis havigebla nur kun aldona tre eleganta loĝodomo.

Dufoje ĉiusemajne vespere, propradire estis nokto, ŝi karesadis afable kun li; sed en la hela tago ŝi nomis lin fia ĉe la telefono, ĉar li ne estis sufiĉe rapida rilate la garaĝon. Li elturnis sin per tio, ke li ankoraŭ ne trovis la ĝustan ĝis tiam. Sed tio iris tiel nur dum mallonga tempo. Tiam li devis certe aĉeti la garaĝon kaj kompreneble la domon al tio, aŭ li devis konti la aŭton kiel perdon. Ĉar tiukaze, se li estus tiel fia ne havigi la garaĝon al ŝi, ŝi certe povus trovi alian, kiu rigardus tion honoro doni la garaĝon al ŝi.

Du el la ĥoristinoj, kiuj iom pli intimis al li, estis same komplikitaj aferoj, kiel negoca rilato, sed ankaŭ en ĉiu alia rilato. Ĉiu el ili havis siajn precipajn dezirojn. Kaj ĉiuj deziroj havis neniun alian koncernon ol elspezojn, kiujn li pagis ĉiujn el sia kaso

Tial oni certe komprenas, ke la prezidanto de granda usona naftokompanio ne kuŝas sur lito de rozoj kaj, ke li havas siajn senfinajn zorgojn kaj aĉajn embarasojn, el kiuj li apenaŭ povas saviĝi en la vivo por kunigi la finaĵojn de ambaŭ ekstretoj. Postulas la tutan diligentecon kaj saĝon de homo esti prezidanto de naftokompanio, se oni trovas tiajn malfacilaĵojn en la mondo, kiajn oni devas solvi, kaj bone devas solvi, se oni volas esti prezidanto kaj daŭrigi sian prezidantecon. Al la prezidanto de naftokompanio oni ne ri-proĉu, ke li eble estas nigra makulo en la delikata blanka korpo de la homa socio. Tio ja ne damaĝas al la nafto, sed certe al la akciuloj. La akciuloj pli ol li mem rajtas agi laŭplaĉe; ĉar ĉiu unuopulo tute respondecas por si mem. Sed la prezidanto de naftokompanio havas pli gravajn de-vojn kaj pli grandan respondecon. Li prezentas ideon, prin-cipon. Li havas la respondecon por la solideco de kolono en la konstruo, en la strukturo de la ŝtato. Tiel ankaŭ kutima membro de paroĥa komunumo povas permesi al si pli da liberoj o la pastro. Paroĥano eventuale povas stumbli. Tio ne damaĝas la eklezion riulate al sia funkcio kiel kolono de la ŝtato. Sed, se la pastro transpaŝas la limojn, la tuta preĝejo povas ekŝanceliĝi, la tuta ideo, sur kiu baziĝas la ek-lezio.

Kiom multe estas la mizeraj tricent mil dolaroj, kiujn ri-cevas tia plagata kaj ĉasata kompatinda prezidanto de naf-tokompanio kiel jaran salajron? Tio apenaŭ sufiĉas por la salo en la supo, kiun li manĝas. La prezidanto de naftokom-panio havas devojn. Tiel simpla tio ne estas, tiel simple kaj

glate la vivo ne deruliĝas kiel eble pensas tion tia mizera je tri kvaronoj idiotiĝinta indiĝeno. La vivo estas multe pli komplikita. Multe pli, ĝi vere estas konfuziga. Kiel oni ankoraŭ trovu la fadenon en la afero?

Jen la granda domo en la urbo kun dudek ok ĉambroj. La prezidanto ne povas vivi en indiana kabano. Por kio oni alikaze estu prezidanto de naftokompanio? Jen la servistaro. La homoj ne estas sklavo kaj sklavinoj. Ili estas en Usono. Ili estas *hired persons*, luprenitaj homoj, dungitoj, dompersonaro. Ili devas esti pagataj bone.

La domo devas havi la plej bonajn meblojn kaj multe da mebloj. La domo devas havi ĝardenon, bone flegatan ĝardenon, inda je prezidanto de naftokompanio.

Bona eleganta aŭtomobilo por li mem. Tre eleganta aŭtomobilo por la edzino de la prezidanto. Ŝi devas havi ŝoforon; ĉar oni devas purigi la aŭtomobilojn. Kaj oni devas surmeti novajn pneŭojn, enmeti novajn sparkilojn. Oni devas ŝarĝi la bateriojn. Kaj farendas ankoraŭ aliaj laboroj.

Ankaŭ la filino devas havi sian elegantan aŭtomobilon. Ŝi volas ekskursi kun siaj geamikoj por pasigi agrablan tempon. Oni ja ne estas sur la mondo por ĉiam melankolie kaj malgaje kaŭri en angulo. La filino ne havas ŝoforon, ŝi stiras mem la aŭton. Kaj ŝi stiras ĝin bone. Sed la dek- aŭ kvindek-aŭ cent dolaroj por trafikdeliktaj punoj pro tro rapida stirado aŭ pro tio, ke ŝi lasis stari la aŭton proksime de fajorhidranto, fakte pluvegas sur ŝin. Ĉeokaze dum la stirado ŝi renversigas ankaŭ kolportiston, kiu starigis sin intence en

la vojon por esti transveturita kaj por ekprocesi pro dolor-kompensaĵo. Estas sufiĉe da advokatoj, kiuj faras nenion krom procesi kontraŭ iuj pro la dolorkompensaĵo por transveturitoj, ĉar ili postulas de ĉiu akuzita sumo kvindek aŭ eĉ kvardek procentojn. La plendanto, kompat-inda povrulo, ne povas pagi honorarion, tial li dividas la sumon kun la advokato. Tial ĉiam gajnas la advokato, ĉar li gajnas por si mem. Kaj se la prezidanto ne pagas, jen pagas asekuro, kiu same ne faras tion por nenio. Sed finfine la prezidanto tamen devas pagi.

La edzino postulas ĉiumonate mildolaran ĉekon, por la malgrandaj elspezoj, kiujn ŝi havas, por kudrilaĵa mono, kvankam ŝi neniam manprenas kudrilon aŭ pinglon. Sed jen la glaciaĵoj, jen la masaĝistino, kaj jen la dancestro. Ŝi ankaŭ ludas kartojn, kaj ŝi ludas fervore kaj perdas en briĝoludo kun siaj amikinoj, kun la edzinoj de aliaj prezidantoj dum du horoj tri mil dolarojn. La kalkulojn por ŝiaj vestaĵoj el Parizo, ŝiaj subvestaĵoj el Liono, ŝiaj strumpoj el Nova Jorko, ŝiaj ŝuoj el Vieno oni sendas al *Mr.* Prezidanto en la oficon. Tio estas kromaĵoj. Kaj kromaĵoj estas ankaŭ la ĉapeloj, kiujn ŝi ĉiujn uzas nur dum kvin tagoj. Ankaŭ viskioj kaj likvoroj estas multekostaj. Des pli ekde la prohibicio.

La filino ricevas po monato nur tricent dolarojn por elspezetoj. Sed en vero ĉiumonate ili sumiĝas al tri mil dolaroj. Ili ne estas kalkulataj. Ili estas pagataj el la konto por ĝeneralaĵoj. La filineto, kiam ŝi denove foje estas en bezono – kaj ŝi estas kvarfoje ĉiusemajne en bezono – rapidegas foje en la privatan oficejon; kaj *Mr.* Collins, la feliĉa

patro, ĝojas, ke li estas interrompata dum sia trista laboro, ke li trovas senkulpigon, babili stultaĵojn kaj ridindaĵojn kun sia filineto sur siaj genuoj. Kaj li imagas, ke nun estas sunbrilo en la senfantazia oficejo, se ŝi tiklas lin nuke kaj lin kisas sur la nazpinton kaj gakas seninterrompe: „Vi estas la plej dolĉa kaj plej kara paĉjo en la tuta mondo!“ Tiel ŝi forkuras, hodiaŭ kun ducent dolaroj, morgaŭ kun kvindek, postmorgaŭ kun dudek, tiam ree kun cent dolaroj kaj tiam denove: „Dolĉa ratovosteto, paĉjo, hodiaŭ vi fartos vere malbone, mi bezonas hodiaŭ kvin cent dolarojn, sed por tio mi volas esti tute kara dum la tuta resttempo de la monato.“ La monato, kiun ŝi opiniis, finiĝis kvazaŭ jam post tri tagoj, kvankam la kalendaro sur la tablo kurbiĝas pro stomakaj doloroj, ĉar ĝi ne plu trovas la fadenon en la afero kaj ne plu fidas pri si. Sed kostas denove kvincent dolarojn. Havi sunbrilon en la oficejo de prezidanto de naftokompanio ja kostas monon.

Sed *Mr. Collins* rigardis al sia devizo: „Ridu kaj donu al la povruloj!“ Tiel li do ridas kaj faras donacojn al tiuj, kiuj estas en bezono. Ĉar tiu, kiu bezonas ion, estas povra.

Kaj povraj estas la ĥordamoj de la *Follies*.

Havi neniun ĥorknabinejon estas honto. Li ridindigus sin en la klubo. Oni lin ĉiutage, se li lasus sin vidi, kvazaŭ salte atakus per la kompatmiena demando, per kiu oni parolas al malsanulo: „He, *Greasy*, he naftulĉjo!“ lia kromnomo en la klubo, kiu havas rilaton al lia profesio kiel prezidanto de naftokompanio, „he, *Greasy*, ĉu plaĉus al vi stimula tubeto kun fosforarsenikaj piloloj?“ Tiel tio irus ĉiutage, kun ĉiu,

kiun li renkontus en la klubo. Ĉar, se ili iam kaptis ion, pri kio ili supozas, ke ĝi estas sprita, tiukaze estas tiom longe knedita kaj ripetita ĝis oni povas frenezigi pro tio. Antaŭ ol tiuj viroj, kiuj povas enspezi milionojn da dolaroj per manĝesto kaj ankaŭ enspezas ilin, eltrovas novan ŝercon aŭ eĉ eltrovas ŝercon kaj komprenas tiun, kiu entenas spriton kaj humuron, povas pasi generacioj. La vivo estas vere komplika.

Devi uzi fosforarsenikon estas signo, ke oni estas olda aŭ proksimiĝas al la maljuneco. Sed la prezidanto de naftokompanio neniam rajtas levi la suspekton, ke li estas maljuna. Jen li ja povus fariĝi nur prezidanto de Usono, por tiu ofico oni bezonas nek saĝon nek junulforton, ĉar en tiu kazo tiuj aferoj estas eĉ malhelpaj, kiel pravas la plimulto de la ekzemplaj personoj. Sed li ne plu povas esti prezidanto de naftokompanio. La ofico de prezidanto de naftokompanio postulas fortikecon, brutalecon, senskrupulecon. Nek oldiĝ-anta viro nek filozofo, nek verkisto taŭgas por tio.

Tiel, por deflankigi la suspekton, ke oni bezonas refreŝigajn rimedojn – la tutan fidelecon al propra edzino oni ne fidas – por deflankigi la suspekton, ke oni ne estas tute kontraŭ ŝminkiĝintaj knaboj, la ĥorknabinoj enpaŝas la respondecan vivon de la prezidanto. Li tute ne akceptas ilin kun aĉa humoro. Kvankam li estas bona kristano, fidela al la metodistoj aŭ la bapistoj – kaj se li volas rangi tre alte – al *Episcopal Church*, li opinias kiel homo kaj edzo tamen, ke Mohamedo estis granda profeto, kiu komprenis la animon de edzo tiel bonege, ke li kreis leĝojn, kiuj plifaciligas la vivon de edzo kun multaj zorgoj.

Mr. Collins estas potenca viro en la naftoindustrio. Dum kelkaj tagoj li povas skuadi la merkaton tiom, ke centoj da aliaj industriaj branĉoj komencas ŝanceliĝi kaj pluraj falas tiel, ke komenciĝas paniko inter la malgrandaj kaj mezaj financistoj en *Wallstreet*, kiu transiras al la granduloj, kiuj ekmaltrankviliĝas, pasigas sendormajn noktojn kaj devas cirkligi *cables*, kablotelegramojn, trans la tutan surfacon de l' Tero, kiuj kostas dek mil dolarojn, por restabiligi la merkaton kaj reinstali la kvieton, kiu nepre endas, por ke la gigantoj povu deruligi siajn grandajn negocojn kun sekureco.

Ridinda afero apenaŭ rimarkinda povas maltrankviligi la merkaton tiel, ke interne de du horoj kvincent milionoj da dolaroj ŝanĝas sian posedanton.

Jen kompanio, kiu produktis motorojn, ĝi estis tute nekonata. Neniu iam vidis motoron de tiu kompanio. Sed la kompanio produktis, ĉiam esperante, ke ĝi povus moviĝi supren. Ĝi ne pagis dividendojn kaj havis ĉiam negativan bilancon. Ĝiaj akcioj troviĝis je kvardek ses, kaj neniu volis havi ilin por tio. Subite la akcioj grimpis supren, je la unua tago tuj je sesdek kvin, je la dua tago je okdek du, je la tria tago je cent dek. Neniu sciis, pro kio. Neniu sciis, kiu estis la kunaĉetisto de la akcioj, ĉar la *brokers*, la makleristoj, tiuj, kiuj aĉetis la akciojn, ne malkaŝas la nomojn de siaj komisiistoj. Eĉ la plej sekuraj motorkompanioj kiel *General Motors*, komencis fali kaj falis plu. Ĉe tia neatendita surpronirado de nekonata akcio la onidiroj povas havi efikon. La plej frenezaj onidiroj estas fidataj kaj ekscitas la borson.

Jen cirkulis la onidiro, ke tiu motorkompanio akiris patenton, kiu laŭdire kreas tute novan specon de motoro, motoro, kiu bezonas nur dekonon de la gazolino, kiun bezonas kutima motoro, kaj kiu estigas laŭdire okfoje pli da forto kun tiu dekonon da gazolino. Per tio ĉiuj aliaj motoroj fariĝus senval-oraj. Neniu plu aĉetus motoron de la malnova modelo. Tiel ĉiuj kompanioj konstruantaj motorojn kaj ĉiuj kompanioj produktantaj aĵojn kun rilato al motoroj komencis ŝancel-iĝi. La akcioj de la naftokompanioj fariĝis malsekuraj, ĉar, se la motoroj plu uzus nur dekonon de la gazolino, kien tiukaze do la multa nafto? Kaj tamen ĉio estis nenio plu krom malgranda manovro de *Mr. Collins*, kiu volis aĉeti kelkajn malgrandajn naftokompaniojn, pri kiuj li sciis, ke ili ne povus transvivi la panikon. Li efektive ricevis ilin. Kaj la akcioj de tiu nerimarkinda motorkompanio falis en sian antaŭan kvietan kaj kontemplan estadon.

Mr. Collins devas reteni nur cent milionojn da naftohektolitroj kaj la merkato ekscitiĝas, ĉar la ludantoj ne scias, pri kio temas, la onidiroj tuj komenciĝas kaj estigas damaĝon. Aŭ *Mr. Collins* povas ĵeti en la merkaton cent milionojn da naftohektolitroj, kiujn li retenis por tiaj spekulaciaj celoj en rezervo, por tiel elvoki prezpanikon, kiu kunŝiras ĉiujn valorojn de la merkato. Ĉar ĉiuj valoroj kaj produktoj en tiu sistemo, kiun kreis la homo, estas tiel interplektitaj kaj kunmiksitaj, ke valorŝanĝo de la nafto tuj sekvigas valorŝanĝojn de produktoj, kiuj havas tute nenion komunan kun la nafto. Prezfalo de nafto povas esti gigantan prezaltigon de tritiko aŭ de kotono aŭ de la akcioj de fervojo- kaj vaporŝipkompanioj.

Tio okazas tute logike. Multe pli logike ol ruleto. Ĝi okazas tiel logike, ke prudenta viro, kiu havas sufiĉe da kapitalo je dispono kaj bone scias kaj trastudis la leĝojn, laŭ kiuj la movoj en tiu kazo sufiĉe logike devas evolui, ĉiam devas gajni. Sed eĉ la plej granda giganto ne havas la stoikan trankvilon, kiu necesus por sekvi sian planon kun matematika sekureco. Ankaŭ la plej granda giganto lasas kunŝiri sin de la maltrankvilo, ĉar li estas homo kaj estas venkata de homaj sugestoj. Ĉe teatrobrulo eĉ la plej trankvila kaj plej memgardema lasas kunŝiri sin de tiuj, kiuj batalas pri la eliro, kvankam ili ĉiuj povus eliri senlezitaj, se ili irus rapide, sed sen interpuŝiĝo, tra la plej proksima pordo, kaj se ili ne formus tie ekstere, ekstere de la domo, homajn bulojn pro scivolo kaj por rigardi, ĉu sekvos post ili la parencoj.

05

Mr. Collins estis grava viro en la naftoindustrio. Sed rilate la kvar inojn, li tamen estis nur kutima viro, kiu distingis sin de la aliaj eble nur per tio, ke li povis pagi pli sen ricevi pli por tio, ol viro povas ricevi de junulino. Kion viro povas ricevi de ino estas ĉiam la sama. Neniu ino povas doni pli ol ŝi havas. Kaj se ŝi estas doninta, kion ŝi kapablas doni, la viro lernas la grandan saĝon, ke ĉiuj inoj en tiu punkto, pri kiu nur temas, ĉiuj estas similaj. La inoj – tute certe – pensas la samon pri la viroj. Post multaj spertoj la viro fine ekkonas, ke el ĉiuj inoj havintaj, la unua estis la plej bona, ĉar la memoro pri ŝi plej malnovas, kaj estas plej proksima al la memoro pri lia juneco, kiu ŝajnas al li romantika, ĉar ĝi estas tio, kio pasis. Ankaŭ por ino la viro, kiun ŝi unue amis, estas tiu, kiun ŝi pensas la plej bona, kaj kiun ŝi ĉiam amos.

La kaŭzo estas la sama kiel ĉe viro.

Oni ŝatas tion plej multe, kio estas plej multekosta. Eĉ la ĝojodiino amas nur tiun viron sincere, por kiu ŝi devas enspezi la monon, kaj kiu ĉeokaze eĉ traktas ŝin per battoj.

Inter la kvar pruviloj, kiujn *Mr.* Collins havis por pruvi al siaj amikoj, ke li troviĝas en plena vivoforto, estis Betty la plej ŝatata momente. Ĉar ŝi estis la plej multekosta.

Flossy, kiu ricevis sian ĉekon kun mil dolaroj ĉiun monaton kun la reguleco, kun kiu edzo devas pagi la monon por la dommastrumado, troviĝis en lia imago kaj en lia sentado preskaŭ jam en la sama rango kun lia edzino, *Mrs.* Alice Dawis Collins. Li malkonkordis kun ŝi, li kverelis kun ŝi, li sentis sin vokata kaj rajtigita kritiki ŝin kaj la noktoj, kiujn li kun ŝi pasigis en geedzeca komuneco en la lito, estis precize regulitaj kaj ordonitaj. Li forlasis ŝian domon regule je la kvara matene, se li devis plenumi siajn geedzecajn devojn al ŝi, ĉar li ne volis reveni hejmen pli malfrue, por ĉiam ankoraŭ povi diri, ke li estis tiel longe en la klubo. Kiel al sia edzino, tiel li devis permesi al Flossy du vojaĝojn ĉiujare, en vintro vojaĝon al Palm Beach en Florido kaj somere vojaĝon al Kanado aŭ al Eŭropo. Li kompreneble vizitis ŝin laŭ devo en *Palm Beach*, pasigis tie kun ŝi proksimume dek tagojn kaj tiam transiris al Havano, kien li kunprenis ŝin, kaj tiam al Tampiko, kien li ne kunprenis ŝin, ĉar li devis veturi al Tampiko komisie de la kompanio. Tiel la tuta vojaĝo estis pagita per konto de la Kondor-kompanio, per kio konsiderinde malkariĝis la pagenda somera ripozvojaĝo

de Flossy. Li estus povinta kunpreni Flossy ankaŭ al Tampiko. Sed estis pli malkare resendi ŝin de Havano al *Palm Beach*. Krome estis por li pli oportune. En Tampiko li trovis ĉiam jam je la unua vespero tion, kion li bezonis. Kaj li povis agrable ripozi de Flossy ĉe aliaj haŭtkoloroj aŭ harar- aŭ okulkoloroj. Li ja ne komprenis kion la brunhaŭtulino en Tampiko parolis al li pri amo. Sed tio ne necesis; ĉar ambaŭ sciis, kion ili volas de la alia flanko, kaj por tiuj deziroj la lingvo estas internacia. La brunhaŭtulino en Tampiko povis sufiĉe bone elparoli angle la vorton '*money*', eĉ la nombrojn, kiujn ŝi ligis al la vorto '*dolaro*'. Plian nek ŝi nek li devis scii. La ripozo de Flossy, post kiam li daŭre estis kun ŝi dek aŭ dekkvar tagojn, estis tre bonfartiga al li. Ĉar Flossy komencis fariĝi pli kaj pli simila al lia edzino. Pri ĉiuj aĵoj. En la lito. Dum paroloj. Rilate la vestaĵojn. Pri la grumblado. Ĉe la farado de predikoj. Li ne estis tiom filozofa por scii, ke du inoj, kiuj troviĝas dum sufiĉe longa tempo sub la influo de certa viro, de kiu ili dependas laŭ ekonomia vidpunkto, fariĝas similaj kiel ĝemeloj.

Flossy estis, se *Mr. Collins* faris la finkalkulon, la plej malmultekosta el liaj amikinoj. Tial ŝi estis la plej fidela. Kaj tial li povis enuigi kaj tedi sin kun ŝi same tiel bonege kiel kun sia edzino.

La du ĥordamoj, kiuj estis pli freŝdataj, ankoraŭ ne estis rigardataj plenvaloraj, kvankam ili jam pli kostis ol Flossy, nur por la roksimigaj donacoj donendaj de li. Provizore ambaŭ ŝajne havis plu iujn aliajn devojn, de kiuj ili finfine volis solviĝi, tuj, ekde kiam ili scios precize, kiom valoras *Mr. Collins*. Ne kiom li valoras kiel viro aŭ amato. Sed

kiom li valoras rilate la pagokapablon kaj la pagovolon. Kompreneble neniu el la ĥordamoj sciis ion pri la alia, ke ankaŭ tiu troviĝas en la proksimiĝa fazo al *Mr. Collins*. Tion *Mr. Collins* sciis malhelpi; ĉar tiukaze, se ambaŭ komencus batali pri tio, kiu el ili gajnos la prezidanton *Mr. Collins*, jen fariĝus multekoste por *Mr. Collins*. La damo, kiu perdus la batalon, komencus fari malfacilaĵojn al li, por savi tion, kio saveblas. Kaj tio, kio savendis, ĉiam estis granda sumo, pro la virgulineco ĝis tiam ne tuŝita – laŭdire ne tuŝita ĝis tiam – kiu ĉe la batalo pri la objekto perdiĝis, kiu devis esti ĝuste remetita en la originan staton.

Tio deruliĝis ĉiam tre simple. Oni agis ĉiam laŭ la sama aŭ almenaŭ laŭ tute simila recepto. Laŭ tiu recepto okazis ankaŭ al *Mr. Ayres*, prezidanto de *Grannis and Cosland Refining Company*.

06

Mr. Ayres iumatene trovis en sia oficejo leteron de *Simmons & Simmons, Attorneys at Law*. La advokatoj skribis al li, ke *Miss Minnie White*, kantistino kaj dancistino de l' *Vanity*-teatro, intencas plendi kontraŭ *Mr. Ayres* pro rompo de la geedziĝpromeso, kaj ke *Miss Minnie White* sumigas sian financan damaĝon, kiun ŝi suferis ĝis tiam, je sepcent kvindek mil dolaroj, sumon, kiu rilate la bonstatecon de *Mr. Ayres* devus esti rigardata kiel ridinde eta.

Mr. Ayres neniam promesis la geedziĝon al *Minnie*. Tion sciis *Minnie* tute bone, kaj tion sciis ankaŭ tute bone la advokatoj, sen diri tion. Ankaŭ *Mr. Ayres* sciis sufiĉe bone, ke

Minnie kaj ankaŭ la advokatoj scias tute precize, ke li neniam promesis la geedziĝon al Minnie. Sed Minnie, la advokatoj kaj *Mr. Ayres* sciis, ke en Usono damo, kiu kapablas bone prezenti sian kazon, ĉe la asizaj juĝantoj, ĉiam sukcesas rilate tion, kion ŝi celas sukcesigi. Tial oni telefonis tien kaj ĉi tien kaj interparolis tie kaj tie, kaj Minnie, kies koro moliĝis finfine, lastfine konsentis akcepti damaĝan sumon de cent mil dolaroj. Ŝi ricevos nur sesdek mil dolarojn en la retikuleton, ĉar la advokatoj postulis kvardek procentojn de la priplendita sumo por si mem.

Ĉar tiukaze, se ili perdis la proceson, ili ricevos nenion, ĉar *Miss Minnie* havis ja nenion. La advokatoj tial transprenis la riskon.

Mr. Ayres povus pagi eĉ ne la cent mil dolarojn sen sukcesa bankrompo, ĉar li havis familion. Lia salajro estis alta, sed ne tiom alta, ke li tiel simple povus pagi cent mil dolarojn.

Tiel oni do transdonis la plendon al juĝejo. Nun oni jam ne plu atendis, ke *Mr. Ayres* pagus la plenan sumon, alie li ne plendus, sed aranĝiĝus. Sed la plendo devis esti transdonita por trovi okazon lanĉi la aferon en la gazetojn. Tuj kiam estis procesafero, oni povis uzi la gazetojn kiel kunagantojn.

Mr. Ayres apartenis al la elstara socio, kaj lia ofico kiel prezidanto de unu el la plej potencaj kompanioj faris el li interesan personon, kiun vidi implikita en skandalon, plej bone kontentigis la sensaciobezonon kaj la klaĉemon de la homoj. La kompatindaj homoj, al kiuj oni malpermesis aŭ cenzuris kaj obscenajn filmojn kaj maldecajn romanojn kaj

sukajn voluptoludojn tiel, ke ili fariĝis tiel senerotikaj kaj enuaj kiel la merkreda vesperoprediko en la metodista eklezio, do tiuj ĉi kompatindaj homoj trovas subite novajn refreŝigajn instigojn en sia seka vivo, se ili povas legi sukokaj spermoriĉan historion sur la unua paĝo de gazeto. Ĉi tie la cenzuristo ne rajtas interveni, ĉar estas ja juĝeja afero. La juĝejoj estas publikaj, kaj ili devas esti publikaj en aŭtentika respubliko por malhelpi koruptiĝon kaj maljustajn verdiktojn.

Kion faras la gazetreporteroj el la simpla historio, tion legi estis mirinda. Ĝi forgesigis ĉion, kion la cenzuristoj en la lastaj dek du monatoj malpermesis legi kaj rigardi al siaj ŝirmatoj. De la oldaj sekiĝintaj preĝfratinoj de la alta kaj sole sankta *Episcopal Church* fluis la muka salivo el la malsekaj buŝanguloj, kiam ili rajtis legi kiel aliaj homoj kondukas, homoj, kiuj rezignas pri tio amuzi sin sola kun si mem.

En grasaj gigantaj presliteroj legeblis sur la frontpaĝo de la matenaj gazetoj eĉ sur du linioj:

PRESIDENT OF BIG CORPORATION SEEN WITH DANCE OF THE VANITY THEATRE ONLY WITH STOCKINGS ON

La prezidanto de unu el plej grandaj kompanioj estis rigardata kun dancistino de la *Vanity*-teatro, kiu estis vestata nur kun siaj silkaj ŝtrumpoj.

Sub tio en malpli grasaj presliteroj:

DENES HAVING PROMISED MARRIAGE BY GIVING ENGAGEMENT RING SAYS RING WAS ONLY GIFT OF FRIENDSHIP WITHOUT MEANING

Is Already Married has Three Children Eldest Collegegirl Dancer to
be Mother soon asks Three Quarters of Million Dollars Damage

Li promesis al ŝi la geedziĝon per tio, ke li ŝovis la ringon de gefianĉiĝo sur ŝian ringfingron . Li neas tion kaj asertas, ke la ringo estas nur malgranda donaco pro amikeco, kiu tute ne havas signifon kaj neniel celis promesi geedziĝon. Li jam estas edzigita kaj havas tri infanojn, el kiuj la plej maljuna filino jam frekventas la universitaton. La dancistino atendas baldaŭajn patrinoĝojn kaj postulas kiel damaĝorekompencon sepcent kvindek mil dolarojn. Per eĉ pli malgrandaj presliteroj, sed ankoraŭ nun sufiĉe atentofrapaj, sekvis nun:

Names of the Parties Concerned Still Witheld by Court Order will be Published Very Soon

La nomoj de la plendantino kaj de la plendanto provizore estas ankoraŭ retenataj pro precipa decido de la kortumo, sed ili tre baldaŭ estos publikitaj.

Tiu ĉi retenado de la nomoj estas speciala truko de la advokatoj, kiuj volas doni tempon al *Mr. Ayres*, por interkonsentiĝo kaj pagado. Sed la gazetoj same havas intereson ankoraŭ ne prezenti la nomojn, ĉar *Mr. Ayres* ja ankoraŭ povas interkonsentiĝi kun la gazetoj. La gazetoj ne estas subaĉetebraj, precipe en Usono. Sed pri reklamaj anoncoj ili

estas tre akceptemaj; kaj granda kompanio ĉiam disdonas multekostajn anoncojn, eĉ se estas nur la jarfinaj kalkuloj, kiuj ripetblas arbitre ofte, por havigi grasajn reklamajn anoncojn. Ankaŭ la gazetistoj ne estas subaĉeteblaj, nenie malpli subaĉeteblaj kiel en la federaciaj ŝtatoj de Ameriko. Sed ili volonte aŭskultas bonajn konsilojn, por sukcese spekulii borse.

La kortumo ĝis nun ankoraŭ nenion decidis, do ankaŭ ne la retenon de la nomoj. La kortumo ankoraŭ scias nenion, kaj la juĝisto legas la gazeton en la tramo kun la sama ĝojo kiel la elsekigitaj paroĥanoj. Sed li ja jam legas ĝin kun pli da homa kompreno, kaj li legas ĝin precipe kun kompatato por la povra prezidanto; ĉar li, la juĝisto, jam morgaŭ povus sidi en la sama kaĉo. Li ne havas dancistinon de la *Vanity-teatro*. Tion li ne povus pagi. Sed li havas stenotipistinon. Kaj se ŝin iutage kaptas kvazaŭ rabio kaj se la ekzisto kiel stenotipistino fariĝas tro ridinda por ŝi, jen ankaŭ la juĝisto povas trovi detale priskribitajn siajn fiagojn kaj la mal-supren glitintan mamzonon de sia stenotipistino en grasaj presliteroj sur la unua paĝo de la matenaj gazetoj. Provizore li ankoraŭ ne scias, pri kio temas en tiu kazo. Neniu de la kortumo scias tion ankoraŭ. La advokatoj faris ĝis tiu momento nenion krom plendi por damaĝa rekompenco, *Jane Doe vs. Richard Roe, Simmons & Simmons, Attorneys at Law*, donintaj la aktujan nombron G916 al la dokumentoj de la kortumo.

Mrs. Ayres, la edzino de *Mr. Ayres* same legas la sukan rakonton, kaj ankaŭ ŝi legas ĝin kun sindediĉo kaj volupto. Ŝi ja ankoraŭ ne scias, ke estas ŝia fidela edzo, kiu estas ĉi

tie kulpigata de la reporteroj pri intencita bigamio. Kaj tial ŝi povas delektiĝi kun brilaj okuloj je la rakonto, kiun ŝi trovas tiel suka eĉ ne en la francaj romanoj.

Vespere, dum ŝi sidas kun sia edzo ĉe la tablo oni kompreneble ĝisdetale parolas pri tiu ĉi sensacio, por elgustumi kaj eldiboĉi ĝis la lasta ĝemelspiro la surteran ĝojon, kiun ofertas tia historio. Ili provadas ĉiudirekte solvi la enigmon, kiu povus esti la prezidanto kaj kiu la dancistino. Li ja devus koni la prezidanton de la Rotaria Klubo aŭ de la 'Elks', de la loĝio 'La Alkoj'. Ĉio estus ankoraŭ pli beatiga, se oni konus lin kaj la dancistinon, se oni povus vidi iliajn bildojn en la gazeto. Ke ŝi estis vestata nur kun silkaj ŝtrumpoj kaj krome kun nenio, kiam ŝi kaj li estis observataj tra la fenestro, kies kurteno ne estis tute fermita, tion oni scias nun. Sed oni volus scii ja ankaŭ kiel ŝi aspektas laŭ vizaĝo kaj entute ekde la verdaj ŝtrumprubandoj supren. Eble la gazeto baldaŭ publikigos bildon de ŝi en bankostumo aŭ en la kostumo de la ĥorknabinoj de *Vanity*-teatro, kiuj dum prezentadoj ja ne surhavas ŝtrumpojn, sed nur ŝuojn kaj rubandeton ĉirkaŭ la koksojn kaj du saketojn sur la mamoj, kiuj estas ornamitaj kun briletantaj vitroperletoj.

Mr. Ayres, kiu kompreneble sciis, pri kiu temas, ĉar lin tuĵ demandis la advokatoj en la sama mateno per telefono, ĉu li jam legis la gazeton, indigniĝas pri la abomeno de la gazeto kaj insultas lian edzinon, ke ŝi estas tiom voluptema legi tiajn sensacirakontojn en la ĵurnaloj kaj, ke ŝi volas tiom sinki esti avida je la bildoj de tiuj homoj.

La tuta urba loĝantaro kaj la homoj de la ĉirkaŭa regiono

aĉetis je la sekva mateno kaj dum la sekvaj tagoj la gazetojn kiel freneziĝintoj. Ĉiuj esperis, ke ili trovos la publikitajn nomojn. Ĉiuj interesiĝis pri la demando, ĉu la dancistino, kiu nun baldaŭ fariĝos patrino, jam estas en tia stato, ke ŝi ne plu povos prezentadiĝi. Ĉiuj esperis, ke ŝi ankoraŭ ne atingis tiun staton, kaj ke ŝi almenaŭ kelkajn fojojn plu prezentos sin, por ke oni povu rigardi ŝin en la teatro reala kaj vivoplena. Tuj kiam ŝia nomo estus konata, la biletkomercistoj de la teatro elaĉetus la biletojn por la tuta domo, kaj ili altigus la prezon de la biletoj je ducent procentoj.

Ĉar la gazetoj ja nun estis vendataj amase, pro la espero, ke la nomoj estos publikitaj, ne plu necesas publiki la nomojn. Intertempe leviĝas nova skandalo, same tiel grasa kaj same tiel suka kiel tiu de la prezidanto kun la dancistino, kaj la prezidanto kaj la dancistino estas forgesataj. Se la nomoj tamen iutage aperus, ilin apenaŭ iu plu legus. Intertempe okazis tiom da skandaloj, koruptadoj, politikaj mensogoj, sukcesaj transflugadoj de oceanoj, ne sukcesintaj grimpadoj de Himalajo, rompŝteloj en bankoj, revolver- kaj bombatencoj en Ĉikago, atakoj je trajnoj en Meksiko, murdoj je usonaj animsavantoj en Ĉinio, ke oni ok tagojn poste vere ne plu povis scii, pro kio fakte ĉi tie estas publikita la nomo de prezidanto de enua kuprokompanio kaj la nomo de dancistino, kiun oni trovas presita neniam sur teatra programfolio. Oni havis tiumomente multe pli da intereso pri tio, kiom da cent mil dolaroj perlaboris *Ma Fergusson*, la guberniestrino de Teksaso je la konstruado de ŝtata aŭtomobilstrato, kaj kion ŝi intencas fari kun la mono.

Sed *Simmons & Simmons Attorneys at law* ne povas atendi tiun interesoŝanĝon en la opinio de la gazetlegantoj; ili ne povas atendi ĝis kiam *Mr. Ayres* eble eĉ rakontos al sia edzino, pri kio temas kaj ke ŝi absolvos lin por relative mal-karaj kostoj; ili ne povas atendi pri tio, ke *Mr. Ayres* konvinkas eble kelkajn membrojn el la tuta kontrolkonsilio de sia kompanio, ke ĉi tie nur temas pri fia ĉantaĝo, kaj ke la tuta kontrolkonsilio avertas la gazetojn, ke ili ne pelu la aferon ĝis la ekstremo. Jen la gazetoj estus finitaj por ĉiam, ĉar troviĝas inter la membroj de la kontrolkonsilio kelkaj, kiuj povus rompi la nukon de tiuj gazetoj interne de ok horoj tiel perfekte, ke la gazetoj forgesus, kiel ili nomiĝis hieraŭ kaj kiuj estis ties ĉefredaktoroj.

Tiajn neantaŭvideblajn incidentojn *Simmons & Simmons*, ne povas atendi. Ili laboras rapide kiel diabloj por fiŝhoki kaj varmigi kompatindan animon, kiu rompiĝis en glacio kaj dronis, por ke ankaŭ la infero plenumu sian celon.

La advokatoj eluzis la unuajn horojn post apero de la gazeto. Se ili ne gajnos la proceson en tiu tempo, jen povus fariĝi longtempa afero. Kompreneble ili gajnas la proceson, kiom ajn longe tio daŭrus. Sed la mono povus fuĝi de ili. *Mr. Ayres* aŭdace povus riski ion kaj sekurigi ĉion tiel bone, ke ne plu gajneblas multe da mono. Li atendus la skandalon en Eŭropo, kaj se li revenus, la afero fariĝus tiel malkara, ke ne plu valorus la penon por la advokatoj. Kio fariĝos el *Miss Minnie*, estas indiferenta al ili, estis ĉiam indiferenta al ili, kaj al ili ĉiam estos indiferenta.

Je la tuta historio ne estas multe da vero. Ĝi estas sorĉtroigita nur por kontentigi la avidon de la legantoj pri voluptaj rakontoj, kiujn ili povus kontentigi nenie alie sekve de la cenzuro kaj de la bigoteco. Ĉe tio la gazetoj enspezas monon.

Ĉu la prezidanto perdas sian postenon, ĉu lia edzino male-dzinigas sin de li, ĉu la dancistino dronigas sin, tio ne interesas la gazeton. Tio ekinteresus ilin nur tiukaze, se unu el tiuj sekvoj ebligus plian fojon sensacian historion.

Miss Minnie White tre ofte renkontiĝis kun *Mr. Ayres*, kiam ŝi surhavis nenion krom siaj silkaj ŝtrumpoj. Plej ofte ŝi surhavis eĉ malpli da vestoj. Sed neniun iam povis observi ŝin tra ne tute fermita kurteno. Rilate tion, ili estis multe pli memgardemaj. Ne pro denaska hontemo, sed pro simpla utilo kaj kaŭzoj de oportuno. Efikas ĝene kaj deflankigas de la esenca afero, se oni havas la senton, ke oni eble estas observata. Sed *Simmons & Simmons* estas ĉiam pretaj. Ili tenas en rezervo privatan detektivon, kiu ĉiutempe povas priĵuri kaj priĵuras, ke li vidis damon nur kun silkaj ŝtrumpoj kun sinjoro, kiu same ne surhavis multon en la sama ĉambro. *Miss Minnie* devas nur diri la lokon, do la domon, kie povus esti okazinta tio, kion vidis la privata detektivo. Por ĉio alia zorgas la privata detektivo kaj *Messrs. Simmons & Simmons Attorneys at law*. Tiam ankoraŭ aldoniĝas lavistino aŭ ŝoforo, ambaŭ priĵuras, ke ŝi aŭ li vidis iri tiujn *Miss Minnie* kaj *Mr. Ayres* en tiun domon. Kontraŭ la lavistino neniun povas atingi ion. Ŝi estas la honesteco kaj vero en persono. *Mr. Ayres*, tiel perfekte sidante sur la ardanta rostkrado, devas koncedi, ke estas la vero. Li gardos

sin ĵuri la malon; ĉar li scias, ke ankaŭ aliaj personoj vidis lin tie.

Miss Minnie White tute ne atendas patrinajn ĝojojn. Tion scias *Mr. Ayres* tute certe. *Miss Minnie* estas multe tro lerta por elmeti sin al tia nedezirata okazaĵo. Infanoj ĉiam estas molestaj kaj certe ne beno de la ĉielo. Ŝi scias tion el sia junaĝa tempo en Mineapolo. Ŝi havis kvin fratinojn. Nek ŝia patro laboranta en kofrofabriko, nek ŝia patrino laboranta en ĉemizofabriko iam parolis pri beno de la ĉielo, ĉiam nur pri la *brats*, pri la bastarda idaro, kiu tiom manĝas kaj disŝiras tiom da vestoj kaj krias eterne kaj sen interrompo, ke ili havas malsaton.

Ankaŭ *Messrs. Simmons & Simmons* scias, ke *Miss White* ne atendas bebon. Ili dirus tion impertinente al ŝi vizaĝen, ke ili supozis ŝin pli prudenta, ĉar ŝi certe jam dum sufiĉe longa tempo eltretis siajn beboŝuojn por povi fari distingojn.

Eĉ pli certe sciis tion la gazetoj, ke *Miss Minnie White* ne troviĝas en tia situacio. Se ŝi vere estus atendinta la ĝojojn de patrino, la gazetoj evitus mencii tion kun plej granda zorgemo. Tio povus konduki al multspecaj malagrablajoj por la gazetoj. Ke la dancistino sentas sin patrino, la reporteroj skribis nur tial, por ke la historio fariĝu pli suka. La advokatoj aludis ion tian, el kiu la reporteroj povis ellegi tion, kio plaĉas al ili. Tia sciigo servis tamen nur al la tuto. Nomoj ja ankoraŭ ne estis prezentitaj. Kaj se fariĝus necese nomi nomojn, jen *Miss Minnie* povis pruvi per siaj pliaj sinprezentadoj en la *Vanity-teatro*, ke estis blago de la reporteroj.

Kvankam do je la tuta historio estis malmulte da realo, la advokatoj tamen atingis sian celon. *Mr.* Ayres estis pelata en timon. Li devis timi, ke ĉi tie okazas granda skandalo. Li ja ne sciis, kiom riskus la advokatoj. Estis eĉ ne necese, ke la nomo de la dancistino estu publikita. Sufiĉus, ke lia nomo publikiĝus, kaj ke la gazeto prezentus lian nomon por montri al la legantoj, kiom netimigebla la gazeto estas kaj kiom fervore ĝi atentigas liberigi la usonan popolon de malĉasto kaj malvirteco, en kiun ĝin provis implikigi unuopaj senskrupulaj membroj. Tio laŭ la gazeto estas unu el la ĉefaj taskoj de la gazeto. Sed, ke oni ne ekzercas indulgon, eĉ se temas pri membroj de la plej supra klaso, ke oni multe pli pretas senkulpigi la laborantan klason kaj la povrulinon, la dancistinon, kiu ja apartenas al la laboranta klaso. Almenaŭ pli ol tiuj magnatoj, kiuj supozas, ke ili povas fari en libera respubliko de honorindaj civitanoj laŭplaĉe ĉion, kion ili volas fari, nur ĉar ili havas pli da mono. Tion la gazeto estus konsiderinta kompreneble nur tiam, kiam ĝi precize eksciis, ke la kontrolkonsilio de la kompanio, kies prezidanto estas *Mr.* Ayres, deziras, ke *Mr.* Ayres estu disrompita en mil pecojn, ĉar oni volis liberigi sin de li pro tiu aŭ tiu kaŭzo, kaj ĉar oni ne povis ŝovi lin alimaniere flanken.

Ankaŭ *Mr.* Ayres ja ne ĉiam sciis, kiel lia kontrolkonsilio rilatas al li. Ĉu ĝi defendus aŭ ne plu subtenus lin. Tion *Mr.* Ayres ne povis riski. Krome li ne sciis kiel reagus lia edzino. Eĉ malpli li sciis, kiel oni rigardus tion en la kluboj, kies membro li estas. Skandalo de tia maniero povus lamigi lin por longa tempo, kaj li devus diable streĉe labori por denove fari karieron.

Ĉiujn tiajn eblojn li pripensis, kaj tiam li iris al *Messrs. Simmons & Simmons* kaj komencis agi. Li pagis al la sinjoroj dek mil dolarojn por la elspezoj, kiujn ili havis.

Post tio *Messrs. Simmons & Simmons* petis *Miss Minnie White* al si en la oficejon.

Mr. Henry Simmons akceptis sinjorinon *White*: „Antaŭ tri-dek minutoj ni havis sufiĉe longan interparoladon kun *Mr. Ayres*. Li finfine klarigis, ke li pagos nenion kaj, ke li trankvile riskas kaj la proceson kaj la skandalon. Li diris, kaj mi pensas, ke li pravas pri tio, ke li, se ni pelus ĝin ĝis la skandalo, perdus sian postenon kaj tiam tute ne plu povus pagi ion. Egale, kiel finiĝus la proceso. Kun ploroj en la okuloj li konfesis al ni ĉi tie, ke li amas vin sincere, kaj li petis nin, ke ni parolu bonan je lia favoro al vi. Li ne povas vivi sen vi, kaj li volas aĉeti ankaŭ la *Stutz*-aŭtomobilon, kiun vi jam tiom longe deziris al vi. Mi vere ne povus akcepti, *madam*, kial du tiaj afablaj homoj kiaj vi ambaŭ estas, ne komprenu kaj amu sin reciproke? Kiun sencon havu tia kverelado? Ankaŭ vi iom kulpas tion, *madam*. Ne estu tiel kruela al li. Ankaŭ li havas ja siajn zorgojn kaj ĉagrenojn.“

Miss Minnie ekploris, estis aŭtentikaj larmoj; ĉar nun ne plu havus sencon estigi larmojn por elvringi sumeton.

„Ankaŭ li estas ja turmentata, pelata kaj ĉasata, tiu kompatindulo. Kiel ni ĉiuj. Ankaŭ kiel vi, *Miss White*.“

Ŝi ploris eĉ iom pli, ĉar apud la kompatato por li ŝi nun ankaŭ ekhavis kompaton por si mem, kiam ŝi aŭdis, ke ankaŭ

fremdulo povas senti, kiom turmentata kaj ĉasata ŝi estas en la vivo kaj eterne persekutata de homoj, kiuj volas havi monon de ŝi. Ĉiuj supozas, ke ĥorknabino de Vanity-teatro disponas pri milionoj da dolaroj. Ĉiu paro de ŝuoj, kiun alia damo ricevis por dek kvin dolaroj, ŝi devis pagi per dudek kvin dolaroj. Tiel ŝi spertis tion rilate al siaj ŝtrumpoj, al siaj subvestoj, al siaj ĉapeloj. Kaj ĉiuj tiuj, kiuj ricevis krom-monajn, atendis de ŝi la trioblon de tio, kion ili ricevis de aliaj homoj. Kaj se ŝi ne pagis la trioblon de sumo oni rigardis kaj traktis ŝin malestime, kvazaŭ ŝi estus knabino el la malhelaj stratanguloj.

08

Kiu estas la mastro de l' vivo? Ĉu la prezidanto de nafto-kompanio? Ĉu la advokato, kiu transprenas la plej fiajn eksgeedzigajn procesojn kaj ĉantaĝajn manovrojn? Ĉu la dancistino de revua teatro? Ĉu Rockefeller? Ĉu Sinclair? Ĉu Morgan? Ĉu la prezidento de Usono? Neniu el tiuj, kiuj aperas kiel la mastroj de l' mondo, kiuj povas aĉeti kontinentojn kaj vendi ilin, kiuj naskas respublikojn kaj povas detrui ilin, kiuj kronas reĝojn kaj eksigas ilin, kiuj vekas revoluciojn kaj sufokas ilin, neniu el tiuj estas la mastro de l' vivo. Ili ĉiuj estas en la maŝino, kiu nomiĝas: „La moderna erao“. „Nia nuna vivo“. Ili estas kirlataj kaj ĵetataj en ĝi kiel etaj sableroj, jen supre, jen malsupre, jen enmeze, jen angule, jen dekstre, jen maldekstre.

Eble Hacinto, la indiĝeno, estis la mastro de l' vivo, kiu posedis Rozon Blankan sen posedi ĝin. Li eble estis la mastro

de l' vivo ĝis tiu tago, kiam oni eltrovis, ke Rozo Blanka portas nafton en sia tero.

Tiam ankaŭ Hacinto Yanyez ne plu estis la mastro de l' vivo; ĉar nun ankaŭ li fariĝis sablero ĵetata en la maŝino tien kaj tien.

Eble Margarito estis la mastro de l' vivo, tiu Margarito, kiu kuracadis la mulojn, kiu komprenis la lingvon de la muloj, kiu infere kapablis sakri kaj melodie kanti dolĉajn baladojn en la sama momento.

Eble la *compadres* de Rozo Blanka estis la mastroj de l' vivo. Tiom longe, ĝis ili perdis sian hejman regionon.

Eble la mastro de l' vivo estis la leono en la ĝangalo. Sed la puloj estis pli fortaj ol ĝi, ĉar ili molestis ĝin. Kaj ĝi ne povis defendi sin kontraŭ ili; dorno, kiun ĝi tretis en sian piedegon, estis pli forta ol ĝi, ĉar la dorno lamigis ĝin; la venena serpento, kiu mordis ĝin en la nudan nazon, se la leono estis neatentema, povis faligi ĝin, kaj tial la serpento estis pli forta ol la leono.

Eble la mastro de l' vivo estis la kolorriĉa papilio, kiu ŝvebis kiel ondo de floro al floro kaj zorgis pri nenio, ĝuis sian vivon, ĝis ĝi kaptiĝis en la reto de araneo, kiu estis pli forta ol la papilio.

Eble la mastro de l' vivo estis la klasfiera laboristo, kiu boksis sian skipestron teren kaj sufiĉe draste traktis per pugnoj lin, ĉar la skipestro, kiu sentis sin pli forta kaj pli potenca, kriis al ties vizaĝo. Sed la diligenta laboristo pli

produktis ol la merkato povas uzi, kaj la fabriko ne plu povis pagi la viron kaj devis maldungi lin; kaj liaj infanoj ŝiris la karnon de la laboristo, ĉar ili estis malsataj kaj sentis sin kiel mastroj de l' mondo, kies sklavo kaj subulo estu laŭ ilia opinio la propra patro.

09

De la oficejo de siaj advokatoj *Miss Minnie White* telefonis al ŝia amiko *Mr. Ayres* kaj petis pri pardono pro ĉio, kion ŝi faris al li. Ŝi diris, ke ŝi estis freneza, kaj ke ŝi lasis inciti sin de amikino. Ŝi demandis, ĉu li volus esti denove bona al ŝi, kaj ŝi diris, ke ŝi amas lin pli ol ĉion.

Ankaŭ *Mr. Ayres* petis pri pardono pro ĉio, kion li faris, kaj li deklaris, ke li sole kulpas tion kaj, ke li estas pli ol nur felîca denove rajti nomi ŝin 'mia kara'.

Du tagojn poste ambaŭ vojaĝis en lia turaŭtomobilo al San Diego. La veturado dum horoj sur la romantika aŭtovojo laŭ la bordo de la Pacifiko ambaŭ pli intime kunigis ol io ajn iam antaŭe. La kverelo estis finita kaj forgesita. Ĝi povis trovi finon, post kiam la advokatoj atingisj – por si – tion, kion ili volis.

La plua vivo de *Mr. Ayres* kaj de *Miss Minnie White* provizore ne plu trovis la intereson nek de *Messrs. Simmons & Simmons* nek de la gazetoj. La negoca flanko de la afero estis kontentigita, kaj interesiĝi pri la privata vivo de du homoj, el kiuj momente ne lasis elvringi sin dolaro, estas malĝentlemana aŭ fia. Sed oni ne povas diri pri usonano, ke

tiu estas malĝentlemana aŭ fia. Usonano estas helpopreta kaj gastama en unu persono.

Ĉapitro 03

01

Mr. Collins nun ofte devis pensi pri la afero de *Mr. Ayres*. Tiu estis lia intima amiko. Ili ambaŭ frekventis la saman kolegion kaj ambaŭ apartenis al la samaj kluboj. Tial *Mr. Collins* estis iniciita en ĉiujn detalojn de tiu afero. La konkreta scio de tiu rakonto estis utila por li. Ĝi helpis lin esti memgarda.

Sed kiel oni estu memgarda, se la suba duono de la korpo postulas pli ol en la aĝo de dudek jaroj? Dudekjare oni havas romantikajn ideojn, en kiuj kelkaj pure naturaj deziroj de la korpo ŝajnas obsceni kaj oni fidas pri la ĉasteco kaj pureco de la amo. Ne ĉar la viro en tiu aĝo estas pli nobla, sed, ĉar li estas pli timema al junulino kaj flaras misterojn tiajn, ke li supozas, ke li ne povas solvi ilin sen evito de ega danĝero.

Kvindekjare, trovinte sur sia veturvojo dudek kvin jarojn da geedziĝo kaj kvindek ĉeokazajn bigamiojn kun ĉiuj ŝtormoj, uraganoj, tajfunoj, rifoj, sablobenroj, sunbrilo kaj pluvolverŝiĝoj, kiujn oni jam superis pli-malpli kuraĝe kaj sukcese, la kutimo de la matura viro anstataŭis romantikajn azenaĵojn. Ĉiuj aĵoj de la vivo nun senescepte estas rigardataj pure laŭfakte kaj sobre. La imago, ke ino aŭ eĉ la amo povus kaŝi iujn misterojn, tiu supozo malaperis por ĉiam. La inoj ja de tempo al tempo ankoraŭ disvastigas misterojn, ĉar oni neniam ellernas inojn, kaj ĉiam ili kaŭras saltoprete por fari ion, kion oni neniukaze atendis de ili. Nur sole tiu mistero faras la inon, precipe tiun, kiun oni

geedzigis, ankoraŭ eltenebla. Eltenebla en tiu grado, kiun oni esperas vidi ĉe averaĝa homo post sufiĉe longa geedziĝo. Ĉiuj tiuj kvietaj kaj kontemplaj plezuroj, kiujn oni delectis kiel deksexjarulo – aŭ kiel deksexjarulino – tute perdis sian ĉarmon kaj per tio sian altirforton. Nenio restis krom pura laŭfakto kaj fridsanga sobereco. Al la kutimo oni nun devas sekvi. Ĉio ĉi tiel okazas kaj ĉe la viro kaj ĉe la ino.

Atendi amon pro siaj belaj okuloj aŭ pro sia junuleca ardo, tiu espero malaperis por ĉiam, kaj se ino aŭ junulino volas rakonti tion al ni, ni sentas nin flatata, sed ni ne plu fidus pri tio. La saĝeco de vivfilozofo, kiu oni fariĝis, ne plu permesas tian fidoforton. La komprenado kaj palpado de ina beleco rafiniĝis. Oni ne plu iras en ĉiun kaptilon de glata grimaco. Oni fariĝis elektema, kaj oni estus nun tre atenta pri la elekto de sia geedza kunulo.

Ĉu oni trovas ĉion tion, kion filozofo devas pretendi, do belecon de la ino, spriton – aŭ anstataŭ sprito la talenton amuzi la partneron – , stilcertecon pri vestoj kaj pri la konduto kaj por ne laste forgesi tion, ĝojpretan bone flegatan korpon, ĉu oni povas havi ĉion ĉi aŭ ne, dependas plu nur de la pagokapablo intertempe akirita.

Estas ja tre malofte, nu, por diri la veron, okazas neniam surtere, ke oni trovas ĉion tion kunigita, do belecon, spriton, amuzkapablon, malenuon, estetikan senton, ĝojpretan kaj bone flegatan korpon en ununura ina persono. Io tia ne ekzistas. Ĉar tia perfekteco estas kontraŭ la naturleĝoj. Ke io tia ekzistas, oni akceptas nur inter la deksexaj kaj la dudekkvina jaroj, kaj tio estas la tempo, en kiu oni faras sian

plej grandan stultan agon, tio estas, edzinigi la malĝustan.

Ĉar oni do ne trovas ĉiujn tiujn avantaĝojn en unu ino – tiun saĝon oni jam akiris – la prudenta viro, tiu, kies suba korpoparto kreskis je forto kaj sopirado kaj kies supra korpa parto je saĝeco, devas entrepreni ankaŭ en sia ripoza vivo tiun specialigon, kiun li intertempe jam estas entreprenas en sia negoco kaj en sia profesio. Nur, se li intertempe fariĝis specialisto en sia profesio, li povas havigi la rimedojn, kiujn li bezonas, por esti ankaŭ specialisto en sia privata vivo. Li helpas sin per tio, ke li kvazaŭ estas la patro de damo pro ŝia beleco, sed al kiu mankas la prudento. Por tio li akiras al si alian, kiu havas tiun prudenton, sed kiu korpe montras malpli da volupto kaj ĝojemo. Por tio do ekzistas plia.

Tial oni preterlasu la fian riproĉon de la piuloj kaj la ekscitajn insultaĉojn de la komunistoj, ke *Mr.* Collins devas esti nomata diboĉulo, ĉar li havis apud sia edzino ankoraŭ: unu Flossy, unu Betty kaj du ĥorknabinojn, kiuj provizore ankoraŭ atendis esti envicigitaj tie, kien ili apartenis laŭ siaj specialaj kapabloj. *Mr.* Collins vere ne estis diboĉulo. Li estis produkto de sia tempo. Grajnoro, kiu estis tien kaj tien kirlata en la granda maŝino „Nia hastanta epoko“, sen povi defendi sin, sen povi fari ion kontraŭ tio. Inter tiaj homoj, kie oni ne geedziĝus poreterne, kie neniuj estus devigata geedziĝi laŭ sia rango, laŭ sia socia pozicio kaj sia posedo, kie la plenkreskigo de la juna generacio kiel tuto estus transdonita al la socio, kie homo, kiu havas la talenton evolui vere geniajn kapablojn en la organizo de la naftopro-

duktado, ne estus devigata posedi elegantajn vilaojn, elegantajn aŭtomobilojn, luksajn vestojn por sia familio kaj si, multekostajn kutimojn por la propra persono, ĉio tio nur por ricevi kaj konservi tian pozicion, tie, kie li povus montri siajn geniajn kapablojn, inter tiaj homoj *Mr. Collins* estus nek diboĉulo nek bigamiulo, nek murdisto de miloj da ekzistoj. Inter tiaj homoj la prezidanto de la Kondor-kompanio estus homo tia bona kia mi, verŝajne eĉ multe pli bona kaj pli nobla ol mi. Ĉar li posedis ion, kion posedas nur tre malmultaj homoj: grandon. En nia tempo li povis montri tiun grandon nur helpe de brutaleco, helpe de senrespekto al aliaj, helpe de senskrupuleco. Ne estis kulpo lia.

02

Betty estis telefoninta al li, ke ŝi nepre kun li devas interparoli. Li respondis al ŝi, ke li nun ne povas paroli kun ŝi, ĉar li troviĝas en grava konferenco kun altrangaj personoj de sia kompanio. Tio ne interesis la amatinon Betty. Ŝi tuj kuregis en la konstruaĵon de la Kondor-kompanio. La Dua Sekretariino diris al ŝi, ke Betty neniel povas paroli kun *Mr. Collins*, ĉar li estas en konferenco.

Ion tian oni ne povis fari kun Betty. Ne al ŝi. Ĉu konferenco, ĉu ne konferenco! Se ŝi, Betty, devas vidi sinjoron Collins, jen ŝi vidos lin, kaj eĉ, se li jam estus entombigita. Ĉi tiu temperamento kaj tiu sovaĝa aŭdaco estis ja ĝuste unu el ŝiaj esencaj specialaĵoj, la kaŭzo, kial ŝi estis akceptita de *Mr. Collins* en la grupo, kiu formis tiun unuecon de perfekta ino, kiun *Mr. Collins* bezonis, por resti rezistokapabla kaj vigla kontraŭ sian ekscitiga vivo.

Se lia propra edzino estus havinta la kuraĝon fari tion, kion nun faris Betty, li estus mortpafinta ŝin, kaj la tribunalo senkulpigus lin. Ĉar la nevakita eniro en la plej sanktan ĉiam sekvigas mortopunon. Grava konferenco de membroj de kontrolkonsilio de usona miliardokompanio estas multoble pli sankta ol la plej sankta sanktaĵo en Tibeto.

Kiu scias la radomekanismon, devas koncedi, ke tia konferenco efektive estas pli sankta ol io, kio havas rilaton al religio. Kaj tio estu ĉifoje legata sen ironio. Ne el la *White House* en Vaŝingtono, sed el tia konferenco povas eliri – kaj eliris – la rifuzo de ofertitaj senditoj de eksterlandaj potencoj, ŝanĝo de propraj senditoj, malsano kaj ekziĝo de ŝtatsekretarioj, armita enmiksiĝo en la bolŝevistan Ruslandon, ĉesigo de la libero de parolo por komunistoj, sekreta komploto por nova revolucio en Meksiko, subteno de la turkoj kontraŭ Britlando, minimuma dudekjara puntempo por *Wobblies*, libera komerco por kontraband-istoj de viskio, forsendoj de kirasitaj ŝipoj kaj mararmejaj trupoj al Kolumbio, enmarŝo de usonaj trupoj en Pekinon, satigo de laŭdire malsatiĝantaj infanoj en Armenio kaj Greklando per la malbonkvalitaj ladkonservujoj, kiuj sekve de tro haste farita repacigo ne plu vendeblis al la propraj soldatoj kiel ties nutrado, nelimigitaj kontinentaj kaj maraj rajtoj por Usono en la sendependa-dependa respubliko Nikaragvo, refreŝigita espero por la iama germana imperiestro denove povi preni la sceptron en la manon, eksigo de ducent mil urbestroj kaj ties anstataŭigado per aliaj, silentigo de la usona prezidento, eksigo de la politika redaktoro de la gazeto *New York Times*, de la ekonomia redaktoro de *New York World*, devigita vendo de la gazeto *Chicago Tribune*,

torento de antisemidaj artikoloj en la gazetoj, torento de porsemidaj artikoloj en la gazetoj, ŝanĝo de la profesoroj por popolekonomio kaj profesoroj de la internacia juro je la universitatoj en Kolumbio, Ĉikago kaj Kalifornio, malaltigo de la prezoj por biblioj, koncedo de grandaj longtempaj kreditoj al la germana industrio, koncedo de kreditoj al la bolŝevista Ruslando, deportado de pacifistoj kaj de similaj pacŝalmbloviŝtoj, konstruado de dek ok novaj kirassĝipoj, kontrakto por ĉiuj popoloj ne plu fari militon sen antaŭa peto pri permeso, Ligo de la Nacioj kontraŭ la homaro kaj por la profito, gratultelegramo al Germanio pro la liverado de militzepelino, propagando por la vigligo de l' moralo en la laboranta klaso, malpermeso de la prostituado por nur du dolaroj kaj malpli, instigo de la prostituado por aŭtomobilo por la refreŝigo de la usona aŭtomobilindustrio batalanta pri sia ekzisto, subteno de la partopaga ideo kaj de similaj intencoj por la sklavigo de tiu proletara loĝantaro, kiu ne tre aĉetkapablas, rifuzo de kreditoj al kooperativaj societoj kaj al unuiĝoj, kiuj konstruas domojn por povi ludoni loĝejojn je la kostoj de la financado, kaj ankoraŭ kelkaj pliaj tiaj aferoj.

Se oni pripensas ĉiujn tiujn konferencojn, kiuj povas eliri el la interkonsiliĝoj kaj decidoj de la konferencoj de grandaj kompanioj, tiukaze oni certe komprenas, ke temas tie pri sanktaj aferoj. Neniu dio estis iam tiom potenca povi krei pli komplikajn kombinojn ol tiujn, kiuj tie estis kreataj. Temis pri homoj kaj popoloj, temis pri kristana, mohamedana kaj budhisma religioj, temis pri dioj kaj demonoj, pri transmetigo de montaroj kaj pri trapikado de kontinentoj, oni kunigis oceanojn, kiuj ne kunapartenis, kaj oni disigis

landojn kaj popolojn, kiuj estis kunkreskintaj de praaj tempoj. Ion tian Dio povis fari nur dum milionoj da jaroj, kio nun estis farita tie per nura decido. Kaj tie, kie tia decido estas farata, ĉu en la ĉielo ĉu en la Olimpo aŭ en konferencejo de usona miliardokompanio, jen la plej sankta troviĝas, tie kaj nenie aliloke devas troviĝi la plej granda sanktaĵo de la homaro.

03

Je la pordo de la konferenca ĉambro pendis afiŝo, sur kiu estis presite:

DO NOT DISTURB – KEEP OUT

Bonvolu ne ĝeni, restadu ekstere.

Tio validis por oficejaj skribistoj, por magnatoj, por la usona prezidento, por la reĝo de Britlando kaj por Jehovo. Sed tio ne validis por Betty, kiu volis havi sian garaĝon kaj la domon krome. Betty devis havi ilin tuj, ĉar ŝi rakontis al siaj amikinoj, ke ŝi jam havas la garaĝon kaj la domon kaj lunde vespere intencas festi sian *housewarming party*, sian ekloĝan festenon, kun tia prezentado, ke la filmreĝoj kaj filmreĝinoj en Holivudo krevus pro envio. Malgranda naĝbaseno el marmoro necesus. Tiun oni plenigus per varma akvo. Nokte je la unua ŝi tiam farus la proponon, ke ili ĉiuj senvestigu sin por bani en tiu lago. Ŝi havas ĉemane elegantajn travideble fajnajn silkajn banvestaĵojn. Se tiam la viretoj kaj inetoj estus en la naĝejo, ŝi kunkolektigus ĉiujn vestojn, interŝanĝus kaj kaŝigus ĉion. Dum la lasta parto de la nokto oni dancus nur en bankostumoj.

„Mi ne vidas, kial tio estu ŝerco“, diris Majory, unu el ŝiaj amikinoj. „Ion tian faras la filmistoj en Holivudo ĉiutage.“

„Atendu unue, May“, diris Betty, „kio poste sekvos.“

Ŝi havis ĉion – sed ĝis nun nur en sia plano, ĉar mankis la domo ja ankoraŭ – jam preta. Tuj kiam oni dancus en bankostumoj, ŝi kaj kelkaj iniciitoj iam ŝtelirus kun letermalfermiloj al la danculoj kaj distranĉus ĉiujn tiujn fajnajn silko-vestojn, kiuj ja pro la akvo kaŝus jam nenion plu, ĉiu kostumo estus distranĉita en du duonojn kaj falus malsupren.

Tiun planon ŝi ne elbabilis, ĉar estu unu el la surprizoj. Ŝi ankoraŭ elpensis pliajn surprizojn, kiuj ne estis malpli bonaj, sed grandigus la plezuron.

Oni devas koncedi, ke Betty posedis artan talenton kaj ankaŭ riĉan fantazion. Tio estis ŝia dua specialaĵo kiel parto de la perfekta ino, kiun sopiris *Mr.* Collins.

Ŝi havis evoluitan stilcertecon rilate siajn vestojn kaj sian konduton kaj en hotelo kaj en eleganta restoracio, tiom longe, kiom ŝi ne estis grave ebria. Sed eĉ tiam ŝi retenis sian estetikan senton, ŝi komencis fariĝi nur diable frivola, je la plezuro de ĉiuj ĉeestantoj. Ŝi diris la plej neimageblajn aferojn kaj ŝi faris tion kun la gestado kaj la esprimmaniero de nescianta infano.

Se ŝi enpaŝis kun *Mr.* Collins la halon de kafokabaredo aŭ luksa restoracio, supozis eĉ la plej dorlotita, ke enpaŝas princino. Princino, ne kiel princino estas, do malmoderna,

nelerta kaj kun kamparana vizaĝo, sed princino, kiun imagas romanleganto, kaj kiel ili ĉeokaze aperas en filmoj.

Tiu princina konduto kaj tiu princina sinteno transiĝis kompreneble al la reputacio de *Mr. Collins*. Tiu, kiu aspektis ne ĝuste tre princa, ja apenaŭ elstara, kiu maskis sian malsekurecon, kiu kaptis lin de tempo al tempo en eleganta ĉirkaŭejo, nur per bubeca, laŭta, kolegema kaj manpremega maniero, kreskis gigante antaŭ la okuloj de liaj amikoj, de liaj konatoj kaj de liaj negocaj kontraŭuloj en la ĉeesto de princino Betty. Li gajnis pli je materia valoro ol je persona. Viro havanta tian bonegan guston por posedi tian eksterordinare aperantan damon kiel amatinon, tia viro estas timenda en negocaj aferoj. Oni devas gajni lin kiel amikon, ĉar tia viro kapablas ĉion. Kiom da mono la viro devas enspezi por povi reteni ĉe si tian princinon. Ke Betty ne estas lia edzino, sciis ĉiu. Kun sia edzino oni ne frekventas tiajn restoraciojn, kie la vespero kostas ne malpli ol kvincent dolarojn. Neniu vestigas sian edzinon laŭ tiel malŝparema maniero. Kaj neniu riĉulo havas edzinon, kiu aspektas kiel princino. Tiel aspektas ĉiam nur amatino.

Viro, kiu enspezas tiom da mono, ke li povas vivteni krom sia familio certe ankoraŭ kelkajn sinjorinetojn de la teatro kaj tiun ĉi princinon, tia viro estas potenca. Li estas ne nur potenca. Li estas potenco. Potenco, kun kiu oni ne ludas, sed kiun oni faras amiko al si, kaj se tio ne sukcesas, respektas ĝin. Ve al tiu, kiu provas skuegi tiun potencon aŭ provas fari malagrablaĵojn al ĝi! Tiu viro murdas sen respekto, por venkigi siajn negocajn planojn. Ne pro murdovolupto, sed por povi reteni tiun princinon, por esti inda al tiu princino.

Tial neniu kuraĝus ludi kun *Mr. Collins*, se temas pri negocoj.

Al la sinjoroj de la kompanio, al la akciuloj, kiuj havas influon kaj komandas sen tio, ke la publiko scias ties nomojn, la princino Betty estas parte samranga al kunnegoculino, parte al bona reklamo. La princino levas la reputacion kaj la potencon de *Mr. Collins*. Kaj kompanio, kiu havas honoratan kaj potencon prezidanton, kiu estas respektata kaj samtempe timata, gajnas sian ludon kun pli granda sekureco ol kompanio, kiu havas tro ŝpareman, elsekigitan, pesimisman, timidan kaj timeman vireton kiel prezidanton. La saĝeco, kiun la timida vireto eble havas, validas multe. Sed *Mr. Collins* kun sia vivoforto, kun la neceso sur sia nuko devi enspezi kelkajn milionojn da dolaroj ĉiujare por povi vivtenadi siajn princinojn kaj kortegajn damojn, venkas la avarulon eĉ per mangesto. La avarulo estas memgarda pri siaj riskoj, ĉar li ne bezonas multon por si mem kaj la sekurigitan ne volas perdi. *Mr. Collins* estas senrespekta kaj brutala rilate siajn riskojn. Ĉar li ĉiam nur povas perdi, tial li devas gajni, tute egale, kiom kostas, tute egale, kio aŭ kiu pereas pro tio. Lia volo neniel estas libera. Li estas produkto, kiun li ne kreis mem. Li estis kreata. Oni ne povas akuzi lin. Nur liaj gepatroj eble kondamnindas. Sed liaj gepatroj estas: la tempo. Oni kondamnu la tempon, se oni supozas, ke oni devas kondamni ion.

La maniero, laŭ kiu postulas Lia Pastra Moŝto, la plej supra bonzo de la Unua kaj plej Sankta kaj Ununure Justa Usona

Baptista Eklezio eniron en la ĉielan sanktaĵon kaj ricevas la permeson de la timigata enĉiela kontrolkonsilio, kiu zorgas pri sia olimpia kvieto kaj digno, estis superatutita multoble de Betty, kiu staris antaŭ la pordo de la plej granda sanktaĵo de la usona nacio kaj antaŭ si ekvidis la afiŝon: Bonvolu ne ĝeni, restadu ekstere! Per la peza ora tenilo de sia kurta ombrelo ŝi puŝis dufoje tiom dure kaj tiom forte, rifuzante ĉiun respekton, kontraŭ la pordo, kvazaŭ ŝi volus puŝi truon tra ĝi.

La Dua Sekretariino, vidante tion, paliĝis, ĉar ŝi sciis, ke ŝi nun perdis sian oficon. Konservu tiun, ŝi nun povus plu nur per tio, ke ŝi kaptus la principon Betty ĉe la elirado kaj ŝin petegus kun plormarkitaj okuloj, ke ŝi petu *Mr. Collins*, ke tiu ne maldungu ŝin, sed punu ŝin nur per minusigo de dudek kvin dolaroj. La sekretariino povis pruvi per montrado de dika blue ŝvelanta tubero sub sia maldekstra okulo, ke ŝi provis defendi la enirejon al la plej granda sanktaĵo, eĉ preta pro ĝi oferi sian vivon, sed devis cedi al perforto pli supera kaj pli brutala. La bluan ŝvelaĵon oni eble interpretus je ŝia favoro kaj tiu eble eĉ helpus al ŝi ŝpari la minusigon de la dudek kvin pundolaroj.

Sen eĉ atendi nur du bonkonduatajn sekundojn, por ke oni eble voku de interne: „*Come in!*“ Betty malfermŝiris la pordon per vasta svingo.

Ŝi atakis ĉiujn ĉeestantojn sidantajn tiom digne kaj solene kune kiel kardinaloj ĉe elekto de la papo per tia rigardo, kvazaŭ ŝi volus diri: „Vi estas ĉiuj eksigitaj.“

Paŝon ŝi iris plu, brue fermis la pordon post si kaj vokis al la diopatro de tiu konferenco: „*What's the bloomin' idea, you little shrimp?!*“ Kion vi propre imagas, eta kompatinda, fiavara, plorsingulta lamentovermeto!“

05

Betty parolis tre zorgeme kaj trafe, sen soni iam afekte aŭ nenature. Plej ofte ŝi parolis tre trankvile kaj pripenseme. Kiel juna ino ŝi havis profundan voĉon. Sed la voĉo estis mola kaj plena; kaj ŝi havis tiun varman rondan amplekson de la voĉo de grandaj tragediinoj, kies potenco bazas sin nur sur la voĉo. Sed, se Betty estis en granda ekscitiĝo aŭ, se ŝi volis doni al siaj vortoj difinitan fortan emfazon, ŝi parolis slange. Ne, ĉar ŝi ne plu kontrolis sin aŭ, ĉar ŝi forgesis sin; sed ŝi parolis slange kun plena intenco, por atingi pli grandan efikon. Tiel, kiel ankaŭ diligenta *businessman*, negocisto, komencas paroli slange, se li volas vendi al obstina kliento sian varon, kvankam li frekventis kolegion kaj universitaton. Slango trompas ĉiun el ni, kaj ni perdas tiel nian memgardemon.

Betty devenis el Seatlo. Ŝiaj gepatroj ankoraŭ vivis kaj supozis, ke Betty estas privata sekretariino ĉe eldonisto de gazeto en San Francisko. Se ŝiaj gepatroj ne supozus tion, jen tio tamen ne interesus la filinon Betty. Ŝia patro havis magazenon por varoj pri ŝipoj, kaj la familio vivis en bonaj kaj ordigitaj rilatoj. Betty frekventis kolegion, kaj sian ekzamenon ŝi faris en literaturo kaj en historio. Ŝi parolis france, germane kaj iom la hispanan. Ŝi estis dum certa

tempo instruistino en urbeto en Kalifornio, sed pro malbona konduto oni elĵetis ŝin el la lerneja direktorio. La malbonan konduton oni konstatis tial, ĉar ŝi iam rakontis al la infanoj, ke oni ne devas akcepti laŭvorte la Genezon, sed, ke la homo evoluigis lante dum multaj milionoj de jaroj el pli besteca kreitaĵo al sia nuna formo. Kun tiu maldungiga atesto en la mano ŝi kompreneble en la urboj de l' okcidento ne plu povis trovi novan okupon kiel instruistino. Kaj en la grandaj urboj de oriento kaj en la nordo ĉiuj okupoj por jaroj estis antaŭnotitaj. Ŝi fariĝis tiam redakcia sekretariino en taggazeto en San Francisko. Unu el la junaj redaktistoj invitis ŝin al vespera manĝo en kabaredo kaj pere de amiko de *Mr. Collins*, kiu samtempe estis amiko de tiu juna redaktisto, ŝi konatiĝis je tiu vespero kunl *Mr. Collins*. Ŝi perdisian okupon en la gazeto, ĉar ŝi dufoje rifuzis vespermanĝan inviton de la gvidanta redaktisto. Matene post la dua rifuzo oni diris al ŝi, ke ŝia laboro ne estas sufiĉe bona, ĉar ŝi ne sufiĉe rapide povas noti la diktaĵojn kaj, ke oni rekomendas al ŝi celi alian okupon. Ĉe tiu rigardado pro alia okupo ŝi renkontis sinjoron *Collins* surstrate, kiu alparolis ŝin, menciante la reciprokan konatiĝon en la kabaredo, kaj kiu invitis ŝin al lunĉo. Ŝi volis ŝpari la elspezon por lunĉo kaj akceptis la inviton.

Ĝis tiu momento ŝi estis junulino kiel ĉiu alia usona junulino, kiu ricevis bonan edukon, sed poste devos perlaborisian vivtenon mem. Sub la influo de *Mr. Collins* kaj en la rilato kun tiu viro, kiu ŝajne enspezis cent milojn da dolaroj por neniu alia celo ol por povi elspezi ilin malŝpareme, ŝi evoluis ene de kvar monatoj al unu el la plej elegantaj damoj de San Francisko sen povi esti iam ajn envicigita en la

klason de la sufiĉe mondumaj damoj. *Mr. Collins* estis ŝia ununura viro, kvankam ŝi tenis lin poreterne en la atendo, ke li morgaŭ jam ne plu povus esti ŝia ununura. Ke ŝi regis lin, oni ne povis diri. Ŝi eĉ evitis supozigi tion al li, ke ŝi regas lin. Sed ŝi realigis spite al kontraŭeco ĉion, kion ŝi volis atingi. Ŝi estis multe pli edukita kaj pli prudenta ol li, kaj ŝi posedis ankaŭ pli da intelekto. Kaj ŝi estis en sia interna vivo pli nobla kaj pli ĝentila ol li. Ŝi estis por li la instigo, kiun potenca viro en la industrio simile tiom multe bezonas kiel artisto. Grandanimeco kaj genieco en la arto radikas ja en la sama grundo kiel grandanimeco kaj genieco pri la enspezado de mono. Kiel la vera koramatino de artisto ŝi vivus laŭ la enspezoj de tiu artisto, kaj ŝi estus same tiel feliĉa kiel en tiu luksa vivmaniero, kiu estas laŭ la enspezoj de la prezidanto de unu el la plej potencaj naftokompanioj en Usono. Ŝi amis *Mr. Collins* sincere. Kaj nur ĉar ŝi vere amis lin, ŝi neniam ekpensis, ke ŝia situacio povus esti rigardata alie de aliaj homoj ol ŝi mem rigardas sian situacion. Ŝi estis konvinkita, ke ŝi estus lojala al *Mr. Collins* ankaŭ tiukaze, se li falus de sia alto malsupren. Lian grandanimecon ŝi estimis, kaj ŝi admiris lin pro tio. Sed lian rangon ŝi tute ne respektis. Kaj tial estis ankaŭ tute egale al ŝi, ĉu ŝi kun sia pasie temperamenta enpenetrado jes aŭ ne skuas liajn negocajn sanktaĵojn. Ŝi kredis je lia nevenkebla forto. Ŝi supozis, ke li, eĉ se li falus, ĉiam denove ekstariĝus, kaj ke tiukaze, se fariĝus por li tro komplike fari tion sola, ke tiukaze ŝi kapblus tiel sproni lin, ke li devus leviĝi, eĉ kontraŭ sia volo. Tamen – kaj tion ŝi sciis – ŝi neniam edziniĝus al tiu viro, kaj apenaŭ ŝi estus edziniĝinta al li, eĉ tiukaze ne, se ŝi havus okazon por tio.

Geedziĝo havis por ŝi nur ununuran sencon: povi havi infanojn. Alie geedziĝo estis sensencaĵo kaj amo pli bona. Kvankam ŝi akceptis ĉion de li, ĉion deziris de li, ununuran ŝi tamen ne deziris, kaj tio estis infano de li. La patron de sia infano ŝi imagis alia. La patro de ŝia infano devus havi: animon. Kaj se ŝi tre bonŝancus: la animon de artisto. Sed ĝuste tio estis io, kio plej mankis al *Mr. Collins*: animo. Tiu aĵo, kiu lasas priskribi sin nur kiel: animo.

Betty estis tamen ne tiel perfekta, ke ŝi elradiis nur lumon. Ŝi estis nek sanktulino, nek anĝelo. Ŝi havis fortajn ombrojn. Kelkaj el tiuj ombroj jam ekzistis, kiam ŝi ankoraŭ estis infano. Kiam ŝi pli elkreskis, ŝi devis eklumigi iom tiujn ombrojn, por tragliti spite al ili sen puŝoj la vivon. Sed sub la influo de *Mr. Collins* tiuj facilaj ombroj, kiuj alie eble estus ŝanĝiĝintaj en feblajn nebulojn, densiĝis en enormajn ĵetatajn ombrojn.

06

Mr. Collins estis eminenta viro, kiel ajn oni eble juĝas liajn agojn. Li estis en sia profesio geniulo. Geniulo povas esti geniulo ĉie, ne nur en la arto, ne nur kiel batalestro, sed ankaŭ kiel ŝufabrikisto, kiel bankiero, kiel naftomagnato. Sufiĉe ofte ankaŭ krimuloj estas geniuloj, ĉar ilia geniececo interne de leĝaj limoj ne trovas kampon por povi efiki. Laŭesence ĉiu geniulo estas krimulo, ĉar ĉiu geniulo transpaŝas ekzistantajn kaj elprovitajn leĝojn kaj faligas ilin. Tial geniuloj estas ĉiam timataj de la bona civitano, kies ekzisto, kiu bazas sin nur sur obstineco, estas minacata de geniuloj.

Ino, kiu volas esti kaj resti la amatino de eminenta viro, certe rilate al multaj de siaj ecoj devas esti la netrasmontigebla malo de tia viro, kaj samtempe ŝi tiom devas simili lin rilate al multaj ecoj, kvazaŭ ŝi estus parto de li mem. Geamantoj ne komprenu sin reciproke pri multaj aferoj, por trovi ĉiam ion novan, ion neatenditan kaj fremdan je la alia. Tio malhelpas la monotonecon, kiu ekestas en ĉiu bone gvidata geedzo, se ambaŭ estas sekuraj pri la alia.

Kaj geamantoj samtempe pri multaj aferoj devas esti tiom similaj, ke ili tuj komprenas sin per signo en la intonacio.

Rilate sian edukitecon, sian bonan guston, sian artan sentadon kaj siajn filozofiajn konceptojn Betty estis la akra malo de *Mr. Collins*. Pro tiuj ecoj li admiris ŝin, respektis ŝin, sentis sin mizerulo rilate al ŝi, timis ŝin kaj forgesis sin neniam kiel ĝentlemano. Ŝi male admiris lin pro ties negoca brutaleco, pro ties masiva aŭdaco kaj pro lia memcerteco, per kiu li juĝis negocajn okazaĵojn, trarigardis ekonomiajn evoluojn kaj antaŭdiris okazaĵojn de la merkato pli klara kaj pli precize ol la antikvaj orakoloj.

Tio estis iliaj kontrastoj.

Ilia simileco antaŭ ĉio troviĝis en la materia sfero. Ambaŭ amis lukson, ambaŭ ŝatis frapi la atenton kaj lumi. Li diris: „Terposedo, kiun mi volas havi kaj ne povas ricevi, ne ekzistas en la tuta universo. Se mi volas havi terposedaĵon sur Jupitero, tiukaze mi ricevos ĝin.“ Li opiniis tion laŭvorte tiel. Li volis aĉeti ankaŭ Germanion post la milito. Sed kiam li aŭdis, ke tie alumeto kostas kvin miliardojn da markoj, li

renuligis siajn aĉetajn intencojn, ĉar kun tiaj negocmalkapablaj homoj, kiel estis la germanoj, entrepreneblas nenio.

Simile, ne, tute simile estis pri Betty. Se ŝi volis ion, kaj kiam ŝi konvinkiĝis pri tio, ke havigeblas tio, kion ŝi volas havi surtere, jen ŝi devis ricevi ĝin. Rilate tiun volon ŝi estis senpardonema kaj senrespektema. Kaj simile ŝi estis al li laŭ temperamento. Li estis pli sobra temperamente, ĉar li sciis, ke tiukaze, se li lasus forŝiri sin de la temperamento, li povus fari stultaĵojn. Sed pri negocaj manovroj oni ne rajtas fari stultaĵojn. Sed la temperamento ekzistis, kaj ĝi ekflamiĝis en la lasta kurokonkurso pri sukceso, kiun li jam decidis grandparte je lia favoro tiel, ke stultaĵoj tiutempe ne plu fareblis. Li tiam povis peli sian temperamenton tiom, ke li batis sian kontraŭulon per pugno en la vizaĝon por devigi lin koncedi.

Tiu ĉi propra obstino venkigi sian volon, kaj tiu temperamento, kiun Betty havis ekde sia infaneco, kaj kiun ŝi devis subigi pli kaj pli, plenkreskiĝante en la lernejo, kiel instruistino kaj kiel sekretariino, denove kreskis sub la influo de *Mr. Collins*, ĝis kiam ĝi fine ekfloris en sia tuta pompo.

Mr. Collins aĉetis la deziritan aŭtomobilon. La plej elegantan aŭtomobilon surmerkatigitan. Rilate la garaĝon li diris, ke li okupiĝos pri tio. Li ripetis tion tro ofte, tiun „mi okupiĝos pri tio“. Tial tio fariĝis enua por ŝi. Kaj pri la same tiom ofte ripetita elturniĝo „Mi ankoraŭ ne trovis la ĝustan“ ŝi ĝisgorĝe satiĝis tiom, ke la katastrofo devis okazi, la perforta kaj tondrobrua romppenetrado en la plej grandan sanktaĵon de la nacio.

En lian privatan domon ŝi neniam estus penetrinta. Ĉar ŝi evitis lian edzinon. Ne, ĉar ŝi eble timis ŝin, sed, ĉar tio povus sekvigi komplikaĵojn. Eble eĉ divorcon. Tion ŝi volis eviti. Freŝe divorcita edzo post longa geedzeco, kiu fariĝis kutimo, kondutas ofte sufiĉe senhelpe. Kiel infano, kiu perdis la patrinon. Pro tiu senhelpeco ŝi eble eĉ lasus sin persvadi edzigi lin. Tion ŝi tute ne volis. Tial estis pro puraj kaŭzoj de saĝeco, ke ŝi neniam miksiĝis en lian geedzan vivon. Eĉ ne per vorto. Ŝi eĉ urĝigis lin ne tro neglekti la edzan vivon kaj la edzinon. Ĉu sinjorino Collins sciis pri la ekzisto de Betty, tio ne estis certa. Sed oni povas supozi, ke ŝi estis informita, kaj ke ankaŭ ŝi evitis tion levi skandalon. Ĉe divorco en ŝia aĝo ne multe gajneblis por ŝi. Ŝi estus povinta elprocesi pension. Certe. Sed ŝia socia rango estis pli alta je la flanko de *Mr.* Collins ol sen li. Tial ŝi kondukis tiel, kvazaŭ ŝi sciis nenion. Kaj se amikino kuraĝis rekte informi ŝin pri tio, jen ŝi diris: „Babilaĉo, nenio krom babilaĉo! Mi konas lin pli bone. Li havas sian ĝuon kaj iom da distro kun ŝi, tio estas ĉio. Mi volonte lasas la plezuron al li. Li devas labori

tre streĉe. Ĉu vi vidis la novajn modelojn ĉe Boiret & Martin? Mi aĉetos morgaŭ kvar el ili.“

08

Betty staris ankoraŭ proksime ĉe la pordo. Ŝi atendis aŭ ŝajnis atendi la unuan timidan signon de rekonsciiĝo de ĉiuj ĉeestantoj, kiuj estis kvazaŭ en stato de narkozo pro ŝia tondrobato.

Mr. Collins en tiu tago ne havis la prezidon en la konferenco. Li transdonis la prezidon al la dua vicprezidanto, por esti por si mem pli libera en la traktado de la interkonsiliĝendaj temoj. Li ĝuste staris, havis en la mano folion, de kiu li ŝajne ĵus antaŭlegis ion en tiu momento, kiam okazis la tondrobato.

La sinjoroj ĉiuj ekstaris en ĉeesto de la damo. Ili puŝadis kaj ŝovetadis siajn seĝojn, ĉu por povi stari pli bone, ĉu por oferti seĝon al Betty, kion ili ŝajne pretis fari, kvankam troviĝis sufiĉe da vakaj seĝoj en la konferencejo.

La unua privata sekretariino de *Mr. Collins*, kiu partoprenis en la konferenco por surskribi diktaĵojn, rigardis supren al *Mr. Collins*. Li movis iom la palpebrojn, kaj la sekretariino ekstaris. Ŝi fakte ne ekstaris, sed moviĝis kiel serpento de sia seĝo malsupren kaj rampis kviete kiel vermo sen frapi atenton kaj tute senbrue el la sanktejo, kvazaŭ ŝi estus kriminta ion. Ŝian eliradon rimarkis neniu.

Kelkaj el la sinjoroj konis sinjorinon Betty, aŭ pli ĝuste *Miss*

Betty Cuttens. Tiuj sinjoroj, akompanataj de siaj amikinoj, hazarde renkontiĝis iam en la sama kabaredo kun *Mr. Collins*, kiam li estis tie kun Betty, por pasigi plezurigan vesperon. Tial okazis, ke tiuj sinjoroj estis okupantaj komunan tablon kun *Mr. Collins*; kaj okazis tiam, ke ĉiu unuopulo el tiuj sinjoroj unufoje aŭ dufoje dancis kun Betty en tiu vespero, dum *Mr. Collins* pro ĝentila reago laŭvice petole saltante dancis kun la amikinoj de tiuj sinjoroj en la eta, sed tre luksa halo. *Mr. Collins* estis bona dancisto, bone ekzercita kaj eltenema. Kaj li uzis sufiĉe ofte sian kapablon lerte kaj elteneme danci, ĉar li opiniis – kaj certe tre rajtigite supozis – ke dancado tenas la korpon elasta kaj tial juna. En la usona kontinento la viroj multe malpli zorgas pri tio ol en Eŭropo, ke ili povus perdi sian indon, se ili dancas kiam ajn troviĝas okazo. En Usono la viroj ne tiel facile perdas sian indon, kiel tio povas okazi en Eŭropo; ĉar ilia indo ne radikas en la aŭtoritata kredo de tiuj, kiuj estu malgrandigitaj kaj humiligitaj per la indo de prezidanto de giganta ŝiptrafika kompanio, sed la indo radikas antaŭ ĉio en la vere pura praktika kapablo de viro. Estas indo, kiu teorie kaj laŭ supozo povas esti akirata ankaŭ de ĉiu ajn alia viro, se li eluzas favorajn okazojn, kiuj ofertas sin al li. Kaj ĉar la indo, eĉ la indo de la prezidento de l' respubliko radikas en demokrataj sentoj, tiu indo ne povas perdiĝi, ĉar viro kondutas en sia privata vivo kaj en siaj plezuroj tute demokrata. Se ekplaĉas al li, li glitveturas en la glitejo de *Coney Island* same tiel kriĉante kaj kriaĉante kiel masonisto aŭ kaldronisto, kiu sidas kun li en la sama vagono de la glitejo. Ke viro estas generalpoŝtestro aŭ ŝtatsekretario pri milito aŭ prezidanto de la Misurio-fervojokompanio, por li nur tiam estas temo, kiam li sidas en sia plej granda sanktaĵo, en sia oficejo. Se iu

vere provas aktori la fanatikulon pri indo, oni povas esti tute certa, ke li havas aŭ feblan koron aŭ kronikajn digestoĝenojn aŭ rustiĝitan hepaton. *Mr.* Collins ĉiukaze estis sufiĉe sana por enmeti sian prezidantecon en kapsulo en tirkeston de sia skribtablo, se li volis plezurigi sin demokrate.

Betty certe estis tiel respektata de la amikoj kaj negockonatoj de *Mr.* Collins, kvazaŭ ŝi estus lia edzino. La sinjoroj ĉiam sciis, ĉu ili povas montri sin konfide al la damo, kiun unu el iliaj amikoj havas ĉe si, ĉu ili ĉeokaze rajtas ĉirkaŭbrakumi aŭ kisi ŝin aŭ ne. Nek kun Flossy nek kun Betty ili rajtis permesi al si iun intimecon, tiel, kiel ili ne kuraĝus montri intimecon al *Mrs.* Collins. Male al tio en la ĉeesto de Betty aŭ de Flossy oni rajtis rakonti ŝercojn, kiujn oni eĉ ne povus aludi en ĉeesto de *Mrs.* Collins. Per tio kompreneble ne estu dirita, ke *Mrs.* Collins aŭskultis ne tiel volonte sukajn ŝercojn, kiel iu alia deculino, kiu estas devigita ruĝiĝi je la ĝusta loko de la ŝerco por pruvi sian honestecon; sed kiu ne havas la devon ruĝiĝi, se ŝi plu donas la ŝercon al siaj amikinoj.

Sed por tamen fari diferencon en ĉeesto de Betty oni rajtis konduti multe pli libere, pli gaje kaj pli plezure ol en ĉeesto de la edzino. Oni rajtis senĝenite preni la ĉampanbotelojn el sub la tablo, kie ili devis stari pro la prohibicio por konservi la eksteran ŝajnon, kaj malferme koncedi, ke efektive estas ĉampano kaj ne *Canada Dry Ginger Ale*, tiu laŭdire tiom sendanĝera venenprodukto kiel anstataŭaĵo por la sole rekomendinda kaj aŭtentika varo. La ĉampanboteloj kaj la viskiboteloj kaj la kruĉoj de Benedikto staris pro memgardemo sub la tablo. Ĉar tiukaze, se okazus *raid*, atako de la

kontroloficistoj pri prohibicio, jen ĉiu individuo povus ĵuri, ke li aŭ ŝi ne estas la posedanto de tiuj ĉampanoboteloj, ĉar neniuj estas respondecaj por tio, kio staras sen ŝia aŭ lia scio sub la tabloj kaj tie certe jam staris antaŭ ol ili enpaŝis en la halon, kaj kion certe sub la tabloj postlasis antaŭaj gastoj sen moralo, sen religio kaj sen respekto pri la leĝo.

La ĉampanon oni servis en kristalglasoj, ĉar oficiale ja estis supozate, ke temas pri *Ginger Dry Ale* el Kanado. Sed la viskio kaj la seka martinio estis servataj en mokaaj tasoj, kun sukero kaj kremkruĉeto kvazaŭ ili efektive estus mo-kaŭo. Kiu enpaŝis la halon kaj trarigardis la tablojn, tiu gaj-nis la impreson, ke li troviĝas en la senpeka dancplezuro en fonda festo de la kontraŭalkoholitoj. Se vere okazus *raid* de la kontroloficistoj pri prohibicio, ĉar ili ne estis trankvil-igitaj sufiĉe bone de la gastejestro per dolaroj, aŭ ĉar la departemento ricevis novan fervoran ĉefon, kiu celis laŭrokronon, kies prezo en dolaroj ankoraŭ ne estis decidita, aŭ ĉar la oficistoj tamen ĉeokaze devas likvidi „malsekan inferon“, por montri al la bona civitano, kiel serioze oni traktas la leĝojn de la prohibicio, kaj kiom necese estas pligrandigi la buĝeton por la observado de la prohibicio – kaj per tio la enspezojn de la departementa ĉefo – , do se vere okazus oficista atako prohibicia, jen ĉiuj mokaaj tasoj per unu fojo estus eltrinkitaj kaj enverŝata nigra kafo, kiu por tiu celo staris jam preta sur la tabloj por povi neniigi la odoron de la viskio. Neniu novnaskita ŝafido povis esti pli senkulpa ol la bonaj homoj, kiuj kolektiĝis ĉi tie por plezurigi sin sendanĝere kaj interne de la leĝaj limoj post la nervostreĉa laboro. Kiu estis trovita ebria, tiu jam ebriiĝis ie alie kaj jam ebriis antaŭ ol li enpaŝis la domon, kaj la gastejestro vane penis, kiel certe

pruveblus, elŝovi trankvile la paron aŭ la viron el la domo. Sed, sen kaŭzi grandan skandalon tio ne estus sukcesinta, kaj tial la gastejestro fine al la viro aŭ al la ino permesis restadi tie, en la kazo, ke ili kondutos honeste. Oni ja ne povis kulpigi la gastejestron pri tio, kion faris kaj trinkis tiu paro en alia restoracio. Betty estis *good sport*, tio signifas, ke ŝi estis preta por ĉio kaj ke ŝi fuŝis al neniujn la plezuron aŭ la bonan humoron. En ŝia ĉeesto la sinjoroj ĉe la tabloj povis senĝenite kisi siajn amikinojn, kaj senĝenite oni rajtis koncedi, ke oni estas jam *a little bit tipsy*, ke oni do jam iom zigzagemas pro ebrieto. Sed ĉiu el la viroj sciis ankaŭ, kiom multe oni povas permesi al si en ĉeesto de Betty.

Sed, se *Mr. Collins* aperis kun unu el la ĵus envicigitaj ĥordamoj, la festo multe pli sovaĝiĝis. Kaj sufiĉe ofte oni atingis la punkton, kiam ne plu diferenceblis, kiu estas la amikino de kiu. Kompreneble iom post iom povis okazi, ke ankaŭ unu el la ĥordamoj devis esti respektata, preskaŭ kiel la edzino. Sed provizore ankoraŭ neniuj de ambaŭ ĥordamoj de *Mr. Collins* povis range tiom alte suprensvingiĝi. Ili staris ambaŭ ankoraŭ en la atendohalo. Kaj ankoraŭ ne divenneblis, kiu el ambaŭ plu veturus en la luksa trajno. Eble neniuj el ambaŭ iam veturados en ĝi.

Ĉiuj sinjoroj de la kontrolkonsilio, kiuj tie kolektiĝis en la plej granda sanktaĵo, jam aŭdis ion pri Betty. Kaj kiam ŝi enkuregis kiel fulmotondro, sciis ĉiu, ankaŭ tiu, kiu ne konis ŝin persone, ke la damo estas Betty. Ĉar la edzino de la pre-

zidanto ne kuraĝus fari tion, kion faris Betty. La edzino ekstere atendus en apuda ĉambro, ĝis kiam ilia edzo havus minuton da tempo por ŝi. Kaj ĉiuj sinjoroj, sen escepto, kiuj nun persone je la unua fojo vidis la multe preparolatan principinon, ektimis.

Pri principino ili imagis ĉiam multon. Se oni parolas pri la amikino de magnato, ke ŝi aspektas kiel principino, oni tuj havis certajn ideojn kaj imagojn, kiuj estis formataj pere de filmoj. Per filmoj, en kiuj iama vendistino el kravatomagazeno tiom longe estis transsorĉita, ŝminkita, ornamita per diademoj, trembrilaĵetoj, vitroperloj, sateno kaj silko, ĝis kiam ĝi kontentigas la principinan bezonon de la stenotipistinoj kaj de la salajrolistaj skribistoj.

Sed kion la sinjoroj nun ekvidis, ne estis Florence-Vidor-filmpupo kaj neniu senkronigita ŝafpaŝtista reĝino el la mita balkanŝtato Limonia-Silvania laŭ la subridaĉanta maniero de certa Gloria Swanson, ĉar tio, kion la sinjoroj tie vidis antaŭ si, estis centfoje pli ol ili atendis ekvidi iam ajn. Ili ne vidis principinon; ili vidis – ja kion do – ne, imperiestrino ŝi ne estis. Ĉar ankaŭ imperiestrinoj estas ekstermodaj kaj kamparanaj. Ŝi ankaŭ ne estis filmreĝino en stratkostumo. Al la filmreĝinoj alkroĉiĝis ĉiam, neeviteble kaj neforviŝeble la odoro de la oficejo aŭ de la kartonfabriko aŭ de la grandmagazeno, el kiu ili devenis. Al Betty ne kroĉiĝis odoro el la provotempo kiel instruistino kaj kiel gazetsekretariino. Eble, ĉar ŝi laŭ sia sento neniam vere estis instruistino aŭ sekretariino.

Betty estis naskita principino, kaj ŝi neniam estis io alia krom

princino. Ke ŝi nun elpafis frazon slange, ne malaltigis ŝin, sed nur konfirmis ŝin en la rango kiel princino. Tiel princino devas trakti siajn subulojn. Subulojn, kiuj provokis la koleron kaj la indignon de sia princino. Tiel kaj ne alie! Kaj la subuloj ĉiuj devas esti silentaj kaj ne rajtas eĉ tuseti, alie ili ĉiuj estos pendumataj.

La senton, ke ili povus esti mortkondamnitaj de tiu princino, havis ĉiuj ĉi sinjoroj, vidintaj la damon Betty je la unua fojo. Kaj eĉ tiuj sinjoroj, kiuj sidis kun ŝi ĉe la sama tablo kaj eĉ dancis kun ŝi, sentis sin strange ŝrumpantaj.

En Usono inoj rajtas ja ĉiam pli fari kaj aŭdaci ol viro rajtus eĉ nur pensi. La Unuiĝintaj Ŝtatoj estas la paradizo de la inoj. La ino komandas. Ŝi regas jam en la lernejo, ĉar ne ekzistas viraj instruistoj. Ŝi regas eĉ pli en la domo. Ŝi regas en la politiko. Ŝi rajtas ĉie antaŭenŝovi sin, ĉie per kubutoj flankenpuŝi la virojn; kaj ve al la kompatindulo, kiu volas malhelpi ŝin, aŭ kiu provas postuli klarigon de ŝi. Ŝi estas la plej libera ino el ĉiuj inoj en la plej libera respubliko de la universo. Ŝi estas la plej libera tiom longe, kiom ŝi estas bone vestita, tiom longe, kiom ŝi ne portas en laborista asocio la ruĝan flagon, tiom longe, kiom ŝi ne estas strikanta tekstil-laboristino, tiom longe, kiom ŝi ne insultaĉas salivume per ŝrika voĉo, ĉar ŝia edzo estas mortpafita kiel strikanta min-laboristo de la mitraloj de la milico, tiom longe, kiom ŝi ne faras pacifisman propagandon. Tuj kiam ŝi faras tion, oni batas ŝin per policbastono same tiel sur la kapon kiel la edzon. Tiel libera la libero eĉ en la plej libera respubliko ne povas esti. Limon fine devas havi eĉ la libero, alie oni ja ne sciis, kie la libero komenciĝas kaj kio libero estas entute.

Se ŝi estus nur laboristino, kiu tie foje ĉe la kontrolkonsilio persone volus demandi, kial ŝi do devas vivi kun semajna salajro dek kvar dolara, dum la kompanio havas milionojn da dolaroj kiel pluson dum jaro, jen ŝi ankaŭ ne povus tiel fulmotondre enkuri kiel Betty. Se ŝi aŭdacus tion nur kiel nur laboristino, tiukaze ŝi kaptus sesdek tagojn en labor-domo aŭ domo de reedukado pro maldeca konduto aŭ pro ebrieco, ankaŭ se ŝi estus tiom malmulte ebria kiel Betty, aŭ se ŝi neniam trinkis ion, ĉar ŝi ne povis eldoni dek dolarojn por botelo da viskio.

Sed Betty rajtis fari tion, kion ŝi volis fari. Ĉar ŝi estis ino en la plej libera respubliko, kie la inoj ne estas traktataj kiel sklavo, kiel tio okazas en Europo aŭ en Azio. Ĉar Betty en tiu kazo pravis. Ŝi devis havi sian garaĝon kaj la aldonan loĝdomon, la aldonan ĝardeniston, kiu ankaŭ devis lavi la aŭtomobilon kaj fari ĉiujn metiistajn laborojn en la domo. Kaj se la domo jam apartenis al la garaĝo kaj la ĝardenisto al la domo kaj al la eleganta aŭtomobilo, jen apartenis al tio ankaŭ ĉina aŭ franca ĉambristino por helpi al Betty pri personaj aferoj, por ke ŝi ne devu mem ordigi sian liton, ne mem devu enlasi la akvon en la banejon kaj mem ellavu siajn silkajn ŝtrumpojn. *Mr. Collins* ĉeokaze ankaŭ volis manĝi ĉe ŝi, kaj tiel apartenis ankaŭ nigra aŭ irlanda aŭ sveda kuiristino al la bone ekipita kuirejo, kie nenio rajtis manki, kaj kie la manĝilaro estis lavita per elektra maŝino, kaj kie oni devis kuiri nur sur elektra fornelo por ŝpari laboron kaj por ne havi polvon.

Kiam la sinjoroj de la konferenco aŭdis pri kio temas, ili vere komprenis, kion Betty diris, kaj kial ŝi devis tie enkuri kun fulmotrondro. Ŝi certe ne kulpis tion, ke la sankta konferenco estis ĝenata pro tiaj profanaj aferoj. La kulpulo estis *Mr. Collins*. Kiel li kuraĝis rifuzi ion al la princino Betty? Li pruvis per tio nur, ke li certe venis de tre malsupre, kaj ke li ankoraŭ ne tute forlavis baneje la odoron de peklita bovovivando kun brasiko.

Tial Betty en ĉiu direkto estis pravigita.

La sinjoroj, kiuj intertempe tiomgrade rekonsciiĝis de la tondrobato, ke ili ne nur komprenis la principon Betty, ne nur tute senkulpigis ŝian sovaĝan enkuradon, ja eĉ konsentis kun ŝi, ke estis ŝia devo tamburi per pugnoj la ŝultrojn kaj la bruston de Collins, pli kaj pli malproksimiĝis de siaj seĝoj por rigardi principon Betty el la plej granda proksimeco por senvestigi ŝin en pensoj.

Dum tio kreskis *Mr. Collins* en la estimo de la kontrolkomisiaj membroj pli kaj pli; kaj en la okuloj de la sinjoroj, kiuj vidis tiun Betty je la unua fojo, *Mr. Collins* atingis supernaturan grandon. Estinte jam ĝis tiam tre potenca en la kompanio, li fariĝis nun post tiu okazaĵo superpotenca. Kaj lia pozicio fariĝis neskuebla.

Ĉapitro 04

01

Mr. Chaney Collins estis neniel dungito de la kompanio Kondoro. Tiel tio ne estis. Li estis prezidanto de la kompanio, sed ne prezidanto en formo de oficisto. Li estis prezidanto, ĉar li fondis la kompanion, kaj ĉar li estis unu el la ĉefakciuloj. Tamen li povus perdi sian postenon kiel prezidanto. Se oni implikis lin en skandalon tiel, ke li troviĝus en la centro de la skandalo, tiukaze li devus aksiĝi, ĉar skandalo de prezidanto povas skuegi la reputacion de kompanio kaj ties negocoj suferus pro tio. Vidalvide kun la publiko la prezidanto devas esti sen manko. Li devas esti modelo je honorindeco kaj pura moralo, kaj pro la bonaj civitanoj, kiuj investu sian monon en la negocoj de la kompanio, kaj ankaŭ kaj tute speciale pro la komunistoj kaj similaj kritikaĉuloj kaj ŝtatrenversiĝemuloj. La aĉaj agitistoj, al kiuj mankas la kapablo kompreni la kapitalismon per ties bazaj problemoj kaj kiuj ne atakas ĝin je la bazo, ĉiam tro facile falas stulte en la kaptilon ekzameni la privatan vivon de kapitalistaj gigantoj por pruvi per la privata vivo de la granduloj de la kapitalo, kiom putriĝanta kaj kolapsiĝema estas la kapitalismo.

La proletoj delektiĝas je la klaĉo kaj je la litohistorioj de aliaj same tiel, kiel la meztavolo de la popolo, tiel kiel la bonaj civitanoj, kiuj tial, ĉar ili mem estas tro timemaj kaj tro avaraĉaj por enscenigi sukcesan sukan skandalon, devas elvivi sian emon por obscenaĵoj en la obscenaĵoj de aliaj, egale ĉu la aliaj estas grandkapitalistoj, episkopoj aŭ monarkoj.

Kaj la agitisto estas, se li povas prezenti skandalrakontojn, pli sekura pri la aplaŭdo de siaj aŭskultantoj ol tiukaze, se li parolus pri problemoj kaj analizus sistemojn.

Sed por ne tenti la proleton je ĝuoavido kaj tiel inciti lin postuli pli kaj pli grandajn salajrojn kaj krome kunrajtojn pri tio, kion li produktas, necesas vivteni en la publiko, ke la grandkapitalisto, kiu laŭ la opinio de la agitistoj satigas sin per la ŝvito de la proletoj, estas modelo de mora severeco, ŝparemo kaj respekto pri la leĝo.

Tiel embarasiga skandalo povas faligi grandan viron, ĉar la ceteraj granduloj, por povi kaŝi sin kaj por konservi sian potencon kaj pliiĝi ĝin, devas lasi fali la viron, por publike anonci, ke ili havas nenion komunan kun li kaj, ke ili ne estas tiel, kiel estas tiu.

Se *Mr. Collins* estus implikita en skandalon, li ne plu povus esti prezidanto. Sed li tamen plu estus grava viro en la kompanio, kaj laborus enfone, li eble povus fari pli por la kompanio ol antaŭe. Sed la kompanio tamen suferus. Ĉar perdi tian potencon kaj kapablan viron kiel prezidanton, kia estas *Mr. Collins*, por kompanio ne ŝoveblas facile flanken.

Per sia personeco kaj la majesta moŝteco, kiun Betty kiel lia amatino havigis al li, li povis atingi sukcesojn por la kompanio, kiuj ne atingeblis por ĉiu alia prezidanto. Li kapablis sukcese konstruigi stratojn, kiuj por la negocoj de la kompanio estis gravaj, ĉar ili kreis rapidan ligon al ties naftokampadejoj. Jen stratojn servantajn nur por la kompanio, kiujn devus konstrui la kompanio, sed kiun tamen konstruis

iu ajn federacia ŝtato. Ĉar ŝtataj guberniestroj, kongresmembroj, urbestroj kaj urbopatroj devis fari tion, kion li ordonis. Se ili ne faris tion, ili ne plu povis esti tio, kio ili aktuale estis. Li faris la politikon sen tio, ke li iam interesiĝis pri politiko. La politikistoj, kiuj okupiĝis profesie kun politiko, neniam eksciis, ke ili faris ĝuste tion, kion *Mr. Collins* celis. La plimulto de tiuj politikistoj imagis esti liberaj kaj sendependaj politikistoj, kiuj servas al la intereso de la politika bonfarto. Multaj el ili estis laŭ sia propra konscio evidente honestaj kaj honorindaj viroj.

Kiel oni faras politikon, ke la politikistoj ne sentas, ke ili agas ne libere, sed ke ili estas gvidataj kvazaŭ de surtera dio rilate sian volon, siajn pensojn, parolojn kaj agojn, tion *Mr. Collins* frutempe lernis en sia vivo. Li estis la kreinto de tiu ideo. Kaj lin tiu ideo obsedis, kiam li komprenis per sia genia percept- kaj observokapablo la veran historion de granda konstrulaborista striko en Ĉikago.

02

Mr. Collins devenis de Harrisburg, Pensilvanio. Lia patro havis tie certan *grocery store*, magazenon por koloniaj varoj, por konservoladujoj kaj frandaĵoj. Ne tre elstaran, la jara enspezo sumiĝis je tri mil dolaroj. *Mr. Chaney Collins* devis baraktiĝi tra la kolegio eterne malsate. Lia patro donis al li ĉiumonate nur ĉekon kvardek dolaran, kaj okazis kelkfoje, ke la monata ĉeko valoris nur tridek dolarojn.

Forlasinte la kolegion sen distingi sin per io ajn, ekzemple per bonega ekzameno, li ricevis okupon en banko pere de

fabrikisto de ladskatoloj, kiu vendadis al la maljuna Collins varojn, ĉar li volis konservi la amikecon, kaj per tio la negocon, kun la maljuna Collins. *Mr.* Collins ricevis komence en la banko dek ses dolarojn ĉiusemajne kiel salajron. Post jaro li ricevis jam dek ok dolarojn en ĉiu semajno. Li transŝanĝiĝis al asekurkompanio, kie li komence ricevis dudek du dolarojn ĉiusemajne. Kaj post tri laboraj jaroj li ricevis dum ĉiu semajno kvardek dolarojn.

Nun li eniris en negocon kun gazetanoncoj. Komence por kvardek dolaroj ĉiusemajne kaj post kvar jaroj li elvingis cent dolarojn el ĉiu semajno. Jen tute neimageble granda salajro, kiun li akiris, ĉar li ellaboris kelkajn taŭgajn ideojn kaj proponojn por la propagando de dentbrosilo, de vi-zaĝhaŭtkremo, de elektra panrostilo, de nova cigaredo, de polurilo por latuno, de kunfaldebla portoseĝo por infanetoj kaj novan eltrovon por kovrado de tegmentoj, kiu konsistis el miksaĵo de cemento kaj gudro. Lia firmao gajnis el liaj ideoj surpluson de kvardek mil dolaroj. Kiam li iutage eksciis tion el la kontorlibroj, lastfine ekaperis liaj saĝodontoj. Li ekkonis, ke li estis ĝis tiam azeno.

Tial li decidis – nun jam provizite per la saĝodontoj – komenci labori por si mem. Kiam li klarigis, ke li volas forlasi la firmaon, oni ofertis al li cent kvindek dolarojn ĉiusemajne, fine eĉ cent okdek kaj laste ducent dolarojn kaj kvinprocentan gajnoparton el la vendo de liaj planoj, kiujn li havos estontece.

Li rifuzis ĉion ĉi, ĉar de tiam li ne plu volis okupiĝi pri bagateloj.

Lia okupiĝo pri la ellaborado de gazetanoncaj planoj por la nova kovrado de tegmentoj rilatigis lin al la konstruado de domoj, kaj tio interligis lin kun makleristaj spekulantoj.

Li pensis mem pri tio okupiĝi pri terposedaĵoj kaj domkonstruado. Sed jen okazis la granda konstrulaborista striko en Ĉikago. Tute hazarde li eksciis de unu el la spekulantoj, kiu ebrietis kaj fanfaronis kiel ruza li estas, kaj kiel li metis ringojn tra la nazo de certaj viroŝafoj. Jen la vera rakonto pri tiu striko.

Estis tie du magnatoj, kiuj okupiĝis pri la *real estate*, do pri terposedaĵoj kaj domspekulado. Ili ambaŭ batalis pri la superregado. Ĉar tiu, kiu havas la superregadon, faras la politikon en Ĉikago. Kaj kiu faras la politikon, tiu ordonas, kie la tramreloj estas metendaj kaj kie ne, kie fervojstacidomoj konstrueblas kaj kie oni malpermesis tion laŭ la intereso de la loĝantaro, kie la urbo devas starigi hospitalon kaj kie la ĉirkaŭo estas malfavora por la resanigo de la malsanuloj. Kiu havis la potencon, tiu sciis jam jarojn antaŭe, kie tramo troviĝos. Tial li povis aĉeti terposedaĵojn malmultekoste de tiuj, kiuj ne sciis, ke ekzistas la intenco meti tie tramlinion, kaj li povis vendi ilin kun kvin mil procentoj da gajno, tuj, kiam oni ekmetis la tramlinion. Tio funkciis ankaŭ pri stacidomoj, pri hospitaloj, pri buĉejoj, pri lernejoj, pri kazernecaj ludomoj, pri ĉio, kio dependas de terposedo.

Ambaŭ magnatoj samtempe estis konstruantaj kelkajn domblokojn, loĝdomojn, oficejajn domojn, magazenojn.

Afero, kiu kostis multajn milionojn da dolaroj.

Tiu, kiu unue finus sian konstruprogramon, estus la gajninto. Li povus plenumi ĉiujn lukontraktojn jam subskribitajn precize laŭ la tago, dum tiu, kiu ne estus preta je la fiksita termino devus pagi grandajn konvenciajn punojn al la domaĉetistoj kaj luantoj. Tiu, kiu unue estus preta, ricevus ĉiujn luantojn, kiuj atendis domojn, kaj tiu, kiu laste finus la konstruadon, povus plenigi siajn domojn eble eĉ ne dum monatoj. Neniu aĉetus ilin, ĉar la bezono de malplenaj loĝejoj, magazenoj kaj oficejoj estis jam kontentigita dum la estontecaj monatoj.

Tial la magnato, kiu volis eldoni plej multe da mono kaj unue havis la ideon, iris al la sindikato de la konstrulaboristoj kaj subaĉetis la sekretarion per dek mil dolaroj. Sub la moŝta influo de la granda kaj neforgesebla laboristogvidanto Samuel Gompers, kiu iam havis la honoron esti naskita inter la laboremaj kaj honestaj proletoj de la geto en Amsterdamo, la gvidado de laborista sindikato estis same tiel negoco, kiel la amasproduktado de komplete „kunlutitaj“ sinjorokostumoj aŭ malbone borderitaj subĉemizoj por inoj. Sindikata estro de tiu ĉi maniero, kiu ne postlasus post sia morto bankan bonhavaĵon de kelkaj cent miloj da dolaroj al siaj diversaj plorantaj vidvinoj kaj orfoj, ne komprenis sian profesion, sed estis ŝtipkapulo, kiu elvenis el la prizono nur por denove eniri ĝin je la sekva tago, ĉar li supozis, ke laborista sindikato havas rilaton al la socialismo.

La subaĉetita sekretario do eltrovis, ke dekhora labortempo

estas tro longa kaj sepdolara salajro tro malgranda, kaj, ke aktuale, enmeze de tiu vigla konstruada tempo, finfine venis la horo venkigi tion, por kio kelkajn jarojn antaŭe la anarkiistoj en Ĉikago estis pendumitaj. Sed por sukcesigi tion, oni ja ne devas striki ĉie samtempe, kiel la sekretario rakontis al la kunvokitaj kunvenoj de konstrulaboristoj, sed oni devas ĝismorte strikigi unue iun el la magnatoj kaj poste la alian. Tiam laŭ li ili ambaŭ estus superitaj kaj la konstrulaboristoj estus tiam fine la mastroj de Ĉikago. Li sciis klarigi ĉion ĉi bone kaj bele, kaj la konstrulaboristoj tute fidis lin, ĉar li estis ja ilia sekretario.

La magnato, kiu unue estis pristrikenda, estis la kontraŭulo de tiu magnato, kiu estis paginta la dek mil dolarojn al la sekretario. La striko eksplodis. Ĝi estis entreprenata kun multe da kolero kaj multe da malamo, kio estigeblas tiel nur fare de laboristoj, kiuj ricevas anstataŭ sep dolarojn tagsalajro plu nur la mizeran striksubtenon. Jen okazis multaj pugnobataloj kun strikrompantoj, oni mortpikis strikantojn kaj strikrompantojn, la polico pafis en ekscititajn amasojn kaj multaj enprizoniĝis.

Fine la magnato, kiu subaĉetis la sekretarion, estis preta kun sia konstruprogramego, kaj la magnato, kiu ne estis preta pro la striko, perdis sian posedaĵon kaj li estis eliminata el la vetkonkurso pri la superregado de la terposedaĵoj kaj domspekuladoj en Ĉikago.

La laboristoj en siaj kunvenoj diskutis preskaŭ ĝis renversigo pri la forto de la entreprenistoj kaj la nevenkebla forto

de la kapitalismo kaj laboregis kun unuiĝintaj fortoj por en-
vicigi ankaŭ la lastan neorganizitan viron, ĉar laŭ ili nur
forta laborasocio necesas por frakasi la kapitalismon, aŭ por
almenaŭ ricevi sufiĉan tagsalajron, se oni tamen ne tiel frue
ekvidos la socialisman mondan ordon.

La sciado pri la vera rakonto de tiu striko kreis la bazon de
l' potenco de *Mr. Collins*.

04

Mr. Collins memoris pri kunlernanto el sia kolegia tempo,
kies patro estis vicprezidanto de unu el la plej grandaj an-
tracitkompanioj en Pensilvanio. Pro tiu lerneja amiko li
sukcesis ricevi konsenton pri interparolado kun la vicprezi-
danto.

Post kiam la vicprezidanto komprenis la planon, kiun *Mr.*
Collins sciigis al li, *Collins* estis invitita partopreni je speci-
ala konferenco de la kompanidirektorio por tie ankoraŭfoje
detale prezenti sian planon.

La plano de *Mr. Collins* estis tiel lerta, ke *Collins*, kvankam
li estis nur socia neniulo, ne trompeblis pri sia ideo. Se la
kompanio provus realigi la planon sen interkonsentiĝi an-
taŭe kun *Mr. Collins* pri la prezo, jen *Mr. Collins* devus iri
nur al gazeto, kaj la plano estus fuŝita. Ĉiam ekzistas iu ga-
zeto, kiu, por havi grandan sensacion por si mem, publik-
igas la okazontan manovron de la granda Antracitkompan-
io kaj eĉ estus paginta tiun *Mr. Collins* por tio.

Tion la direktorio tuj ekkonis, kaj tial oni komencis fari seriozajn intertraktojn kun *Mr. Collins*.

Mr. Collins postulis ok procentojn de la neta profito el la manovro. Oni interkonsentiĝis fine pri kvin procentoj, kiuj estu pagendaj je dekonon kontante kaj je naŭ dekonoj per akcioj de la kompanio. Aldone *Mr. Collins* fariĝis membro en la kompania konsilio kaj je la daŭro de la manovro nomumita privata sekretario de la prezidanto, kun monata salajro trimildolara. Praktike li devis fari malmulton; ĉar la Unua Sekretariino por la aktualaj negocoj restadis en la servo. Li nur ĉiam devis esti preta por povi doni siajn konsilojn ĉe ĉiuj trupŝovadoj, kiuj necesus.

Tiam li ankoraŭ ne estis tridekjara.

05

La manovro komenciĝis. Montriĝis, ke la manovro deruliĝis tute tiel, kiel *Mr. Collins* planis kaj aŭguris tion.

La ĉefa truko estis, ke neniu vorto aŭdiĝos antaŭtempe.

La kompanioj laborigis ĉiujn siajn minejojn kun superpremo. Plushoroj kaj plushoroj. Oni pagis abundajn premiojn al la minlaboristoj por eksterordinaraj laborkvantoj. Milo de novaj laboristoj el Eŭropo estis havigitaj.

Oni plenigis ĉiujn provizejojn per antracitkarboj ĝis la limo. Oni luis grandajn lokojn por stoki la elminitan karbon.

Novajn klientojn oni ne akceptis. Nur la aktualaj kontraktoj

kun la ŝip- kaj fervojkompanioj kaj grandkomercistoj pri karboj estis plenumataj por ne fariĝi suspekta. La agado laŭ la konsiloj de *Mr.* Collins estis tiel lerte gvidata, ĝi okazis tiel trankvile kaj nesuspektige, ke neniu kompanio eĉ nur ekpensis, ke ĉi tie estas preparata unu el la plej gigantaj battoj, kiu iam ajn estis travivita en Usono. La manovro estiĝis en tia trankvila kaj sata periodo, kiu kutime antaŭiras gravajn ekonomiajn krizojn. En tiu sata periodo, en kiu oni ne riskas sence, ĉar enspezigas la normala deruliĝo de la negocoj sufiĉe da gajno, kaj ĉar tro petola spekulado kondukus nur al malcerteco, kiu tiam al oni estis malagrabla. Oni kontentiĝas pri la grasaj komisioj, kiujn oni havas mem, kaj oni ne okupiĝis tiom multe pri tio, kion aliaj faras, ĉar havante sufiĉe da komisioj, oni ankaŭ foje povas kondukti noble kaj permesi al si cedi ion al iu alia.

Kaj iutage, post kiam ĉio dum monatoj estis antaŭpreparita, komenciĝis la granda bato.

La bato ne komenciĝis kiel fulmo, sed tute trankvile kiel antaŭa palpado, kiel mallaŭta karesado.

Antracitkompanio anoncis al ĉiuj siaj laboristoj, ke ekde vendredo de la sekva semajno ĉiuj kontraktsalajroj estos malaltigitaj je kvarono kaj ĉiuj tagsalajroj je dek kvin procentoj.

La kompanio laboris laŭ nova sistemo. Ĝi ne aĉetis sindikatajn sekretariojn. Tio tute ne necesis. La sukceso estis multe pli granda sen la kunlaboro de sindikataj sekretarioj,

kiuj eble estus fuŝintaj la manovron. Krome kelkaj sekretarioj de la minlaboristoj estis nefidindaj. Ili plej ofte prenas la partion de la laboristoj kaj estas honestaj kamaradoj. Ili staras sur sia *soapbox*, sur sia sapokesto kaj ne lasas silentigi sin pli frue ol ĝis tiam, kiam ili estos tiom priĵetitaj per ŝtonoj de la agentoj de la karbomagnatoj, ke ili sangas kaj senkonscie forportendas de siaj kamaradoj. La dek mil laboristoj de Antracitkompanio tuj kunvokis al kunvenoj, sed rezultiĝis nenio. Ili pensis, ke ili ankoraŭ enspezas sufiĉe da mono, ankaŭ post la salajra malaltigo, pro la premiosistemo, kaj se ili laboraĉos eĉ pli kaj faros eĉ pli da plushoroj ol antaŭe.

Kelkaj sinjoroj de la direktorio jam komencis fariĝi maltrankvilaj. Sed *Mr.* Collins restis tute trankvila. Li montris en tiu situacio la unuan fojon sian talenton kiel grandulo inter la magnatoj.

„Ni ja nur komencas, ĝentlemanoj“, li diris. „Do nun ne fariĝu maltrankvilaj. Mi donas al vi la rajton mortkondamni min, se ni ne sukcesos. Kaj mi volas ekzekuci la verdikton je mi mem kaj mi do pafmortigos min, kiam la verdikto estos decidita. Sed eltenu!“ Oni lasis agadi lin tute libere.

06

Semajnon poste oni nuligis la premian sistemon.

La duan semajnon poste oni nuligis ĉiujn plushorojn, kaj la laboristoj, kiuj intertempe kutimiĝis pri la premioj, pri la

pagataj plushoroj, pri la bonegaj salajroj, kiuj prenis eĉ kreditojn, aĉetis malgrandajn parcelojn, komencis konstrui domojn kaj permesis al la infanoj frekventi kolegiojn, kaj kiuj faris multon aldone, kio nun minacis strangoli ilin, konfuziĝis.

Novan akran sistemon en la minejoj oni enkondukis. Tiu, kiu minuton tro malfrue alvenis en la ŝakton, ne rajtis labori dum la tuta tago, sed devis restadi en ĝi, ĉar por li ne disponeblis ŝakta lifto. Li devis atendi, ĝis kiam lia skipo elveturos per la lifto. Krome por ĉiu minuto, kiun iu venis tro malfrue, oni minusis de li duonon de la sekva tagsalajro, en kiu li laboris denove.

Okazis eĉ pli. La elminita karbo estis pli severe kontrolata. Se oni trovis pli ol kvar ŝtonojn, pli ol duonon de ŝovelpeno da polvo aŭ ŝtonetojn, kaj se mankis pli ol kvin funtoj da pezo, tiukaze la tuta ĉaro kun la elminigita karbo estis surskribita kiel nulkvanto. La ministoj ne ricevis salajron por ĝi, sed la kompanio prenis ĝin tamen. Nun la sindikato de la laboristoj estis alvokita por interveni. Oni jam alvokis ĝin pro la minusigo de la salajroj; sed post longa interkonsentiĝo la konfidinduloj de la sindikato decidis, ke oni unue volas atendi, ĉu tio estas ne nur manovro de la kompanio; ĉar laŭ la raportoj, kiujn studis la sekretario, la aktuala negoco pri antracito estis brilega.

La reprezentantoj de la sindikato ĝentile petis pri *conference* kun la direktorio. La direktorio klarigis, ke ĝi ne povas intertrakti kun fremduloj, kiuj laboras en neniuj el la minejoj de la kompanio. Tri tagojn poste, kiam la sistemo pri

ĉeokaza nuligo de elminita karbo ĉiam pli senrespekte estis ekzercita, la konfidinduloj elektitaj por tio, kiuj laboris ĉe la kompanio, ĝentile petis pri *conference*.

Al ili oni permesis la konferencon. Kaj tuj post la unuaj vortoj oni diris al la konfidinduloj, ke ili ricevos rekompencan pro la perdo de tempo, kiun ili havas pro la *conference*, kaj, ke tio estas tute laŭnatura.

Tio pacigis la homojn, kiuj venis por montri sian ekscitiĝon. Kaj tiuj, kiuj havis la intencon konduki kiel malsataj tigroj en la konferenco, fariĝis tiel malsovaĝaj per ofertitaj bonaj cigaroj kaj per ĝentila petado sidiĝi en la profundajn molajn seĝojn, ke la prezidanto povis meti sian kapon en la faŭkojn de la tigroj sen devi timi, ke li perceptos denton.

Oni klarigis al la homoj, ke estas tiom tro da produktita karbo, ke oni havas la intencon fermi la minejojn dum certa tempo kaj, ke oni volas lasi labori nur la pumpilojn kaj la ĉarpentistojn. Oni eĉ prezentis al la konfidinduloj la librojn kun la aktualaj provizaĵoj en la stokejoj.

La homoj ne komprenis legi tiajn librojn, ĉar tio havis rilaton kun kreditoj kaj debitoj, kun debeto kaj kredito, kaj la homoj ne sciis, sur kiu paĝo estas la inventaro kaj sur kiu flanko troviĝas la inventara vendo. Sed ili foliumis en la libroj kaj ŝajnis, ke ili komprenas ĉion. Fine ili devis koncedi, ke ekzistas inventare gigantaj amasoj de nevendita karbo.

La konfidinduloj dum la konferenco, en kiu ili mem malofte

parolis, estis ĉiam alparolataj nur per 'ĝentlemano'. Sen tio, ke ili volis koncedi tion, sen tio, ke ili koncedus tion, se oni demandus ilin, ili tamen sufiĉe konfuziĝis pro la ĝentila traktado. Ili havis la sekretan senton, ke ili ĉi tie samtempe estas kontrolkonsiliaj membroj, kiuj kundecidas pri tio, kio okazu nun pri la minejoj.

Kiam ili fine denove estis ekstere, ili ekkonis, ke ili estis neniel pli prudentaj ol antaŭe. Fariĝis diable komplike por ili doni raporton posttagmeze en la kunsido pri tio, kion ili atingis, kaj kio entute estis priparolata. Tiuj inter la aŭskultantoj, kiuj atingus precize la samon, se oni estus elektinta ilin por la konferenco, kriis koleriĝinte al la konfidinduloj supren: „Pantalonmerduloj, fiuloj, vi denove lasis ĝisdetale sapumi kaj meti en sukeron vin, jen ni elektis ja la verajn ŝtelirantajn katpiedulojn. Lasu vin baki en pasto kaj ŝovi en la bakfornon!“ Unu el ili kriĉe kriis supren: „Kiom la aĉa hundo do pagis al vi? Nun vi ja povas pagi vian fonografon, he, Billy, ĉu?“ Pri tio sekvis ridado en la halo.

Merkrede de la sekva semajno la kompanio sciigis, ke ĉiuj sindikatanoj fine de la semajno estos maldungitaj, ke nur tiuj plu rajtas labori, kiuj fordonas siajn sindikatajn identigilojn en la oficejo de la kompanio kaj, ke ĉiuj restintaj, kiuj ne fordonas siajn identigilojn per subskribo, klarigu, ke ili ne estas membroj de iu sindikato. Se malkaŝiĝus, ke iu donis sian subskribon kaj tamen plu estas membro de sindikato, li tuj estos maldungita, sen tio, ke lia ĝis tiam ne pagita salajro estus pagata al li, kaj li devus forlasi kun sia familio la domojn kaj la terenon de la kompanio interne de kvardek ok horoj. Se ne, oni transdonus lin pro nerajtigita enirado

en la terenon de la kompanio al la polico. Sabate matene la striko eksplodis en ĉiuj minejoj de Antracit-kompanio. Eksplo dis tiu striko, kiun la kompanio bezonis por povi enkasigi la surpluson de la manovro. Kiel ĉi tie estas, tiel estas ĉiam: laboristoj eble malofte strikas, se estas favore al la laboristoj, sed ili strikas plej ofte, se estas favore al la kapitalismo. Ne pro stulteco, sed laŭ eternaj kvazaŭ feraj leĝoj. Kion ajn laboristoj faras, interne de la kapitalisma ekonomia sistemo ili faras tion, kio estas utila al la kapitalismo, ĉar ili estas parto de la kapitalismo, ĉar ili estas ligitaj al ĝi, dum la regado de tiu sistemo je morto kaj detruo, je vivo kaj pere. La aktivulo agas kaj la malaktivulo suferas. Interne de tiu sistemo la kapitalisto estas la aktivulo. Li scias, kion li volas atingi. Li volas enspezi monon. La laboristoj volas nur parton de ĝi. Ili volas fari tion same tiel, kiel la kapitalisto, ili volas havi pli ol siaj kunproletoj. Se la bakisto strikas kaj gajnas, jen por la ŝufaristo fariĝas la pano pli multekosta, kaj tiam la bakisto devas pagi pli por la botoplando. Interne de tiu sistemo ĉio servas al la kapitalismo. Ne pro tio, ke unu el ili estas brutalaj ekspluatistoj kaj la aliaj malsatantoj kaj la ceteraj laboristaj perfiduloj, sed ĉar ili ĉiuj troviĝas en la sama maŝino.

Mr. Chaney Collins sciis tiun leĝon kaj li eluzis ĝin je sia favoro. Tio estis lia tuta saĝo.

Nun Antracit-kompanio komencis enkasigi la monon. Ĝi estis la unua kompanio, kiu faris el modernaj ideoj pri proletaraj rajtoj kaj proletaraj liberaj movadoj milionojn de

dolaroj kiel gajnon. De tiam oni faris tion tiom ofte, ke fariĝis intertempe kutimo kaj kvazaŭ honesta negocmaniero. La ŝtato uzis tiun trukon, kiam ĝi perfortis la pasaĝerŝipon Lousitania por montri, ke ĝia honoro estas distretita, kaj; ke ĝi nun ne povas plu alie agi ol permesi al *Wall Street* la nervotrankviligan universalan kuracilon. Sed je tiu tempo, kiam *Mr. Collins* fariĝis ĵus tridekjara, tiu negoco ankoraŭ ne estis trivita kaj li ne havis konkurantojn. Tial ankaŭ de tiam neniuj sola kompanio plu enkasigis tiom da milionoj de dolaroj por tiu mistifiko, kiom tiam tiu Antracit-kompanio.

La striko ĉe la kompanio eksplodis. Partoprenis proksimume dudek mil minlaboristoj. La grandaj gazetoj sendis specialajn reporterojn al la kompanio, por ekscii tie ĉion pri la striko kaj ties historio, pri ĉio, kio povus interesi la gazetlegantojn kaj kio per ensorĉigo estus pligrandigebla al sensacio kaj per tio al graslitera gazetsurskribo.

La direktorio de Antracit-kompanio decidis je la propra deziro de *Mr. Collins*, ke tiu nome de la direktorio nutru la malsaton de la reporteroj pri ekscitigaj rakontoj. Sukcese trakti la gazetojn tiel, ke la gazetoj ne sentas, ke ili estas bezonataj por la planoj de Antracit-kompanio, kunapartenis al tiuj trupmanovroj, kiujn *Mr. Collins* elpensis zorgeme longan tempon antaŭe.

Oni rakontis al la reporteroj, ke la stokejoj de la kompanio jam ĉiuj estas tro plenigitaj, ke ĉiuj stokejoj do estas jam tro plenŝtopitaj. La vendo de karbo pli kaj pli malkreskis. La kompanio laŭdire ne sciis, kien meti la troon da superflua karbo, ĉar la karbobezono tute ne atingis la kvanton de la

produktado. Ĉion tion oni pruvis helpe de stokejaj inventarlibroj kaj vendokontraktoj prezentitaj al la reporterroj.

Mr. Collins diris, ke proksimas neimagebla prezfalo por karbo. Pro tiu ĉi kaŭzo oni decidis kiel ununuran elirvojon malaltigi la salajrojn por povi elteni la proksiman prezfalagon. Sed la laboristoj ne akceptis la neceson de tiuj ĉi salaraj malaltigoj, kion oni ja povas kompreni, ĉar laboristoj ne estas sufiĉe bone edukitaj pri popolekonomio. Li klarigis, ke la kompanio ne povas rezigni pri salajraj malaltigoj, ĉar daŭrigo de la antaŭaj salajroj sekvigus la ruiniĝon de la kompanio, ja la ruiniĝon de la tuta usona karboindustrio. Laŭ tio, kio koncernas la kompanion, oni ne cedus, ĉar oni ne povus cedi sen ekonomia suicido. Je la demando, kial la kompanio malpermesis al siaj laboristoj aparteni al sindikato, klarigis *Mr. Collins*, ke la laboristoj volonte volis labori por la malaltigitaj salajroj, sed, ke la sindikato ne permesis tion al ili. Laŭ *Mr. Collins* oni ne povus permesi enmiksiĝon de ekstere en la ekonomian politikon de la kompanio sen rezigno pri ĉiuj rajtoj kaj liberecoj, kiuj estas garantiataj al la komerco kaj al la laboro laŭ la konstitucio. Nome de la kompanio *Collins* rekomendis al ties bonvolemaj laboristoj fondi sindikaton, al kiu apartenos nur laboristoj, kiuj havas okupon en la minejoj de la kompanio. Sole tiun sindikaton la kompanio laŭ li volas rigardi kiel rajtigitan reprezentantaron por la laboristoj de la kompanio. Sed ŝajnas, aldonis *Mr. Collins*, ke la laboristoj ne pretas konsenti pri la tute laŭrajtaj kaj necesaj deziroj de la kompanio. Tial, kiel li diris, estis antaŭdireble kun certeco, ke la striko daŭros tre longe, minimume ses monatojn, eble eĉ ok aŭ eĉ dek kvar monatojn.

La reporteroj dankis por la sufiĉe detalaj klarigoj pri la kaŭzoj de la striko pri tio, kio koncernas la kompanion.

Reporteroj servas nur la veron; kaj ili rigardas tion kiel sankta devo serĉi la veron, eĉ se la vero devas esti serĉata en la kloakoj de la popolo kaj en la litotukoj de individuoj. Ĉar raporti la veron, kaj nur la veron al siaj legantoj, tio estas la sole sankta respektenda tasko de usona gazeto. Tial ĝi estas la surtera ilo de Dio kaj la punskurĝo por ĉiuj mensogantoj kaj popolvenenistoj, agitistoj, judoj, fremduloj kaj eŭropaj enmigrintoj, kiuj plenŝtopitaj kun anarkiistaj kaj similaj socialismaj ideoj surteriĝis je la bordoj de nia gloriĉa respubliko por makuli la honoron de nia bela lando kaj por detrui ĝin. Tial la reporteroj iris ankaŭ al la sindikato por aŭdi la opinion de la alia partio. Sed tie ili ne trovis, kiel ili sciigis tion pli poste al siaj legantoj, la trankvilon kaj sekurecon rilate la celojn, kiujn ili trovis ĉe la direktorio de la kompanio. En la sindikato ili trovis maltrankvilon, nervozecon, senenhavajn parolojn, anarkiistajn kriulojn, malklarajn esprimojn kaj konfuzajn opiniojn pri profito, pri la komuna efikado de la tuta nacio, pri la rajto de la laboristoj organizi sin, pri laŭdiraj devoj kontraŭ la propra familio, pri frenezaj opinioj rilate la registarojn ĝenerale kaj pri malico kaj malmoraleco de la kapitalistoj speciale. Sed kiel klara preciza volo aperis la firma neskuebla intenco ne pli frue cedi ol en tiu momento, kiam la organizo estos rekonata kaj la pli fruaj salajroj reatingitaj, eĉ se kun kelkaj ŝanĝetoj; ĉar – kiel oni diris en la sindikato – la pli fruaj ŝajne tiom altaj salajroj jam estis sufiĉe malaltaj, por ankoraŭ povi kontentigi la multnombrajn kaj ĉiutage pli multnombrajn kaj pli

grandajn postulojn de la ĉiutaga vivo. Kaj ankaŭ tiukaze oni konfirmis al la reporteroj, ke oni estas preta je longtempa, ja je tre longa striko kaj, ke oni atendas tre longe daŭrantan strikon, ĉar jam temas ne nur pri salajroj, sed pri principoj, kiuj nun finfine devas esti deciditaj.

Tiel oni klarigis en grasaj superskriboj sur la unua paĝo de la gazetoj laŭ la vero, ke komenciĝis karbostriko de neantaŭkalkulebla daŭro, kiu minacas lamigi la tutan usonan industrion, ja la tutan usonan ekonomian vivon.

Se *Mr. Collins* mem estus skribinta la raporton, kaj, se li estus paginta la gazetojn, por ke ili presu lian propran raporton, la raporto ne pli bone povus taŭgi por liaj planoj.

09

Antracit-kompanio antaŭ la komenco de la striko raportis al la ceteraj antracit- kaj karbokompanioj pri tio – ĉar ankaŭ tio apartenis al la plano de *Mr. Collins* – ke ilia vendo preskaŭ haltas, ke ili devas tro plenigi siajn stokejojn kaj, ke ili sentas sin devigitaj fari konsiderindajn ŝanĝojn rilate la salajrojn.

Tiuj aliaj kompanioj havis pli ol nur sufiĉe da laboro, ĉar Antracit-kompanio memgardeme retiriĝis el la merkato. Tial tiuj kompanioj ne komprenis, kial Antracit-kompanio tiom malmulte vendadas. Sed, se unu el la plej grandaj kompanioj ne povas vendi ion, sed devas plenigi stokejojn kaj malaltigas salajrojn, jen io okazas merkate. Tion tiuj ĉiuj kompanioj komprenis.

Ili fariĝis memgardemaj kaj komisiis siajn salajrajn inĝenierojn detale ellabori novajn salajroskalojn. Sed la novaj salajroskaloj kun malaltigitaj salajroj ankoraŭ ne estis uzataj, ĉar oni provizore havis ankoraŭ sufiĉe da riĉigaj komisioj kaj neniel devis elvoki maltrankvilon inter la propraj laboristoj.

Kiam la striko en Antracit-kompanio estis eksplodinta kaj la raportoj en la gazetoj faris tion, kion oni atendis de ili, respondis la borso en Nov-Jorko per falo de la karboakcioj, kun malsekuriĝo de la fervoj- kaj ŝipkompaniaj akcioj kaj kun klare ekkonebla malfortiĝo de ŝtalakcioj. Komenciĝis kvieto en *Wall Street*. Kvieto, kiu fariĝis post kelkaj tagoj timiga kaj proksimiĝis al tiu kvieto, kiu kutime antaŭiras timigatajn uraganojn en *Wall Street*.

Sed ankoraŭ ne okazis katastrofo, ankoraŭ ne tiu sovaĝa tien- kaj tien-aĉetado de paperoj kaj la sensenca disipo de valoroj plej proksimaj al la ciklonocentro. Ŝajnis kvazaŭ oni sin perforte devigas al trankvilo. Ĉar neniuj sciis, kio tie okazas. Ĉiu unue volis atendi ankoraŭ ĝis kiam li ricevos la ĝustan konsilon de iu aŭ eble sonĝos la ĝustan sonĝon aŭ eble ricevos ĝin de aŭguristo. Sed la tuta negoco je la borso ekmalfortiĝis. Du tagojn poste Ĉikago respondis per ekmalfortiĝo, kiun oni ne travivis dum multaj monatoj.

Rigardate kiel tuto la merkato tamen estis stabila, ĉar la valoroj, kiuj havis malmultajn rilatojn al la karbo, restis aktivaj kaj moviĝis laŭ la kutima maniero kun du punktoj malsupren, kun kvin punktoj supren kaj morgaŭ male. Elektraj valoroj eĉ grimpis okulfrape. Sed la daŭranta kresko de la

elektrovaloroj ŝajne pruvis, ke oni malfidas pli kaj pli pri la karbo. Post tiu grimrado de la elektrovaloroj devis sekvi, tio estis klara al ĉiu iniciito, tre baldaŭ plia malkresko de la karbo. Kaj tiam kompreneble la ŝtormo komencis balai.

10

Ankoraŭ en la sama semajno la elektrovaloroj, kiuj estis sendependaj de la karbo, ricevantaj sian forton de la akvo, subite vehemente ekgrimis kaj sturmis dum unu tago dek ok punktojn supren. Tio estis la unua hurlado de la venonta uragano.

La ŝipvetur- kaj fervojkompanioj, la ŝtalfabrikejoj kaj la grandaj karbokomercistoj ne subskribis plu novajn kontraktojn kaj komencis aĉeti nur por la semajna bezono. Prezfalto de karbo estis komenciĝonta kaj antaŭ ol oni ne scios la novan prezon kaj antaŭ ol la nova pli malgranda prezo ne fiksiĝos, oni ne povas fari novajn kontraktojn.

Nun la ceteraj karbokompanioj eksentis la inertiĝantan merkaton. Ili ne estis preparitaj je grandaj stokejoj. Ĉar grandaj stokoj necesigas ampleksajn bankokreditojn. Tiuj bankokreditoj ne havigeblas transnokte; ili postulas interkonsiliĝojn kaj kontraktojn kaj nuligojn de aliaj kreditoj. La bankoj pro la pli-malpli ŝanceliĝanta merkato fariĝis tre atentemaj rilate kreditojn por stokejoj, ĉar la karboprezo estis necerta. Se ili efektive kreditis karbon, jen ili kreditis apenaŭ pli ol la netan elminigan salajron por la karbo. Tiel okazis, ke la ceteraj kompanioj ne povis amasigi konsiderindajn karbestokojn.

Ili devis elminigi la karbon pli malkare. Kaj laŭ la kutima sistemo la karbo nur tiukaze estis elminigebla pli malkare, se oni konsiderinde malaltigas la salajrojn de la laboristoj. Por sekurigi sin, oni tuj transprenis la salajroskalojn de Antracitkompanio.

La laboristoj ne havis elekton. Ili faris tion, kion *Mr. Collins* deziris, kaj ili do ekstrikis ankaŭ ĉe la ceteraj grandaj kompanioj, ĉar ili ne povis akcepti la salajrajn malpliiĝojn. Ĉar unue ili havis honoron kaj due familiojn.

La pli malgrandaj kompanioj, kiuj ja ne devis tiom kunsuferi pro la ŝanceliĝoj de la borso, ĉar ili plej ofte havas malgrandan, sed sekuran klientaron, nun tute ne sciis, kion fari. Parto de ili malaltigis salajrojn kaj malpermesis la membrecon en sindikato, dum la alia parto tute ne volis transpreni riskon kaj simple maldungis la laboristojn kaj fermis la minejojn por atendi, kion nun faros la grandaj kompanioj.

Ĉio ĉi okazis sen planita kaj organizita kunlaboro kaj mikslaboro de la diversaj kompanioj. Laborado kun la aliaj kompanioj estus ĝeninta la planon de *Mr. Collins*. Sed *Mr. Collins* tiel lerte laboris, ke eĉ ne unu kompanio sentis, ke ili intence estis ekskluditaj el la granda rabentreveno. *Mr. Collins* ja ĉion antaŭe sciigis al la aliaj, ke Antracit-kompanio havas tro plenigitajn stokejojn kaj, ke ĝi devas malaltigi salajrojn. Tiel li konservis la ŝajnon, ke li laboras en komuneco kun ĉiuj kompanioj. Neniu povis riproĉi lin. Sed kun tiu sciigo li samtempe pli perfektigis siajn planojn kaj

ĵetis vualon sur siajn intencojn, kiun li bezonis por povi labori sen ĝeno.

11

Ducent kvardek mil minlaboristoj strikis. Ducent kvardek mil viroj kun siaj familioj devis vivi de eta strikosubteno, kiun pagis la sindikatoj al ili. Jen subteno, kiu pro neceso fariĝis pli malgranda post ĉiu semajno, kiun daŭris la striko. Ĉar ducent kvardek mil familioj havis malpli da mono, ili povis aĉeti malpli. Kaj tio kunŝiris milojn de negocistoj kaj malgrandaj metiistoj, kiuj samtempe malpli enspezis kaj tial malpli povis elspezi, pro kio pliaj ekonomiaj rondoj fariĝis kunsuferantoj. Ĉiun semajnon venis pliaj miloj de homoj al la bankoj por preni monon de sia ŝparita bankmono, ĉar ili devis vivi kaj plenumi devojn. Tial la mono fariĝis rara en la bankoj. Ricevi kreditojn ĉiusemajne fariĝis pli kaj pli komplike. La intereza normo estis altigita. Ĉio, kio estis garantie donebla, ricevis malpli kaj malpli da valoro. La homoj devis vendi siajn multekoste aĉetitajn meblojn por dudekono de la origina valoro por ricevi por tio monon por necesaj vivrimedoj. Tial suferis meblokomercistoj kaj meblofabrikistoj, tiel, kiel ĉiuj homoj, kiuj vendadis aĵojn aŭ produktis ilin. Jen aĵoj, kiuj de tiam disipe estis venditaj por prezoj ege sub la originaj.

La laboristoj batalis kun policistoj tiel, ke iliaj kapoj eksanĝis. Ili kverelis perpugne en la kunsidoj, kio estas strikrompanto kaj kio estas nepre necesa laboro, por ke la minejoj ne estu inundataj de akvo. Ili kverelis kaj luktadis kun siaj edzinoj, kiuj volis havi monon. Ili akuzis la sekretariojn de

la sindikato esti subaĉetitaj agentoj de la kapitalistoj. Ili disŝiris sian membrajn identigilojn de la sindikato kaj kraĉis sur ilin. Ili plorsingultis ĉe la minskipestroj pri la favoro denove dungi ilin kaj ne forgesi ilin, kiam la striko estos finita. Ili ĵuris, ke ili neniam denove strikos, eĉ se oni malaltigus la salajrojn je sesdek procentoj. Kaj ili iris al la halelujokantistoj de la metodistoj, de la baptistoj kaj de la Episkopa Eklezio kaj ĵetis sin antaŭ ili sur la polvon de la preĝeja sojlo kaj petegis surgenue pri la graco de Dio, ĉar iliaj animoj nun estas purigitaj kaj savitaj, kaj ĉar ili fine post tiu severa tento venis hejmen al nia savanto Jesuo Kristo. Kaj jen la eternaj optimistoj, la eternaj pesismistoj, la eternaj lamentuloj, la eternaj insultantoj kaj fine tiuj, kiuj preskaŭ krevis pro forto, kiuj kunmordis la dentojn kaj mallaŭte diris kvazaŭ al si mem: „Prefere dekmilfoje mortaĉi ol cedi al tiuj rabistoj eĉ nur cendon!“ Jen ĉiuj, vere ĉiuj estis reprezentataj, kiujn oni trovas ankaŭ en revolucio. En ĉiu revolucio. Homoj, kiuj volas manĝi kaj ne havas ion por manĝi. Homoj, kiuj vendas sian animon por regula manĝado. Homoj, kiuj prefere mordas sin en la pugnon ol diri: „Je via servo, sinjoro!“ Homoj kaj homoj kaj homoj. Inter ili la superjustuloj, la fariseoj de la proletara movado.

12

La uragano estis alveninta.

La borso de Nov-Jorko tiom bruegis, ke oni povis ĝojegi pri tio, se oni ne posedis valorpapirojn kaj estis nur neŭtrala observanto.

Jen disŝiritaj paperoj kvazaŭ pelmelis en la aero.

La disŝiraĵoj de la fiera kaj admirata ekonomia sistemo.

Hajlis kaj tondris. Ektremis la muroj de la konstruaĵo de tiu infereca sistemo.

Kraketis la telefonbudoj de la *brokers*, de la borsaj agentoj.

Tridek punktojn supren. Nun rapide vendi! Sed antaŭ ol la vendo estas konfirmita dudek punktojn malsupren, kaj neniu aĉetas la akciojn por tridek punktoj malsupren. Kvardek punktojn malsupren. Kvar supren. Espero. Punkto supren. *Cable* trans la terglobon: „Merkato ekfirmiĝas.“ Dek kvar punktojn malsupren. La merkato denove flagremas.

Tri pafoj en tri diversaj ĉeloj de *Wall Street*. Ĉiu ĉelo kostas po kvar mil dolarojn de lupago ĉiumonate. Ĉelo de monaĥo kontraŭ tio estas kavalira halo.

Dek du punktoj supren. Tri malsupren. Sep malsupren. Kvar malsupren, du supren. Telefonknabinoj ekhavas kramfojn. Telegrafistoj fariĝas frenezaj. En la oficejoj de la bankoj kaj en la ĉambretoj de la agentoj neimageble rapidegas la sveltaj blankaj strioj kun la mortverdiktaj kaj la esperovivigiloj el la buŝoj de privataj telegrafoj.

Kvar viroj staradas kaj legas kaj legas kaj legas. Ili legas la fulme elkraĉatajn ciferojn, kiuj ŝanĝiĝas seninterrrompe kaj fantomece. Ili legas kaj kaptas per la nervofibraj fadenoj de sia subkonscio la sencon kaj la signifon kaj la tutan ekono-

mian kuntekston de tiuj malmultaj literoj, kiuj akompanas la literojn kaj ciferojn, kiuj donas la nomojn de la kompanioj, kies valoroj flugas tien kaj tien, nur al tiuj kompreneblaj, kiuj apartenas al la iniciitoj. Por la neiniciitoj tiuj literoj simile tiom komplike solveblas kiel malnovegipitaj hieroglifoj. Kaj la viroj, kiuj staras ĉirkaŭ la klakadanta aparato, legas kaj legas. Ili legas, ŝirante per la dekstra mano la blankan strion por ankoraŭ pli rapide eltiri ĝin el la senfine sputanta buŝo, premegante per la maldekstra mano la telefonaŭskultilon antaŭ la tremanta buŝo por doni ordonojn, por tiel rapide doni ordonojn, kiel la displitema cerbo povas kunrimi la ĉemanajn ciferojn, situaciojn kaj akciojn. Cerboj, buŝegoj, oreloj, buŝoj, lipoj, literoj kaj ŝirantaj manoj estas ĉasataj de potencoj, kiuj ĉi tie nek estas vidataj nek sentataj, sed nur perceptataj.

La senfine longa blanka strio elpafiĝas, alsaltas kaj flagradas ĉiudirekte.

La malvasta blanka strio, kiu kvazaŭ fontas ŝaŭme kaj sible, decidas dum sekundo la sortojn de miloj da diligentaj kaj bonvolemaj laboristoj, kies personoj kaj homaj individuecoj ĉi tie estas estingitaj, kaj kiuj havas plu nur la valoron de kelkaj punktoj supren aŭ malsupren en akcioj. Kaj la strio decidas la sortojn de miloj de ruĝvangaj civitanoj, la studplanojn de iliaj filoj, la edziniĝplanojn de la filinoj, la komforton en maljuna aĝo. Kaj la longa, malvasta blanka strio kuras kaj kuras kaj kuras trans la bobenojn, pelate, ĉasate, ŝirate.

Komunikinte sian mesaĝon, ĝi kvazaŭ baŭmiĝas bule sub la

eta tablo, sur kiu la aparato tiktakas kaj tiktakas kaj tiktakas. La tiktaktanta horloĝo de la mondotribunalo por miloj kaj miloj de homoj. La strio pliamasiĝas kiel bulo, kiu fariĝas pli kaj pli granda, kiel paperkorbo. La ekscititaj viroj staras piede ĉe la bulo, kiu pli kaj pli volviĝas ĉirkaŭ ilin kiel longa maldika serpento.

Post kiam gigantoj kaj pigmeoj provis rapide decidi tiel, kiel alsturmas la ciferoj, la strio kvazaŭ baŭmiĝis morta kaj forgesita trans la paperkorbon kiel kreskanta pelmela bulo. Neniu havas eĉ tiom da tempo por foje disŝiri la strion. Senripoze ĝi ĉifiĝas kaj ŝveladas kaj baŭmiĝas plu.

Kaj fine la paperbulo aspektas kiel skeleto kun miloj de interplektiĝintaj kaj torditaj longmembraj ostetoj.

La kadavro de financaj pensoj.

Tertremo en *Wall Street*. Tertemo de la ekonomia sistemo.

Ĉiutage suicidoj de viroj, kiuj laŭŝajne estis hieraŭ ankoraŭ grandaj, potencaj, neatakeblaj kaj nerenverseblaj. La kolonoj de socio, kiuj rigardis tiel sanaj kaj fortokrevaj en la mondon, kvazaŭ la universo devus kapkliniĝi antaŭ ili.

Neniu plu kapablas regi la katastrofon. Ĝi fariĝas pli kaj pli granda.

Tio, kio ŝajne estis tiom potenca kaj fereca, tiu tiel bone organizita, ŝajne tiel prudente pripensita sistemo, tiu laŭdire tiom roke firma sistemo krakadis en ĉiuj siaj fundamentoj, ĉar ekonomia branĉo fariĝis malsekura: la karbo, la nutraĵo

de la industrio.

Neniu povas reteni la radon. Ĝi kuras, ĝi fulmrapide kuras pli kaj pli rapide kaj ŝiras pli kaj pli profunde en la korpon de la ekonomio

13

Bankŝtormoj komenciĝas. La ŝparantoj estas kaptitaj de paniko. Ili timas, ne, eĉ pli terure, ili scias kun certeco, ke ilia mono, kiun ili ŝparis kaj por kiu ili suferis, estas perdita. En senfine longaj vicoj ili staras jam antaŭ noktomezo antaŭ la bankoj por esti la unuaj, kiam malfermiĝas la bankoj. Ju pli frue oni ĉeestas des pli verŝajnas, ke oni ankoraŭ povas savi ion. La ordigita vivo de la bankoj estas disŝirata. Ĉiuj kunlaborantoj devas esti je dispono por elpigi monon. Neniu enpagas ion. Ĉiuj kreditoj estas nuligitaj. Bankoj en aliaj landoj telegrafe estas petegataj helpi per elpagebla mono kaj per ĉekoj. Ĉiuj rezervoj de la nacia bankunuiĝo estas alvokataj. Sed la vicoj antaŭ la bankoj plilongiĝas.

Kaj tiam la bankoj komencas kunrompiĝi, ĉar ili ne povas elpigi ion. La mono estas pruntedonita; ĉar tiukaze, se la banko ne povas pruntedoni monon, ĝi ne povas pagi interezojn al siaj ŝparantoj. Unue kunrompiĝas la malgrandaj bankoj. La grandaj helpas sin ankoraŭ per tio, ke ili limigas la kasotempojn je du, fine je unu horo. Tiam ankaŭ ekkunrompiĝas la pli grandaj bankoj.

Sed post tiu ĉi konfuziĝo ne kaŝiĝas subita malapero de kontinento, ne kaŝiĝas giganta naturkatastrofo, kiu pereigis

nerevokeblajn valorojn. Post ĉi tiu kolapso de la socia ordo kaj de la ekonomia stabileco, ĉiam minacata de ribeluloj, kaŝiĝas nenio alia krom la ĝenata imago de tiuj, kiuj posedas pli ol iom, la malcertigita espero de tiuj, kiuj posedas multon, kaj la imago de tiuj, kiuj posedas malmulton. Ĉio, kio okazas en *Wall Street*, bazas sin nur sur tio, ke la pensoj subite, tro subite turniĝis en alia nekutima direkto, amashipnozo, amassugestio. La sugestio, la imago: 'Mi povas perdi!' ŝiras en pecetojn tiun belan, de Dio deziratan, de Dio benatan, de Dio protektatan ekonomian sistemon. Kaj tamen ĉiuj uzvaloroj restis la samaj. La uzvaloroj ne ŝanĝiĝis. Estas same tiom da karbo surtere kiel antaŭe. La tuta mono ankoraŭ ekzistas kaj eĉ ne unu cendo falis malsupren de la terglobo en la kosmon, el kiu ĝi ne plu saveblus per kaptado. Ĉiuj domoj ankoraŭ staras. Ĉiuj arbaroj, ĉiuj akvofaloj. Ĉiuj oceanoj. La fervojoj kaj la ŝipoj estas ĉiuj ankoraŭ sen damaĝo. Kaj cent miloj de sanaj kaj fortaj homoj pretas labori kaj produkti kaj altigi la ekzistantan riĉon de la Tero. Neniu inĝeniero perdis la kapablon konstrui novajn maŝinojn. Neniu karboŝakto estas ŝutfermita de naturkatastrofo. La lumanta kaj varma suno troviĝas en la ĉielo kiel ĉiam. Pluvas kiel ĉiam. La greno staras sur la kampoj kaj maturiĝas kiel ĉiam. La kotonkampoj floregas. Nenio ŝanĝiĝis rilate la uzvaloron de la ekzistanta riĉo. La homaro rigardata kiel unueco estas same tiel riĉa, kiel hieraŭ. Kaj nur tial, kaj sole nur pro tio, ĉar la posedo de kelkaj unuopuloj estas minacata de ŝanĝo kaj de transŝovado, kvazaŭ eksplodas katastrofo por la tuta homaro. Katastrofo simila al la katastrofoj de pasintaj tempoj, kiam ekestis malsatmizeroj en unu monda parto kaj oni ne povis ekvilibrigi ilin

helpe de aliaj mondaj partoj, kiuj kvazaŭ sufokiĝas en superfluo, ĉar mankis transportiloj kaj telegrafoj.

Jen ekonomia sistemo, ekonomia ordo, kreita de homoj, kiuj pri si mem asertas posedi intelekton. Tamen homoj, kiuj spite al sia tiel alte evoluita tekniko, kiun ili kreis, ankoraŭ nun ne lasis post si la primitivecon de tute necivilizitaj homoj, se temas pri bone elpensita kaj bone ordigita ekonomia sistemo.

14

La ekonomia krizo – timata kiel puntribunalo de la ĉielo kaj anoncita monatojn antaŭe aŭ fakte ĉiam profete kun levita montrofingro de komunistoj kaj socialistoj, kiuj asertas, ke ili ion tian scias ĉiam jam antaŭe – komencis ekfortiĝi.

Ekonomiaj krizoj por naŭdek naŭ procentoj de la homoj havas ion sinistran, ion misteran, ĉar naŭdek naŭ procentoj el la homoj, ĉu religiaj ĉu nereligiaj, rigardas ekonomian krizon kiel punvipon de supernatura potenco, kiu ŝajne estas nedisigeble ligita kun la kapitalisma sistemo, kaj kiu evidente ne lasas forturnigi aŭ eviti sin de la homoj. Naŭdek naŭ procentoj el la homoj suferas pro krizo. Kelkaj pli kaj kelkaj malpli. Tial ekonomia krizo estas rigardata tiel, kiel en pasintaj jarcentoj pesto, malsatmizeroj kaj mongolaj atakoj.

Kaj tamen tiuj ekonomiaj krizoj neniel ekestas pro supernaturaj kaj mistikaj potencoj, sed ĉiam nur, ĉar unuopulo aŭ grupo de individuoj perforte enmiksiĝas en la regulitan eko-

nomian vivon por eluzi ĝin por granda privata avantaĝo. Se la ekonomia vivo trankvile iras sian vojon plu, sen tio, ke oni artifice kreas panikojn, tamen povas okazi ŝanceliĝoj interne de la ekonomio, sed neniam povas komenci grava krizo. Ĉar tute tiel kaosa kiel tio ofte ŝajnas, la kapitalisma ekonomia sistemo estas neniukaze. La kapitalistoj faras ĉe-okaze stultaĵojn, sed ili ne estas arlekenoj. Kaj nur arlekenoj sence produktadus ĝis la diablo forportus ilin, sen daŭre rigardi per siaj okuloj al la merkato kaj je ties kapacito. Eĉ eltrovoj kaj eĉ novaj konstrukcioj de pli bonaj maŝinoj ja povas ĵeti tiun aŭ tiun el la selo, sed eĉ ili ne povas ekestigi krizojn. Tion oni almenaŭ jam lernis sur nia kontinento: Ju pli altaj estas la salajroj kaj ju pli mallonga estas la labor-tempo kaj ju pli granda la edukiteco de la laboristoj, des pli sekura estas la trankvila iro de la ekonomia vivo kaj des pli malfacile estas eĉ por potenculo provoki gravan krizon.

Tiukaze, se cent milionoj kaj cent milionoj da tunoj de la plej bona karbo estas lerte fortiritaj de sia destino sen frapo de atento, do sen tio, ke la homoj povis prepari sin kontraŭ tio, la rezulto devas esti precize la sama kiel tertremo aŭ giganta akva inundo, kiu detruis la uzvalorojn de granda parto de la Tero. Sed naturkatastrofo ne povas malordigi la ekonomian vivon tiel, kiel granda spekulacio. Ĉe naturkatastrofo oni scias, kio okazis, oni scias, kie mankas io, kaj kie kaj kiel oni devas ekagi por reordigi la damaĝon. Sed ĉe spekulacio scias neniu, kio fakte okazis. Neniu scias, ĉu karbo estas la kaŭzo aŭ mono aŭ manko de fero aŭ erco aŭ spekulacio je greno aŭ je kotonino aŭ je nafto. Tial neniu povas penetri ĝis la fonto de la katastrofo, ĉar la fonto estas sciata nur de unuopulo, kiu ne perfidas sian scienccon, por trovi

sian avantaĝon en la kaoso.

Ĉapitro 05

01

Fariĝis nun sufiĉe vigle en la lando.

Ekonomoj, grandindustriistoj kaj bankieroj verkis saĝajn artikolojn en la gazetoj. Ĉiuj venis al la rezulto, ke nur la karbomanko, kiu nun fariĝis tre perceptebla, estas la kaŭzo de tiu neatendite rapide veninta krizo, kaj ke tiukaze, se oni povus forigi la karbomankon, la krizo baldaŭ estus finita. La karbomanko nun efektive estis reala. Ĉar tiukaze, se ĉiuj minlaboristoj strikus, tial do post malmultaj semajnoj devis esti foruzita ĉiu karbopeco.

Per grastipaj titoloj la gazetoj alvokis la registaron, ke tiu je ĉiu prezo agu kiel paciga peranto ĉe la strikoj. Sed tiun proponon rezistis pli ol cent kompanioj kaj miloj da grandindustriistoj, ĉar interveno de la registaro ĉe la striko tuŝus la liberon de la komerco kaj de la laboro kaj do estus kontraŭ la sankta konstitucio.

La registaro montris eĉ ne per mieno, ke ĝi volas interveni. Ĝi faris la solan, kion registaro nun ŝajne estas kapabla: ĝi sendis milicon kaj mitralojn en la strikdistriktojn. Okazis insultoj kaj ŝtonĵetoj sur la soldatojn, ĉar ties ĉeesto ekscitis la strikantojn. Tial oni fervore pafadis en la strikprocesiojn. Hodiaŭ ĉi tie, morgaŭ tie. Kaj ĉiuj homoj, kiuj timis la fantomon de la karbomanko – kaj tio estis cent procentoj el la loĝantaro, post kiam oni minusis la strikantojn – diris: „Tio estas bona, ke la registaro tie kreas ordon kaj blovas la

cerbojn el la kapoj de la anarkiistoj; nun la strikantoj certe prudentiĝos.“

Eĉ laboristoj, ja eĉ mem organizitaj laboristoj, ne tre afablis al la strikantaj ministoj. Se la karbokverelo longe daŭrus, devus fermi ĉiuj fabrikoj iom post iom la pordojn kaj ne plu estus laboro. Oni tamen sendis monon al la ministoj, sed oni faris tion kun acida mieno kaj oni prironĝis ĉiun cendon antaŭ ol oni vere metis ĝin je dispono.

Al la lante komenciĝinta karbomanko sekvis malsato je karbo. Kaj tiu karbomalsato rapide komencis ŝanĝiĝi en rabion. Okazis aĉetoj pro timo. Oni aĉetis karboprovizojn por estontecaj jaroj por havi plenan kelon kaj por esti preparita por ĉiuj kazoj. Kaj se la kelo fine estis tiom plenigita, ke la posedanto povis diri: ‚Pro mi la striko povas daŭri kvin jarojn, ĉar mi estas ekipita por ĝi!‘, tiukaze la viro efektive estis feliĉa. Ĉu lia najbaro ankoraŭ povus kapti kilogramon da karbo, tio estis indiferenta al li.

Jen la kutimaj homoj, kiuj bezonis la karbon nur por la hejmo.

La grandaj, la fervoj- kaj ŝipveturaj kompanioj ankoraŭ atendis, ĉar ili ankoraŭ ne klare komprenis, kio okazas, kaj provizore ankoraŭ povis preni la karbon el siaj stokejoj. Sed la kompanietoj pelis la prezojn supren. Post malmultaj semajnoj kostis unu tuno da karbo en la grosiera komerco tiom, kiom ĝi kostis ĝis tiam je vendo por dek kilogramoj, do en la plej eta komerco.

La grandaj komencis subskribi kontraktojn kun anglaj, germanaj kaj francaj kompanioj por certigi karbon al si.

02

Nun, *Mr. Collins*, kiu ĝis tiam nur observis kiel evoluas sia plano, denove devis enmiksiĝi, por ke la merkato ne trankviliĝu antaŭtempe.

La ĵurnalistoj estis pli ol nur pretaj ekscii novaĵojn de *Mr. Collins*; ĉar ili jam rigardis lin kiel iun el la plej grandaj, kiu antaŭdivenis ĉion. Se oni estus sufiĉe serioze traktinta liajn profetaĵojn, kiam ĉe li la striko komenciĝis, certe la krizo ne estus okazinta.

Kiam la reporteroj nun residis ĉe li por aŭskulti, ĉu li scias ion novan kaj kiel li imagas la plian kuradon de la striko, jen li diris tute trankvila: „La sindikatoj kulpas la tutan mizeron, je kiu suferas nun la nacio, ni facile estus povintaj interkonsentiĝi kun niaj homoj. Ili ĉiuj estas diligentaj, sobraj, honorindaj laboristoj. Escepte de kelkaj malmultaj. Sed ĉiam la agitistoj kaj ribeligantoj de la sindikato devas trudi sin. Sole ili malhelpas ĉiun interkompreniĝon. La intenco de la sindikatoj estas ja sufiĉe klara; mi ne devas paroli multe pri tio. Vi, kiel spertaj gazetistoj, scias tion multe pli bone ol mi, ĉar mi estas ja nur negocisto. Estas la intenco de la sindikatoj konfuzi la ekonomian vivon de la nacio. Kaj se ĝi estas konfuzita tiel, ke ĉiuj homoj estas sen laboro kaj pano, tiam tiuj uloj volas transpreni la politikan potencon kaj realigi sian socialistan futurŝtaton. Tio estus la fino de

nia libera kaj vere demokratia respubliko, por kiu niaj prapatroj tiom glorie batalis kaj suferis kaj mortis honorplene. Imagu, se nia popolo estus submetitaj al tiuj fremdaj ribeligantoj, kiuj pro siaj anarkiaj ideoj estis forpelitaj el siaj malliberaj landoj kaj nun trovis ĉe ni gastafablan akcepton, ĉar ni persekutas kaj forpuŝas neniun pro ties opinioj kaj vivkonceptoj. Danke al tio, ke ni koncedis al ili protekton kaj gastamikecon, ili kondukas nian nacion en la pereon.

Se ni malpermesas en niaj minejoj la sindikatmembrecon, jen ni scias, kion ni faras. Ni ne volas vidi *United States of America* detruitaj kaj frakasitaj de frenezaj konfuzuloj, sed ni volas konservi kaj elkonstrui ilin al granda bela nacio, en kiu estu ĉiu feliĉa kaj povu feliĉi ĉiu, kiu bonvolemas. Mi kredas firme, fidele kaj optimisme kiel ankaŭ vi, sinjoroj miaj de la gazetoj, je nia bona kaj elprovita, aŭtentike usona evangelio pri la du booj, pri *'bigger and better'*, pri *'pli granda kaj pli bona'*, rilate nian grandan nacion.

La neniigo de la sindikatoj estas samsignifa kun la konservado de la nacio. Tial ni ne povas cedi, ĉar ni havas pli noblajn interesojn ol la nuran nudan gajnon de mono. La konservado de la ŝtato pli gravas por ni. Tuj kiam ni estos neniigitaj la sindikaton de la ministoj, la sindikato de la transportistoj estu en la vico, post la ministra sindikato ĝi estas la plej danĝera, ĉar ĝi havas la radon de la popolekonomio en la mano.“

Ĉio cetera, kion *Mr* Collins rakontis al la reporteraj, estas negrava. Oni povas legi tion en ĉiu traktaĵeto, kiu estas verkita kontraŭ la proletaro. Ankaŭ *Mr*. Collins ne trovis la

mankantan tiel grava. Li parolis entute nur plu pri ĉio cetera, por sufiĉe bone kaŝi la kernpunkton. Li posedis diplomatajn kapablojn.

03

La reporteroj publikis la preĝon de *Mr. Collins* laŭvorte jam sur la unua paĝo. Tiel la opinio de *Mr. Collins* venis ĝuste al tiuj, kiujn li celis, kaj kiujn oni nun atingis sen tio, ke fariĝus necesa subaĉeti sindikatajn sekretariojn per kelkaj miloj de dolaroj. Tiuj, kiuj estis la specialaj adresatoj de la saĝo de *Mr. Collins*, estis la transportlaboristoj.

Kiam ili aŭdis, ke ilia organizo estu tiu, kiu sekvos, tuj kiam la ministrosindikato estos kaĉigita, ili ekkoleriĝis. Ili faris tiun plezuron al *Mr. Collins*. Ili faris ĉion ĝuste tiel, kiel *Mr. Collins* deziris. Ili faris tion eĉ multe pli bone ol li atendis. Uzu bone elprovitajn receptojn, jen la kuko devas sukcesi.

La transportlaboristoj kunvokis grandegan kunvenon. Ili diris, ke temas pri vivo kaj morto. Oni interkonsiliĝis kaj tondradis. Kaj elvenis la rezolucio, unuanime decidita: „La minlaboristoj devas esti subtenataj. La minlaboristoj tute ne perdu ion. Tial estos elŝarĝita ĉe niaj bordoj neniu karboŝipo, kiu venas el Britlando aŭ el Germanio aŭ el fremda lando. Se necesas, okazu striko pro simpatio en la tuta transportista metio, inklude de la fervojo.“

La magnatoj ne riskis tion.

Transportlaborista striko, kiu en Usono ĉiam estas ligita

kun grava kaj tre multekosta sabotado de la transportiloj, ĝuste aktuale estis bezonata plej malmulte. Tio konfuzus la situacion eĉ pli, kaj oni perdis tiukaze ĉion el la manoj kaj ne plu povus superrigardi, kien tio kondukus fine ankoraŭ.

La kontraktoj kun la anglaj kaj germanaj karbofabrikoj ne estis subskribataj kaj ne alvenis karboŝipoj.

Ĝuste tio estis, kion celis *Mr.* Collins.

04

De nun ĉio deruliĝis kvazaŭ kiel oleite.

Mr. Collins laboris laŭ la recepto en la Biblio, laŭ tiu recepto, kiu faris el Jozefo, la filo de Jakobo, iam forgesita karcerfrato, la plej riĉan viron, fine eĉ la vicreĝon en Egiptio. Suferigante multajn en la tiama tempo, li estis denove fremdulo kaj denove judo. Jozefo, kiel oni certe bone scias, kolektis ĉiun grenon por malkaraj prezoj en la tielnomataj grasaj jaroj, kiam la prezo tre malaltis, kaj li vendis la grenon tiam en la jaroj de malsato por uzuraj prezoj. La Biblio, kiel tiom ofte, nur ne ĝuste rakontis tion. Ĝi rakontis ĝin iom vualite, por ke ankaŭ la kara Dio ricevu iom de la famo. Oni ja ne povas lasi al judo ĉiun famon sole. Kaj estas de tiu egipta periodo, ke la sangokunuloj de Jozefo iom post iom transprenis la tutan grenokomercon, speciale en Usono, ĉar ja la kristanoj ne bone scias trakti la grenon, kaj ĉar la judoj havas pli longan kaj pli riĉan sperton.

Mr. Collins ne estis judo, li volis eĉ malpermesi la enmigradon de la judoj en Usonon. Sed direndas, ke li estis pli granda ol Jozefo kaj pli granda ol *Earl of Beaconsfield*, kiu, tiel lerta kiel Jozefo, komprenis kaj kapablis labori sin supren de certa Benjamin Disraeli ĝis la rango de britlanda ĉefministro.

Mr. Collins estis pli granda ol Jozefo kaj pli granda ol *Beaconsfield*; ĉar estas ja ĉiam tiel: se iu estas tute granda kaj senrespekta, tiukaze li certe ne estas judo. Kaj tio estas konsolo por tiuj, kiuj ne estas judoj.

Mr. Collins estis pli granda. Kaj li estis pli moderna. Li ne uzis revon, kiun havis alia, sed li uzis la proletaran solidarcon. Tiun proletaran solidarcon, pri kiu oni tiom ofte parolas, kaj kiun oni vidas tiom malofte, kiam mobiliza ordono estas fiksita al la muroj, kaj kiam elmarŝas la soldatoj.

Mr. Collins havis ĉe sia flanko la avantaĝon, ke la homoj kun mono havas mortotimon, ke la solidarco de la proletaro povus fariĝi giganta potenco, kiu kapablus movi la mondon.

Mr. Collins ne estis sentimental. Li enkasigis, li enkasigis la kremon de la nacio. Ha, kiom la nacio devis sangi! Tuno da karbo kostis duoblon de la kutima prezo, la trioblon, la kvaroblon de la kutima prezo. Kaj nun *Mr. Collins* malfermis la pordegojn kaj helpis resurpiedigi la mortantan industrion. Li fariĝis la savanto de la nacio. Se li estus havinta politikajn ambiciojn, oni estus elektinta lin prezidento. Li

estus dua Vaŝington.

La kompanio nur enkasigis kaj enkasigis monon, ĝi ne havis elspezojn. Ĉiujn elspezojn havis nur la minlaborista sindikato, kies riĉaj kaso estis malplenigitaj ĝis la lasta kupracendo. Elspezojn havis nur la proletaro, kiu kolektadis monon, insultante kaj grumblante, sed kiu tamen kolektis monon por la malsataj ministoj. La reĝoj faras militon kaj la proletaro elsangas kaj mortas. Magnatoj kaptas riĉan predon kaj la proletaro oferas sian lastan cendon kaj malsatmortas. Ĉiam la proletaro! Kaj ĉiam kaj plian fojon la proletaro. Damne kaj ankoraŭfoje damne, proleto, kia granda azeno vi estas!

06

Mr. Collins enpoŝigis – kiam la batalo estis elbatalata kaj la ekonomia vivo kaj *Wall Street* komencis retranskviliĝi – netan profiton de delikata miliono kaj kvarcent mil dolaroj.

La laboristojn li nun ne plu bezonis, ili estis nur ŝakfiguroj. Ja en eĉ pli aĉa situacio ol ŝakfiguroj. Eĉ ŝakfiguro el ligno scias, ke ĝi estas ŝakfiguro. Sed la laboristoj ne sciis, kaj ili ĝis nun ne eksciis tion, ke ili estis nur figuroj ŝovataj tien kaj tien de *Mr. Collins*. La laboristoj levis grandan kriadon, ke ili gajnis la strikon, kiam ili denove rajtis reveni en la minejojn, ke oni malaltigis iliajn salajron nur je dek procentoj, kaj ke oni denove lasis al ili ilian sindikaton, por ke ili povu ĝoji pri ĝi.

La kompanioj ja neniel serioze zorgis pri la sindikatoj. Sindikato aŭ ne sindikato. La laboristo mortas pro malsato, se li ne ricevas laboron. Kaj ĉu li havas laboron ĉu ne, tion ne decidas lia sindikato, sed tion decidas tiu, kiu ne predikas, sed agas kaj ne estas sentimentalaj. Proleto, vi havas bonegajn instrumajstrojn.

07

Mr. Collins ne nombris la mortigitojn. Li ne faris perdolistojn de tiuj, kiujn mortpafis la milico, de tiuj, kiuj sidas dum jaroj en prizono. De tiuj, kiuj perdis sian ekziston, de tiuj, kiuj mortis suicide, de tiuj, kiujn oni metis en frenezuldomojn, de tiuj, kiuj troviĝis en hospitaloj.

Estas malbonaj generaloj, kiuj zorgas sin pri la mortigitoj. Ni havas sufiĉe da laboro kun la vivantoj.

Kaj dum la proleto entombigas siajn mortigitojn, priploras kaj priparolas ilin, lia kontraŭulo gajnas tempon por plani novan batalon kaj por antaŭprepari ĝin.

Ĉapitro 06

01

Mr. Collins nun estis supre, estis plenrajta membro en la generala stabo de la ekonomia vivo de la nacio.

Sed ĉiuj ĉi viroj, kiuj ĝis tiam laboris kun li, do la direktorio de Antracitkompanio, komencis timi lin. Ili ĉiuj ne estis sentimentalaj. Sed ili ankoraŭ posedis sufiĉe da hezitemo por ne iri ĝis la lasta limo.

Kion faris Antracit-kompanio, tio ĉio okazis ankoraŭ interne de la limoj de la leĝo. Ĉe ĉiuj siaj agoj la kompanio estis protektata per la leĝo. Ĉiu havas la rajton plenigi stokejojn kiam ajn, kie ajn kaj kiom ajn. Kaj ĉiu havas la rajton malfermi siajn stokejojn, kiam tio ŝajnas plej favora. Antracit-kompanio neniam laboris kun mensogoj en tiu granda rabentreveno. Ĝi senkaŝe anoncis, ke ĝi plenigas la stokejojn. Kaj ĝi entreprenis la tutan manovron sen iu rompo de la trustleĝo. Ĝi subskribis kun neniu alia kompanio trustsimilan interkonsenton por regi la merkaton. La negoco estis tiel laŭleĝa, tiel honorinda, tiel honesta, kiel negoco povas esti interne de la kapitalisma sistemo. Ke la homoj lasas peli sin en panikon, oni ne povas riproĉi al Antracit-kompanio. Por tio estas la kara Dio respondeca, kiu kreis ĉion kaj ne lasas mortaĉi eĉ muson, se ne estas laŭ Lia volo. Se homoj ne lasus timigi sin, neniam iu povus gajni milionojn da dolaroj. Neniam iu povus uzi homojn por siaj privataj celoj, se la homoj havus pli grandan memkonfidon kaj pli da kuraĝo kaj ne timus kelkajn tagojn de malsato kaj

aĉan vivon kiel pensiulo.

Kvankam la negoco efektive ankoraŭ okazis en leĝaj limoj, la sinjoroj de la direktorio tamen tro malinklinis fari denove similan negocon. Jen ĉiam ĉeestis gazetoj de socialistoj kaj similaj homoj, kiuj grumblas pro envio, kiuj iel povas kapti saĝon kaj malkovri tian manovron. Kaj ĉiuj ĉi homoj, kiuj suferas pro tiu rabentreveno, fariĝas akuzantoj. Kie estas akuzantoj, tie tuj aldoniĝas juĝistoj. Homo nur tiom longe validas kiel honorinda, kiom longe oni ne povas bone kompreni liajn negocojn. Neniu el la viroj de la direktorio kondamneblis per pundomo, sed ĉiuj publike povis esti insultataj kiel detruantoj de la ŝtato kaj kiel subtenantoj de socialistaj ideoj. Kapitalisto, kiu pere de tro rigoraj kapitalistaj manovroj liveras al la socialistaj propagandistoj kaj anarki-istoj materialon, samas al krimulo, kaj li estas pli terura ol anarkiisto.

Tion la sinjoroj de la direktorio ekkonis sufiĉe frutempe. Tial ili restis nedamaĝitaj de la ŝtormoj, kiuj traskuis kelkajn jarojn pli poste la usonan kapitalismon kaj liveris la dinamiton al la socialistoj. De la ŝtormoj, kiujn kaŭzis la granda naftoskandalo, la tielnomata *Teapot Dome Scandal* Ŝtormoj, kiuj eĉ la prezidenton de la usona respubliko *Mr. Harding* tiom traskuis, ke li fariĝis malsana, ke li sternis sin kaj tuj mortis, kaj tiel ĝustatempe, ke oni ne plu povis precize elkalkuli – pro respekto al mortulo, kiu ne plu povas defendi sin – kiom da milionoj li enspezis kun *Mr. Sinclair* koste de la nacio, dum lia kronprinco, *Mr. Coolidge* pro tio perdis la parolkapablon kaj de tiam estas la plej granda silentulo inter la prezidentoj de la usona nacio.

Tial la sinjoroj de la direktorio konvinkiĝis, ke estas plej bone elaĉeti sinjoron Collins, la tro potenčan, el Antracit-kompanio.

Mr. Collins ricevis sian partopagon de la gajno en formo de akcioj de Antracit-kompanio, kiuj nun havis tre bonan oficialan kurzon, ĉar la bezono de karbo estis granda kaj oni denove fervore elminadis karbon. Pro tiu posedo de la akcioj *Mr.* Collins ricevis grandan voĉnombron en la kompanio; kaj li nun estus povinta logi nur per sia voĉopotenco la kompanion je plia fojo en manovron, kion la direktorio volis eviti. La direktorio estis sata pri tiu unua manovro dum longa tempo, ĉar la risko pri skandalo tamen estus tro granda por tiuj sinjoroj. *Mr.* Collins estis rigardata kiel aventuristo, kiu ne zorgas pri skandaloj. Tiam ankoraŭ ne, ĉar li ankoraŭ troviĝis sur la vojo supren. Pli malfrue tio ŝanĝiĝis ankaŭ ĉe li en tiu rilato. Ju pli maljuna oni fariĝas des pli oni atentis pri socia honoro kaj socia rango, pli ol en la juneco, kiam oni ŝajnigas esti bohemiano. Ankaŭ se oni krome havas neniun rilaton al arto.

La sinjoroj ofertis al *Mr.* Collins tre altan prezon por ties akcioj. Tiel ili deskuis lin de la nuko kaj dankis al Dio kaj donis al la eklezio.

Viro en Usono kun unu miliono kaj kvincent mil dolaroj sur bankkonto, estinta influriĉa membro de la direktorio de la potenca Antracit-kompanio, fama kaj konata en ĉiuj grandaj gazetoj kiel lerta kaj sperta fortulo, tia viro devas fariĝi kapitalista potenco, eĉ se li ne volas esti tio. Oni devigas lin al tio. Oni implikas lin en ĉiujn grandajn negocojn kaj ĉiujn grandajn manovrojn. La sistemo ne toleras lin kiel eksterulon kaj ne kiel ekziginton. La sistemo bezonas lian milionon kaj la kvincent mil dolarojn. Kaj la sistemo bezonas lian sperton, liajn sciojn, lian forton kaj lian volon. Grandaj kompanioj donacas akciojn al li, nur por tio, ke li enestu, nur por ke li havu intereson pri la kompanio, nur por ke oni povu peti liajn konsilojn. La bankoj ne lasas lin en paco, li devas partopreni tie kaj tie, ĉar oni ne supozas lin tiel aĉa, ke li povus kontentiĝi per kvar procentoj. Kaj viron kun tia renomo, kiun *Mr. Collins* de tiam havis, logas neniu per banalaĵoj. Oni iras al li nur, se la aferoj estas sekuraj. Kaj nur kun tiaj negocoj, se dek ok procentoj estas sekuraj kiel la morto. Nur bazarkomercistojn oni povas forlogi al stultaĵoj. Sed tiun *Mr. Collins* neniam. Kiu vendas terpomojn po kvin kilogramoj kaj petroselon por po du cendoj je fasketo, tiu povas atingi malgrandan komfortan posedon, sed li neniam enkasigos milionojn da dolaroj. Same tiom malofte, kiom iam proleto, kiu laboras ĉiam en la fabriko kaj neniam kuraĝas starigi sin sur la proprajn piedojn, kunigos kvindek mil dolarojn. Li bezonus por tio dek vivojn, ĉar li ricevas ja ĉiam nur etan parton de tio, kion li produktas. La vere grandajn posedojn faras nur tiuj, kiuj kaptas la nervofibrojn de la nacio, la vivonervojn de la homoj, kaj kiuj kaptas ilin

senskrupule.

03

La vivonervoj de la civilizitaj homoj estas greno, koton, karbo kaj fero. Kiu regas parton el tiuj kvar aĵoj, tiu estas pli potenca ol la kara Dio; ĉar li povas konstrui preĝejojn kaj rifuzi preĝejojn, li povas nutri pastrojn kaj povas lasi malsatmorti pastrojn. Kaj se la kara Dio ne plu havas pastrojn, oni rapide forgesas Lin. Ankaŭ gravas viando, led, domoj kaj terposedo. Sed la homo povas tre limigi sin pri manĝado de viando, povas porti siajn ŝuojn ĝis ili estas tute trivitaj, homo povas loĝi sur tiom eta spaco, ke li povas vivi dum jaroj sen novaj domoj. Sed panon homo bezonas, la ĉemizoj kaj roboj el koton ne estas tiel eltenemaj kiel led. Karbon la homo bezonas por ne frostmorti, por havi lumon kaj helpforton por sia laboro. Feron la homo bezonas por iloj, por maŝinoj kaj ĉeokaze por fusiloj kaj kanonoj.

Ĉion ĉi *Mr. Collins* sufiĉe frutempe komprenis en sia vivo. Tial li uzis la karbon por surseliĝi.

Kiam oni elŝovis lin el la karbonegocoj, ĉar li estis tro danĝera, li devis serĉi alian vivonervon de la homoj por povi ludi kun potenco. Se oni posedas potencon, oni povas havigi al si ĉiujn ĝuojn, kiujn ofertas la moderna vivo. Se oni ludas kun potenco, oni povas elgustumi ĉiujn valorojn, kiuj faras la vivon de homo interesa kaj vivinda. Spekuladi kaj ludi kun potenco estas pli ekscitiga ka pli ĝuinda ol sidi ĉe la ruleto. Oni ne povas influi la ruleton. Ludi ruleton ne postulas

inteligentecon. Ĉiu ŝtipkapulo povas fari tion. Tial oni trovas proksime de ruleto nenion alian krom ŝtipkapuloj, friponoj kaj damoj, kiuj atendas la gajnon de la ŝtipkapuloj.

Mr. Collins ne estis ŝtipkapulo. Li estis inteligenta. Kaj lia interno por eterne urĝis lin uzi sian inteligentecon.

04

Estis la tempo, kiam la aŭtomobilo faris siajn unuajn timidajn paŝojn. Sed nur kelkaj ekkonis la grandan estontecon, kiun havas la aŭtomobilo. La fido pri la nevenkebleco de la fervojo estis ankoraŭ netuŝita. La unuaj provoj per flugmaŝinoj okazis. Ili kostis la vivon de kelkaj viroj, sed ili sukcesis. Oni povis jam flugi distancojn de kelkaj kilometroj kaj restadi tridek minutojn super la tersurfaco ĝis kiam oni falis kaj rompis sian nukon, se oni ne forbrulis jam antaŭe. Ankaŭ la antaŭlaboroj pri la dizelmotoro sukcesis kaj montris al tiuj, kiuj posedas inteligentecon kaj kiuj ne rigardas la ekzistantan kiel la lastan saĝon de homaj kapabloj, jam la vojon, kiun iros la tekniko, kiun ĝi devos iri.

Mr. Collins ekkonis kun sia bona instinkto, ke la karbo kiel vivonervo de la homoj komencis sklerozigi, kaj ke venos la tago, kiam la karbo estos ne plu necesa, kiam oni eble eĉ povos rezigni pri ĝi. Ĉar jam tiam neniu, kiu posedis nur iom da prudento, pensis, ke oni povas hejti kaj movi aŭtomobilojn kaj aviadilojn per karbo.

Tiel okazis, ke *Mr. Collins* kaptis la junan, freŝan kaj ne eluzitan novan vivonervon de la homoj: la nafton.

Li ankaŭ tuj tuŝis la ĝustajn lokojn, kiuj tiam estis ankoraŭ tute novaj. Li aĉetis terenojn en Kalifornio kaj en Oklahomo. Li aĉetis en regionoj, kie neniu geologo estis supozinta nafton. Kaj li sukcesis.

Li fondis la kompanion *Condor Oil*. Ĝi estis tre malgranda. El ĉiuj kompanioj preskaŭ tiu kun la plej eta kapitalo.

Sed tuj, kiam ĝi estis naskita kaj elpuŝis la unuan krion kaj faris la unuan plenan spirtiron, ĝi komencis vori manĝon. Kaj ĝi voris kaj voris. Ĝi voris ĉiujn aliajn etajn kaj mezajn kompaniojn kaj voris ĉiujn ĉi privatajn entreprenistojn. Kaj ĝi voris kaj voris, ĝis kiam ĝi estis tiom grasa kaj ronda, ke ĝi staris kun peza staturo apud la plej grandaj nafto- kaj petrolkompanioj, respektata kaj timata. *Mr.* Collins estis tiel lerta, ke li evitis manovrojn, kiuj certan Sinclair, la plej potencon naftomagnaton implikis en unu el la plej grandaj kaj plej fetorantaj kapitalistaj skandaloj, kiujn la usona popolo, tiom riĉa je kapitalistaj skandaloj, spertis en la lastaj jaroj. Skandalo, kiu tiom skuis la fundamentojn de la kapitalisma sistemo, kiom kapablos tion socialista propagando neniam. Ke sistemo povas transvivi tian skandalon, ke la popolo eĉ povas ridi kaj aŭskulti satirajn kanzonojn en la *Vau-deville*-teatroj sen eĉ nur akuzi la sistemon, pruvas, kiel firme konstruita kaj sekura ankoraŭ staras tiu sistemo. Ĝi pruvas, ke tiu sistemo helpe de la rimedoj, kiujn rekomendas la socialistoj kaj bolŝevistoj, nur pene kaj apnaŭ entute povas esti renversita. En Usono certe ne, ankoraŭ ne. Kaj ĉiukaze ne kun la ofertitaj receptoj. *Mr.* Sinclair ne estas kondamnata, sed admirata, ke li estis tiel lerta kaj sperta, ke li eĉ sukcesis aĉeti la militecan pretecon de la nacio kaj ŝanĝi

ĝin en nafton kaj en dolarojn. Kaj de jaroj la juristoj rompas siajn cerbojn enkaŭpe tiom, ke ili eksangas, por eltrovi, laŭ kiu paragrafo de la usona leĝo fakte povas esti persekutata *Mr. Sinclair* kaj liaj friponaj kunuloj sur la prezidentaj foteloj kaj en la parlamento. Krime okazis. Krime, laŭ kiu ĉiu civitano, kiu ne estas multfoja milionulo, devas esti punata per morto pro grava ŝtatperfido. Kvankam ne ekzistas malamiko, je kiu la ŝtato povus esti perfidata, ĉar Meksiko havas siajn proprajn zorgojn. Sed ja povus ĉeesti malamiko. Kaj ke malamiko povus ĉeesti, tiu supozo devas esti konservata en la popolo, kaj tiu supozo devas esti nutrata kaj bredata, por ke la ŝtalfabrikistoj ne malsatmortu kaj la konstruistoj de kirasŝipoj enkasigu sufiĉe da mono por povi elspezi ĝin en Parizo kaj Berlino kun siaj *Follies-horknabinoj*, ĉar en Usono la malmoraleco kun horknabinoj kaj similaj vivmalsatuloj estas malpermesita. Tial ĝi tiom multe kostas. Kaj tial *Mr. Collins* spite al siaj gajnitaj milionoj ĉiam estas en monbezono.

Ĉapitro 07

01

Lia eterna monbezono radikis en la malfacilaĵoj, kiujn li havis pro damoj. Parte pro damoj entute kaj ĝenerale, kaj parte pro certaj damoj, kiuj estis ĉirkaŭ li.

Kiel fakte okazis, ke li edziĝis, tion poste li tiel precize jam ne plu povis diri. Sed li sufiĉe bone memoris, ke ne li edzinigis sian edzinon, sed ŝi lin. Ŝi nek kunportis monon en la geedzecon nek ŝi levis lin en socian rangon, kie li estus povinta trovi influriĉajn amikojn. La geedziĝo okazis, kiam li estis *clerk*, do oficisto en asekurkompanio, kaj kiam li enspezis tridek kvin dolarojn ĉiusemajne. Kun tridek kvin dolaroj en ĉiu semajno oni ja apenaŭ povas atendi geedziĝi riĉige aŭ fariĝi membro de pli altranga kaj tial pli valora socia tavolo.

La geedziĝon antaŭiris nenio, ja tute nenio, kion oni povus nomi pasia amo aŭ eble eĉ amo romantika. La tuta okazaĵo deruliĝis tiel seke kaj sobre kiel la kontraktigo de asekuro kontraŭ rompŝtelo ĉe meblokomercisto. Ambaŭ, la edzo kaj la edzino poste iutage estis sufiĉe surprizitaj, kiam subite naskiĝis filino, ĉar ambaŭ ne tre penis pri tio, kaj ambaŭ ne trovis ion eksterordinare okulfrapan pri la triminuta radio-mesaĝo, kiu anoncis, ke ne estas tute neverŝajne, ke okazos naskiĝo.

Ĉu li propre estas feliĉa aŭ malfeliĉa edzo, tiun penson *Mr. Collins* havis neniam. Rilate sian geedzecon li estis neŭtrala. Li plenumis siajn devojn kiel eterne mondonanta subten-

anto de la familio, kaj li plenumis siajn ceterajn devojn tiel ŝpareme kiel permeseblas kaj motivis tiun ŝparemon sufiĉe akcepteble per la senkulpigo, ke li tro laboradas kaj tro nervozas.

Ĉar lia laŭleĝa edzino ne povis kontentigi lian malsaton pri damoj kaj neniam kontentigis tiun kaj li iutage malfermis la okulojn kaj trovis, ke ekzistas inoj, kiuj vere ŝajnas kapablaj senti ion similan kiel amon, li komencis serĉi tian damon. Li serĉis tian inon kaj trovis ankaŭ aliajn.

Kiam li tiam grimpis pli supren kaj havis sufiĉe da rimedoj elekti la plej bonan, kio havigeblas, rafiniĝis lia gusto. La rafinita gusto kompreneble fariĝis sufiĉe multekosta. Kaj ĝi fariĝis des pli multekosta ju pli ĝi rafiniĝis. Kaj li rafiniĝis des pli ju pli grimpis *Mr. Collins* kaj ju pli da mono li povis elspezi. Ĉio ĉi okazis kvazaŭ per si mem.

Ke lia gusto atingis altan gradon de rafiniĝo, eble la plej altan gradon, kiun viro de la speco de *Mr. Collins* entute iam ajn povas atingi, pruvis sufiĉe, ke li kapablis gajni la amatan Betty kaj konservi ŝin. Nur per mono li ne estis kapabla reteni ŝin; kvankam lia mono kompreneble devis plenumi gravan rolon en tiu entrepreno. La damo Betty postulis pli ol nur monon, ĝi postulis de li ĉion, kion li lernis en la kuro de la jaroj, dum kiuj li ĉiam serĉis perfektan inon, en rilato kun multaj inoj, komence ĉe modestaj, kaj pli evoluinte, ĉe la artistinoj de sia fako. Se li freŝe kaj malevoluinte estus veninta de sia edzino al Betty, li ne estus povinta esperi sukceson rilate al ŝi, eĉ, se li havus la duoblon de la enspez-oj,

kiujn li havis tiutempe. Spite al lia mono Betty estus forpuŝinta lin, eĉ se ŝi havus nur kaputajn ŝuojn sur la piedoj. Ĉar Betty ne vendis siajn emojn. Ŝi donis kaj akceptis kiel edzino.

La mono, kiun *Mr. Collins* uzadis je Betty, estis neniel disipita aŭ perdita, kiel la mono, kiun li elspezis por ĥorknabinoj. La monon, kiun li eldonis por Betty, egale kiom, egale kiel, estis unu el liaj plej bonaj kapitalinvestoj. Tion li sciis bone, kaj tion sciis ankaŭ Betty sufiĉe bone. Tamen, kaj tio nun ankaŭ direndas por esti justa al *Mr. Collins*, li efektive malproksimis de tio, rigardi sian rilaton al Betty nur kiel kapitalinveston. Pro Betty kaj pere de Betty, li, la riĉa viro, gajnis certe je la unua fojo en sia ekscitiga kaj neromantika vivo la ekkonon kaj la komprenon pri tio, kio kunkondukas du homojn kun la koroj, kaj kio kuntenas ilin.

Tiu ĉi ekkono sinjoron *Collins* kiel homon forte trafis. Kaj, se li ne estus jam laŭnature tre robusta kaj sufiĉe nesentimentala laŭ karaktero, jen tia ekkono eble ĵetus lin el la hinĝoj. Sed tiel li estus perdinta ŝin, ĉar nur lia nesentimentaleco, lia plena manko pri romantiko faris lin eltenebla por Betty. Sentimentale dolĉaj flustradoj anime kaj korpe povis vomigi ŝin.

Betty jam dehejme sufiĉe estis provizita per denaska sentimentaleco. Tion faris certe la iometo de sveda sango, kiu estis en ŝi. La plej grandan parton de sia sentimentaleco ŝi perdis, kiam fiaskiĝis ŝia unua granda kaj profunda amo nur pro ekonomiaj kaŭzoj. Tio estis diable drasta bato kontraŭ

ŝia vivo. Sed la bato liberigis ŝin de ĉiuj skorioj de burĝa primitiveco, kiuj ĝis tiu decida horo ankoraŭ gluiĝis al ŝi.

Ŝi fine eliris el tiu katastrofo kiel persono, kiu konscie sukcesas en la vivo. Kaj ŝi savis grandan kaj pasian amikecon kun la unua viro de sia koro, amikeco, kiu estis pli stabila kaj pli granda je veraj valoroj ol iam povus fariĝi kiel ajn pasia amo.

Sentimentaleco estas nenie pli malhelpema ol en la vivo. Kaj sentimentaleco estas plej malhelpema en Usono, kie ĝi estas krimo kaj en multaj kazoj ankaŭ tre severe punata.

La lastan feblan restaĵon de sia sentimentaleco Betty tiam perdis kiel redakcia sekretariino, kie ŝi lernis disdoni vehe- mente akrajn vangofrapojn kun tia surpriza ofteco al sintru- demaj redaktoroj kaj reporteroj, ke ŝi ricevis la kromnomon *Beaty*, la frapbatino.

02

Betty kreskis sub la influo de la plej sankta, en kiu ŝi nun troviĝis, el la rolo de princino. Ŝi plenkreskiĝis al diino. En la aktuala momento al diino de venĝo, kies rigardo kaj kies gestado anoncis al la hometoj, kiuj ne akceptis ŝian volon, malfeliĉegon sen pardono. Tiel *Mr.* Collins ankoraŭ neniam vidis ŝin.

Sed tiel li ja ankaŭ ankoraŭ neniam kuraĝis ludi per ŝi kaj trakti ŝin, kiel li faris tion en la lastaj tagoj, en kiuj li provis teni ŝin en espero per la promeso, ke li prizorgos la garaĝon

kaj la domon, kaj tiam tute ne plu pensis pri tio, tuj kiam li ne plu aŭdis kaj vidis ŝin.

Tiel li povis trakti siajn ĥorknabinojn. Sed ne la damon Betty. En tiu kazo lia saĝeco, kiun li evidentigis tiel mem-certe kiel gvidanto de la ekonomia vivo de la nacio, tute for-lasis lin. Li nun ĵuris al si, ke li provos tion neniam denove.

Sen tio, ke ŝi diris plian vorton, li sciis, ke la afero nun far-iĝos tre multekosta. Dekfoje pli multekosta ol ĝi estus, se li tuj je la unua tago, en kiu ŝi elparolis la deziron, estus lupreninta la garaĝon kaj la domon.

Nun ŝi postulis pli. Ŝi diris koncize: „Kiam vi aĉetos la domon?“ Pri lupreno de la domo oni tute ne plu parolis.

„Jes ja, do, kiam vi aĉetos la domon?“ ŝi ripetis sobre. „Lunde estas la festeto. Tiam la mebloj devos stari en ĝi, ĉio, ĝis la lasta ringo ĉe la kurtenoj. Kaj la telefono kaj lumo. Mi volas bani ĉion en lumo, inundi ĉion per lumo. „Ĝentlemanoj“ – ŝi turnis sin rekte al la sinjoroj – „ĝentlemanoj, vi ĉiuj honorigos sinjoron Collins kaj min per tio, ke vi ĉeestos la festeton. Kunportu ĉion, kion vi deziras, ĉiujn inojn, kiujn vi havas kiel amikinojn. La festeto estos tute sen ĝenetoj. Parizo en Frisko, ĉu vi komprenas, sinjoroj miaj? Do senĝenite. Ankaŭ importita predikanto ĉeestos por ligi geedzecojn kaj por pli malfrue eksigi ilin, se la geedziĝintoj eltrovos, ke la paroj karaktere ne akordiĝas. Kaj se vi tiam matene foriros, vi estos tiel libera kiel antaŭe. La kostojn por la geedziĝo kaj eksedziĝo vi devos mem pagi. Tio estas privataj kostoj. Li faras ĝin malmultekosta. Imitado estas

ĉiam pli malkara, kaj se vi edziĝas du – aŭ trifoje kaj ek-sedziĝas en la sama nokto, li cedos al vi rabaton. Li esta svedo, sed li komprenos tion, kion vi deziras. En Svedio li estis efektive predikanto, en Stokholmo. Ili donis al li la veturmonon al Usono, ĉar li ne povis doni informojn pri perdita eklezia mono kaj kie ĝi restis. Collins, karulo mia, vi certe memorigos la sinjorojn, mi petas vin, pri la festeto.“

Ŝi iris renkonte al li, ĉirkaŭbrakis lin, kisis lin kaj foriĝis.

03

La sinjoroj ridis senĉese, dum ŝi rekomendis telegramstile sian festeton. Ili ĉiuj konsentis, ke ili venos. Ili diris tion serioze kaj kun fervoro. Kaj ili havis nur unu malagrablan penson, ke io povus okazi, kio malhelpus ilin ĉeesti la festeton. Ke ili ne devis prezenti siajn edzinojn, sed rajtis prezenti siajn amikinojn, kiuj malpli enuis, kiuj ridis pri ĉiu ŝerco kaj komprenis ĝin kaj lerte pliampleksigis la ŝercon kaj plej ofte tuj uzis ĝin praktike, promesis al la invititoj ĉiujn surterajn ĝuojn, kiujn la granduloj de la nacio bezonas por ne perdi sian elastecon kaj ne esti verdiktitaj je labora malkapablo pro nervozeco, kapdoloroj kaj sendormemo. Tiu, kiu laboras, ankaŭ ĝuu. Kaj kiu multe laboras, tiu ankaŭ ĝuu laŭ la mezuriloj de la valoro kaj gajno de sia laboro.

Estu jam nun dirite, ke ĉiuj sinjoroj de la kontrolkonsilio venis al la festeto; ke ĉiuj venis kun siaj amikinoj, aŭ kio ajn ili estis, kaj ke ĉiuj sekvamatene, longtempe post la kvara venis hejmen kun la konscio, ke ili estis ĝuintaj ĉion, kion ili

atendis ĝui. Ĉiu minimume foje estis edziĝinta kaj foje eksedzigitaj. Kaj se oni sentis sin ankoraŭ sufiĉe forta en la lumboj, oni geedziĝis kaj eksgeedziĝis eĉ duan kaj trian fojon. Dek dolarojn kostis la geedziĝo, kaj dek dolarojn la eksgeedziĝo. Ankaŭ ĉambroj por la fianĉinoj ekzistis. La ĉam-ristoj, kiuj devis zorgi pri la preteco de la fianĉinaj ĉambroj, ricevis por ĉiu malfermo de unu el la fianĉinaj ĉambroj dek dolarojn de la feliĉa edzo.

Tiel fine ĉiu iris riĉe pridonacite hejmen.

Oni atentis nur pri tio, ke ĉiu, kiu iris hejmen, ankaŭ ĝuste estu eksedzigitaj; ĉar ripetite oni certigis, ke la predikanto estas aŭtentika kaj, ke la geedziĝo sekve tion antaŭ la leĝo validas. Kion ricevis la junaj fianĉinoj ĉe la eksedziniĝo de siaj ekziĝintaj kaj solviĝintaj iamaj edzoj kiel kvitigan monon, la paroj devis fiksi inter si mem, ĉar oni volis eviti la kostojn por juĝista decido. La fianĉinoj diris ĉiuj jam antaŭ la geedziĝo, kiom ili atendas, se la geedzeco ankoraŭ en la sama nokto, ofte en la sama horo, estos nuligita. Tial ĉio iris pli harmonie, pli senĝene – sed ne, pli senĝene mi prefere ne volas diri – sed multe pli glate, multe pli laŭorde, kun multe malpli da stultaĵoj kaj insultoj, ol tio okazas kutime en la vivo, kie oni traktas serioze aferojn, kiujn la homo neniam traktu serioze. Sed ne, ĉio devas esti tuj porterne. Nu do, se vi fidus eternan ĝuon, eternan amon, eternan fidelecon, jen vi ankaŭ devas pagi por via stulte naiva fido, tiel, kiel vi devas pagi la eklezion, se vi kredas pri ĝi.

Kiam Betty jam foriris, la konferenco estis daŭrigata. Sed neniu sciis ion por diri. Ĉiu havis aliajn pensojn. Pensojn pri la princino, pensoj pri la propra amatino, pensoj pri la komenciĝonta festo, pensoj pri la trembrila radio de dieco, kiu restadis dum kelkaj minutoj en la ejo, kie ĉio estis sendia, eĉ se tre riĉa. Kaj neniu ĉeestis, kiu ne rigardis sinjoron Collins tiutempe tiel, kvazaŭ li estus de alia stelo. Kiel al tia viro, kia Mr. Collins povas fali iu tia sur la sinon, al negocisto, eĉ se li estas tiel potenca, kiel *Mr. Collins*?!

Kaj tiuj sinjoroj, kiuj estas tiel ekzercitaj koncentriĝi per sia tuta sagaco dum ĉiu minuto al iu ajn afero, ne plu rezistis kaj decidis tranŝovi la konferencon. Milionoj de dolaroj sekve de tiu prokrasto kaŭzita de Betty, restadis por kelkaj tagoj pli longe en la manoj, en kiuj ili estis je tiu tago.

La fakto, ke ĉiuj sinjoroj promesis aperi je la festeto de *Miss Betty*, donis al *Mr. Collins* eĉ pliigitan potencon en la kompanio, ĉar ja estis ne nur la festeto de Betty, sed ankaŭ lia. Li pagis ja la tutan festeton. Kaj li proksimigis ĉiujn sinjorojn tiom al si kaj kun tiom da intimeco, ke tio estis tre favora al liaj planoj. Por veni ĉe tia tro petoliga festo al pura kaj plena ĝuo, oni devas rompi tre multajn leĝojn, ekz. pri bigamio, nudodancoj kaj alkoholkonsumo; leĝoj, kiuj verdiktas tiajn deliktojn per severaj punoj kaj ĵetas koton sur la laŭorde stampitan burĝan honoron kaj honestecon de la granduloj de la nacio, se tio fariĝas konata. Tial konspirantoj kaj aliancanoj de tia festeto ankaŭ ĉiam montriĝas preta esti konspirantoj kaj aliancanoj pri negocoj, per kies helpo

oni povas pagi la kostojn por tia festo kaj per kiuj negocoj ili intencas havigi la kostojn por estonteca kaj eĉ pli petoliga festo.

Mr. Collins ĉe tia festo povis studi siajn komplikojn pli bone ol en la konferencoj. Ĉi tie li lernis iliajn malfortajn flankojn, kie li povis kapti kaj subigi ilin, se ili ne volis sekvi lin ĉe la ellaborado de nova granda rabentrepreno.

Tial estis denove Betty, kiu levis lin al pli granda rango de potenco. Lia edzino ne kapablis tion. Mankis al ŝi la talento ŝovi kaj gvidi la aferojn tiel, ke neniu vidis, kiel kaj de kiu devenis la gvidado.

05

Estis aŭdaca ŝakmovo de Betty, ke ŝi ĝustatempe superruzis la sinjorojn helpe de la invito. Ŝi faris tion pro du kaŭzoj, kaj ŝi faris tion tute ne tiel spontane, kiel tio ŝajne okazis. Dum du sekundoj ŝi ekkomprenis la situacion kaj tuj atakis. Ŝi ekkaptis tuj la kernon. Ŝi sciis, ke tiukaze, se ŝi invitos la sinjorojn kaj tiuj konsentos, *Mr. Collins* ne plu povos elturniĝi. Li devos aĉeti la plej belan kaj plej multekostan domon, kiu havigeblis, li devos abunde plenigi la domon per mebloj kaj li devos aranĝi la feston tiel riĉe, ke influhavaj dorlotitaj dolarmilionuloj ne enuos kaj ne karakterizos la festeton eble eĉ kiel „*rotten affair full of boredom*“, do kiel kadavrece enuan historion.

Tio estis unu el la kaŭzoj por ilia invito. La alia kaŭzo estis tute sobra kaj negoca. Ŝi helpis al *Mr. Collins*, sen tio, ke li

divenis tion, al intima amikeco kun tiuj potencaj viroj, kio estis utila por lia negoco kaj per tio al ŝiaj propraj enspezoj; ĉar ju pli li enspezis des pli ŝi povis elmastrumi de li.

06

Post kiam oni invitis la sinjorojn ili jesis tion, *Mr. Collins* efektive devis serĉi la plej multekostan domon kaj aĉeti ĝin. Estis palaco riĉe meblita. La antaŭa propraĵo de filmreĝino, kiu pli enspezis kiel temploprotektantino de Venuso ol en la filmoj, kvankam ŝi enspezis ankaŭ en filmoj tri mil dolarojn ĉiusemajne. Sed tio estis nur simpla kromenspezo, kiu ĝuste sufiĉis por la subvestaĵoj. La filmreĝino lasis konstrui antaŭ ne longa tempo novan palacon, kaj tiel tiu palaco tie fariĝis libera.

La palaco estis konstruita laŭ hispana kolonista stilo. La interna korto estis kovrita per vitro, kiu estis mozaikeca kaj riĉe kolorita. Estis oportuneco de precipa maniero, ke la marmorbanejo, kiu estis ludonta dum la festeto tian gravan rolon, jam ĉeestis en la interna korto kaj, ke la muntaĵoj de la banejo estas riĉe arĝentigitaj. La banejo estis hejtigebla kaj la tuta interna korto facile hejtigeblis ĝis tropika klimato. La banejo kutimiĝis jam pri similaj surprizoj kiel la estontecaj kaj trovis sin ĝoje preta fari ĉion, kion oni deziris de ĝi. La lokoj por la tri orkestroj estis tiel lerte kaŝitaj, ke oni nek povis vidi la muzikistojn, nek, ke la muzikistoj, kio estis eĉ pli grava –neniel povis vidi tion, kion faras tiuj, por kiuj ili ludas la muzikon. Ĉe ĉiu orkestro estis krome konfidata persono, fidinda negro, kiu transprenis la respondecon por la bona konduto de la muzikistoj, por eviti

postajn ĉan-taĝprovojn helpe de sukcesaj fulmfotografajoj. La muzikistoj sciis, kio okazas. Sed ili zorgis pri nenio. Ili ĉiuj havis familiojn, oni pagis ilin tre bone, kaj ili sciis, ke ĉe bona konduto ili estos komisiitaj por partopreno ankaŭ ĉe pli postaj festoj de aliaj gastigantoj. Kion ajn fian oni diru pri lukso kaj ĝuo, ili havas plej ofte la bonan je si, ke ili lasas enspezi aliajn. Tiel oni kreas ekvilibron, kiu tenadas la akson de la turniĝanta Tero en paco.

Betty trinkis nur tri glasojn da ĉampano, pro ĝentileco. Ŝi eĉ ne unufoje edziniĝis dum tiu festo, eĉ ne kun *Mr. Collins*. Kiam li aludis ion tian, ŝi alvokis iun el la liberaj fianĉinoj, interkroĉis ambaŭ brake kaj kondukis ilin al la sveda predikanto. *Mr. Collins* lasis edzigi sin kaj Betty gratulis al la juna paro kaj transdonis ilin al ĉambristino de la fianĉejoj. Betty jam lernis regi la mondon kaj la virojn. La tutan semajnon post la festeto ĝemis *Mr. Collins* en ŝia ĉeesto. Li volis sin eksedzigi de sia edzino por edzinigi sian Betty, li donis al ŝi pro sia frenezeco skribajn promesojn solenajn – jen danĝera afero en Usono – li preskaŭ sufokis ŝin en sia malsato pri ŝi. Ŝi disŝiris la notitajn promesojn antaŭ liaj okuloj kaj ĵetis la pecojn sur lian vizaĝon.

Ekde de tiu tago li estus povinta murdi por ŝi.

Li falis en furiozecon de potenca malsato. Li rezignis pri si mem. Tio estas: li rezignis pri si kiel viro, kiu volas akiri potencon por si mem. Li volis potencon por neniu alia celo plu ol por stari antaŭ la okuloj de Betty kiel la plej potenca, la

plej prudenta kaj la plej aŭdaca. En malnovaj tempoj li estus ekmarŝinta kaj konkerinta kontinentojn.

Sed kontinentoj nun ne plu estas konkerataj per soldatoj el karno kaj sango. Kaj generaloj kaj ĉefgeneraloj perdis sian nimbon. Kiam generalo Pershing, laŭdire venkinta, hejmenvenis de la kampoj en Francio, oni jubilis al li. En la tago de la enmarŝo. Je la sekva tago li estis jam forgesita. La unua paĝo de la gazetoj, kiuj hieraŭ estis ankoraŭ plenaj de lia famo kaj samrangigis lin tiam kun Aleksandro, Cezaro, Vaŝington kaj Grant, hodiaŭ estis jam superitaj de la tondrado pri la falo de la ŝtalakcioj kaj de la proksimiĝanta diluvo de la bolŝevismo. Neniu pensis eĉ nur dum momento pri tio meti lin sur la liston de la prezidentokandidatoj. Li estis ĝuste nur enoficigita helpkunula buĉisto de la nacio. Kiu nun havas plu tempon zorgi pri senlaboraj buĉistoj?!

La armeo de *Mr.* Collins, kiun li elsendas por regi kontinentojn – li tute ne volas venki ilin – estas de alia speco. Lia armeo konsistas el agentoj, kiuj ricevas premiojn. Liaj soldatoj estas ĉekoj. Liaj militplanoj bazas sin sur vetkonkuraj konsiloj, el la konsiloj pri la naftokonkurado.

Ne regas la mondon kaj la homojn plu tiu, kiu havas la plej grandan armeon, la plej bonajn kanonojn kaj la plej multajn aviadilojn, sed tiu regas la mondon, kiu posedas la nafton. Kion povus fari la plej granda batalestro, se *Mr.* Collins rifuzus doni la nafton al li? Jen neniu aviadilo portanta bombojn, siblante ŝprucigus venengason tra la aeraj. Jen neniu milittanko rampus trans la batalkampon. Jen neniuj kamionoj transportus armeojn de unu fronto, kie ili ĝuste ne

est-as bezonataj, al alia fronto, kie ili decidu la militon. Jen neniuj submarŝipoj veturus en la maroj. Jen moviĝus neniuj el la grandkalibraj kanonoj.

Se *Mr. Collins* diras: „Mi ne havas nafton!“, tiukaze oni devas akcepti tion, kaj neniuj rajtoj kulpigi lin pri perfido de la ŝtato, ĉar neniuj povas pruvi tion. Li havas la planojn de la longdistancaj naftoduktoj, de la alveturaj stratoj, de la putoj, de la pumpstacioj. Per kelkaj komandoj li povas konfuzi ĉiujn aferojn tiel, ke neniuj cent mil hektolitroj da nafto alkondukeblas sen tio, ke oni disipas samtempe nenecese cent mil hektolitrojn da nafto je forto.

Oni povas aŭdaci traskui la leĝojn pri la privatposeda rajto per tio, ke oni konfiskas ĉiun naftoposedon. Sed, se oni ne povas samtempe kunkonfiski la konojn pri tiom komplika sistemo de la naftoproduktado, pri la disdivido kaj la transporto, jen tiu, kiu konfiskas ĝin, estas same tiel senhelpa kiel la franco, kiu konfiskis la transportsistemon de la *Ruhr*-regiono en Germanio. Ĝi moviĝis. Kompreneble. Sed ĝi moviĝis tiom peze, ke la utilo estis manĝata de la movoj.

Ĉapitro 08

01

Estis du tagoj post la festeto de Betty.

Mr. Collins venis en sian oficejon tridek minutojn antaŭ tagmezo. Li trovis sur sia tablo la surtavoligitajn kalkulojn por la aĉetita palaco, por la alimebligado de la domo, por la festeto kaj por la ĉampano. Ĉe la kontrabandado de ĉampano, de viskio kaj de aliaj specoj de alkoholaĵoj ekestas multaj kromkostoj. Miloj de dolaroj en la formo de koruptiga mono pagendas al la oficistoj de la kontrolinstanco pri prohibicio, altajn sumojn por punoj oni devas elspezi. Tiujn, kiuj por pli eminentaj personoj pasigas la puntempon en prizonoj, oni devas subteni, por ke ili ne maltrankviliĝu kaj ne fajfu ion, kaj por ke oni trovu ĉiam denove aliajn, kiuj transprenos novajn prizonpunojn. Ĉio ĉi esprimiĝas en la prezo de botelo da ĉampano. Kaj tial estas malkare, se unu botelo da ĉampano kostas nur sesdek dolarojn. Kvincent boteloj da ĉampano estis en la festeto, la vinoj, likvoroj kaj la viskioj ne kunkalkulataj. Ĉe tiaj diboĉadoj, kiel ĉe ĉiuj tiaj, oni trinkas apenaŭ trionon de la tuto, la restaĵon disipas diboĉuloj kaj elverŝas, pro ebrio, petolemo kaj fanfaronado.

Proksimuma takso de la kalkuloj, inklude de la palaco, rezultigis la ridindan sumeton de okcent kvardek mil dolaroj. La kalkuloj por la vestaĵoj kaj juveloj de Betty ankoraŭ ne estis je dispono, ĉar la liverantoj de tiuj aĵoj estas ĝentilaj kontraŭ tiuj, kies mono estas sekura.

Ambaŭ ĥordamoj de *Mr. Collins*, kiuj estis plej novdataj ri- late al sia eniro en la vivon de la magnato, aŭdis pri la festo. Ili tre ekkoleriĝis, ĉar oni ne invitis ilin. Ili tial anonciĝis en sia plej kolera horo kaj poste seninterrrompe sieĝis *Mr. Collins*-on, por ke li trankviligu ilian koleron. Ili minacis fari skandalojn, skribi leterojn al la gazetoj, leterojn al la ek- lezio, en kiu *Mr. Collins* estis ano, al la kontroloficistoj pri la prohibicio. Ili ne detaligis tion precize dum sia telefonba- biladoj, sed ili diris: „Tiam mi faros saŭcon el vi, *sweet Daddy*, dolĉa paĉjo mia.“ Ĉiu el la du ĥorknabinoj ankoraŭ nenion sciis pri la alia ĥorknabino. *Mr. Collins* sciis, kion signifas saŭco. Ili ja ne farus saŭcon el li; ĉar *Mr. Collins* estis tro bona kaj tro grasa kliento, por ke oni tro haste fuŝu la rilaton al li. Finfina bato estus farita nur tiukaze, se per- diĝus ĉiu espero povi reteni lin. La mildigon de ilia malico helpe de novaj vestoj, pelto kaj brilantbraceleto kiel al- dono, *Mr. Collins* taksis je proksimuma sumo de dudek kvin mil dolaroj.

Se ĉio estus laŭorde kune, kio ankoraŭ mankis en la monto de la kalkuloj, kiuj tie jam kuŝis kaj ankoraŭ atendeblis, tio entute sumiĝus kviete majeste al ĉirkaŭ naŭcent mil dolar- oĵ.

Mr. Collins diris mallaŭte: „*Purty in the neighborhood of one million nice little beautiful bucks*, tre proksime al unu miliono da aŭtentikaj kaj belaj dolaroj.“

Kiam li pripensis tion, li iom ŝanceliĝis, kvazaŭ li volus fali. Kvankam li kutimiĝis pri grandaj sumoj. Tamen tia elspezo, kiu senpere estas pagenda el lia poŝo, kaj kiu severe rigardate servis nur por plezuro, efikis tiel forte, ke li senkonscie retenis la spiron dum kelkaj sekundoj kaj tiam profunde ĝemis.

Tiu giganta sumo renversis lian tutan privatan financon. Lia cerbo konfuziĝis. Li ne sciis dum momento, kiel li havigu tiun sumon sen ŝiri tiom grandan truon en siajn monrimedojn, ĉar apenaŭ restis espero povi ŝtopi ĝin. Estis tiel kvazaŭ subite trapuŝiĝus rokoplato luksan ŝipon meze de oceano kaj la akvo entorentus kun tiom larĝa strio, ke ĉiuj pumpiloj estus senpotencaj kontraŭ tio.

Apud tiu sumo, tiel subite elŝirita el lia buĝeto, ĝuste samtempe pagendis multaj aliaj elspezoj, kiuj ne reteneblis. Lia edzino volis iri al Parizo kaj vivi tie kelkajn monatojn, poste ŝi celis Germanion kaj Italion. Lia filino volis kaj devis iri al Britlando kaj al Dreseno por studi du jarojn en Eŭropo. Ankaŭ Flossy devis iri al Parizo, ĉar ŝi bezonis lertan kuraciston, kiu reguligu malatenteman amnokton kun *Mr. Collins*. En Usono tio estis tro danĝera. Krome Flossy bezonis, se tio estos okazinta, ripozon en la Mediteraneo. Ĉiuj ĉi elspezoj ne eviteblis kaj ne transŝoveblis. Kun la necesa vojaĝmono por edzino, filino kaj Flossy inklude, tio kostus ĉirkaŭ tricent mil dolarojn.

La pensoj, kiuj povas traflugi interne de dek sekundoj la cerbon de homo troviĝanta en granda ekscitiĝo – por ekzemplo, se tiu ĵus estas tuŝita brake de preterfluganta aŭtomobilo kaj li konsciiĝas, ke li efektive nur je larĝo de alu-meto malproksimis de la morto – apenaŭ lasas rakonti sin en ampleksa libro. La kapablo de la cerbo, en la stato de subita alfluo de sango povi pensi rapide kaj tamen logike, estas neimagebla.

El la miloj de pensoj, kiujn *Mr. Collins* havis en la unuaj sekundoj, kiam li konsciiĝis pri la sumo, kiun li devis havigi, ĉi tie mencieblas nur kelkaj.

Unue li pensis pri tio pafmortigi sin por fuĝi de tia tasko devi plenumi tiujn postulojn. Sed tion li tuj rifuzis. Li estis karaktere tro forta por serĉi solvon helpe de tia fuĝo.

Tiam li pensis pri la nuligo de la aĉetkontraktoj aŭ pri tio oferti la palacon helpe de makleroj al tujvendo. Ankaŭ tiu penso tiel rapide foriĝis, kiel ĝi aperis. Ĉar tio, kion *Mr. Collins* foje decidis, restis decidita. Li estas tro fiero por konsenti, ke li faris iujn aferojn pro tro da hasto. Se li vere volus vendi la palacon, tiam li vendus ĝin tiam, kiam li volus fari tion, kaj ne, se oni urĝas lin, ĉar li ne povas pagi postulatajn sumojn. Lia tasko estas havigi monon por pagi tion, por kio li devigis sin.

Tiam li furioze ekkoleris pri Betty, ĉar ŝi tiel venkis lin, ĉar ŝi posedis tian potencon pri li, ke li perdis sian pripensadon,

sian sobran kalkulemon kaj sian juĝkapablon. Sed la kolero velkis jam dum ekesto. „Ja kiel ŝi kulpu tion?“ li diris, kiam liaj pensoj fluis. „Ŝi ja vere ne kulpas tion; ĉar en tiu kazo se mi ne volas fari tion, mi ja ne devas cedi al ŝiaj deziroj. Se mi estas tiel senforta, ke mi faras tion, kion ŝi deziras, jen ŝi tute pravas trakti min laŭ mia valoro.“ Samtempe li persvadis sin mem, ke li estas senforta kaj sklavo de inoj. Li estis viro, kiu scias, kion li volas havi kaj li scias, al kiu li donas ion kaj kial li donas tion. Tiel la ekestanta kolero kontraŭ ŝin ŝanĝiĝis en respekton. Li sentis profundan estimon, ke ŝi estas tiel ruza trakti lin tiel lerte, ke li devas fari tion, kion ŝi deziras. Li fariĝis tre fiera pri si mem kaj sentis sin tute supera al ĉiuj aliaj viroj, ĉar li sukcesis gajni kaj reteni tian memcertan damon, kiu krome estas tiel eleganta kaj fiera. El tiu fiero kreskis ankoraŭ en la sama sekundo forta memkonscio. Denova fortosento trafluis lian sangon pro la penso, ke li posedas tian damon kaj devas tragustumi streĉojn pro ŝi. Liaj pensoj nun komencis laŭordiĝi. Li ekkoncentriĝis. Li falis en furiozan sopiron brakumi sinjorinon Betty kaj kisi ŝin, por esti certa, ke li posedas ŝin. Nur ŝi validis, ke li vivas entute. Li komencis ami ŝin en tute nova maniero. Ne plu nur kiel inon, sed kiel la ununuran vivocelon. Kiel geniulinon, kiu pli valoras ol genio, ĉar ŝi estis ankaŭ el karno kaj povis doni surterajn ĝuojn. La penso pri ŝi, la eksterordinara amo, kiun li sentis pro ŝi, kiu fariĝis pli intima, ĉar li pentis, ke li fariĝis kolera pro ŝi, donis al li nekutiman energion. Ĉio pesimisma, kion li ĵus pensis, ĉio timema malaperis. Li bedaŭris subite, ke li devas pagi nur milionon kaj tricent mil dolarojn. Li deziris, ke devus esti dek milionoj da dolaroj, kiujn li devos alporti. Li sentis fariĝi la mondon tro malgranda kaj tro malvasta por

lasi ludi siajn fortojn, por kreski tiel, ke ĝi bonfartigos lian fortosenton. Gajni milionon da dolaroj kaj duonon de milono aldone, tio estis tute neniom. Tio eĉ ne indus menciion. Tio estis ĝuste nur la laboro por fuĝulo. Se li ekstartos, foje vere kaj serioze ekstartos, jen kirliĝos miliardoj de dolaroj. Ĉar la miliardoj de dolaroj devos perdi sian misteran valorofaktoron kaj devos esti nenio pli ol senhelpaj objektoj, per kiuj li ludos.

„Unu milionon kaj duonon de miliono?“ li laŭte elvokis. „Unu milionon kaj duonon de ĝi, ĉu? Neniom pli, ĉu? Jen bagatelo. Kvin milionoj devos esti havigitaj. Betty, vi havu vian jaĥton. Vi havu la plej elegantan jaĥton, kiun kapablas konstrui la usona kontinento. Kaj se vi volas havi krome la jaĥton de la reĝo de Britlando krome, jen mi bankrotigos lin kaj aĉetos ĉiujn liajn jaĥtojn, ĉevalojn kaj kastelojn en aŭkcio. Unu milionon kaj kvincent mil da dolaroj. Kiaj longaj superflujaj paroloj nur pri krommono!“

Li fariĝis tiel laŭta, ke la privatsekretariino frapis la pordon, memgardeme ŝi malfermis la pordon kaj flustre demandis: „Ĉu vi vokis min, *Mr. Collins*?“

„Jes. Ne. Momenton. Revenu post minuto, Ida. Mi havas urĝajn leterojn.“

„*Yes, Sir.*“ Ida fermis la pordon senbrue.

Mr. Collins kaptis la telefonon: „*Lucky*, kiel vi fartas? Vespermanĝo hodiaŭ. Ĉu Siberts? Aŭ. Bone do, Siberts. Aŭskultu, kiel estas la ŝoforo? Bone, tenu lin firme ĉe la bridilo.

La uloj ĉiam volas komandi. Repuŝu lin tuj je la unua tago al lia ĝusta rango. Kiel vi sukcesas pri la granda domo? Pli bone estus, se vi prenos plian viron, kiu scias labori. Eble ankaŭ knabinon plian. Do, je la dudek unua. Ni prenos aŭton vian. La verdan, ĉu? Ne, ho, ne. Mi prefere vidas vin en la pale blua. Ne, neniukaze. Dislimu vian hararon en la mezo, tio pli plaĉas al mi. Sed kial? Pli bone, se vi ne prenos la novajn ŝuojn. Ni volas ja danci. Novaj ŝuoj ĉiam rapide lacigas nin. Ĉu pli poste? Vi ja scias tion. Ĉe vi kompreneble. Mi sendos miajn vestojn kun oficeja kostumo hodiaŭ posttagmeze al vi. Mi havas por vi surprizon. Ĝi havas rilaton al perloj. Ne, mi ne diras. Do, je la dudek unua. Kison. *Bye,bye*. Mi estas enmeze de amaso da laboro. *Bye, bye*.”

04

Kaj estis precize en tiu minuto, kiam la sekretariino refrapis la pordon kaj – ĉar ŝi estis konfidatino – tuj laŭ sia maniero ŝtelire envenis sen ĝisatendi la antaŭan *Come in*, envenu! Okazis jam foje al ŝi, ke ŝi tiel envenis dum *Mr. Collins* ĝuste kun – nu, ni diru, ĥorknabino – konversaciis laŭ maniero, per kiu oni kutime ne konversacias en sia oficejo kun damo. Sed Ida havis takton. Oni eĉ ne rimarkis, ke ŝi envenis tien. Sed *Mr. Collins* sentis tion. Kaj kiam la damo estis foririnta, *Mr. Collins* envokis la sekretariinon kaj diris: „Ida, vi estas unu el la plej fervoraj sekretariinoj, kiujn mi havis iam ajn. Vi komprenas vian laboron kaj vi havas takton. Ambaŭ aferojn mi ŝatas. Jen la asigno al la kaso, ekde lundo vi ricevos okdek dolarojn ĉiusemajne. Mi ankoraŭ havos leterojn pli poste.“

Ida ĝis tiu taĝo havis nur kvindek kvin dolarojn ĉiusemajne. Ne pro la altigo de la salajro, sed pro la maniero, kiel *Mr. Collins* klarigis la aferon, pro la tono en lia voĉo, pro la fakto, ke li per neniŭ mieno, per neniŭ palpebrumo aludis ion aŭ silentigis ĝin, Ida adoris tiun *Mr. Collins* ekde tiu tago kiel kvazaŭdion. Li estus povinta fari kun ŝi aŭ en ŝia ĉeesto, kion ajn li deziris. Ŝi estus rigardinta ĉiun el liaj agoj kiel sakramenton.

Tio estis unu el kaŭzoj por la sukcesoj de *Mr. Collins*. Li vidis homon, kaj li sciis, kiel li devas gajni la homon. Kelkajn li subigis per krioj, aliajn per diskutoj, kaj aliajn per karesoj. Kaj se nenio helpis, li batis ilin planken. Sed ĉiam ridetanta ĝentileco restis fakte al li. Ĝentileco, kiu ne celis kaŝi ion, sed kiu estis aŭtentika, kaj tial li pri ĝia efiko ĉiam estis certa.

Ida diris: „La sinjoroj ĉeestas, kun la raporto el Meksiko. Estas la afero pri Rozo Blanka.“

05

Kaj estis en tiu momento, kiam *Mr. Collins*, ankoraŭ troviĝis sub la impreso de la miliono kaj kvincent mil da dolaroj, kiuj estis pagendaj.

Estis en tiu momento, kiam lia forto, dum la pensado pri Betty, tiom gigantiĝis, ke li volis havigi kvin milionojn da dolaroj por aĉeti la plej elegantan jaĥton por Betty kaj devigi la reĝon de Britlando al bankrotdeklaro.

Estis en tiu momento, kiam la sinjoroj de la departemento pri terposedaĵoj de Kondor-kompanio anoncis sian ĉeeston ĉe interkonsiliĝo por prezenti la raporton de la advokato Perez el Meksiko kaj por priparoli kaj decidi kun *Mr. Collins*, kio estos farenda: ĉu oni rezignu pri Rozo Blanka aŭ ĉu oni denove provu gajni la haciendon.

Kaj, ĉar oni ĝuste prelegis la raporton kaj tiel prezentis ĝin por interkonsiliĝo, okazis, ke *Mr. Collins* vokis, ja vokis kun sia tuta forta konscio, en kiun li enfuriozigis sin dum la lastaj tri minutoj: „La terposedaĵon, kiun mi volas havi kaj ne povas ricevi, ne ekzistas en la tuta granda universo. Eĉ se ĝi estus sur Jupitero, mi transigus ĝin malsupren. Rozon Blankan mi volas havi. Kaj neniŭ dio kaj neniŭ prezidento de Meksiko kaj neniŭ kontraŭimperiisma ligo povas malhelpi min rompi Rozon Blankan. Mi volas ĝin rompi kaj mi rompos ĝin. – Dankon por hodiaŭ, ĝentlemanoj. Mi pripensos la aferon. Mi sciigos al vi, kiam mi sufiĉe estos antaŭpreparinta la decidojn kaj planojn por povi priparoli ilin kun vi. *So long. Good bye.*“

06

Post kiam tiu interkonsiliĝo kun la sinjoroj de la departemento pri terposedaĵo estis finita, oni serĉadis denove en ĉiuj registroj en Meksiko, ĉu tamen ankoraŭ troviĝos fendeto, kie oni povus ataki la posedorajtojn de Hacinto Yanyez. Ne estis fendetoj. La posedorajtoj estis malnovaj kaj perfektaj kaj ili ĉiuj estis renovigitaj laŭjure, se la leĝoj postulis tion.

La guberniestron de Jalapa oni denove urĝis ordoni la vendon de Rozo Blanka per speciala dekreto, kun la argumento, ke ŝtataj konsideroj pli alte rangas ol privataj rajtoj, kaj ke pro ŝtata racio la vendo de Rozo Blanka estis ordigita. Helpe de *diputado*, do de deputito, kiun Kondor-kompanio gajnis por siaj interesoj, oni tuj lerte provis sugesti al la guberniestro, kio estu la ŝtataj konsideroj.

La deputito bonege lernis parkere siajn versetojn, pli bone ol li subtenis sian propran edzinon, ĉar li ĉiam bezonis monon. Li provis klarigi al la guberniestro, ke la ŝtato nepre bezonas la enspezojn el la eksportdoganoj por la nafto, ke tiuj eksportdoganoj estas vivkondiĉo de la federacia ŝtato kaj de la tuta nacio. Pro tiu kaŭzo la produktado kaj la eksporto de nafto kun ĉiuj fortoj devas esti subtenata. La ĝenerala bonfarto pli alte rangas ol privataj rajtoj. Rozo Blanka eble entenas la plej riĉan naftokampadejon en Meksiko kaj guberniestro ja ne rajtas malhelpi la enspezojn el tiu nafto al la nacio pro malĝusta sinteno kaj pro respekto de la interesoj de kelkaj indiĝenaj familioj, kiuj transloĝigebus ien aliloken.

La deputito bonege estis lerninta parkere siajn versetojn, pli bone ol siajn ventajn kaj vantajn parolojn, kiujn li prezentis kutime en la *Camera de Diputados*, do en la meksika parlamento.

La guberniestro en Jalapa tamen ne lasis sin erarigi pri sia opinio per la sentimentale troiganta deputito.

Li klarigis al la advokato Perez, kiu prezentis *Condor-Oil-*

kompanion kiel ties agento en Meksiko, kaj kiu estis antaŭsendinta la deputiton por fari la kampon pli trvidebla: „Mi ankoraŭfoje ekzamenos la aferon precize. Ne estas mia intenco damaĝi Kondor-kompanion je iu ajn maniero aŭ malfaciligi ilian seriozan laboron. Male, mi rigardas mia tasko, tiom longe, kiom mi estos ĉi tie guberniestro, subteni ĉiun produktadon de nafto, sukero, ligno aŭ kotonon aŭ de fruktoj aŭ de la agrikulturo entute. Kaj ĉu temas pri fremda kompanio ĉu pri meksika, tio ne influas min. La konstituciajn rajtojn de ĉiu en Meksiko, ĉu civitano aŭ fremdulo, mi respektas. Mi promesas al vi, advokato, ke mi faros la plej bonan por helpi al la kompanio Kondoro ĉe la aĉeto de Rozo Blanka, se mi povos konvinkiĝi, ke la posedo de Rozo Blanka por *Condor*-kompanio nepre necesas, por akceli la produktadon de nafto. Mi tiukaze ankaŭ parolos kun *don* Hacinto kaj mi supozas, ke mi povas certigi, ke mi kapablas konvinki lin konsenti al la vendo de lia haciendo. Sed mi forgesos ja eĉ ne dum momento, ke ankaŭ *don* Hacinto havas rajtojn rilate al tiu ĉi afero, kiuj same tiel bone estas motivitaj, eble eĉ pli bone ol tiuj de la kompanio Kondoro. Sed sen ekzameni precize tiun por kaj kontraŭ mi ne povas juĝi la aferon kaj ankaŭ ne volas juĝi tion. Mi komprenas, ke ne temas nur pri *don* Hacinto mem, sed ke oni devas konsideri tiukaze ankaŭ la sorton de sesdek aŭ sepdek meksikaj familioj.“

„Ili ĉiuj povas ricevi laboron ĉe Kondor-kompanio, aŭ povas transloĝigi ilin koste de la usona kompanio al iu alia loko en la ŝtato“, interdiris *licenciado* Perez.

„Certe oni povas fari tion“, diris la guberniestro. „Certe, *como no*, kial ne? Sed tiel simpla tio tamen ne ŝajnas al mi. Tiurilate ne temas nur pri pure materia afero. Ankaŭ aldoniĝas io tute anima. Ĉu vi ne atentis tion, advokato?“

„Mi ne scias, sinjoro guberniestro“, respondis sinjoro Perez, „kion vi opinias, kion vi celas.“

La guberniestro ridetis ironie. Li montris siajn brile blankajn dentojn, kiuj brilis en lia bruna vizaĝo kiel perfekte polurita eburo, kio pruvis, ke li heredis sufiĉe da indiĝena sango. Li diris: „*Don* Hacinto kaj la indiĝenaj familioj ja ne rezignas nur pri parceloj, kiuj anstataŭigeblus per terposedaĵo en alia regiono de la respubliko. Ili rezignas ja ankaŭ pri la tero, kiu estas la hejmlando de iliaj antaŭuloj, kiu estas ilia hejmlando, kie kuŝas en ilia tero la ostaroj de iliaj honorataj gepatroj. Ili rezignas pri lando, kiu estas saturita per la sango, per la ŝvito kaj per la esperoj, per la malĝojo, per la ĝojoj de iliaj gepatroj kaj de ili mem. Ili rezignas pri terpeco, kiu pro tiaj aferoj estas sankta al ili. Tiel sankta, kiel por mi estas mia patrino, mia patro, mia edzino kaj miaj infanoj.“

Post pli longa paŭzo, en kiu nek sinjoro Perez, nek la guberniestro diris ion, la guberniestro repaŝis al sia skribtablo kaj diris tre sobre: „Nu, do, advokato, kiel mi diris: Mi volonte estas komplezema al vi, pro malnova lerneja amikeco, kaj mi volonte pretas esti kompleza al la usona kompanio, se tio akordigeblos kun tio, kion mi mem pensas ĝusta. Sed mi tamen volas diri jam nun al vi – kaj tio validu – ke tiukaze, se la kompanio ne havas tre bonajn kaŭzojn, ke en tiu afero mi ne intencas ordoni ion, ke mi tion tiukaze lasos decidi al *don*

Hacinto mem, kion li intencas fari. Li havas la rajton vendi aŭ ne vendi. Se oni povas konvinki min, ke la vendo de Rozo Blanka estas necesa laŭ ŝtatintereso, jen ni plu okupiĝos pri ĉio ĉi. Sed, se mi ne povas konvinki min de tiu neceso, jen mi fermos la kazon, laŭ la respondeco, laŭ kiu mi aŭ la ŝtato Verakruco estas koncernataj. Kion faras la familio, Perez? Ĉu Maria jam trapasis la ekzamenon de la medicino?“

„Ha, ankoraŭ ne. Ŝi ankoraŭ devas studi du jarojn. Mia edzino estas en Guadalajara ĉe mia bofratino.“

„Miajn salutojn, Perez. *Adios. Adios.*“

La sinjoroj skuis reciproke tre afable la manojn kaj *advokato* Perez forlasis la registaran konstruejon en la konscio, ke li venkis.

Li telegrafis al la ĉefkomandejo de la kompanio en San Francisko:“ Guberniestro koncerne Rozo Blanka gajnita, ankoraŭ iom paciencu.

Post la forlaso de advokato Perez la guberniestro faris kelkajn notojn sur sia memorbloko, tiam li premis iun butonon el la multaj de la sonorilsistemo kaj akceptis la ceterajn vizitantojn, kiuj anonciĝis por personaj konversacioj. Venis estroj de usonaj, meksikaj, britlandaj kaj nederlandaj kompanioj, venis laboristoj en laborvestoj, venis sekretarioj kaj prezentantoj de laboristaj sindikatoj. Venis indiĝenoj el foraj regionoj de la ŝtato, venis instruistoj, inĝenieroj, arki-

tektoj, oficistoj de la elektraj societoj.

Tiel la guberniestro rapide forgesis Rozon Blankan.

Je sabato li vojaĝis al politika konferenco en Meksikurbo, konferenco, kiu estis kunvokita de la prezidento de la respubliko. En tiu konferenco oni parolis ankaŭ pri tio, ke oni baldaŭ devos pensi pri tio, ke la paragrafoj de la konstitucio, kiuj estis kreitaj pere de la popolrevolucio, finfine ekvalidu, precipe tiuj paragrafoj, kiuj okupiĝas pri la tiraneco de la katolika eklezio kaj tiuj, kiuj deklaras la naturriĉon de la lando, precipe la nafton kiel popolpropraĵon.

Jen la guberniestro rememoris pri Rozo Blanka. Li denove notis ion en sia taglibro kaj substrekis ĝin plurfoje.

Reveninte lunde, li tuj lasis alporti ĉiujn aktuojn, kiuj havis rilaton kun la Kondor-kompanio. Li vokis inĝenieron de la laboroficejo por kunlaboro. Kun tiu li studis ĉiujn planojn de la terposedaĵoj, kiujn posedas la kompanio, ili nombris la putojn, studis la statistikojn de ĝia produktado, ĝiajn produktantajn kaj mortajn putojn, ili studis ĉiujn parcelojn, kie la kompanio momente boris pro nafto kaj ĉiujn parcelojn, kie la kompanio ne boris, ili prikalkulis ĉiujn rezervojn kun naftohava terposedaĵo, kiuj tiam apartenis al la kompanio, kaj ĉiujn rezervojn je pridubinda terposedo, kiun la kompanio tiam havis sub sia kontrolo. Li notis ĉion bone, kaj tion, kion li ne sufiĉe bone komprenis, tion li lasis detale klarigi al si de la inĝeniero, kies speciala tasko por la registaro estis la gardado, kontrolado kaj inspektado de la naftokampaĵoj.

Je la sekva vendredo li anoncis, ke li forpermesos tri tagojn por inspektadoj kaj li vojaĝis kun sia servisto al la haciendo Rozo Blanka por konatiĝi kun *don* Hacinto por aŭskulti ties opinion kaj por vidi la haciendon.

Li restadis du noktojn kaj duonon de tago sur la haciendo, manĝis kun Hacinto ĉe la sama tablo la saman simplan manĝon, kiun manĝis Hacinto, dormis en la lito, kiun oni povis prezenti al li, lito kies matracoj estis nur lignotabuloj, sur kiujn oni metis du el la kutimaj *petates*, do fragmitajn matojn. Pli Rozo Blanka ne povis oferti al li, ĉar ĝi ne havis pli, pli ĝi ne bezonis, pli ĝi ne havis dum kelkaj jarcentoj. Pli la indiĝenoj ne volis havi; ĉar ili estis tute feliĉaj pri tio, kion ili havas.

La guberniestro vizitis kun Hacinto kaj Margarito ĉiujn familiojn, kiuj loĝis tiam sur la haciendo, li iris en ĉiujn kabanonjn, parolis kun ĉiuj homoj, karesis la infanojn, prenis tiun aŭ ĉi tiun sur brakon, donis al ili sukeraĵojn kaj moneretojn. Se li pasis kabanon por iri al la sekva, sekvis lin la tuta familio. Tiel li iris de unu domo al alia, ĝis kiam li, atinginte la lastan kabanon, vizitis ĉiujn familiojn de la haciendo, kun ĉiuj infanoj, hundoj, azenidoj kaj porkoj.

Neniu en la tuta haciendo, ankaŭ ne Hacinto kaj Margarito, lacigis lin per tio, diri post ĉiu dua vorto ‚sinjoro guberniestro‘, neniu diris flatemajn vortojn al li, neniu provis kapti favoron, neniu penis ridetigi lin.

Sed en ĉiu kabano, en kiun li eniris, renkonte venis la dommastro al li, se li jam ne staris antaŭ la pordo, kapklinis kaj

diris simple: „*A sus ordenas, Señor*, mi estas je via servo, sinjoro; la domo, en kiu vi troviĝas estas via.“

La dommastrino, ĉiam kun nuda infano surbrake, plukis tuj florojn kaj donis ilin al unu el la pli grandaj infanoj, kiu ĉirkaŭkuris aŭ nudaj aŭ je duono nudaj, por ke ĝi transdonu ilin al la guberniestro. Tiam la guberniestro, sekvata de ĉiuj iris en la aro tra la kampoj de Rozo Blanka, rigardis la maizon la sukerkanon, la oranĝo- kaj citronplantejon, la *trapi-che*, la elpregon, el kiu oni premis la sukerkanon, la kotonkampon, la papajan plantejon, la bananplantejon, la paŝtejon, kie staris la bovinoj, la muloj, la ĉevaloj, la azenoj. Ankaŭ la papagon, kiu havis malbelan porkon kiel amikon kaj kvereladis kun la aliaj porkoj, li devis rigardi ĉion, kio videblas, kaj li rigardis ĉion. Li rigardis ĉion tiel, kvazaŭ li troviĝus en ferioj kaj nenie en la mondo postlasis oficon, kiu havigas multajn zorgojn, kiu postulas multan laboron, kiu elvokas multe da envio kaj ĝojigas malofte.

La guberniestro estis naskita kaj plenkreskinta en urbego. Li ĉiam vivis nur en la urbego, studis en Meksikurbo. De tempo al tempo oni invitis lin al amikoj, al la haciendoj de riĉaj meksikanoj, kiuj vivas simile al lordoj sur siaj terposedoj. Sed pli ofte ili estas urbeganoj ol kamparanoj, kaj ili pasigas pli da semajnoj dum jaro en Meksikurbo, en Puebla, en Queretaro aŭ en San Luis Potosi ol sur sia haciendo, kies gvidadon ili translasas al sia *mayordomo*, al la mastro por domo kaj korto.

Je la unua fojo en sia vivo li nun estis sur haciendo, kies posedanto estas indiĝeno, kaj kie ĉiuj homoj, kiuj tie vivas,

estas inidiĝenoj.

Okazis tute neatendite, ke subite moviĝis en li la indiĝeno, kiu estis kvazaŭ en lia sango. Ĉar, kvankam li estis edukita kiel erudita usonano, kvankam li estis vestita kiel ĉiu usona urbegano, kvankam li vivis kiel ĉiu civilizita homo vivas en urbego, lia haŭtkoloro, la koloro kaj la melankolio de liaj okuloj, la koloro kaj fasketeco de lia hararo tamen tiel similis al tiu de Hacinto, ke ili aspektis, kvazaŭ la sama patrino naskis ilin. La blanka sango, kiun li havis de hispanaj antaŭuloj en siaj vejnoj, ne estis sufiĉe forta montri eĉ nur spureton je li. La praraso de la kontinento estis tiel potenca, ke ĝi ensorbis la tutan fremdan eŭropan sangon, kiu estis en li, tiel, kiel ĝi sorbas iom post iom ĉiun fremdan sangon, kiu estas naskata ĉi tie. La fremda sango ja ne nur submetiĝas al la influo de la indiĝena sango per miksaĵo dum generado, sed ĝi submetiĝas ankaŭ al la influoj de la klimato, de la akvo kaj de la nutraĵoj, kiuj dum jarmiloj kreis la proprecon kaj unikecon de la indiĝena raso.

Kaj ĉar la indiĝeno ekmoviĝis en li, sin validigis en tiu regiono, li tie komencis senti kaj percepti kun la indiĝenoj. Aĵojn, kiujn li antaŭe ne komprenis, li nun komencis kompreni laŭsente kaj anime.

Kiam li parolis al advokato Perez pri la hejmlando kaj la hejmlandaj rajtoj de la homoj sur Rozo Blanka, jen li parolis tute teorie pri la hejmlando. Tiel, kiel oni ekzemple parolas pri la hejmlando en leĝoparagrafoj, per kiuj estu fiksataj la nacieco kaj ŝtataneco de individuoj. La hejmlando en tiu kazo estis abstrakta nocio, kiu lasis esprimi sin per doku-

mentoj, per eltiraĵoj el la naskoregistro, kiu estis konfirmita kaj limigita, tute hazarda afero, kiu influeblis pere de la loĝloka ŝanĝo de la gepatroj kaj ankaŭ per intencaj kaj senintencaj eraroj en la registradoj.

Sed nun tie la guberniestro rigardis la nocion hejmlando de flanko, kiu ĝis tiam estis fremda al li. Tiu hejmlando per leĝoj, per registroj nek difineblis nek influeblis. Tiu hejmlando estas afero de la animo. Tiu hejmlando estas io, kio kreis la homon. Urbeganon, tiel kiel multajn kamparanojn kaj farmbienistojn, oni povas transmeti en alian urbegon aŭ en alian farmon, kaj ili tuj denove estas hejme. Sed ĉie tie la homoj estis tiom unuiĝintaj kun la tero, ke ili ĉesis esti homoj, se oni elradikigis ilin de tiu hejmlando.

Tiel la guberniestro, pro sia indiĝena sango, venis al la konvinko, ke neniuj nafto surtere, neniuj aŭtomobilo, neniuj dizelmotoro estas sufiĉe valora por ŝanĝi ĝin kontraŭ la hejmlando. Nafto kaj aŭtomobiloj kaj flugaparatoj estas belaj aĵoj, kiuj tre utilas al la homoj kaj tre plifaciligas ilian laboron; sed kion signifas al la homoj, precipe al tiuj tie, nafto kaj motoroj, se ili faras ilin kiel estaĵojn kaj anime multe pli povraj ol ili estas kun la hejmlando kiel vivbazon? Kun tiu hejmlando, kiu estas por li la esenco de ĉio, kio estas ĝojo, feliĉo, kontento, trankvilo, vivsekureco, amo, poezio, arto, religio, dia estaĵo, paradizo.

Ni, kompatinduloj, ĝojas pri maŝinoj, pri aviadiloj, pri radiaj aparatoj, pri kinejo nur tial, ĉar ni perdis nian hejmlandon. La perdo de la hejmlando postlasis nin obtuzigitaj kaj disŝiritaj. Por obtuzigi nin, por ne konsciiĝi pri nia perdo,

pri nia doloro, ni bezonas gazolinon, kiu antaŭsorĉas al ni rapidecon, por ke ni povu fuĝi pli rapide de ni mem kaj de niaj koraj bezonoj.

Ĉio ĉi nun tie konsciiĝis al la guberniestro. Ĉar li havis indiĝenan sangon kaj en sia sango ankoraŭ pli proksimis al la hejmlando ol al la blankuloj, kiuj perdis sian hejmlandon jam de jarmiloj, kaj de tiam senhalte ĉirkaŭvagas en la mondo, ĉiam pelataj kaj hastigataj, neniam havante tempon, neniam gajnante tempon, ĉu ili konstruas fervojojn kaj eksprestrajnojn, aŭ ĉu ili konstruas aviadilojn aŭ sendratan telefonon. Ili fariĝas ĉiam pli kaj pli hastaj, ĉiam pli pelataj, ili havas des malpli kaj des malpli da tempo ju pli ofte ili eltrovas ion por gajni tempon. Pelate de unu kontinento al alia, de Azio al Eŭropo, de Eŭropo al Usono, de Ameriko reen al Azio. Krome ili bezonas militirojn kaj mondomilitojn por trovi novan hejmlandon. Kaj ĉiuj sciencistoj serĉas kaj serĉas vane por trovi, kie estas la hejmlando de la blankuloj.

Kaj la guberniestro interparolis kun Hacinto kaj Margarito kaj kun la ceteraj viroj. Li parolis kun ili kvazaŭ li konus ilin de dek mil jaroj. Li aŭskultis ĉion, kion ili diris kaj komprenis ĉion. Li komencis cidiri al ĉiu. Li trinkis kun ili tekilon kaj *habaneron* el la sama botelo, kiu moviĝis de buŝo al buŝo.

Li, la indiĝeno, estis retrovinta sin hejme, li aŭdis paroli sian animon la unuan fojon en si, li havis la unuan fojon en sia vivo la konscion, ke li estas hejme, li estis la unuan fojon en sia vivo vere feliĉa, kontenta kaj kuraĝe senzorge ĝoja,

kiel iu, kiu ne timas zorgojn.

Li tiris la elegantajn brunajn ŝuojn de la piedoj kaj lasis doni al si de Hacinto paron de malnovaj sandaloj. Li detiris la jakon, malbutonumis la kolon, ŝovis la kapon tra la fendo de tilmo kaj ĵetis ĝin sur sin mem. Li rulis al si cigaredojn el maizfolioj. Li manĝis tortiljojn kaj *frijoles*, do fazeolojn. Li detiris la viandon de la bakitaj kokinetoj per la fingroj kaj trempis ĝin en la ruĝe brunan kreman saŭcon. Laŭ indiĝena maniero li pinĉprenis la salon per la fingroj kaj ŝovis ĝin tiel en la buŝon. Li demordis grandajn pecojn de la verda akra kapsiko kaj trinkis la kafon nigra kaj dolĉigita kun la bruna kruda sukero, kiu estis produktata sur la haciendo.

La guberniestro devis rajdi ĉiujn ĉevalojn por diri, kiu estas la plej bona el ili.

Se la guberniestro estis en la urbo kun siaj amikoj, kaj se oni ne interparolis pri politiko, jen post certa tempo nek li nek liaj amikoj sciis, kion paroli plu. Kaj ĉar oni ne volis paroli sensecaĵon kaj ne disvastigi kaj elfetori klaĉon, la guberniestro kaj liaj amikoj sentis sin ĉiam sufiĉe senhelpaj. Tiam oni devis helpi sin per domenoludo aŭ per ŝako aŭ bilardo aŭ per ludkartoj; ĉar oni ne sciis, kion komenci kun si kaj siaj amikoj kaj tamen ne volis fariĝi kompleta ŝtipkapulo.

Ĉi tie, en Rozo Blanka la guberniestro eĉ ne dum minuto ekdeziris domenon aŭ ludkartojn.

Li sidis kun Hacinto kaj Margarito en balancseĝoj en la por-

tiko. Ĉiuj viroj de la haciendo ĉeestis. Kelkaj sidis sur la lignoŝtuparo, kiu kondukis de la kortego en la portikon, aliaj kaŭris sur la tersurfaco antaŭ la ŝtuparo, kaj aliaj kaŭris en la portiko sur la planko el diloj, pliaj sidis sur la balustrado de la portiko, kaj pliaj apogis sin kontraŭ la kolonoj. Ili ne miksiĝis en la interparoladon, kiun la tri viroj, balanciĝante en la seĝoj, kune havis. Ili aŭskultis nur por aŭskulti kaj por ekscii ion. Ifoje unu el la aŭskultantaj viroj flustris ion al alia viro. De tempo al tempo Hacinto aŭ Margarito alvokis unu el la viroj por demandi ilin pri io, kio koncernis la interparoladon, sciigon pri la muloj, pri la brutaro, pri familio kaj kio plu estis en la vivo sur la haciendo.

La aferojn, pri kiuj la guberniestro parolis kun Hacinto kaj Margarito, estis tiel prae simplaj, kiel aferoj entute povas esti. Ili parolis pri maizo, pri sukero, pri salo, pri la prezo por bovoj kaj porkoj, pri ligno kaj arbaro, pri bonaj kaj malbonaj paŝtejoj, pri la gajno en aliaj haciendoj, pri la kvanto de la infanoj, kiujn havas diversaj familioj, pri malsanoj de certa viro aŭ de certa ino, pri kuraciloj por bovoj, ĉevaloj kaj muloj, pri la konsisto de la proksimaj vojoj, pri la longa distanco de la lernejo por tiuj infanoj, kiuj nur senregule frekventis la lernejon, pri la fakto, ke Hacinto ankoraŭ en la sama jaro volas konstrui lernejon sur la haciendo kaj, ke li pagos la instruiston, pri vetero, pri la kvanto de pluvo, pri sekeco, pri la pumoj, kiuj faŭkadas en la ĝangalo kaj de tempo al tempo fortrenas bovidon aŭ kaprion, pri moskitoj, pri *henequen*, henekenon, kiun oni ekplantis kaj de kies fibroj oni faris de tiam sur la haciendo ĉiujn ŝnuregojn kaj lazojn kaj jam eĉ vendis la troajn kiel varon,

kaj pri tio, kio krome okazas kaj sinsekvos sur granda haciendo.

Per neniuj vortoj la homoj parolis pri politiko. Ĉu *don* Manuel ĉu *don* Justo estis la prezidento de la respubliko, pri tio zorgis tie neniuj homoj; ĉu la usonanoj intencis enmarŝi en la respublikon aŭ ĉu ili fanfaronas en la havenoj de Nikaragvo per kirasŝipoj kaj tie ekpafas kanonojn, tio estis por la homoj en la haciendo sen iu intereso. Ilia hejmlando ne estis la meksika respubliko, ilia hejmlando estis Rozo Blanka; kaj la aferoj, kiuj ne rilatis iel al Rozo Blanka, ne ekzistis por tiuj homoj.

Tamen, spite al tio, ke ŝajnis kvazaŭ la viroj havus neniujn pliajn interesojn, kiuj etendiĝas trans ties vasta hejmlando, iliaj paroloj de tempo al tempo estis tiom plenaj de saĝo kaj de filozofio, ke la guberniestro pli ol nur unu fojon ekatentis, kaj kompare al tiuj paroloj trovis la opiniojn, kiujn li ie aŭskultis kaj legis, sufiĉe bagatelaj kaj sensignifaj, ne valoraj por pripensado.

Tie li devis pensi ĉiam. Tute nova mondo malfermiĝis antaŭ li. Mondo, pri kies ekzisto li sciis nenion, kvankam li supozis, ke li studis ĉion, kio ekzistas surtere kaj en libroj. Ĉio tie estis simpla kaj natura. Ĉio tuj kompreneblis, ĉar ĉio radikis en naturaj aĵoj kaj okazaĵoj. Nenio ŝajne estis komplika. Nenio estis vualita kaj kamuflita de paragrafoj, de formulaĵoj kaj decidoj en la parlamentoj kaj superaj kortumoj. Tie ne estis leĝoj, neniuj kateĥismoj, neniuj statutoj, neniuj partiprogramoj. Kaj tamen la homoj tie vivis, kaj tamen ĉio deruliĝis nature. Nenie estis kunpuŝiĝo, nenie konfuziĝo,

nenie malklareco. Ĉiuj inoj naskis multajn infanojn. Por ĉiuj estis nutraĵoj kaj ĉiuj plenkreskis, se ili estis transvivintaj la unuajn jarojn. Tie ne ekzistis problemoj. Tie ne ekzistis socialaj demandoj. Tie estis nek riĉuloj nek povruloj, nek ekspluatistoj nek sklavoj, kaj se vere ekestis kverelo, ĝi radikis en tiel simplaj kaŭzoj, ke unu vorto de Hacinto finis kaj decidis la kverelon tiel, ke ĉiuj agnoskis lian decidon kiel la solan kaj ĝustan. Tie ne ekzistis maljusteco, ĉar la justeco estis natura kaj memkomprenebla, ĉar neniu pensadis pri justeco, ĉar la nocioj pri justeco kaj maljusteco tie tute mankis kaj ne povis evolui.

08

Vespere, kiam la nokto estis nigra, oni bruligis sur bloko simile de ŝtonaltaroj troviĝanta en la mezo de la korto grandan stakon da ligno, kiu iluminis la vastan placon de la hacienda korto. Tiel oni faris tion de multaj centoj da jaroj.

Tiam ĉiuj familioj kunvenis por danci.

Kelkaj viroj de la haciendo ludis sur violonoj, gitaroj kaj flutoj dancmuzikon. Dum la dancoj plej ofte kantis tiuj, kiuj faris la muzikon kaj kelkaj el tiuj, kiuj ne dancis. Ĉirkaŭ noktomezo aŭ iam tiam ĉiuj viroj kaj inoj komencis kanti sen danci dum tio.

Kaj tiam ili kantis sian himnon, la kanton de sia hejmlando, la kantadon pri la hejmlanda ranĉo, la kanton pri Rozo Blanka, kiu proksime de la Barranca floras tiom intima kaj paca de pratempoj.

*Se diros mi velkonte „ĝis“,
Rozo Blanka, vi plu floru.
Mia lasta viva spir'
Por vi estu ĝisa kis'.*

La homoj kviete staris dum certa tempo, iluminataj de la flagranta fajro de la altaro.

Tiam ili komencis pro urĝa sento ripeti ankoraŭfoje la lastan kantadon, akompanataj de la simpla muziko de violonoj, gitaroj kaj flutoj:

*Cuándo llame la muerte a mi
Pensaré en ti mi Rosa Blanca
Y mi ultimo suspiro
Lleve dulces besos para ti.*

Hacinto kaj Margarito kunkantis la kanton. La lastan, kiam ĝi estis ripetata, kunkantis ankaŭ la guberniestro. Kaj kiam li kantis, li pensis, ke tiu himno estas same tiel bela, kiel la nacia himno de la meksika popolo. Kaj li pensis, ke la propra kanto pli esprimas al la homoj ĉi tie ol la brile bela himno de la respubliko, kiu, estas vere, estas dolĉa kaj pasia samtempe, sed tamen ne spiras la pacon de la simpla kantado tie, ĉar ĝi komenciĝas per tondranta militkrio, kiu ĉiujn gefilojn de la respubliko alvokas defendi sian belan landon kontraŭ la malamiko, kiu volas distreti ĝin.

Se la meksikanoj havus kiel popolo tiun fratecan amon, kiu unuigis la homojn sur Rozo Blanka al familio, ili bezonus timi nek usonanojn nek britlandanojn; ĉar ili tiukaze estus

pli sekuraj ol kun soldatoj kaj kanonoj. Ĉar neniu fremda militarmeo povas tre enpenetri sur meksikan teron, se ĝi ne trovas kunaliancinojn inter la meksikanoj mem. Tiel estis, kiam Cortes enmarŝis en Meksikon, tiel estis, kiam MacMahon enmarŝis en la landon, kaj tiel estis, kiam la usonanoj venis al Chapultepec kaj sepdek jarojn pli poste al Verakruco. La malamiko de la meksika popolo, ties plej granda malamiko sidas en la lando kaj ne ekstere. Tion pensis la guberniestro, kiam la hejmlanda kanto finfine elsonis kaj la homoj denove ekdancis.

La danco daŭris ĝis la unua eklumo de la matena stelo.

La guberniestro dancis kun la inoj kaj knabinoj.

Li forgesis balojn, parlamentparolojn, registarajn negocojn kaj naftokompaniojn. Ĉio ĉi ne plu ekzistis por li en la mondo.

Estis en la mondo plu nur: danco, muziko, dolĉaj kantoj. Estis surtere plu nur de ruĝe flava flagranta fajro iluminataj blanke vestitaj viroj kaj inoj en buntaj jupeoj kaj blankaj jakoj riĉe ornamitaj per ruĝaj, verdaj kaj flavaj folioj kaj ornamitaj grimpotigoj. Estis plu nur ridantaj, dancantaj kaj ŝvitantaj inoj kun profunde nigraj okuloj, kun nuda bruna kolo kaj nudaj brunaj fortaj brakoj. Nur plu plenkreskiĝintaj inoj kaj junulinoj kun brilaj ĝojaj okuloj kaj kun lumantaj floroj kaj ruĝaj lanorubandoj plektitaj en la tre nigran firman hararon.

Estis plu nur kantado en la mondo, plu nur ĝojo, senzorg-

emo, kontenteco, sekureco, flagranta fajro sur ŝtonaltaro.

Hejmlando kaj hejmlando. Nenio pli krom hejmlando.

09

La guberniestro estis reveninta al Jalapa.

Li ordonis, ke la advokato Perez venu al aŭdienco.

Kaj li diris al li: „Mi ankoraŭfoje precize ekzamenis la kazon *Condor Oil*. Inĝeniero Ramirez de la industria kaj labora departementoj helpis al mi. Li scias ĉiujn aktuojn kaj planojn. Ni konstatis la sekvan: *Condor Oil* estas laŭ grandeco la dua kompanio en Meksiko, se temas pri posedata kaj luigita naftoterenon. La kompanio ĝis nun uzas nur kvardekonon de sia terposedaĵo por produktado kaj borado. Eĉ se la kompanio plu laborus en la sama rapideco kiel nun, kion mi ne supozas, ĝi havus ankoraŭ terposedaĵon por pliaj kvindek jaroj je sia dispono kaj sub kontrolo por produkti tiom da nafto, kiom ĝi bezonas. Do ne estas necese ankoraŭ pli da terposedaĵo – kaj nun eĉ devige – transŝovi al ĝi, por teni ĝin laborkapabla kaj produktiva. Ĝi ankoraŭ tute ne komencis prilabori eĉ nur dudekonon de siaj naftoterenoj, kiuj ne estas dubindaj, sed tute certe tre produktivaj naftoterenoj. Ni konstatis, ke la kompanio eĉ ne ekboris tiujn kampaĵojn, kiujn ĝi devus ekbori kaŭze de la koncesio, kiu estis koncedita al ĝi. Ni havas la rajton forpreni tiujn kampaĵojn de ĝi kaj libere disponigi ilin al aliaj agopretaj kompanioj aŭ por la nacia produktado, ĉar ĝi ne plenumis la koncesiajn kondiĉojn. Ni provizore ankoraŭ ne pensas pri

tio devigi ĝin al la plenumo de la koncesiaj devigoj por ne vekti la ŝajnon en Usono, kvazaŭ ni malfaciligus al fremdaj kompanioj la laboradon. *Condor Oil* do ne bezonas Rozon Blankan. Alia kompanio ne povas anstataŭi la Kondor-kompanion, ĉar *Condor Oil* ĉiun terposedon ĉirkaŭ Rozo Blanka tenas sub kontrolo kun luigitaj aŭ posedataj terenoj.

Pro tiuj cirkonstancoj mi ne povas, eĉ se mi volus esti komplezema al vi kaj preteksti al la Kondor-kompanio, ŝtatan intereson por dekreti la vendon de Rozo Blanka. Tio estus maljusta kaj malĝusta.

Krome: La sama ŝtatintereso, kiun *Condor Oil* volas uzi kiel argumenton por levi sian produktadon, tiu sama ŝtatintereso devigas min lasi Rozon Blankan en la posedo, en kiu ĝi troviĝas nun kaj jam dum centoj de jaroj. La posedanto ne intencas vendi la haciendon. Kaj la ŝtatintereso eĉ pli devigas nin konservi Rozon Blankan kaj protekti ĝin kun ĉiuj fortoj de l' ŝtato ol transdoni ĝin por la produktado de nafto. *Condor Oil* kompanio estas registrita en Meksiko, sed ties akciuloj estas krom unu, kiun mi nomu la laŭleĝan meksikan akciulon, neniuj meksikaj civitanoj. Male al tio ĉiuj homoj, kiuj vivas sur Rozo Blanka kaj vivas de ĝi, estas meksikaj civitanoj, al kiuj ni ne rajtas forpreni la hejmlandon pro la sama ŝtatintereso, kiun Kondor-kompanio uzas kiel argumenton je sia favoro; tiu hejmlando, je kiu ili havas konstitucian rajton en sia respubliko.

Kompreneble, se estus la situacio, ke la nafto, kiu troviĝas laŭ la indikoj de la geologoj en la Rozo Blanka, nepre estus bezonata kaj ne sufiĉe da nafto havigeblus el la terposedaĵoj

kontrolataj de la naftokompanioj, tiukaze oni devus oferi Rozon Blankan. Sed tiu situacio ne ekzistas. Laŭ homa konsidero tia situacio ankaŭ ne eblos en la sekvaj kvindek jaroj. Kaj, se ĝi efektive iam realiĝos post kvindek jaroj, jen tio ne estas tasko mia decidi tion, kaj ne estas la tasko de la federacia registaro. Tiam estos sufiĉe da tempo decidi la aferon kaj mi translasos la decidon al tiuj viroj, kiuj tiam vivos kaj regos. Kaj pro tio, kara *licenciado*, la afero Rozo Blanka estas por mi finita, kaj tiom longe, kiom mi estos en la ofico, ankaŭ por la meksika registaro. Se la kompanio tamen atingos la aĉeton de Rozo Blanka de *don* Hacinto je privata maniero, jen tio estas afero, kiu iros trans miajn rajtojn kaj kompetenton. La registaro ĉiukaze ne povas ordoni ion tiurilate kaj ne ordonos ion.“

„Nu, jes“, diris la advokato Perez, „tiukaze *Condor Oil* do devos rezigni pri la ideo. Mi faris, kion mi povis fari.“

La guberniestro ekstaris, paŝis ĉirkaŭ la tablon kaj renkonte iris tute proksime al la advokato Perez. Li perfinge tuŝete puŝis lin afable sur la bruston kaj diris: „Jen tio, Perez, kion mi devis diri al vi oficiale. Kaj tio estas tio, kio kiel findokumento troviĝos en la aktuoj, koncerne la afero *Condor Oil Company* kaj Rozo Blanka. Persone mi volas diri tion al vi: lasu la fingrojn for de Rozo Blanka. Estus domaĝe pri ĝi, se oni rompus ĝin, kaj se ĝi ŝanĝiĝus en fetorantan, bruantan naftokampadejon. Mi estis tie antaŭnelonge. Ĝi estas juvelo. Kaj loĝas homoj tie, indiĝenoj, mirindaj homoj, kiuj fariĝus friponoj kaj banditoj, se ili ne plu havus Rozon Blankan. Ni havas ja sufiĉe de tiaj kazoj en la respubliko. Ja kiuj estas ĉiuj ĉi banditoj kaj elrabistoj de trajnoj, kiujn ni

havas? Ili ĉiuj estas homoj, kiuj perdis iun Rozon Blankan, kaj kiuj nun ne plu scias, kion ili faru, kiuj en la urboj aĉiĝas kaj fiiĝas kaj tiam elprovas la plej malkaran elirvojon por teni sin vivantaj, ili do ŝtelas kaj murdas. Krome ankoraŭ io alia, povas veni la tago, ke ni, la meksikanoj, bezonos nafton kaj ne scios, kie ni povus akiri ĝin, ĉar la gringoj tenas ĉion en la manoj. Tiam Rozo Blanka eble povos savi nin, povos esti eble eĉ nia lasta savo, ĉar la viroj antaŭ ni, precipe la kojoto Porfirio Diaz, vendis kaj ŝakris la landon. Tiam oni oferu Rozon Blankan, tiam oni oferu malgrandan hejmlandon, por ke pli granda hejmlando, la respubliko, la hejmlando de la meksika popolo, estu konservata. Jes, tio – tio estus do ĉio, kara *licenciado*. Se mi krome povas fari ion por vi, vi ja scias, vi ĉiam povas certi pri mia subteno.“

10

Perez iris rekte al *Western Union office* kaj skribis la telegramon por San Francisko: „Rozo Blanka perdita.“

Kiam li volis transdoni la telegramon al la oficisto, staris tie usona gazetisto, kiu volis sendi sufiĉe longan telegramon al *A.P. - Associated Press*, al Telegrafa Servo de la Unuiĝintaj Usonaj Gazetoj – kaj kiu usone intertraktis kun oficisto la prezon por la telegramo.

Advokato Perez sentis sin subite kiel meksikano, kion li ŝajne longe estis forgesinta, ĉar Kondor-kompanio tre bone pagis lin.

Li diŝiris la formularon kaj skribis novan.

Ĝi nun tekstis tiel: „Rozo Blanka *out*.“

Per tio li volis diri, ke Rozo Blanka tute ne plu estas parto de la konkurso.

Kvankam li mem ne faris ion por ĝia konservado, li nun tamen sentis kvietan ĝojon, ke Rozo Blanka estis gajnita por Meksiko.

11

Ses tagojn poste li ricevis leteron de la ĉefkomandejo de *Condor Oil*, en kiu oni rekomendis al li transdoni per lerta maniero centmil dolarojn al la guberniestro, se necesus, ankaŭ cent kvindek mil dolaroj estus je dispono. Du ĉekoj troviĝis en la letero.

Perez respondis tuj kaj konsilis al Kondor-kompanio ne riski iujn ajn subaĉetprovojn rilate la guberniestron, ili tiel povus nur perdi, kaj ke li povus reagi tre malice pro tio, ĉar li ne estas de tiu speco, kiun oni montras en Usono en filmoj kaj en kiĉromanoj.

Tiam li verkis duan leteron, en kiu li sciigis al la kompanio, ke li finas sian oficon kiel meksika advokato de la Kondor-kompanio, ĉar li estas tro ŝarĝata per aliaj negocoj.

Skribinte la leteron kaj metinte ĝin en la koverton, li pripensis la aferon dum kelke da tempo.

Tiam li diris al si: „Tio estus stultaĵo. Se mi volas helpi kaj havi influon, mi devas partopreni plu kaj ne rajtas forlasi la kompanion. Se mi elirus, mi estus tute senpotenca. Tiukaze eble ricevus la oficon iu ĉasanto de inoj, kiu disipas sian tempon kaj sian monon en la kabaredoj. Kaj por povi aranĝi kun siaj inaĉoj kaj siaj konjakoboteloj, li ĉiam ĉasos dolarojn kaj vendos sian animon kaj la animon de ĉiuj aliaj kaj faros ĉion, kion ili tie transe komandas, ĉu honoro, ĉu ne honoro.“

Li disŝiris la ekŝigan leteron kaj estis plu la advokato de la kompanio. Sed en la alian leteron li ankoraŭ enskribis, ke li urĝe konsilas lasi Rozon Blankan ekster konsidero, ĉar la ĝenerala opinio en la lando rilate al fremdaj naftokompanioj kaj iliaj manipuladoj momente ne estas tre favora.

Kiam *Mr. Collins* legis la leteron, li diris al sia unua vicprezidanto: „Tiu *advokato* Perez estas unu el la plej bonaj advokatoj, kiujn ni povas havi tie en Meksiko. Li havas bonegajn kontaktojn al la registaro kaj al la tri guberniestroj, kiujn ni bezonas en la negoco. Li estas prudenta ulo. Diplomato. Sed li ne estas sufiĉe fridsanga. Por certaj aferoj li ne uzeblas. Ni prefere engaĝu krome iun *Curbstone Polisher*on, poluriston de trotuaraj randoj, kiu scias kiel premi la dikfingran najlon sur maleolan tendenon. Mi pripensos tion.“

Ĉapitro 09

01

Kiu ne konis pli bone tiun *Mr.* Chaney Collins, tiu povus supozi, ke li rezignis pri Rozo Blanka kaj forgesis ĝin, ĉar li ne ekscitiĝis, kiam atingis lin la telegramoj kaj leteroj de sinjoro Perez. La tuta ekscitiĝo, kiun li intencis dediĉi al Rozo Blanka, esprimis sin en tiu tago, kiam alvenis la informo de sinjoro Perez, ke *don* Hacinto ne volas vendi la haciendon, eĉ ne por la fantaziprezco ofertita al li. En tiu ekscitiga horo, kiam ŝarĝis lin la miliono kaj kvincent mil da dolaroj kiel devo, li ĵuris al si, ke li devas havi Rozon Blankan. Kun tiu promeso, kiun li donis al si mem, la afero estis decidita por li je daŭro. Ricevi Rozon Blankan estis nun plu nur demando pri tempo kaj pri la necesa detala laboro.

Mr. Collins estis simila al grandanima murdisto. La plej granda ekscitiĝo montriĝis nur en tiu horo, en kiu murdo estis decidita. Kiam la murdo, do la ago, iam estis decidita, tiam li fariĝis fridsanga kaj sobra, li povis trankvile kaj klare pense pensi pri tio, kiel pri la solvo de matematika tasko. Eĉ ne spuro de ekscitiĝo plu povus influi liajn planojn. Tio estis alia kaŭzo de lia grandeco kaj de liaj sukcesoj, ke li havis la ekscitiĝon de ludanto nur en la horo de la decido, en tiu horo, en kiu estas fiksata plano aŭ pli bone celo, kaj ke li neniam plu ekscitiĝis, post kiam la celo estis fiksita, sed restis sobra. Liaj pensoj laboris tute mekanike, se temis pri tio fari la unuopajn ŝakmovojn. Se la celo estis metita, jen por la koncernatoj ne plu eblis eskapo. Ili estis kvazaŭ enfermitaj en granda ejo, ili supozis sin liberaj, ĉar ili vidis

pordojn; sed ili ne sciis, ke la pordoj estas fermitaj.

Sed la vandoj de la ejo kunŝoviĝis pli kaj pli, enfermis la prizonulojn pli kaj pli malvaste, ĝis kiam fine venis la tago, kiam la vandoj estos mortpremita la prizonulon kaj oni elprenos lin disrompita kaj morta por ĵeti lin sur la amasigitan rubon de la antaŭaj viktimoj.

02

Mr. Collins estis devigita aĉeti kredite la milionon kaj kvincent mil dolarojn de sia banko. Li devigis sin kovri tiun krediton ĝis certa tempolimo. Kaj ĉar li entreprenis kovri ne nur tiun milionon kaj kvincent mil da dolaroj, sed havigi aldone ankoraŭ tri milionojn kaj kvincent mil dolarojn por aĉeti por Betty la plej elegantan jaĥton de la Tero kaj ankoraŭ kelkan plian, li estis fakte provizore same tia prizonulo kiel la viktimoj, kiujn li elserĉis. Sed li estis prizonulo, kiu havas volon, aktivecon kaj la liberon senĝene moviĝi, kiu scias celojn kaj vojojn por liberigi sin el tiu kaptiteco, dum liaj viktimoj devas defendi sin kaj anstataŭ la aktiveco posedas nur sian pasivecon. Ili ne povas ataki, kaj ili devas defendi sin laŭ lia volo, per kiu li gvidas la atakon. Ili ankaŭ jam tial havas malavantaĝon, ĉar ili ne vidas, kie estas la malamiko, kiu estas la malamiko, per kiuj armiloj li batalas, kiujn aliancinojn li havas kaj kie li atakas. Tial por ili la malsukceso estas jam decidita en la sama momento, en kiu li komencas la atakon.

Ankaŭ el la aktualaj negocoj de la kompanio li povus elvringi la monon, kiun li volis havigi; sed tio kostus pli da

tempo ol estis je lia dispono.

Anstataŭ ekbori samtempe dudek novajn putojn, li povus ordoni, ke samtempe kvindek novaj putoj estu ekborataj. Li povus atendi, ke el kvindek putoj ĉirkaŭ dek ĝis dek kvin putoj havas nafton. Sed laŭ la spertoj en la kampadejoj, en kiuj oni boras, apenaŭ atendeblas, ke la unuopaj putoj produktus pli da nafto ol du mil ĝis ok mil hektolitrojn ĉiutage. Ĉu puto estas morta, do ne produktas nafton, aŭ ĉu puto produktas mil hektolitrojn da nafto ĉiutage, aŭ cent mil hektolitrojn ĉiutage, tio estis egala, se temas pri la borkostoj. Ĉiu puto borenda kostis preskaŭ la samon, ĉu ĝi estas morta aŭ ĉu ĝi produktas nafton.

Do, se *Mr. Collins* volis enspezi dum tre limigita tempo kvin milionojn da dolaroj pli ol li enspezis kutime, jen *Condor Oil Co., C.O.C.*, kiel ĝi estis koncize nomata en la naftonegoco, devis enspezi ene de mallonga tempo – por ne perdi tempon per multaj vortoj – ducent milionojn da dolaroj pli ol ĝis tiam, per precipe ekstreme pelata produktado, por ke la akcioj, la premioj kaj tantiemoj de *Mr. Collins* ebligu tiun kroman enspezon.

Se la produktado tiel ekstreme estos pelata alten helpe de sukcesaj boradoj kaj per lertaj spekuladoj kaj merkataj manipuladoj, jen ne nur *Mr. Collins* enspezus post kelkaj semajnoj pli ol ĝis tiam, sed tiel ankaŭ ĉiuj ceteraj akciuoj kaj membroj de la kontrolkonsilio. Tial *Mr. Collins* havis ĉiujn tiujn homojn kiel aliancantojn, ĉar ankaŭ ili ĉiuj havas siajn specialajn kromelspezojn por aliaj damoj similaj al Betty,

por jaĥtoj kaj similaj necesaj kaj nemalhaveblaj distroj. Kelkaj el ili salutis altigitan dividendon el siaj akcioj kun pli da ĝojo ol eble *Mr. Collins* mem. Ĉar ĉiuj, spite al siaj grandegaj posedoj iel firmpinĉiĝis, iel estis implikitaj en iujn spekuladojn, ili devis kontentigi ĉantaĝistojn kaj ĉantaĝistinojn, ili aĉetis ion kaj akceptis devigojn. Kaj al ĉiu el ili kroĉiĝis frakvoste armeo da pigruloj, kiuj volas vivi en lukso, armeo da parencoj kaj neparencoj, kiuj ne lasis deskui sin. Ĉar preterglitis multaj el iliaj negocoj, certe la plej multaj, ĉiam nur je larĝo de haro la maŝojn de la leĝo, kaj foje eĉ glitis en senpripensemaj momentoj en la maŝojn, tial ĉiam denove devas esti pagataj policaj potenculoj, juĝistoj kaj politikaj atletoj, cent miloj da dolaroj oni devas pagi al tiu politika partio, kiu ĝuste gvidas la rudron, ni diru ekz. la Respublika Partio. Kaj se afero fariĝis tro tikla, jen oni devas konstrui preĝejon aŭ hospitalon aŭ bibliotekon, por denove povi liberigi sin el la maŝoj. Armeojn de agentoj kaj spionoj oni ĉiam pagas. Gazetojn oni devas elaĉeti aŭ bone pagi.

La aliancanojn do, kiujn *Mr. Collins* havis, estis la plej bonaj aliancanoj havigeblaj. Ili bezonis neatendite altan kromenspezon tiel urĝe kiel li. Kaj ili estis ankaŭ tial bonaj kaj la plej bonaj aliancanoj, ĉar ĉiuj havas siajn konektojn. La bofrato de unu el ili estas polica prezidanto, la frato de la alia ĉefprokuroro, la kuzo de alia estas ano de la kongreso, kaj la fratino de plia parenco havas kiel duan litkunulon membron de la kabineto.

Per tiaj aliancanoj kompreneble bone kaj facile eblas batali.

La indiĝeno Hacinto Yanyez ne havis tiajn bonajn alianc-anojn. Tial li ankaŭ en tiu kazo denove havis malavantaĝon.

Kion ajn *Mr. Collins* farus por atingi siajn celojn kaj por venkigi siajn planojn, tiom longe, kiom tiuj planoj havos la sukceson, kiun oni atendas de ili, do por elvringi pli altajn dividendojn, ili estas sankciigitaj de ĉiuj, kiuj sidas ĉe la granda trogo, kaj ĉiuj faras la plej bonan, por ke la planoj efektiviĝu. En la longaj disbranĉigitaj kanaloj fluas kelkaj dekoj de dolaroj ĉeokaze ja eĉ ĝis tiu policisto, kiu neniukaze povus nutri de sia laŭorda salajro sian grandan familion kaj ebligi frekventigi al siaj gefiloj kolegion por studado, por ke ili ne devu fariĝi policistoj kiel li aŭ stenotipistoj, sed bankoficistoj, kiuj tiel pli proksimiĝos al la manĝotrogo ol la patro.

03

La socialistaj kaj komunistaj gazetoj havas ĉeokaze tielnom-atajn „sidadredaktorojn“, kiuj en iu ajn formo transprenas ĉiujn prizonpunojn kaj aliajn punojn, kiuj trafas la gazeton, por ke la pli valoraj redaktejaj kamaradoj restu konservitaj al la gazeto.

Tian „sidadiston“ havis ankaŭ Kondor-kompanio. Tiu estis tiam certa *Mr. Abner*, kun germana deveno. Lia patro ankoraŭ nomiĝis Ebner. *Mr. Abner* frekventis la kolegion kaj la universitaton. Se li ne estus farinta tion, li eble estus honorinda ŝoforo aŭ mekanikisto kaj streĉe tralaboradus sin laŭorde kaj brave en la vivo. Li estus generinta bonajn usonajn civitanojn, fine iutage li mortus kun deco kaj dum

tuta semajno dece estus priplorata kaj ceremonie funebrata de lia postrestinta vidvino kaj de la nove generitaj usonaj civitanoj, post la enkasigo de la vivasekuro.

Sed *Mr.* Abner volis iri kun blanka kolumo, ankaŭ dum labortagoj. Kaj tial li venis post la sukcesa trapaso de siaj studoj kiel pli malaltranga partnero en la oficejon de advokato, kie li devis fari ĉiujn tiujn bagatelajn aferacojn, kiujn advokato kunakceptas por povi doni okupon al sia oficeja personaro, por ke ili ne suĉu la krajonojn kaj ne rigardu el la fenestro.

Mr. Abner estis ankaŭ jam en tiu advokata oficejo „sidadisto“. Ĉiujn fiajn kaj ventecajn aferojn, kiuj kolektiĝis ĉe la advokato, devis respondeci *Mr.* Abner, la pli malaltranga partnero de la oficejo. Li estis la stinkanta advokato, dum la pli altranga partnero ĉiam tenis siajn manojn puraj kaj enkasigis ĉiun monon, ĉu ĝi venis el la stinkaĵo de kota eksgeedzigo aŭ el la sterka kloako de ĉantaĝo aŭ el la kompensodeva postulo de fripono, kiu per ŝtono disbatis sian tibion kaj poste ĵetis sin antaŭ elegantan aŭtomobilon, kiu tamen ne surveturis lin, sed nur preterveturante tuŝetis. Jen ulo, kiu fine elvingis el la asekuo de la aŭtoposedanto tri mil dolarojn, sumon, el kiu la pli altranga Abner-partnero ricevis duonon. Per ĉiuspecaj komplikaj kaj distorditaj padoj kaj helpe de magazena vendistino, per kiu li fariĝis litobofrato de membro de la kontrolkonsilio de la Kondor-kompanio. *Mr.* Abner sukcesis kapti okupon ĉe *Condor Oil Company*. Li ricevis sepdek kvin dolarojn ĉiusemajne kaj tricent dolarojn kiel kristnaskan premion kaj fariĝis la sesa advokato de Kondor-kompanio.

Mr. Collins, kiu havis tre atentemajn okulojn por la talentoj de sia granda personaro, baldaŭ ekkonis la ampleksajn kapablojn de *Mr. Abner* kiel „sidada advokato“. Por pli avantaĝe povi uzi lin, *Mr. Collins* enrangigis lin kiel trian pli malaltrangan vicprezidanton kaj ĉiusemajne por salajro de cent dudek kvin dolaroj. Li donis al li du akciojn kaj la rajton pri premioj por aferoj, kiujn *Mr. Abner* elcerbumos mem. *Mr. Collins* diris al li dum la ranga altigo ligita kun salajra pliigo, ke *Mr. Abner* por ĉiuj aferoj, kiujn li manipulos, devos transpreni la tutan respondecon, ke li ankoraŭ rajtas rifuzi la oferton, se li volas fari, sed ke tiukaze, se li akceptos, li estos ligita.

Mr. Collins estis honesta. Li eltrovis, ke oni povas pli bone labori, se oni malkaŝe diras al la koncernato, por kiu tasko tiu taŭgas kaj por kiu ne. Kaj li diris ankaŭ tuj al *Mr. Abner*, ke tiukaze, se li akceptos kaj aferoj fariĝos tiklaj kaj li eble eĉ distordus la buŝaĉon, oni tiel draste blovus la marŝon al li, ke li sentus sin feliĉa, se li de tiam ankoraŭ ie povus purigi la botojn al iu ajn en Usono.

Mr. Abner ja ne estis flavbekulo, kaj li komprenis tuj, kion opiniis *Mr. Collins*. Vespere en iu angulo oni traktus lin per pugnoj, kaj draste! Kaj se la vundoj ekcikatriĝus, jen *Mr. Abner* povus transloĝiĝi en orienta aŭ okcidenta aŭ suda aŭ norda direktoj aŭ centren, kaj li tamen estus eĉ ne dum semajnoj en okupo sen tio, ke la firmao ne baldaŭ ricevus leteron kun la enhavo, ke *Mr. Abner* kulpigis sin per nekredebla rompo de la konfido, ke li estas tute malfidinda, ĉar li havas ŝanceliĝeme flustran babililon. Kaj eĉ se la firmao volus reteni tiun *Mr. Abner*, ĉar eble flustrema lango

ne povus kaŭzi damaĝon, tamen neniu firmao ĉu malgranda, ĉu granda, volus perdi la favoron de la potenca *Mr. Collins*, kaj *Mr. Abner* devus migri plu, kaj se li tre bonŝancus, li povus labori kiel reportero por komisiaj pagoj. Kaj tio estus dorna liteto, Dio kompatu la krucumiton!

Sed *Mr. Abner* ne estis dorlotita. Skrupulojn li ne havis.

Pli teruraj aferoj ne povus okazi ol en lia unua advokata oficejo. Krome Kondor-kompanio neniun, kiu manĝis por ili koton, lasas rusti en prizono. *Condor Oil Company* scias la valoron de certa laboro kaj pagas ĝin plenvalore. Tial *Mr. Abner* akceptis la sidadpostenon kun ĉiuj kondiĉoj, kiuj estas ligitaj al ĝi kaj eble ankoraŭ estos, sen tio, ke oni eksplicite menciis tion.

04

Estis tiu *Mr. Abner*, kiu estis vokata en la privatan oficejon de *Mr. Collins*.

Post kiam *Mr. Abner* sidiĝis, kaj post kiam oni ofertis al li iun el la plej bonaj cigaroj, *Mr. Collins* sidiĝis vidalvide al li.

„*Abner*, mi havas specialan taskon por vi“, komencis *Mr. Collins*. „Afero, kiun mi volas konfidi nur al vi, ĉar mi scias inter ĉiuj sinjoroj pri neniu, kiu povus trakti tiun aferon pli lerte kaj pli prudente ol vi.“

Tiel ankoraŭ neniam iu parolis en lia vivo al *Mr. Abner*. *Mr. Collins* nun estus rajtigita postuli de li, ke li sola vojaĝu al Tibeto, ke li tie ŝtelu la budhaan figuron el la templo kaj

transportu ĝin al Usono. *Mr.* Abner farus tion aŭ almenaŭ provus.

„La afero estas tiel, Abner. Ni havas tie en Meksiko, en la ŝtato Verakruco grandajn naftokampadejojn sub kontrolo. Meze de ĝi, tre maloportune por ni, estas ranĉo, aŭ kiel oni tie certe diras, haciendo. Ĝi nomiĝas Rozo Blanka. Kia stulta nomo por farmo! Sed la homoj ja estas tiaj. Ni ne povus ŝanĝi tion, se ni foje tie ne kaptus firme la okazon. Nu do, la haciendon ni devas havi, ĉar ĝi malhelpas nin libere moviĝi. Ĝi havas multe da nafto. Ni esperas tie en tiu tereno pri putoj kun kvindek mil aŭ eĉ okdek mil naftobareloj. La posedanto estas indiĝeno kun pedikoj. Je certa grado li estas ŝtipkapulo, kiel ĉiuj tiuj indiĝenoj. Mi ne scias, kion li celas. Barelo da brando sufiĉus por li. Kaj kelkaj radiantaj miloj da dolaraj oromoneroj transŝovitaj manen de komunuma urbestro, al kiu apartenas la haciendo. Sed de la revolucio la homojn tie kaptis megalomanio. Ili parolas ĝis iliaj buŝoj falas el la hingoj kaj pensas, ke ili devus havi la tutan nafton por si mem aŭ por la nacio, kiel ili diras. Ni ofertis al la freneziginta nigrulo, kiu posedas la haciendon, po hektaro mil dolarojn, proksimume po kvarcent dolaroj por akreo. Ĉu vi eble pensas, ke tiu fajroglutisto volas vendi por tiu sumo? Li ne volas. Kaj la hektaro tie averaĝe valoras du dolarojn. Sub la reĝimo de la malnova Niko Porfirco Diaĉ aŭ kiel ajn nomiĝis la ruza vulpo, ni aĉetis milojn de hektaroj da terposedo po dudek kvin cendoj por hektaro. Kompreneble kun po mil dolaroj por ĉiu bonzo, kiu oficiale havas ofice ion por diri pri tio. Sed kiel menciite, ekde la revolucio tiuj koruptaj kadetoj kontraŭstaremiĝis kiel maljunaj muloj. La advokatoj, kiujn ni havas tie, ne valoras

eĉ avelon. Ili kostas al ni amason da mono kaj faras nenion. Ili sidas dum la tuta tago kaj la tuta nokto en sia haremo. Tion vi ja scias, ke regas tie en Meksiko ankoraŭ la poligamio, ĉu?”

„Mi scias“, konfirmis *Mr. Abner*. „Mi ĝuste hieraŭ denove legis tion, en novelo de la gazeto „*Action Stories*“.

„Jes ja, tial vi ja scias kaj konas la landon kaj la homojn, kiuj tie loĝaĉas. Ĉu vi scias, kiom da generaloj ili tie havas? Tion vi ne scias, ĉu? Sed mi eksciis tion de *Mr. Halburn*, kiu estis tie en la lasta somero. Ili havas tiom da generaloj, por ke ĉiu unuopa soldato havu sian propran generalon. Kaj kiam soldato mortas, jen interduelas du generaloj, kaj tiu generalo, kiu postvivas, tiam denove ricevos soldaton, kiun li rajtas komandi, por ke li povu esti plu generalo. Ankaŭ la agentoj, kiujn ni tie havas, taŭgas nenion. Ili ĉiam nur telegrafadas pro dietoj kaj subaĉeta mono, kiun ili devas pagi. Sed, se ni volas havi ion de ili, jen ili skribas, ke momente ne eblas fari ion, antaŭ ol ni ne sendos armilojn por helpi al la banditoj kaj ribeluloj renversi la registaron. Vi do ekkomprenas, *Abner*, ke rekte kaj sur rekta vojo oni povas atingi nenion. La homoj ne komprenas, kie estas ilia bonŝanco. Mi nun konvinkiĝis, ke nek la advokatoj nek la agentoj serioze faris ion por sukcesigi la aĉeton de la haciendo. La homoj ne komprenas la psikologion de la aĉetado. Tial ili ankaŭ ne bonstatiĝas kaj eterne almozpetadas nin. Se ni rekte povus intertraktadi kun la indiĝeno – li ĉirkaŭkuradas nude, kiel oni diris al mi – jen ni povus klarigi al li, kiun avantaĝon por li havas vendi sian haciendon por alta sumo kaj aĉeti ie ali-loke en Meksiko aŭ en Arizono pli grandan kaj pli belan

ranĉon kun ĉiuj maŝinoj kaj taŭgaj stratoj kaj bona vendomerkato por liaj produktoj.“

Mr. Abner interrrompis haste kaj diris: „Nun mi komprenas, *Mr. Collins*, kio estas farenda. Ni devas venigi la indiĝenon ĉi tien en la oficejon. Tiam ni povos bombadi lin.“

05

Mr. Collins mem ne estis pensinta venigi la indiĝenon Hacinto al San Francisko. Li pensis pli pri tio, ke oni provu ebligi kunvenon kun Hacinto en ties lando, eble en Meksikurbo aŭ en San Luis Potosi, por ke oni tiam lasu intertrakti kun li kapablajn homojn, kaj por ke oni distru lin en la urbo, ebriigu lin, vizitu kun li filmteatrojn, por ke oni superruzu lin per donacoj por li kaj lia edzino, kaj por ke oni hezitu lian forvojaĝon per ĉiuj rimedoj tiom longe, ĝis kiam li estos konsentinta. Pli laŭ tiu maniero *Mr. Collins* imagis tion, kiam li diris, ke oni devu intertrakti rekte kun li.

Sed la objeto de *Mr. Abner* kondukis lin al la pli bona ideo. Se oni sukcesos logi Hacinton al Usono, eble eĉ al San Francisko, jen la aĉeto de Rozo Blanka estos certigita.

Kaj post kiam *Mr. Abner* mem faris tiun proponon, *Mr. Collins* tuj ŝanĝis sian planon kaj diris: „Tio estas la plej bona, la ununura, kion ni devas fari. Ni devas venigi la viron ĉi tien, ĉi tien al San Francisko, en nian oficejon. Ĉi tie ni fiksos kun li la lastfinan prezon kaj trankvile klarigos al li la avantaĝojn, kiujn li gajnos el la vendo. Ni montros al li ĉi tie belajn ranĉojn kaj ofertos ilin al li por interŝanĝo. Tiuj ja

forlogos lin. Jen li ja mem vidos, kio ĉio fareblas per mono. Li tute ne volos reiri al sia malnova, trivita kaj kota haĉiando. La homoj tie ankoraŭ vivas en la ŝtonepoko. Vi ne povas imagi tion, Abner, sed estas vere, ili frotas la maizon ankoraŭ sur ŝtono kiel kavernhomoj.“

Mr. Collins ofte estis en Meksiko, kelkajn jarojn dufoje por inspekti la naftokampadejojn kaj por informi sin ĉe la fonto. Sed kiel ĉiuj el lia speco, li sciis tute nenion pri la lando kaj pri la homoj loĝantaj en ĝi. Ja kial li sciu tion? Li loĝis en la hotelo *Imperial* en Tampiko, li manĝis nur en usonaj restoracioj kaj en aŭtomobilo hastegis de naftokampadejo al naftokampadejo. En la naftokampadejoj li tute ne rigardis la meksikajn laboristojn. Li apenaŭ parolis kelkajn vortojn kun la usonaj drilistoj kaj tempkontrolistoj pri la speco de la tereno, en kiu ili drilis. Kaj dum li hastegis kun sia aŭtomobilo tra la kamparo, li preterflugis la kabanajn de la indiĝenaj kamparanoj sen eĉ rigardi nur dum momento la vivon de tiuj homoj. Li vidis nur la fragmitajn kabanajn, la palmtegmentojn, la argilajn domojn kaj nudajn infanojn, la nudapiedajn virojn kaj inojn, la ĉirkaŭkurantajn porkojn kaj kokinojn, kiuj ĉiam estis en la vojo de lia aŭtomobilo. Sed pri la lando li sciis nur tion, kion li legis en usonaj gazetoj kaj en la romanoj kaj noveloj en la ĵurnaloj, kiuj publikis tielnomatajn *thriller*-verkojn, do ekscitigajn sensacirakontojn. Se li eksciis ion pri Meksiko, jen ĉiam nur ion pri banditoj, pri ribeloj, pri revolucioj, pri revolveraj interpafadoj en la parlamento, pri koto, pri nesciado, pri superstiĉa katolikismo. Jen tiu Meksiko, kiun li konis.

Tamen ekzistis ekvilibro en la mondo: Se la meksikano

aŭdis ion pri Usono, pri la *Estados Unidos*, jen ĉiam estis nur milionuloj kaj miliarduloj loĝantaj tie, ĉar usonanoj, kiuj ne estas almenaŭ dolarmilionuloj, ne ekzistas. Ne laŭ meksikano. Ĉiu usonano estas dolarmilionulo. Kaj se li ne estas dolarmilionulo, jen li ne estas usonano. Laŭ la opinio de la meksikanoj vivas ĉiuj usonanoj nur en nubskrapuloj, ĉar aliaj domoj ne ekzistas en Usono. Kaj ekzistas nur unu usonano, kiu faras ion alian ol monon kaj elrabi la povrajn usonanojn. Kaj tio estas *Mr. Limber, un hombre muy simpatico*, tre simpatia homo, sed kies nomo nur malfacile elparoleblas, pro kio la meksikanoj anstataŭ *Mr. Lindberg* simple diras *Mr. Limber*, kaj ĉiu scias, kiu estas celata.

Pro tiuj detalaj scioj de popolo pri la najbara popolo ni devas danki al la kleriga laboro de la gazetaro. Ĉar ĉiu scias, ke la gazetoj havas nur unu grandan taskon, tio estas klerigi la homojn kaj proklami nenion alian krom la pura vero.

Kaj tio, kion *Mr. Collins* ne lernis el gazetoj kaj ĵurnaloj pri Meksiko, kaj pri la meksikanoj, tion li eksciis el la anekdotoj, kiujn oni rakontis reciproke en hoteloj por forpeli la enuon. Anekdotoj, kiuj ne estis eltrovitaj en Meksiko, sed prenitaj el *Life*, el *Judge* kaj el aliaj usonaj ŝercmagazinoj.

Tial estis tute kompreneble, ke *Mr. Collins* taksis ĉiujn meksikanojn, kaj momente speciale la kontraŭstareman indiĝenon Hacinto Yanyez tiel, ke ili senbrue aldoniĝis al liaj konoj pri Meksiko kaj pri la meksikanoj. Ke surtere povas ekzisti homoj, kiuj ne komprenas la valoron de la mono, kiuj

ne scias, kia mirinda, kia sankta afero estas mil belaj radi-
antaj dolaroj, tio estis io, kion *Mr. Collins* ne povis
kompreni. Li ankaŭ ne supozis, ke io tia povus ekzisti. Li
estis konvinkita, ke la alto de sumo povas movi homon fari
aŭ ne fari ion. Sed, ke povus esti homoj, al kiuj mono estas
indiferenta, kaj kiuj pli ŝatas aliajn aferojn kaj aĵojn ol
monon, tion li ne akceptis. Kaj se iu asertis, ke iu alia aĵo,
materia aĵo aŭ anima afero povas esti pli valora ol *money*,
ol eĉ la plej alta sumo de mono, tiukaze estis laŭ lia opinio
nur truko por elvingi pli altan sumon.

„Do, ĉu vi nun komprenas vian taskon, *Mr. Abner*?“ *Mr. Collins* daŭrigis sian paroladon. „Vi devas konduki tiun
viron, tiun *don Hacinto* ĉi tien. Mi translasos tion tute al via
prudento, kiamaniere vi atingos la celon. La sumoj, kiuj ne-
cesas por tiu celo estos je via dispono. Komprenable mi
avertas vin pri unu afero: estu neniu krimo, *Abner*. Tion mi
ne subtenus. Antaŭ ĉio vi ne rajtas kidnapi la viron, vi ne
kidnapu lin inside por poste konduki lin ĉi tien. Eble eĉ
narkotigita. Tio estigus kaĉon, kiun vi mem devus pagi. Tion
mi diras nun eksplicite. Ĉar tio ne helpus nin. La meksika
registaro tiukaze povus kontesti la kontrakton, kaj ni ab-
ismiĝus. La viro devas veni libervole. Kiel vi tion realigos,
estas nun afero via. Mi pensas, ke vi estas sufiĉe prudenta
kaj inteligenta por fari tion lerte. Tial ni ja elektis vin, *Mr. Abner*,
por tiu komplika laboro. Se la viro estos ĉi tie en San
Francisko, vi ricevos precipan premion de dekmil dolaroj,
sub la kondiĉo komprenable, kiel mi jam diris, ke vi ne uzos
perforton kaj ne krimos ion por konduki lin ĉi tien. Mi ja ne
miskomprenable esprimis min, *Mr. Abner*, ĉu? Bone. Se la
viro tiam estos ĉi tie, via tasko esence estos plenumita. La

cetera, kio tiam estos farenda, estos la tasko de aliaj sinjoroj, kies speciala tasko estas fini aĉetojn. Vi vojaĝu, eble ankoraŭ en tiu ĉi semajno al Meksiko por studi la kazon ĉe ties fonto kaj por trovi la ĝustajn rimedojn. *That's all.* Per tio ni finis la interparoladon. Vi nun konas vian taskon. Rilate la detalojn mi tute fidus vian lertecon.“

07

Tiel necese kaj tiel urĝe kiel *Mr. Collins* bezonis kvin milionojn da dolaroj, tiel necese kaj urĝe *Mr. Abner* bezonis premion dekmildolaran kaj specialan rekonon de la kompanio por bona laboro.

Ĉapitro 10

01

La sovaĝa avido de *Mr.* Collins pri la posedo de Rozo Blanka estis tute ne pura profitavido, kvankam li ne perdis sian celon dum momento el la okuloj, havigi kvin milionojn da dolaroj kiel kromgajnon.

La klarigo pri ties brutala agado ne estis tute tiel senskrupule kapitalista, kiel eble ŝajnas al malproksimulo. Li certe ne estis monstro. Kiel homo li estis nek murdisto nek fripono. Kiel homo li estis aminda. Alie Betty eĉ ne tagon estus tolerinta lin, kiel sian amikon kaj amaton. Se li vizitus la haciendon Rozo Blanka, li havus la kapablon kompreni kaj percepti la esencon de Rozo Blanka, tiun de lia posedanto kaj tiun de ties enloĝantoj. Se li povus vidi ĝin kun amo anstataŭ nur kun negoca intereso, tiukaze li certe estus la homo, kiu per sia tuta potenco protektus Rozon Blankan kontraŭ disrompiĝo kaj velkado. Sed malproksime de ĝi, for de ĝia animo, li rigardis ĝin nur objekto. Li rigardis ĝin nur kvazaŭ usona ranĉo.

Neniu usona ranĉo, kiun li konis, estis hejmlando. Neniu el la farmistoj, kiujn li konis, pensis eĉ nur dum minuto fari el la bieno, en kiu li vivas, hejmlandon. Tiu, kiu aĉetis bienon, laboregis preskaŭ ĝis renversiĝo por prosperigi ĝin. Sed li ne prosperigis ĝin kun la intenco formi el ĝi daŭran hejmon, sed kun la intenco vendi ĝin kvindek aŭ cent kvindek procentojn pli multekosta ol li aĉetis ĝin. La bieno estis negoca

objekto, tiel, kiel vendejo aŭ kiel lignejo. Neniu farmisto ligis kun sia bieno iun animan bendon. La ranĉo estis rigardata nur kiel valorajo, kiel morta objekto enspeziganta monon. Tiel ankaŭ la brutaro, kiu troviĝas sur ĝi kaj tiel ankaŭ la fruktarboj, kiuj staras tie. Se bienisto plantis novajn arbetojn, li ne faris tion kun la sankta penso, ke ankaŭ la sekvaj generacioj havu pomojn, pirojn, nuksojn kaj oranĝojn, kaj ke oni postlasu tiujn fruktojn al ili, tiel, kiel niaj antaŭuloj plantis por ni arbetojn. La bienisto plantis la arbetojn nur tial, ĉar li povas vendi bienon kun multaj plantitaj fruktarbetoj pli kare ol sen arboj, ĉar la bieno tiukaze promesis al la nova posedanto pli altan gajnon. Se bienulo jam prosperigis sian malkaran bienon per sia laboro, li rapidis trovi aĉetanton, kiu pagos altan prezon por ĝi, por ke li, la aktuala posedanto, ie aliloke povu aĉeti malkaran bienon, kun la intenco pli prosperigi ĝin kaj ĝin poste kare vendi.

02

Kiel oni povas atendi, ke *Mr. Collins* komprenas Rozon Blankan, se li vivas en tia usona regiono kaj konas nur tiajn ranĉistojn? Li ja eĉ ne sciis, ke *Roso Blanca* signifas *The White Rose*, Rozo Blanka. *Mr. Collins* rigardis Rozon Blankan nur kiel ranĉon, nur kiel tion. Kaj ties posedanton li rigardis nur kaprica meksikano aŭdinta ion pri la gajnitaj dolarmilionoj, kiuj estas ĉerpitaj el la naftokampadejoj, kaj kiu nun provas elvringi kiel eble plej grandan prezon el sia haciendo.

Kiu aŭdacus akuzi certan *Mr. Collins*, viron, kiu estas la

produkto de sia ĉirkaŭo, kiel mi estas la produkto de mia ĉirkaŭo kaj de miaj spertoj? *Mr. Collins* agis tute laŭ la cirkonstancoj, laŭ la influoj, kiuj subigas lin. Li ne povas agi alie. Kaj se li agus alie, jen li ne estus naftomagnato. Kaj se ni pripensas la aferon ĝis la lasta konsekvenco, efektive fine povus okazi, ke la homaro ne havus nafton, la nafton, kiun ĝi bezonas tiom urĝe en la nuna stato de la civilizacio. La nafto, kiu fariĝis tiom grava, tiom nemalhavebla, ke oni batalos en la sekva granda milito esence kaj ĉefcele nur pri la posedo de nafto kaj pro ties malgranda helpservisto kaŭĉuko. Ĉiu peco de tero, kiu havas nafton, lastfine povas esti Rozo Blanka por tiuj, kiuj vivas sur ĝi. Kaj se ĉiu peco de terposedo estus Rozo Blanka kaj sentimentale estus rekonata kiel Rozo Blanka, jen neniu nafto estus je dispono. Tio, kio tiukaze devus okazi por ricevi la necesan nafton, estus tute la sama, eble kun kelkaj ŝanĝetoj, kion faris *Mr. Collins* por rompi Rozon Blankan.

03

Por ĉiu el siaj agoj *Mr. Collins* havis pravigon, kiu permesis al li en ĉiu unuopa kazo trankviligi sian konsciencon, se delikto montriĝis vere tro bruska kaj havis de tempo al tempo eĉ konsekvencojn, kiujn li nek intencis nek antaŭvidis. Nuda profitavido je daŭro eĉ la plej obstinan mongajniston ne povas liberigi de memakuzoj kaj de maltrankviligaj pensoj. En ĉiuj homoj troviĝas pli forta aŭ pli malforta timo pri venĝo por tio, kion ili fifaras aŭ jam fifaris. Tiu venĝo ne ĉiam havas rilaton al la venĝo post la morto, kiun kredas kelkaj homoj. Tiu venĝo ankaŭ ne havas rilaton al venĝo, kiu estas realigata per kriminala juro, tiel do, ke la homo

karambolas kun la leĝoj kaj antaŭ juĝisto devos pravigi sin pro siaj agoj.

Ne, la venĝo, pri kiu temas ĉi tie, kaj kiun ĉiuj homoj per sia instinkto sentas kaj timas, estas de alia maniero. La homoj timas, ke fia ago, kiun ili krimis, povus sekvigi venĝon je ili mem aŭ je tiuj, kiujn ili amas. Kelkaj homoj timas, ke ĉiu havaĵo, kiun ili gajnis per neleĝa kaj insida maniero, povus perdiĝi. Aliaj timas, ke ili post malica ago estos persekutataj de la malfeliĉo en sia plua vivo, ke ili fariĝos malsanaj aŭ daŭre malsaniĝos. Kaj ke tiukaze, se ili mem ne estas trafataj, devos suferi iliaj infanoj aŭ edzinoj aŭ iliaj plej bonaj amikoj. Multaj homoj tiom implikiĝas en tiun supozon, ke ili eĉ atendas, ke precize tiel, kiel ili krimis kontraŭ iu alia, oni krimos iutage kontraŭ ili mem. Tio estas unu el la psikologiaj kaŭzoj, kiuj instigas preskaŭ ĉiujn homojn meti limon, kiun ili ne kuraĝas transpaŝi. Ĉiu homo scias, ke li ne estas la Plejpotenca, la Plejforta. Ĉiu scias, ke oni povas fali en la manojn de pli forta, kiu traktas onin tiel, kiel oni traktis aliajn. Tiu instinkto estas tio, kio ebligas la socian kunvivadon kaj kunan agadon de la homoj. Tiu instinkto estas tio, kio malhelpas malican homon nokte detrui fervojrelojn. En tiu trajno povus sidi ja iu, kiun la viro neniel volas per-eigi. Krome iutage ankaŭ alia povus imiti tion kaj detrui la relojn, kiam li mem sidas en la trajno kaj povus morti. El la sama kaŭzo ankaŭ neniu normala homo torturas kaj turmentas alian homon, kiu estas en ties potenco kaj nur malofte beston pro pura ĝojo pri la torturo.

Ĉiu homo serĉas pravigon por motivi la malican kaj nesocialan de tio, kion li faras, por tiel ŝajnigi tion malpli malica

kaj malpli nesociale.

Neniu reĝo, neniu prezidento, neniu grupo de kapitalistoj iniciatas militon sen pravigi la militon per la aserto, ke ĝi servas al la komuna bonfarto, ke ĝi neeviteblas pro tiuj aŭ ĉi tiuj kaŭzoj, ke la estimo de aliaj popoloj, do la honoro, postulas la militon. Sen morala pravigo oni ne komencas militon. Kaj trovi bonan pravigon, estas la unua tasko de tiuj, kiuj supozas, ke ili bezonas militon. Ju pli bona estas la pravigo des pli certa estas la sukceso de ĉiuj agoj, kiuj postulas kunagadon aŭ bonintencan indulgon de aliaj homoj. Tio kompreneble ne malhelpas, ke oni faras kaj deliktas multajn agojn, por kiuj oni eĉ ne serĉas pravigon, ĉar estas tro komplike trovi bonan pravigon kaj, ĉar la entrepeno de la ago neprokrasteblas pro iuj kaŭzoj. Tio okazis tiel ĉe la granda rabentrepeno de *Mr.* Collins dum la konfuziĝo pri la karbo, kiun li provokis.

04

La pravigo, kiun *Mr.* Collins havis por siaj aktualaj agoj, ne estis artifaĵo, ne pravigo, kiun li elpensis rafinite, kaj kiun li aranĝis tiel, por ke li povu prezenti sin al siaj kunhomoj sen embaraso.

Li diris al si: La homoj bezonas nafton. Kaj morgaŭ ili bezonos eĉ multe pli da nafto ol nun. Kaj en la sekva monato ili bezonos centfoje pli da nafto. Kaj en la sekva jaro la homoj bezonos kvinmilfoje pli da nafto ol nun, kiam oni povos foje aĉeti flugmaŝinon por kvincent dolaroj, kaj se ĝi estos tiel simple stirebla, ke ĉiu povas flugi per ĝi sen endanĝerigi per

tio sin mem aŭ aliajn. Pli kaj pli da dizelmotoroj anstataŭas la varpormaŝinojn, pli kaj pli da lokomotivoj estas hejtataj per nafto. Pli kaj pli da gravaj produktoj estas produktataj el nafto. Do, la homoj bezonos pli kaj pli da nafto, kvankam ili bezonos nur la samajn kvantojn da tritiko, kotonoj kaj ledo.

Condor Oil Company estas unu el la plej fortaj kompanioj de la tero. Kondor-kompanio tenas gigantan parton de naftohavantaj terenoj en siaj manoj, en Kalifornio, en Oklahomo, en Meksiko, en Venezuelo, en Kolumbio. Kaj ĉar estas tiel, *Condor Oil Company* transprenis la respondecon havigi al la homoj la necesan nafton. Kun la respondeco ĝi samtempe transprenis la devigon havigi la nafton, por ke la homaro ne vivu en mizero pro mankanta nafto. Ĉar mi estas la prezidanto de *Condor Oil Company* mi devas atenti kun ĉiuj miaj kapabloj, ke ĉiam pli kaj pli da nafto ekzistas ol hodiaŭ kaj morgaŭ estos bezonata. Ĉar postmorgaŭ estos eĉ pli de ĝi bezonata, kaj se mi ne antaŭzorgus, se mi ne konsiderus, ke ĉiuj putoj post pli-malpli da tempo elĉerpiĝos kaj ke multaj putoj, kiujn oni drilas, tute ne produktas nafton, jen povus okazi, ke la homoj iutage ne havus sufiĉe da nafto je dispono, ke iliaj maŝinoj haltus, ke la motoroj mortus pro malsato, ke la fervojoj ne veturadus, la ŝipoj ne altransportus necesajn krudmaterialojn el fremdaj landoj kaj ke dek miloj ja cent miloj da laboristoj, estus sen salajro. Kaj se io tia okazus, tiukaze oni riproĉus tion al mi, al la potenca prezidanto de la *Condor Oil Company*, mi tiam estus respondeca por ĉiu malbono, kiu ekestus pro la manko de nafto. Kion mi povas fari kontraŭ tio? Mi devas havigi la nafton kaj devas teni ĝin preta por la homaro, por ke ĝi ne

suferu mizeron. Se mi pro tio enspezas monon, ni diru, se mi tre bone enspezas monon pro tio, jen tio estas nur pago, kiun la homaro ŝuldas al mi por mia peno, por mia antaŭzorgado, por miaj sendormaj noktoj, por mia lerteco, per kiu mi scias havigi la nafton.

Kial kulpu mi tion, se farmistoj estas forpelataj de siaj terposedoj, kiuj fariĝis hejmlandoj por ili? Mi ne estas respondeca por tio, se ili eble eĉ mortigas sin mem, ĉar ili ne povas elteni la perdon de sia hejmlando. Ja ankaŭ kelkaj postiljonoj pendumis sin, ĉar la homoj ne plu volis aŭskulti ilian gajan vipoknaladon kaj iliajn poŝtkornajn melodiojn, sed preferis veturi per la fervojo, ĉar tio estis pli malkara, pli oportuna kaj pli rapida.

Ke tiu bastarda fripono Abner, kiun mi ne povas flari pro lia fieco, nun iros tien por rompi la nukon de Rozo Blanka, estas ja efektive tre malĝojiga. Damne kaj de Dio malbenite! Sed milfoje pli malgaja ĝi estus, se la homoj iutage ne havus nafton. Mi ne kreis tiun ĉi mondon. Tion scias la kara Dio en la ĉiela alto. Tial mi ankaŭ ne respondecas por tiu ĉi freneza mondo. Mi ankaŭ ne eltrovis la nafton kaj neniam tro serioze zorgis, por kio la homoj fakte volas havi ĝin. Sed la homoj ja volas havi ĝin, ĉar ili ĝin bezonas, kaj mi havas la devon ĝin doni al ili, ĉar mi scias, kie ĝi troviĝas. Kial la kara Dio, kiu estas tiel ĉioscianta kaj tiel ĉiopotenca, ne faris ĉion tion alie kaj pli bone? Rilate multajn aferojn mi estus aginta pli sukcesa.

Mr. Collins eble ne estas tre elstara homo, sed en lia pravigo apenaŭ troveblas eraro.

Ĉapitro 11

01

Mr. Abner lernis la hispanan en kolegio. Sed kiel ĉiam okazas kun fremda lingvo, kiun oni lernis en lernejo: kiam li venis al Meksiko, li trovis, ke la meksikanoj – laŭ lia opinio – ne komprenas la propran gepatran lingvon.

Sed li trabaraktiĝis kaj iutage alvenis Tukspamon, en tiun urbeton, de kie li celis gvidi sian atakon. Li ne marŝis tuj rekte al Rozo Blanka, ĉar li volis studi en Tukspam unue la terenon, sur kiu li devos batali.

Siajn unuajn tagojn li pasigis per vagado en la *cantinas*, en kantinoj kaj en *pool-rooms*, do en bilardaj salonoj. Li esperis, ke li eble povus ekscii tion kaj tion, kio estos utila al li.

Tie li konatiĝis al mestizo, kies patro estis usonano, kiu perdis en tiu lando de la facila vivo pli kaj pli sian disciplinon, kiu tute triviĝis, li sin tute submetis al la drinkado kaj produktis kun indiĝenino, kun kiu li vivis, infanon, tiun mestizon, kies nomo estis Frigillo.

Frigillo kiel knabo foriris al Usono, laboris tie en ĉiuj imagablaj akirbranĉoj, estis pro ŝtelado kelkfoje en prizono. Fine la usonaj instancoj deportis lin al lia hejmlando Meksiko. Li parolis sufiĉe la anglan. Tio tre helpis al li trovi bone pagatan laboron kiel kolonestro de meksikaj peonoj en la naftokampadejoj.

Tiu regula laboro en la naftokampadejoj ne plaĉis al li. Li

starigis sin sur la proprajn piedojn kaj fariĝis varba agento por la naftokompanioj. Li varbis por la kompanioj peonojn, kiuj devas labori en la kampadejoj. Por ĉiu varbita viro li ricevis certan provizion, kiu po viro laŭ la cirkonstancoj estis tri ĝis dek du pesoj. Li perlaboris tiel konsiderindajn sumetojn, ĉar la homoj ofte alternis. Kaj se ili ne sufiĉe ofte alternis, li sciis forŝovi la homojn pro iu preteksto, tiel, ke la kompanio devis mendi novajn laboristojn ĉe li.

Momente li pigris, ĉar ĉiuj kampadejoj estis prizorgitaj per viroj kaj la salajroj estis tiel altaj, ke la homoj preferis ne alterni tre ofte.

Frigillo kompreneble havis personan intereson pri tio, ke novaj kampadejoj estu malfermitaj por la naftoproduktado, ĉar tio estigis novan bezonon je laboristoj kaj tiel facile enspezatan monon por li.

Ne tuj en la unua tago de ilia interkonatiĝo, sed ankoraŭ en la sama semajno *Mr. Abner* komencis paroli pri Rozo Blanka. Li sentis sin favorata de Fortuno, ke li trovis la mestizon. Li diris neniun vorton pri tio, ke li estas pro la haciendo Rozo Blanka en Meksiko. Li rakontis al Frigillo, ke li estas tie por aĉeti naftoriĉan terposedon.

Rozo Blanka estis konata naftoriĉa tereno. Kaj ankoraŭ pli konata estis en la tuta federacia ŝtato la fakto, ke granda usona naftokompanio volas aĉeti la haciendon Rozo Blanka, sed ke *don Hacinto* ne jesis la vendon. Oni parolis pri kvin dolarmilionoj, kiujn tiu kompanio laŭdire proponis al *don Hacinto*.

„Al tiu viro mankas ja klapo en la kapo“, diris Frigillo al *Mr. Abner*, kiam ili parolis pri la afero. „Kian grandiozan vivon tiu viro povus havi. Kaj kiom da centoj de laboristoj, kiuj nun devas elmigri al Usono, povus trovi tie bonan laboron. Estas via vico, *Mister*.“

Mr. Abner kaj sinjoro Frigillo ludis bilardon kaj *Mr. Abner* lasis gajni la mestizon por agordi lin afabla kaj parolema.

„Finite la far'. Vi denove gajnis la ludon“, diris *Mr. Abner*, dum li observis la lastan kuglopuŝon de Frigillo kaj reblankigis sian bilardan bastonpinton per freŝa kreto, por aludi tiel, ke li atendas plena de espero novan ludon.

La nova ludo komenciĝis, kaj ambaŭ viroj parolis kvazaŭ preterire ĉiam pri Rozo Blanka kaj pri *don Hacinto*, interŝovante kelkajn vortojn pri la ludo.

„Tio povus esti por tiu viro kaj la povruloj, kiuj devas laboraĉi ĝis renversiĝo sur la haciendo por kelkaj centavoj, ja nur beno se eblus vendi la terposedon avantaĝe. Tiuj povruloj havas ja tute nenion de la vivo. Ili apenaŭ povas aĉeti botojn kaj kinejon ili vizitas neniam.“

„Sed, *Mister*, diris Frigillo, „tio ja ĝuste estas tio, kion mi ĵus volis diri al vi. Kiom da mono tiuj homoj povus enspezi kaj kiom ili povus bonfarti! Kun ridado ili povus enpoŝigi kvar aŭ kvin pesojn ĉiutage kaj tio dum nur ok horoj je ĉiu tago. Kaj kion ili havas nun? Sepdek centavojn ĉiutage. Se ili vere ricevas tiom. Tion mi eĉ pridubas, ke ili havas sepdek

centavojn ĉiutage. Kaj tio tiel iras de la unua kokokrio ĝis la plej profunda nokto. Nu, ĉu vi scias, *Mister*, la puŝon, kiun vi ĵus faris, tiun mia malgranda maldekstra piedfingro farus pli bone. Kie vi fakte lernis ludi la bilardon? Nun foje atente observu min, kiel delikate ni en Meksiko traktas tian kuglon. Tiun mi puŝos blinde.“

„Nu, tiel ne estas, *señor*, ankaŭ ni povas poŝbilardi. Atendu nur, kiam mi foje sukcesos pri puŝo de la kugleto. Jen vi povus vojaĝi de Novjorko ĝis Los-Anĝeleso, kaj vi tamen ne revidus tian elegantan puŝon. Ĉu vi tion vidis, *hombre*. Tiel ludas ni kun meksikanoj. Kaj tion mi povas fari tuj plian fojon, kaj eĉ pli fajfige. Fulmotondro kaj sputaĵo, tiu vere foje preterglitis. Kian aĉan sorton de kreto vi havas ĉi tie? Tio ja ne estas kreto, sed lipopomado. Kial vendas *Don Cazimpo*...“

„Hacinto li nomiĝas, *J-A-C-I-N-TO*. Hacinto, Hacinto Yanyez. Nu, kial li ne vendas? *Qien sabe*, kiel mi sciis tion! Eble tio ne sufiĉas, kion oni ofertis al li. Li certe havas sian prezon.“

Mr. Abner puŝis la bilardbastonon sur la plankon kaj blankigis la pinton denove per kreto. Dum tio li diris: „Eble la advokatoj, kiuj intertraktas kun li, ne scias kiel aranĝi kun la viro. Ili ne scias kiel oni devas konvinki viron pri lia avantaĝo.“

Frigillo etendiĝis trans la bilardotablon por liberigi kuglon el komplika situo. Kiam li sukcesis, li opiniis: „Certe estas tiel, ke la advokatoj ne havas intereson pri tio, ĉu li vendos

ĉu ne. Ili ricevas sian monon kaj la cetera estas egala al ili.“

„Mi vere havas la intencon aĉeti la terposedon“, diris *Mr. Abner*, dum li observis la ludadon de Frigillo. „Mi havas potencajn negocistojn je dispono, kiuj pagus ĉiun sumon.“

„Nu, foje aŭskultu min“, interdiris Frigillo, „se vi havas tiom da monopotenco sur via flanko, tiukaze –, *Mister*, kial vi tiukaze ne invitas veni *don* Hacinton al Usono? Vi pagos laŭorde la vojaĝon, kaj kiam vi havos lin transe, ja la homoj, kiuj volas riski la monon, tute trankvile povus interparoli pri la prezo kun li.“

„Tio estus ideo, *señor*. Sed, ĉu vi pensas, ke li farus tian vojaĝon?“

„Ne, tion mi ne pensas“, diris Frigillo. „Tion mi certe ne pensas, ke Hacinto farus tian vojaĝon. Ne kvazaŭ per si mem, tute sen kaŭzo. Sed, se vi trovus bonan kialon, kial ne? Ĉiu homo foje ja volonte faras vojaĝon. Sed ne Hacinto – , tion mi ne supozas, ke li vojaĝas tiom malproksimen. Ne sen kaŭzo. Kompreneble, li ja ne scias, kio estas malproksima. Mi ne pensas, ke li jam vojaĝis pli longan distancon en sia tuta vivo ol ĝis Jalapa.“

„Ĉu vi povus trovi kialon, sinjoro, kiu estos tiel bona, ke li jesos la vojaĝon? La vojaĝon tien kaj reen mi volonte pagus. Mi pagus ankaŭ tiukaze, se li fine ne vendus. Sed ni tiukaze almenaŭ estus provinta ĉion.“

Frigillo rigardis trans la tablon, kaj dum li cerbumis pri la

kuglo, kiel plej bone puŝi ĝin, li diris senpripenseme: „Kialo, ĉu? Ja, mi ne scias – nu, mi prenos la kuglon foje de maldekstre kaj metos ĝin transe al la eĝo proksime de la angulo. Mistrafite. Mi pensas, ke la kreto efektive ne taŭĝas. Sed, *Mister*, se vi nun ne pli bone premiĝos inter la kuglojn, jen vi hodiaŭ gajnos eĉ ne unu ludon.“

„La tablo ŝajne ne estas bone ekvilibrata. Ĝi certe ne estas horizontala, laŭ nivelilo. Ĝi estas oblikva. Mi vetas kvin dolarojn, ke la tablo iomete kliniĝas al la maldekstra angulo.“ *Mr.* Abner ĉirkaŭiris la bilardotablon kaj rigardis el ĉiuj flankoj horizontale trans la tablon, kun tia serioza mieno, kvazaŭ la sortoj de l' mondo dependus de tio, ĉu la tablo staras precize horizontale, ĉu ne. Reirinte al la loko, de kie li volis puŝi la bilardobastonon al la kuglo, li denove blankigis la pinton de la bastono kaj diris: „Vi ja bone konas la viron Hacinto, *señor*, ĉu?“

„Kompreneble mi konas lin“, respondis Frigillo. „Mi konas lin tiel bone, kvazaŭ li estus mia frato.“

„Tiukaze tio ja ne devus esti malfacila por vi, *señor*.“

„Kio ne devus malfacili?“ demandis Frigillo.

„Eltrovi kialon, por ke *don* Hacinto veturu al Usono. Aŭskultu, je mia vorto! Se vi sukcesos trovi bonan kaŭzon, por ke *don* Hacinto vojaĝu kun mi, ankaŭ vi profitu de tio.“

„Kiom?“ demandis Frigillo, dum li mankaptis sian kuglon.

„Nu, ni diru, cent pesoj en oro“, respondis *Mr.* Abner.

„Cent usonajn dolarojn.“ Dum tio Frigillo ŝovis sian kuglon tiel, kvazaŭ la cent dolaroj rilatus la kuglon.

„Konsentite, *señor* Frigillo, cent usonajn dolarojn, se *don* Hacinto sidos kun mi en la trajno.“

„Kompreneble ne jam morgaŭ. Tiel rapide tio ne realigeblas“, diris Frigillo. „Kaj mi ja tute klare esperas, *Mister*, ke tiukaze, se vi aĉetos la terposedon kaj produktos nafton sur ĝi, ke mi ricevos tiukaze la komisipagon por la laboristoj, kiuj ĉi tie estas bezonataj.“

„Pri tio ne necesas longa babilado. Kompreneble vi ricevus la komisipagon“, diris *Mr.* Abner.

Frigillo rigardis *Mr.* Abneron, metis la kapon foje sur la dekstran ŝultron, foje sur la maldekstran kaj fine opiniis: „Ni ja eble devus fiksi tion iom perskribe. Sed mi ja ne estas bebo, kaj mi scias, ke ankaŭ skribitaĵo povas havi sian hokon. Sed je mia sekureco mi nun tuj volas diri al vi tion, ke tiukaze, se vi rompos la interkonsenton, kiun ni faris ĉi tie, mi faros al vi tiom da koto, ke vi kaj ĉiuj viaj dolarmilionuloj eĉ ne plu povus pepi ion. Ĉu vi komprenas min? En ordo, tiukaze ni ja ĉion tute ĝisdetale priparolis.“

„Ekzistas eĉ ne la plej eta intenco“, diris *Mr.* Abner, „ĉirkaŭ-iri la kondiĉojn. Kiu helpas, al tiu oni helpu. Kaj agenton por la varbado de laboristoj ni bezonos. Do, kial kvereli? Ĉu vi aŭ alia viro ricevos la komision, aŭ iu sinjoro Z aŭ X, tio laŭ principo estas egala al ni. Sed vin ni konas, kaj tial vi estos preferata. Tio estas ja klara kaj logika.“

„Jen via kuglo, *Mister*“, diris Frigillo. „Eble vi puŝu ĝin tute akre de dekstre malsupre kaj bonvolu celi ĉi tiun punkton de la balustrado. Tien, kien mi montras. Tiel traktus mi la kuglon. Nu, tion mi pensis ja jam antaŭe, ĉifoje vi tute mistrafis. La diablo sciu, kie vi lernis tion, kion vi nomas bilarda ludado. Mi nomas tion, kion vi ludas ĉi tie ŝetkubado per ovoĵ. Sed homoj havas ja ĉeokaze tre strangajn ideojn pri la bilarda ludado. Ankaŭ rilate la bilardon ekzistas justuloj kaj pekuloj, tiel kiel ĉie.“

03

Frigillo prenis al si tempon pri la afero. Li devis tion ĉi bone pripensi, kiel li diris al *Mr. Abner*. Li ankaŭ ne havis multe da intereso pri tio, ke tio okazu rapide. Ĉar, tiom longe, kiom la gringo estus ĉi tie, li ĉiutage povus vringi el li dek kvin ĝis dudek pesojn ĉe la bilardo. Tiel facile oni perlaboras la monon ne ĉiam. Kaj se oni trovis tian enspezigan okupon, oni devas elteni ĝin dum certa tempo.

Sed iutage, proksimume semajnon poste, *sinjoro* Frigillo ŝajne estis pretiginta sian planon. *Mr. Abner* intertempe ekkonis ankaŭ, kio estis la kaŭzo de la prokrasto. Li pli penis kaj Frigillo malpli enspezis ĉe la bilardo. Tial la mestizo perdis la intereson reteni la gringon. La planon, kiun *sinjoro* Frigillo elpensis, ili interkonsilis kaj *Mr. Abner* trovis ĝin uzebla.

Ili luprenis ĉevalojn kaj iumatene ili ekrajdis por vidi *don* Hacinton kaj la haciendon Rozo Blanka.

Ili venis al la haciendo. La mestizo prezentis *Mr. Abneron* kaj diris al Hacinto: „*Don* Hacinto, ĉi tie estas usonano, kiu volas aĉeti bonkvalitajn rajdoĉevalojn, kiuj ĉi tie en tiu regiono naskiĝis kaj plenkreskiĝis, ĉar li volas uzi ilin en la naf-tokampadejoj por inspektaj rajdoj.“

La indiĝeno rigardis *Mr. Abneron*, kaj ĉar *Mr. Abner* rekte rigardis al lia vizaĝo kaj alridis Hacinton, la fremdulo plaĉis al li.

Li diris fine: „Mi havas ĉevalojn, bonajn, fortajn ĉevalojn, kiuj naskiĝis ĉi tie sur la haciendo. Estas malgrandaj hirte aspektantaj *caballitos*. Sed ili estas fortikaj kaj persistaj kiel muloj. Kaj prezvaloraj rilate la nutradon. Ne *lastimado*, sen vundoj, eĉ ne unu makulo pro vundofrotiĝo sur la dorso. Rajdopretaj ĉevaloj. Mi povas vendi al vi kvar, kvin, eble eĉ ses. Ĉu vi volas vidi la ĉevalojn? Tiukaze mi vokos Margariton kaj li povos kapti la ĉevalojn sur la paŝtejo kaj konduki ĉi tien.“

Mr. Abner, apoginte sin kontraŭ fosto de la portiko, lace diris: „Estas hodiaŭ jam sufiĉe malfrue, *don* Hacinto. Ni ankaŭ estas tre lacaj pro la longa rajdado. Eble mi restados unu aŭ du tagojn ĉi tie, kaj ni povos trankvile preparoli la negocon. Mi ankaŭ volas iom ĉirkaŭrajdadi la aĉetebajn ĉevalojn por observi, kiel ili moviĝas sub la selo.“

Li sciis pri ĉevaloj tute nenion.

La indiĝeno diris: „*Es su casa, señor*, la domo estas je via dispono. Mi volonte aprezas la honoron esti preta je via servo, *señor*, a sus apreciables ordenes.“

Tiam li vokis trans la vastan korton: „Miguelito, prenu la ĉevalojn de la *caballeros*, rajdu kun ili malsupren al la rivero por ke ili trinku tie, kaj konduku ilin poste al la ĉirkaŭbarita paŝtejo. Atentu, ke la stalono ne mordos tiujn *caballeros*. Ŝmiru *Bickmorin*-vazelinon sur la malglatajn dorsomakulojn, kiuj estas vundfrotitaj de la seloj, por kuraci ilin kaj ĉi tie antaŭe sur la kolon de Prieto ŝmiru la antisepsaĵon Kreolin, por ke la vermetoj elrampu.“

Li frapis la postpartojn de la ĉevaloj kaj kaptis ilin per dikfingro kaj montrofingro en la nazotruojn. La ĉevaloj flaris kaj henis, kiam ili perceptis la odoron de kamaradoj sur la paŝtejo.

„*Muy bien*, kompreneble, patrono, mi faros ĉion ĉi“, diris Miguel kaj li komencis okupiĝi pri la ĉevaloj.

05

La viroj paŝis en la domon.

Indiĝena knabo alportis pelvon kun akvo, sapon kaj mantukon kaj ofertis ilin al la viroj. Ili lavis siajn manojn. Tiam la knabo alportis servopleton kun du grandaj glasoj kun akvo, kaj la du alvenintoj gargaris la buŝon kaj tralavis la gorĝon ĝis kiam ĝi estis purigita de la vojopolvo.

Don Hacinto intertempe alportis la *Habanero*-botelon, li

jam enverŝis tri glasojn kaj ili bonvenigis sin reciproke per salutoj.

„Jen bona *habanero*“, diris Frigillo, rigardis la botelon kaj la etiketon.

„Jes ja“, respondis *don* Hacinto. „Ĝi estas de San Juan Bautista, el Tabasko, farita el vinberoj.“

Mr. Abner, por same diri ion, interĵetis: „Jes, vi meksikanoj estas bonŝancaj. Vi estas libera popolo. Ni ne tiel bonŝancas kiel vi. Se ni trinkas gluton, ni scias neniam, ĉu ni poste estos blindaj, ĉu ne. Ili povus glui sur la botelojn etiketojn, kiuj aspektas tute grizaj pro la aĝo, eĉ kun la surprisitaj vortoj *Scotch Whisky* per antikvaj francaj literoj. Sed tio tute ne estus pruvo, ke en la botelo vere estas viskio. Povas esti ankaŭ kalia cianido, kaj oni devas esti ĝoja, ke oni rimarkis tion, antaŭ ol oni prenis tro ampleksan gluton. Tiu *habanero* estas efektive bona. Tion mi tute ne sciis, ke vi povas fari en Meksiko tian bonan brandon.“

„Ĉu vi volas havi ankoraŭ plian glaseton, por lavi la gorĝon, *señor* ?“ demandis Hacinto ridante kaj gajhumore.

„Bone, *well then*, ankoraŭ plian, sed haltu! Nur duonplendon, *señor*. Ni – mi timas – nu, ni ja perdis la kutimon kaj renversiĝas laŭlonge jam post la trinkado de plena fingringo.“

Ĉiu el ili ankoraŭ eltrinkis je tri kvaronoj plenigitan glason por denova gorĝolavado, kaj por ke la unua en la stomako

ne enuu sola, lastfine enverŝis ĉiu eli ili ankoraŭ la enhavon de tute plenigita glaso gorĝen.

Post tio ili ĉiuj bonfartis kaj kontentis.

Tri krude faritaj balancseĝoj estis metitaj en la portikon kaj la viroj komencis paroli pri ĉio ebla.

La mestizo unue turnis la interparoladon al Usono, pri tio, kiom riĉaj la homoj estas tie, kiom altaj estas la domoj, kion oni ĉion povas vidi en la teatroj, ke en Nov-Jorko la fervojo veturas kaj sub la tero kaj je aliaj lokoj alte transen super la domojn, ke la fervojo tie eĉ transveturas sub rivero, ke oni sidante en sia loĝoĉambro povas aŭskulti per radioricevilo la muzikon, kiu estas ludata dudek mil mejlojn for en Rusio aŭ en Ĉinio kaj, ke la medicindoktoroj tie malfermtranĉas homon tute laŭ la longo, ĉion elprenas el ties korpo kaj ellavas ĉion kaj poste ree enmetas kaj la tutan korpon denove fermkudras kaj ke je la sekva tago la viro jam denove povas promeni. *Don* Hacinto ja sciis, ke tiaĵoj tute ne povas esti veraj, ke oni rakontis tion nur por ĉi tie amuziĝi. Kompreneble li tamen sciis, ke tio aŭ tio eble efektive estas ĝusta; ĉar li ja vidis iutage aviadilon, kiu zumante transflugis la haciendon.

Sed *Mr.* Abner montris bildojn el Usono, kaj jen *don* Hacinto vidis, ke la domoj efektive estas tiom grandaj, kaj ke oni efektive profunde devis rampi sub la teron por povi eniri en la trajnon, kiu preterrapidegis sub la tero. Tial vere ĉio estis prava, kion Abner rakontis. Ankaŭ tio, ke la medicindoktoroj fortranĉas kapon de homo, riparas ĝin kaj poste

denove kapablas alkudri ĝin. Se la homoj flugas kiel birdoj tra la aero kaj kun aparatoj povas aŭskulti tion, kio en Ĉinio estas parolata, jen efektive eblas ĉio. De *Mr. Abner* li ja vere ne tuj akceptus ĉion, ĉar li estas fremdulo, pri kiu oni ne scias, ĉu li parolas la veron, ĉar li ja ankaŭ ne tute ĝuste povas paroli kaj oni ĉiam je duono devas diveni, kion li fakte volas diri. Rilate Frigillon estas jam iom alie. Ankaŭ Frigillo ja ne ĉiam parolis la tutan veron. Tio estas ĝusta, tion ankaŭ Hacinto sciis. Neniu miraklo, ĉar la patro de Frigillo estis ja fremdulo. Sed almenaŭ Frigillo estis je duono indiĝeno. Hacinto konis lin de kiam li estis knabo, kaj tial oni ja povis akcepti pli de li ol de la fremdulo. Frigillo ja krome longe restadis en Usono kaj parolis la fremdan lingvon tiel bone kiel la gringo.

Se la gringo diris ion, kio ne estis tute akceptinda al Hacinto, tiukaze li rigardis Frigillon. Kaj se Frigillo konfirmis tion per kapklinado aŭ parola konsento, jen Hacinto kompreneble sciis, ke la dirita estas vera.

Fine ili sidiĝis por vespermanĝi. *Mr. Abner* ne povis decidi sin pri la manĝo. Li estis foje en Los-Anĝeleso, en meksika restoracio, pro scivolo. Tiam li supozis, ke la manĝoj kiuj estis prezentataj en tiu restoracio, estas fantazimanĝoj, kiujn oni donis al vizitantoj por kontentigi ties scivolon.

Sed nun li vidis ĉi tie en la haciendo, ke la homoj en Meksiko efektive manĝas tion, kio estis ofertita al li en tiu restoracio. La tortiljoj ne estis laŭ lia gusto kaj la amasoj da verda kaj ruĝa piproj en la manĝo estis la kaŭzo, ke li devis trinki la tutan akvon el argilaj kruĉoj dum la manĝado. En Tukspam

li manĝis en restoracio usonajn manĝojn. Sed ĉi tie en la haciendo li male al tio fine foje devis konduti laŭ la moroj de la lando. Li sopiris blankan panon, buteron, ŝinkon, bifstekon, multon de frida lakto kaj *cookies* kun sodogusto.

06

Post la manĝo la viroj denove sidis en la balancseĝoj en la portiko, fumis multe kaj parolis eĉ pli.

Sur la altarŝtono en mezo de la vaste etendiĝanta korto antaŭ la centra domo de la haciendo brulis potenca ŝtiparo por doni lumon.

Griloj kantis en la proksima vepro kaj en la kampoj. De tempo al tempo blekis bovino, iam snufis ĉevalo. Mulo trumpetis, kaj azeno blekis kun plendanta voĉo. Tre malproksime, en unu el la kabanoj, tra kies latbarilecaj vandoj trembriletis la lumo de la kuirfornoj, bojis hundo. Kelkaj aliaj respondis. Ĉe la latbariloj de la kortego junuloj laŭpremiĝis kiel ŝtelirantaj ombroj. En la anguloj subridetis knabinoj. El la kuirejo oni aŭdis la gakadon de la babilantaj kuiristinoj kaj intere la profundan trankvilan plenan voĉon de la mastrino de l' domo, kiu seĝe balanciĝis sur la stamfita argila planko de la kuirejo kaj fumis cigaredon post cigaredo. Ĉe tio ŝi observis la knabinojn, disdonis ordonojn al ili, ridis kun ili, flirtis kaj ŝercis en la sama momento. La infano de unu el la kuiristinoj plorante ĝemetadis kaj oni aŭdis voki la inon: „*Dame el pobrecito*. Donu foje la kompatindan bebon al mi. Vi traktas ĝin neglekteme. Ĝi ja devas krie, tiu kompatinda eta almozetulo.“ La infano sur la sino de la ino

tuj trankviliĝis. Ŝi blovis fscile karesante tabakfumon sur la vizaĝon de la bebo por forteni ĉirkaŭflirtantajn moskitojn. Porkoj gruntis, interpuŝiĝis kaj kvikis.

La ĉielo estis profunde nigrablua katedralo kun oraj butonetoj, firme fiksitaj al la volbita mano de la universo.

Kaj *Mr.* Abner cerbumis kaj kalkulis, kiel li dividos la dek mil dolarojn, kiuj estas certaj al li.

07

Je la sekva mateno la viroj rigardis la ĉevalojn. *Mr.* Abner, sekvante la konsilon de Frigillo, laŭdis la ĉevalojn trans ĉiun honestan mezuron, kvankam ili estis nur kutimaj meksikaj bienoĉevaloj, sen raso kaj sen evidentigi la volon pri celata bredado.

Ĝojigis Hacinton, ke li aŭdis tioman laŭdon pri siaj ĉevaloj de fremdulo. Ĉar li estis tre fiera pri siaj ĉevaloj kaj siaj muloj.

La indiĝeno estis tiel ĝoje akordigita pro la laŭdo, ke li donacis ses ĉevalojn al *Mr.* Abner kaj decide rifuzis akcepti eĉ nur peson.

Li diris al *Mr.* Abner: „Se vi tiel laŭdas la ĉevalojn, sinjoro, mi vere ne povas vendi ilin, tio dolorigus mian koron. Ili tiukaze ankaŭ tute ne havas prezon. Mi plu nur povas donaci ilin al vi kiel memoraĵon pri Rozo Blanka.“

Frigillo puŝis *Mr.* Abneron firme en la flankon, en tiu momento, kiam Hacinto karesis iun el la ĉevaloj kaj ĝin bonkore kaj adiaŭante frapetadis sur la buŝon.

„*Señor*“, diris nun *Mr.* Abner kun voĉo kvazaŭ li devus perforte kaŝi sian kortuŝon, „la honoro, kiun vi elmontras al mi per la donaco de la ĉevaloj, de tiuj belegaj ĉevaloj, – mi povas – mi vere ne scias... Ne, mi ne povas akcepti tion. La ĉevaloj estas tro karaj por akcepti ilin kiel donacon.

Jen la indiĝeno diris simple: „Bonvolu, señor, ĉu vi efektive volas suferigi tiom mian koron kaj malakcepti honestan donacon, kiun Rozo Blanka ofertis al vi? Tion mi ne supozis, ke vi povus esti tiel malĝentila. Tio estus hontindaĵo, kiun vi kaŭzus al mi. Mi de nun tute ne plu povus vendi la ĉevalojn, de kiam mi scias, ke vi tiom ŝatas la ĉevalojn kaj tiom amas ilin. Mi ne plu povas repreni la ĉevalojn. Ili estas via propraĵo, *son suyos, señor*.“

Estas ja tamen ne tiel, ke la indiĝeno en vero fordonacis la ĉevalojn tute. Laŭ la moro de la meksikanoj kaj de la meksikaj indiĝenoj li atendis kompreneble kontraŭdonacon. Tion postulas la ĝentileco. Ĝentileco, kiun praktiki, la fremdulo en Meksiko kutime forgesas. Intence aŭ senintence, tio ne ĉiam facile decideblas. La meksikano, se li elkore ekŝatas iun, fordonacas la ĉemizon de la korpo kaj sian edzinon aldone al tiu viro, kiun li volas honori. Li pensas ĉe tio neniam pri kontraŭdonaco. Neniam. Sed li havas embarasan guston en la buŝo, se la kontraŭdonaco ne aperos. Ne pro la materia valoro, kiu estas ligita al la kontraŭdonaco, sed pro la sento, ke la afero evoluis nur je duono. Li sentas

tiam, ke li ne estis komprenata, ĉar la ĝentileco kaj la honorigo, kiun li intencis elmontri, ne estis respondata kun la sama ĝentileco kaj honorigo. La harmonio estas disŝirita. La mondo ne plu estas en ekvilibro. Li havas la senton, ke li mem ne estas samgrade priatentata kaj honorata, kiomgrade li honoris kaj atentis la alian. Kaj tia sento ĉiam dolorigas, eĉ ĉe homoj, kiuj ne certigas sian atenton per donacoj, sed nur per nenidiraj vortoj. Monon oferti kiel kontraŭdonacon, estus ofendo, kiu povus konduki al mortiga malamikeco, se la meksikano ne scius, ke la fremdulo staras sub la influo de aliaj moroj ol li mem. *Mr.* Abner ricevis duan puŝon en la flankon.

Pro tio li rememoris sian rolon kaj diris, preskaŭ kun ploroj en la okuloj: „Señor, Yanyez, la honoron, kiun vi elmontras al mi, estas tiel korege, tiel sincere esprimita de vi, ke mi sentas min devigita akcepti la donacon de la ĉevaloj. Mi povas diri al vi, ke la ĉevaloj estas por mi pli valoraj ol se estus nur bestoj. Ili memoru min pri Rozo Blanka kaj pri vi, kiu elmontris al mi, al fremdulo tian grandan afablecon, kiun mi neniam atendus trovi en Meksiko. Trovi vin kiel amikon ĉi tie, faras al mi vian belan landon Meksiko valora kaj kara tiel, kiel hejmlando. Mi dankas al vi multajn multajn milajn fojojn por la donaco tiom karega, pri kiu mi ne supozas, ke mi povas rekompenci ĝin je iu ajn maniero. Hacineto ĉirkaŭbrakumis *Mr.* Abneron kaj tenis ĝin tiel ĉirkaŭfermita dum longa tempo, frapadante lin ĉe tio sur la dorso. Tiam ili skuis reciproke la manojn. Kaj per tio flanke de la indiĝeno estis konkludita amika pakto, kiu estis celata tiel grandanime, ke ĝi validos plu eĉ por la infanoj de *Mr.* Abner.

Mr. Abner faris paŝon kaj retropaŝon. Poste li denove ekstaris antaŭ *don Hacinto* kaj diris: „Malfacilas al mi trovi ion, per kio mi povus rekompenci vian grandaniman donacon kaj gastamon, *señor*. Kiel la plej grandan honoron kaj ĝojon, kiun vi povus oferti al mi, mi rigardus, se vi estus dum semajno aŭ pli bone dum du semajnoj mia gasto en mia hejmlando. Mi montrus al vi ĉion ĉi, kion ni priparolis ĉi tie, la nubskrapantajn altajn domojn, la fervojojn, kiuj veturas sub la rivero, kaj kiujn ni uzus, la kinejajn bildojn, kiuj povas paroli, la radioricevilojn per kiuj ni aŭdas la muzikon, kiu estas farata de ĉinoj en Ĉinio, kaj ni ankaŭ entreprenus vojaĝeton en aviadilo. Tiel, ke vi foje povus rigardi la teron de supre. Per tiu ĉi vojaĝo, kiun mi kompreneble pagos tien kaj reen, tion vi devas permesi al mi, *señor*, mi volas rekompenci vian afablan gastamon ofertitan al mi en via domo. Mi havas krome ranĉon en Kalifornio...”

Tiumomente *Mr. Abner* komencis mensogi: „...kaj mi havas ankaŭ mulobredon. Sed mi ne bredas tiajn malgrandajn mulojn, kiajn vi havas ĉi tie. Ne, mi bredas la grandajn mulojn, tiujn grandajn bestojn, kiujn vi povas ja vidi ankaŭ ĉe la meksika artilerio kaj ĉe la meksikaj mitralregimentoj.“

Tiujn mulojn rigardis *Hacinto* en ilustrita aldonajo en la dimanĉa eldono de „*Universal*“, la granda gazeto en Meksik-urbo, kiun li ricevis de stratkomercisto en Tukspam. La bildojn kun la gigantaj muloj de la meksika armeo li eltranĉis kaj gluis al la vando en la loĝoĉambro. Tie *Mr. Abner* rigardis la bildojn kaj nun sciis lerte uzi la ilustritajn grandajn

mulojn por siaj celoj.

„Ke ekzistas tiom grandaj kaj fortaj muloj“, diris *don* Hacinto, „mi supozis mensogo, ĝis kiam mi vidis la bildojn. Tiu-kaze mi certe havus grandan ĝojon, se mi povus bredi tiajn mulojn ĉi tie.“

„Tio estas certa, *don* Hacinto“, kapjesis *Mr.* Abner, „estas ĝojo bredi tiajn mulojn, jam nur pro ili mem, eĉ se oni tute ne pensas pri la prezoj, kiujn oni povas ricevi por ili. Mi ne pensas, ke mi pli bone povus rekompenci la valorplenan donacon, kiun vi faris al mi per la ĉevaloj, ol per tio, se vi elmontrus al mi la honoron akcepti tri ĉevalinojn kaj virazenon kiel kontraŭdonacon, por komenci per tio novan mulobredon, kiu apud la ĝojo, kiun vi havos pri tio, samtempe estos bela daŭra memoro pri la ravaj tagoj de amikeca interŝanĝo de pensoj kaj spertoj, kiujn ni ĉi tie travivis kune sur via bela ranĉo.“

Mr. Abner kapablis paroli. Tion oni certe devas agnoski post tiu ĉi ekzemplo. Li povis paroli pli bone ol juda komercisto pri uzitaj vestaĵoj el la *Lower Eastside* en Nov-Jorko. *Mr.* Abner estus kapabla forbabili la inferon de la diablo, se li havus intereson pri tio. Sed la infero momente ne interesis *Mr.* Abneron. Laŭ la reguloj de la kristana eklezio, je kiu li kredis kiel bona kaj fidela usona civitano, kiu posedas patenton pri cent-kaj unuprocenta civitaneco, la infero estis iutage tiel certa por li, ke li nun vere ne devis zorgi pri tio. Ĉar nur tiukaze, se la reguloj de la metodistoj ne tute bazus sin sur la vero, li povus havi la kvietan esperon tamen alveni en la ĉielon.

Pro la intima pakto de amikeco, per kiu la indiĝeno sentis sin ligita kun *Mr. Abner*, la indiĝeno perdis ĉiun atentemon kaj ĉiun misfidon al la fremdulo.

Ni, kiuj estas nek indiĝenoj, nek meksikanoj, povas eltiri nin el tia invito, kiu ŝajnas al ni suspekta, aŭ kiu estas maloportuna al ni per tio, ke ni diras: „Dankon por la granda honoro, sed mi havas ĝuste nun nenium tempon por vojaĝo. Eble iam pli poste.“ Sed meksikano, kaj eĉ multe malpli indiĝeno, ne povas liberigi sin tiel facile el la maŝo, per kiu oni volas kapti lin. Lia karaktero ne permesas elturni sin per nenidiraj vortoj.

La mestizo Frigillo konis siajn kunhomojn bonege. Tial la konsilo, kiun li donis al *Mr. Abner* por enspezi la centdolaran kaptopremion, estis tiel efika.

Ĉar tiel, kiel *Mr. Abner* grave ofendus *don Hacinton*, se li rifuzus la ĉevalodonacon, tiel *don Hacinto* ofendus *Mr. Abneron*, se li ne akceptus la ofertitan vojaĝon, la gastamon kaj la breditajn ĉevalojn. La indiĝeno eĉ pli ofendus la fremdulon, ĉar la fremdulo ja akceptis la donacon. Ankaŭ la pakto de amikeco ne permesus rifuzon. Kaj fine *Hacinto* ankaŭ ne estis tiel bone ekipita per bonaj artifiko kaj efikaj elturniĝoj por trovi kialon por la rifuzo sen ofendi kaj anime vundi la amikon. Kion valorus amikeco, se minacus ĝin rompiĝo jam dum la unua pruvo de amikeco?

Kompreneble, se *don Hacinto* sciis, ke la vojaĝo al San

Francisko kaj reen kostus ĉirkaŭ ducent kvindek dolarojn, se li sciis, kiom multekostaj estas bonaj bredobestoj en Usono, tiukaze li eble estus pli memgardema kaj unue bone pripensus ĉi tion . Sed li estis jam tiel lerte kaptita per la helpo de la mestizo, ke eĉ, se li konus ĉiujn prezojn, li supozus tiukaze, ke *Mr.* Abner simple taksis la ĉevalojn tiom alte, ke ili ŝajne valoras tian multekostan kontraŭdonacon. Kaj tiu alta takso de liaj ĉevaloj, nur des pli estus venkinta *don* Hacinton, ĉar li estis tre fiero pri siaj ĉevaloj kaj ĉar la agnosko de la valoro, kiun Abner vidis je liaj ĉevaloj, signifis honoron por Hacinto, la brediston de la ĉevaloj.

Tial la indiĝeno pro siaj propraj moroj, pro sia propra karaktero estis kaptita. Kaj neniu homo surtere sidas pli firme en kaptilo ol tiu, kiu estas kaptita en tiaj aferoj. Kaptu homon per tio, kion li nomas sia honoro, kaj li donos al vi sian dion, sian mondokoncepton kaj sian dek unujaran filinon kiel kromaĵon. Iu tia damnita afero kiel duelo, en kiu estas pafmortigita tiu, kies honoro estis senhonorigita de tiu, kiu mortpafis lin, pravas pli ol psikologoj en grandaj libroj vane provas pruvi.

Frigillo sciis la lokon, kie meksikano kaj des pli certe *don* Hacinto estas vundebla. Ne nur la lanco de Hagen, sed eĉ venenmuŝo, generita kaj naskita en sterkejo povas mortigi iun Siegfried, se ĝi konas ties vundeblan lokon.

Post tri tagoj *don* Hacinto estis preta por la vojaĝo.

Mr. Abner nun tiel certis pri la indiĝeno, ke li pagis jam en Tukspam la kaptopremion al Frigillo; kaj ĉar ĉio tiel glate deruliĝis, li pagis ne nur cent, sed eĉ ducent dolarojn al li.

De Tukspam *Mr. Abner* kaj *don Hacinto* estis veturigataj trans la lagunon per motorŝargboato al Tampiko.

Mr. Abner nun kun sia viktimo estus povinta vojaĝi sur la vojo ĝis San Luis Potosi kaj poste al El Paso. Sed li pripensis la aferon kaj elektis la vojon Monterrey-Laredo. Per tiu vojo li eligos *don Haciinton* de Meksiko post tago kaj dek du horoj, dum sur la alia vojo tio daŭrus du tagojn pli longe.

11

Alveninte en San Francisko *Mr. Aber* luprenis tuj meblitan domon, kies situo kaj karaktero ŝajnis favoraj al liaj celoj. Li raportis al la privatoficejo de *Mr. Collins* la alvenon de la indiĝeno.

Oni tuj komencis interkonsiliĝi, kion fari.

Don Hacinto de *Mr. Abner* fine estis kondukita en la konstruaĵon de *Condor Oil Company* kaj poste per ĉiuj fortoj kaj artifikoj oni prilaboradis la viron konsenti la vendon de la haciendo Rozo Blanka.

Sed rilate tiun aferon *don Hacinto* sciis tute precize, kion li volas. Tial ĉiuj intertraktoj ŝanĝis nenion. Unu miliono da dolaroj, kiu kiel lasta oferto estis cedita al li, ne tre impresis lin, eĉ dek milionoj da dolaroj ne ŝanĝus ion. Por li Rozo Blanka estis haciendo, kiu ne vendeblis, tiel, kiel oni ne

povas vendi la neceson devi manĝi kaj trinki.

Kiam oni nun provis ĉion ajn, kiam fine rezultiĝis, ke ankaŭ ĉiuj pliaj provoj kaj ofertoj movi *don* Hacinton al vendo estus malsukcesaj, *Mr.* Collins petis *Mr.* Abneron pri privata interparolado. La privata interparolo okazis sen atestantoj.

12

Don Hacinto en San Francisko trovis konaton. Tiu viro en la proksimeco de Tukspam plenkreskiĝis, tie geedziĝis kaj mallonge post la nupto kun sia edzino transloĝiĝis al San Francisko, kie li malfermis butikon. La nomo de tiu viro estis Espinosa. Pro iu kaŭzo *don* Hacinto ne diris al sia amiko *Mr.* Abner, ke li trovis tiun konaton. Tiu meksikano Espinosa pli poste povis klarigi kelkon, kiam li estis ĉe la meksika konsulo kaj rakontis tion, kion li sciis. Eble estis feliĉo por li, ke *don* Hacinto neniam menciis tiun konatecon, ĉar sinjoro Espinosa en la kuro de la afero fariĝis tre maloportuna al *Condor Oil Company*. Sed kiam la Kondorkompanio aŭdis pri la viro, estis tro malfrue tiel aŭ tiel ŝtopi lian buŝon. Se la plano ne estus tiel bone preparita kaj plenumita, ĝi estus povinta fiaskiĝi pro sinjoro Espinosa. Sinjoro Espinosa ne sciis multon, sed la malmulto, kion li sciis konfirmis ĉion ĉi, kion divenis la meksika konsulo en San Francisko kaj la meksikaj oficistoj en lia hejmlando.

13

Iutage *don* Hacinto de *Mr.* Abner estis invitita en la aŭto-

mobilo veturi kun li al la ranĉo de *Mr. Abner*. *Mr. Abner* kompreneble ne havis ranĉon.

Kaj kiam ili estis malfrue vespere sur ŝoseo, la aŭtomobilo estis stopita de uloj, kiuj embuskis lin ie tie. *Don Hacinto* ricevis per klabo fortan baton sur la kapon. Dum la zumado, kiu trasagis lian cerbon, li pensis pri Rozo Blanka, pri la malnova ĉarrado en la korto, pri grandaj muloj, pri ĉevaloj, pri Margarito, pri la papago kaj pri Domingo, sian plenkreskintan filon. Eble li pensis ankaŭ pri aliaj aferoj. Sed la menciitaj verŝajne efektive estis tiuj, pri kiuj li pensis. Li ne estis tute senkonsciigita. Li rektiĝis je duono kvazaŭ li volus diri ion al *Mr. Abner*, kiu sidis apud li. En tiu momento li ricevis plian fortan baton, kiu sinkigis lin. Li estis tirita el la aŭtomobilo kaj *Mr. Abner* veturis plu. Oni senvestigis *Hacinton* ĝis la nuda haŭto. Oni vestis lin per ĉifonitaj vestaĵoj. Poste proksimiĝis dua aŭtomobilo, en kiu alvenis tiuj, kiuj stopis la aŭtomobilon de *Mr. Abner*. La indiĝeno, kiu nun aspektis tute kiel ĉifonulo, estis metita en la mezon de la vojo. La stiranto de la aŭtomobilo malproksimiĝis per ĝi certan distancon kaj tiam rapidegis kun plena rapideco trans la korpon, zorgeme atentante, ke la radoj de unu flanko ruliĝis trans la kolon de *Hacinto*. Poste li reveturigis la aŭtomobilon kaj transveturigis je dua fojo *Hacinton*. La viroj elaŭtiĝis kaj prilumis *Hacinton* per elektraĵoj. Ili ekzamenis lin detale, kaj kiam ili vidis, ke li estas morta, tute morta, ili reiris en la aŭtomobilon kaj rapidegis reen en la urbon.

Mr. Abner veturigis sian aŭtomobilon sur alia vojo, por reveni en la urbon.

14

La morta korpo de *don* Hacinto estis trovita je la sekva mateno. *The coroner*, la oficiala kuracisto, raportis; kaj *don* Hacinto estis enterigita je la kostoj de la federacia ŝtato.

La raporto konstatis, ke povra ĉifonita viro, evidente meksikano, laŭ la manoj farmlaboristo, kiu ŝteliris trans la limon por trovi laboron en Usono, en la nokto estis transveturigita de kelkaj aŭtomobiloj. Nek la nomon de la viro nek la numerojn de la aŭtomobiloj oni povis konstati. Por ebligi pli postan identigadon, oni mezuris la mortan korpon, oni konstatis la kolorojn de la hararo kaj de la okuloj. Oni serĉis precipajn rekonilojn de la korpo kaj trovis ilin, kaj fine oni fotis la vizaĝon kaj la profilon. La identigan raporton oni transdonis en Los-Anĝeleso al la polica departemento por identigado, tie, en kies tereno la morta korpo estis trovita. Tie troviĝas la raporto, kaj tie ĝi troviĝos, ĝis detruos iam tertremo la urbon kaj ĉiujn oficialajn dokumentojn. Ĉar neniu surtere havas intereson pri morta korpo de ĉifone trovita meksika farmlaboristo, kiu enŝteliĝis Usonon.

Ĉapitro 12

01

Du semajnojn poste *Condor Oil Company* transdonis la vendodokumentojn de Roza Blanka al la registaro en Jalapa por konfirmado. La posedoŝanĝo estis registrita. La dokumentoj konsistis el vendokontrakto por kvarcent mil dolaroj. Por tiu sumo la kompanio pagis la stampomarkojn, la impostojn kaj la registradon. La kontrakto estis subskribita de Hacinto Yanyez, de la unua vicprezidanto de Kondorkompanio, de du atestantoj kaj de advokato de la kompanio. Al la kontrakto estis aldonita afidavito, ĵurdeklara dokumento de oficiale ĵurligita usona notario, kiu konfirmis la vendon kaj la subskribojn. Ĉiuj dokumentoj estis laŭorde aŭtentikigitaj de la meksika konsulo en San Francisko, krome la tradukoj en la hispanan estis aŭtentikigitaj de li. Li ja ne devis aŭtentikigi multon, nur la subskribojn kaj la oficialan plenpovon de tiu notario.

Kompreneble, severe laŭ la leĝo la vendo devus okazi en la oficejo de la usona konsulo kaj en ĉeesto de meksikaj konsulejaj oficistoj, por ke ĝi havu netuŝeblan validon. Kvankam la afidavito de la notario povus esti pridubata senoficiale, oficeje kaj oficiale ĝi neniam povus esti kontestata aŭ eĉ atakata sen konduki al diplomataj komplikaĵoj, kiujn oni volonte evitas ĉe tia objekto, des pli ĉar la vicprezidanto de la kompanio, liaj du atestantoj, la kompania advokato kaj la notario en ĉiu rilato estas honorindaj kaj estimindaj civitanoj, kiuj havas bonegan reputacion kaj – grava afero – politikan influon. Eĉ nur tute mallaŭta dubo je ilia laŭleĝeco

povas konduki al tre malagrablaj kaj embarasigaj sekvoj.

Tial do la dokumentoj estas bonaj kaj sen hezito registritaj kiel plenvaloraj dokumentoj.

02

Post la registrado pasis monato.

Tiam alvenis la inĝenieroj de la kompanio en Rozon Blankan por mezuradi ĝin.

Tuj ekestis kvereloj en la haciendo.

La plej maljuna filo de Hacinto kaj sinjorino Yanyez, la edzino de Hacinto, kontraŭstaris la fervoran agadon de la inĝenieroj. La viroj loĝantaj en la haciendo, ĉiuj alvenis, kaj se la inĝenieroj ne estus retiriĝintaj rapide, tiukaze tio sekvigus terurajn batalojn.

La inĝenieroj asertis, ke la kompanio aĉetis la haciendon. Tion kontestis la filo, la edzino, Margarito kaj ĉiuj viroj, ĉar ĉiu sciis, ke Hacinto neniam intencis vendi la haciendon. La inĝenieroj ne havis kopiojn de la dokumentoj ĉe si, kaj tial ili kompreneble ne povis fari ion alian krom retiriĝi.

03

La kompanio telegrafis al la registaro en Jalapa kaj petis pri militeca protekto ĉe la transdono de la haciendo.

Nun la guberniestro eksciis unuafoje ion pri la afero, ĉar li

havis nenion komunan kun la registrado de la dokumentoj. „Tiukaze io ne estas en ordo“, li tuj diris al sia sekretario. Li tuj ordonis alporti la aktuojn, rigardis ilin zorgeme kaj tiam diris: „La dokumentoj estas ĝustaj, ili havas la sigelon kaj la subskribon de nia konsulo. Sed mi ne komprenas sinjoron Yanyez. Li tute ne pensis pri tio vendi la haciendon. Kompreneble la sumo estis nun pagita por kvarcent mil dolaroj, kvankam antaŭe estis ofertita al *don* Hacinto nur kvarcent mil pesoj. Tio estas almenaŭ tia grandega diferenco pri la prezo, ke tiu diferenco eble estis decida por *don* Hacinto. Kion oni sciu, kion la uloj krome promesis al li.“

Li resendis la aktuojn en la registrejon de aktuoj.

Kelkaj aliaj aferoj estis tuj traktendaj. Kiam li jam trarigardis ilin, li ekstaris, bruligis cigaredon, iris al la tablo de la sekretario en la apuda ĉambro kaj parolis al li laŭ maniero kvazaŭ li volus ordigi siajn pensojn per la parolado kaj gvidi ilin en certa direkto.

La guberniestro diris: „Tamen mi ne komprenas“ – la sekretario ankoraŭ ne sciis, ke la guberniestro seninterrompe pensis pri la kazo Rozo Blanka, dum li ĉesigis aliajn aferojn – „tamen mi ne komprenas“, ripetis la guberniestro, „kial necesas la militeca protekto. Se li estas vendinta la haciendon, kaj por tiom alta sumo, kial la homoj do ne transdonas la haciendon? Ĉu li eble mem ne ĉeestas? Ĉu li ankoraŭ ne revenis?“

Jen penso emfaze trasagis lian cerbon tiel, ke li ektimis.

Nerveze kaj haste li komandis al la sekretario: „Tuj oficiale telegramu al telegrafo- aŭ telefonstacio, kiel eble plej proksime al Rozo Blanka, ke mi tuj deziras kiel eble plej rapide vidi la plej maljunan filon, kaj se eblas, sinjorinon Yanyez, provizitaj per la leteroj aŭ telegramoj, kiujn ili eble ricevis de *don* Hacinto dum lia ĉeesto en San Francisko. *Don* Hacinto kunvenu, se li jam revenis intertempe. Mi estas konvinkita“, diris la guberniestro kun alia voĉo, por aludi, ke tio ne estu parto de la telegramo, „ke *don* Hacinto ne estas en la haciendo, alie tie ne povus okazi kvereloj. Sed kie li estas do?“

„Eble li travivas kelkajn bonajn tagojn en San Francisko, kun tiu amaso da mono“, diris ridante la sekretario.

„Tio eblas. Sed mi ne supozas tion. Kelkajn tagojn jes ja, konsentite. Oni ja ne rekonas homon, se li subite ricevas multe da mono sur la manojn.“

La sekretario respondis: „Povas esti, ke li rigardas bonan ranĉon, por tie aĉeti ion por si mem, en Kalifornio.“

„Ankaŭ tio eblas“, respondis la guberniestro. „Sed ŝajnas, ke liaj homoj hejme de li tute ne havas sciigon, eĉ ne informon pri la vendo. Stranga tio estas en ĉiu kazo.“

Plian fojon surtabliĝis aliaj aferoj, prilaborendaj de la guberniestro.

Ŝajnis, ke li ne povas liberigi sin de la kazo en siaj pensoj. Kiam li revenis je la dekseca en la oficejon, li ja diris al sia sekretario: „Jen la afidavito en la aktuoj. Por kio, ĉe la tuta

mondo, en tiu kazo estas necesa afidavito? Tio ja tute ne necesas.“

„Sed tio tamen ŝajnas necesa al mi“, objĉetis la sekretario. „Ĉar la vendokontrakto ne estis subskribita en la meksika konsulejo, kiel fakte devus okazi, tial la kontraŭuloj kiel anstataŭaĵo enmetis por tio la afidaviton de oficiala notario. Eble la konsulo ne ĉeestis.“

„Jen ja anstataŭa prezentanto estis en la konsulejo“, diris la guberniestro.

„Konsentite“, opiniis la sekretario, „sed eble la anstataŭinto ne havis tiajn ampleksajn rajtigojn.“

La guberniestro skuis la kapon: „Ĉe la finfarado de tia grava kontrakto, kiu rilatas al posedoŝanĝo en fremda lando, precipe tiukaze, se temas pri la posedoŝanĝo el la mano de samŝtatano en la manojn de fremda eksterlandano, oni ja povas atendi kelkan tagojn, ĝis kiam la konsulo revenos, aŭ ili povus vojaĝi al Los-Anĝeleso por tie finfari la vendon.“

„Sed la kompanio havas sian domicilon en San Francisko“ rimarkis la sekretario. „Por la kompanio respondecas la meksika konsulejo en San Francisko.“

„La kompanio volis tute certi, tial la afidavito de la notario“, diris la guberniestro. „Sed, se ĝi volus certigi tion, estus plej sekure iri al nia konsulo kaj tie finfari la kontrakton dum lia ĉeesto. Kial la kontraktintoj evitis viziti nian konsulon, estas ja ĝuste tio, kio ŝajnas al mi tiel stranga.“

„Sed, sinjoro guberniestro“, diris la sekretario, „permesu, bonvolu, nia konsulo konfirmis la dokumentojn.“

„Ja kion li konfirmis? Kion do? Li konfirmis la pravigitecon de la subskribintoj, kiuj ŝajnas persone konataj al li, laŭ tio, kio estas menciita en lia konfirmigo. Li krome konfirmis, ke la notario, kiu skribis la afidaviton, estas a *public notary*, oficiale ĵurligita publika notario, kies ofico kaj plenrajtoj laŭleĝas. Pli nenion. Sed restos neniu alia elirvojo al mi. Do, ni sendu plian telegramon al *Condor Oil*, ke militeca protekto estas preparata kaj se necesas, estos je dispono post kelkaj tagoj. Tiom longtempe, kiom la kontrakto ne kontesteblas, la kompanio havas ĉiujn rajtojn je sia flanko.“

04

Kelkajn tagojn pli poste la filo kaj la edzino de Hacinto venis al Jalapa. Oni tuj vokis ilin al la guberniestro.

Li konis ilin ambaŭ persone pro sia vizito en Rozo Blanka.

Ili ambaŭ aspektis tre afliktitaj. Ili portis siajn zorgojn kaj siajn sendormajn noktojn senkaŝe en la vizaĝo.

La guberniestro estis karega al ili. Li lasis ilin senti, ke ili povas fidi lin.

Li ofertis cigaredojn al la filo kaj al la edzino ĉokoladon el kartona skatolo, kiun li tiris el tirkesto de sia skribtablo.

Kiam li donis la skatolon al ŝi, por ke ŝi elprenu kelkajn erojn, li komencis rideti kaj diris: „Pardonu, Doña *Concep-*

cion, ankaŭ vi prefere fumas cigaredojn. Jen, bonvolu provi tiujn.“ Li donis sian ledan cigaredujon al ŝi, kaj la ino elprenis cigaredon, ridetante, kun larmoj, kiuj plenigis ŝiajn okulojn.

„Kie estas *don* Hacinto?“ demandis la guberniestro.

„Tion ni ne scias“, respondis la ino. „Ni estas tre afliktitaj pri tio, kio eble okazis al li. De kiam li forvojaĝis kun la usonano, ni ne aŭdis ion plu pri li.“

„Li vendis Rozon Blankan al la kompanio.“

„Tio estas mensogo“, kriis ambaŭ, la ino kaj la juna viro.

„Tion li ne faris. Li ne vendas Rozon Blankan eĉ por cent mil milionoj da pesetoj“, aldonis nur la ino.

La guberniestro prenis la dokumentojn, kiujn li lasis alporti kaj transdonis ilin al la ino: „Jen la vendodokumentoj, *doña Concepcion*.“

La ino tralegis supraĵe la enhavon sen vere legi ĝin. Ŝi venis al la subskriboj kaj ekkriis: „Tion Hacinto ne skribis, tiun nomon.“

La guberniestro demandis haste: „Kial vi supozas, ke *don*

Hacinto ne skribis tion?“

„Simple, tre simple“, kriis la ino ekscitite, „li ja tute ne kapblas skribi, eĉ ne unu literon li scias skribi.“

La guberniestro saltis supren kaj la sekretario kriis: „Guberniestro.“ Por momento diris neniu ion.

La guberniestro rigardis sinjorinon Yanyez laŭ maniero, kvazaŭ li ne vidus ŝin.

Tiam la ino parolis ekscitite: „Li ja tute ne povas skribi ion, Hacinto mia. Li neniam lernis, li ankaŭ ne povas legi. Ĉion, kio skribendas en la haciendo, skribas mi. Mi lernis tion en lernejo. Mi frekventis dum sep jaroj la lernejon *Escuela Mixta*, la miksitan lernejon en Tukspam. Nun skribas ĉion mia Domingo apud mi, kiun ni krome sendis en la lernejon, sed Hacinto ne povas skribi ion.“

„*Don* Hacinto ne povas skribi ion“, diris la guberniestro kaj residiĝis.

La ino, ankoraŭ tenante la dokumentojn en la mano, rigardis kiel perdita ankoraŭfoje trans la subskribojn, vidis ankaŭ la subskribon de la kvitanco, komparis ilin ambaŭ kaj tiam diris: „Krome, sinjoro guberniestro, la nomo estas skribita malĝuste. Ni skribas nian familian nomon ne kun ipsilono en la mezo, sed kun „*ñ*“. Nur komence ni skribas la nomon kun ipsilono, sed ne en la mezo.“

La guberniestro prenis la dokumentojn el la manoj de la ino, rigardis samtempe sur la subskribojn kaj diris: „Tio estas ĝusta. Tion mi komence tute ne rimarkis. La usonanoj skribas Yanyez en la mezo kun ipsilono, ĉar ili ne havas la literon *ñ* kun la ondosigno. Sed meksikanoj neniam verkas la nomon tiel. Jen miraklo, ke la konsulo ne rimarkis tion.“

„Neniu miraklo“, enmiksiĝis la sekretario, „ke la konsulo ne rimarkis tion. Ĉiu viro povas skribi sian nomon tiel, kiel ĝi estis transprenita de ties patro. Ĉe la skribado de nomoj la reguloj de la ortografio ne estas uzataj. Kaj ĉu la nomo estas verkita tiel aŭ tiel, ĝi laŭ prononco estas ja ĉiam la sama.“

„Aŭskultu nun bone, *doña Conception*“, diris la guberniestro afable al sinjorino Yanyez. „Ni tuj malfermos ekzamenadon pri tio, kio estas ĝusta kaj kio malĝusta pri la afero. Mi ne rajtas diri al vi oficiale tion, kion mi pensas; ĉar la dokumentoj laŭleĝe rigardate, estas tute sen manko. Egale, kio ajn post tio povas kaŝiĝi je malĵustecoj. Mi estas devigita kiel guberniestro agnoski la dokumentojn kiel laŭrajte ekzistantajn, kaj mi estas devigita, tiun, kiu kaŭze de tiuj dokumentoj havas la rajton nomi sin posedanto helpi pri ties rajtoj. Se ne alikaze, do per militeca perforto.“

„Tion do signifas“, diris sinjorino Yanyez ektimigite, „ke ni ne plu posedas la haciendon, ke ni kaj ĉiuj homoj devos foriĝi de nia tero.“

„Tio estas ĝusta, *doña Conception*. „La kompanio momente havas avantaĝon. Jen ni povas fari nenion. La kompanio tiukaze povas alvoki la usonan registaron pri helpo kaj la usona registaro tiam devigos nian registaron je diplomatia vojo transdoni la haciendon al la nova posedanto kaj subteni lin ĉiumaniere, eĉ kontraŭ siaj propraj civitanoj. Se vi, *doña Conception*, povas montri similajn posedodokumentojn de haciendo, kiuj troviĝas en Usono, jen la usona registaro tie supre al vi devus same tiel bone helpi kiel nia registaro devus helpi al la usonaj civitanoj ĉi tie en Meksiko,

se ne pridubeblaj dokumentoj konstatas la posedrajtojn. Tio estas internaciaj rajtoj, kiuj ĉikaze uzendas. Kaj nur tiukaze, se ni kapablos pruvi, ke la dokumentoj estas atingitaj neleĝe aŭ eĉ per krimo, ke do la dokumentoj malĝuste redonas la efektivajn faktojn, ni povos interveni kaj hezitigi la posedotransprenon, ĝis kiam klare kaj ne pridubleble estos konstatita la efektiva laŭrajta posedanto. En tia kazo, tiu plu posedus la haciendon kaj uzus ĝin je sia avantaĝo, kiu momente posedas ĝin. Tio estus do vi kaj via filo. Sed ni ne povas lasi vin en la posedo, ĉar ĝis nun la dokumentoj devas esti rigardataj kiel aŭtentikaj. Klare dirite, la dokumentoj por si mem estas aŭtentikaj. Ni, sed nur ni ĉi tie, pridubas la aŭtentikecon de la subskribo de *don* Hacinto. Ke tiu subskribo estas neaŭtentika, unue ni devos pruvi.“

„Sed Hacinto ja ne kapablas skribi“, ripetis la ino obstine.

„Tion mi ja scias, sinjorino. Sed ni devos pruvi tion. Kaj tio estas malfacila.“

Ĉu malfacila?“ vokis la ino mirigite.

„Malfacila, kvankam mi ĉion devis skribi, ĉar li ne kapablis skribi, ĉu?“

„Ju ja povis konduki lian manon, *doña Conception*. Ni ankoraŭ ne scias tion ĝis nun.“

Pri tio sinjorino Yanyez ankoraŭ ne pensis. Ŝi vidis malaperi ĉiujn esperojn, kiuj ekfloris.

„Vi devas pripensi, sinjorino“, diris la guberniestro, „ke la

subskribo kaj estis konfirmita la finfina vendo de pluraj personoj. Ĉiuj estas homoj, kiuj troviĝas en respektataj oficoj.“

„Tiu homoj estas trompisto“, kriis sinjorino Yanyez.

„Vi rajtas diri tion, sed ne mi. La kontrakto kaj la subskriboj estas krome oficiale konfirmitaj de ĵurligita notario.“

„Ĉiuj notarioj kaj *licenciados* estas trompisto“ diris la ino.

„Povas esti“, diris la guberniestro ridante. „Sed, se mi aŭ nia konsulo en San Francisko dirus, ke la usona notario estas trompisto, tio povus eĉ konduki al milito inter nia lando kaj Usono. Tiel simple la afero ne lasas solvi sin je via favoro. Bedaŭrinde ne. Mi ne pensas, ke Hacinto vendis Rozon Blankan. Tio estas certa. Sed kion mi supozas, tio oficiale ne validas. Mi venas nun al tio, kion mi ankoraŭ devas diri al vi, *Doña Conception*. Dolorigas min devi diri tion al vi, sed estas mia devo kiel guberniestro. La kompanio estas laŭ la nomo en la posedo de la haciendo. Vi devas cedi al ĝi, kaj ĉiuj homoj devas forlasi la haciendon. Kontraŭ tio fareblas nenio. Se trompo okazis, kaj se ni povos prui la trompon, vi ricevos Rozon Blankan, kun anstataŭaĵo por ĉiu damaĝo, kiun vi suferis materie. Sed momente vi havas malavantaĝon. Mi tuj ekkomunikos al la kompanio, kaj mi provos movi la kompanion, ke vi kaj kiom eble plej multaj familioj povu restadi plu en la haciendo, ĝis kiam ili ĉiuj estos finintaj la rikolton. La kompanio certe ne tuj komencos drili je ĉiuj lokoj samtempe, tiel, ke postrestos sufiĉe da loko por vi kaj multaj aliaj familioj. El ĉiuj tiuj kaŭzoj, kiujn mi diris al vi, mi petas vin ne fari komplikaĵojn al la tieaj inĝenieroj. La

inĝenieroj estas tute senkulpaj. Ili estas laboristoj, kiuj estas pagataj de la kompanio kaj tial devas fari tion, kion la kompanio komandas al ili. Ĉu vi promesos al mi, *Doña Concepcion*, kaj ankaŭ vi, filo de Hacinto, sekvi mian peton kaj provizore agnoski la posedoŝanĝon?“

„La posedoŝanĝon ni ne rekonas, neniam, neniam“, vokis la ino ekscitite. „Ni eĉ ne havus la monon. Nur se Hacinto mem diros al mi, ke li vendis la haciendon, jen mi volonte volas akcepti tion, eĉ se oni estus ŝtelinta la tutan monon de li. Sed tiom longe, kiom Hacinto ne diros mem tion al mi, mi rekonos nenion kaj akceptos nenion kaj asertos, ke estas abomeninda trompo de la gringoj, kiuj volas havi nian haciendon.“ Ŝi eksilentis.

La guberniestro rigardis ŝin trankvile sen diri eĉ nur vorton.

Kaj sub la rigardo de la viro, kiu tiel afable kaj klare parolis al ŝi, kiu estis ŝia gasto, kaj tie en ŝia domo estis tiel gaja, ŝi komencis trankviliĝi, kvazaŭ ŝi sidus kontraŭ sia patro, kiu celis nur bonon al ŝi.

Ŝi glutis kelkajn fojojn, kvazaŭ ŝi devus subpremi ploradon aŭ vortojn, kiujn ŝi ne volis diri.

Tiam, ankoraŭ nun plu silente pro la trankvila rigardo de la guberniestro, ŝi diris fine tute trankvile: „Bone, sinjoro guberniestro, la inĝenieroj venu kaj laboru tiom, kiom ili volas. Mi diros al ĉiuj homoj, ke oni lasu ilin en paco.“

La guberniestro ekstaris, ĉirkaŭiris sian tablon, venis al la ino, kaptis senhaste ŝiajn manojn, kvazaŭ kiel de infano,

skuis la manojn kaj fine kisis ilin. Tiam li diris same tiel mallaŭte kiel la ino parolis: „Mi dankas al vi, *Conchita*“ – *Conchita* estas la karesnomo por Conception – „mi dankas al vi, ke vi plifaciligas mian oficon. Ne forgesu, ke vi havas amikon je mi. Ne nur kiel guberniestro, sed pli kiel via amiko kaj kiel amiko de Hacinto, mi promesas al vi, ke mi laboros per ĉiuj fortoj por eltrovi la veron. Kaj mi promesas al vi, ke tiukaze, se mi estos trovinta la veron, ke tiam Rozo Blanka ne por nenio estis rompita. Eĉ, se ĝi eble ne plu povos flori en sia beleco, ĝi ja tamen ne forvelku, neniam forvelku. Ĝi havu frukton, kiu maturiĝu. Kaj la komenco de la maturo estu la komenco de la liberigo de la lando kaj de ĝiaj civitanoj, por ke ni posedu landon, en kiu ĉiu rozo, ĉu blanka ĉu ruĝa havu la liberon flori tiel bele, kiel ĝi volas kaj tiom longe, kiom ĝi emas.“

La ino ne komprenis liajn vortojn. Sed ŝi sentis ilian sencon kaj ŝi portis ilin en sia koro, same al la eterna kredo de la homoj pri fina liberiĝo el ĉiuj turmentoj.

Ĉapitro 13

01

La guberniestro vojaĝis fine de la semajno al Meksikurbo. Li havis la intencon viziti la advokaton Perez, sed ne trovis lin en ties oficejo.

Je la malfrua posttagmezo la guberniestro iris en restoracion, ĉar li interkonsentis renkontiĝon kun kelkaj senatanoj por interkonsiliĝi pri kelkaj politikaj aferoj. Kiam li eniris en la grandan halon de la restoracio, li vidis en niĉo sidi la advokaton kun ties edzino, kiam ili trinkis teon. Li iris tuj al ili kaj petis lin pri konciza interparolado. Ambaŭ viroj sidiĝis al unu el la etaj tabloj.

„*Don* Hacinto vendis Rozon Blankan, ĉu?“ diris la guberniestro sen iu enkonduko.

„Jes ja, tio estas prava“, respondis sinjoro Perez, „mi, kiel leĝa reprezentanto, sendis la aktaĵojn por registriĝo al la registaro.“

„Ĉu io frapis vian atenton pri la dokumentoj?“ demandis la guberniestro.

Advokato Perez rigardis severe supren: „Kial, sinjoro guberniestro? Jes ja, frapis mian atenton, ke la dokumentoj ne estas subskribitaj en la ofico de nia konsulo. Sed tio povas havi prudentajn kaŭzojn. La dokumentoj estas laŭleĝe konfirmitaj de publika usona notario. Ĉiuj ceteraj subskriboj kaj la tradukoj tamen estas konfirmitaj de nia konsulo, kiu

konas ĉiujn subskribintojn persone.“

„Ĉu nia konsulo konis ankaŭ *don* Hacinton persone, kiam li konfirmis la subskribojn?“ demandis la guberniestro.

„Tion mi ne povas scii“, respondis sinjoro Perez.

„Ĉu vi jam de ni ricevis la oficialan konfirmigon, ke la dokumentoj estas registritaj?“ demandis la guberniestro.

„La oficialan konfirmigon mi ankoraŭ ne havas ĉemane, sed sinjoro Jazmines de la oficejo por registrado sciigis al mi pro mia demando, ke la registriĝo estis okazinta“, diris sinjoro Perez.

„Estas ĝuste. La registriĝo okazis“, konfirmis la guberniestro. „Antaŭ ol vi sciigos al la kompanio, ke la registriĝo estas okazinta, mi volas ankoraŭ interparoli kun vi. Se iel eblas, jam morgaŭ, ĉar mi devos reveturi postmorgaŭ matene.“

„En ordo“, respondis la advokato. „Kvankam morgaŭ estos dimanĉo, mi estos je la dekunua en mia oficejo kaj ni povos interparoli tie sole kaj senĝenite.“

„*Bueno*, do morgaŭ je la dekunua“, diris la guberniestro. „Mi petas vin nun pri via kompreno, *licenciado*, sed jen la sinjoroj, kun kiuj mi devos intertrakti.“

Kiam la guberniestro kaj la advokato je la sekva mateno frue kunsidis, la guberniestro tuj elpafis demandon pri la celata. Ĉu tio ne kaptis vian atenton, ke *don* Hacinto tiel rapide vendis, tuj kiam li estis tie en San Francisko?

„Ne, tio ne frapis mian atenton. Tiom malpli, ĉar oni tiam pagis al li per dolaroj, sumon, kiun mi ofertis al li nur en pesoj. Pro tia alta sumo li ŝajne ne povis rezisti.“

„*Don* Hacinto subskribis la kontrakton sur la originalo kaj sur ĉiuj kopioj“, diris la guberniestro.

„Jes, tion li faris“, konfirmis la advokato.

„Ĉu vi scias, *licenciado*“, demandis nun la guberniestro, ŝajne tute trankvile, „ke *don* Hacinto ne kapablas skribi ion?“

„Kion?“ ekkriis sinjoro Perez. „Li ne scias skribi, ĉu?“

„Ne, eĉ ne literon.“

Post certa tempo, dum kiu li trankvile pripensis ĉion, diris sinjoro Perez: „Eblas, ke oni kondukis lian manon. Tio estas leĝe permesata.“

„Ĝuste. Sed tiukaze, ĉe tia grava dokumento, ĝi devas esti eksplicite konfirmita de notario. Simile estus, se je la loko de la nomo de subskribinto, kiu ne kapablas skribi, estus desegnataj figuro aŭ tri krucoj.“

„Jes, vi pravas, guberniestro“, diris la advokato, „tio devus esti konfirmita por ricevi leĝan firmigon.“

La guberniestro pripensis la aferon dum certa tempo.

Lastfine li diris: „Nun kelkaj aliaj demandoj, *licenciado*, kelkaj juraj aferoj.“

„Bonvolu demandi.“

„Ĉu vi pensas tion ebla, ke la atestantoj, kiuj subskribis, la notario de la kompanio, la oficiala notario kaj la vicprezidanto, estas friponoj?“ demandis la guberniestro.

Sinjoro Perez laŭte ekridis: „Sed, sinjoro guberniestro, kia demando! Kiel mi povas scii, ĉu ĉiuj ĉi homoj estas friponoj? Ili ĉiuj estas estimataj sinjoroj, respektindaj viroj antaŭ la leĝo kaj antaŭ la granda publiko. Kion ili eble estas laŭ sia vera karaktero, kiu ne estas konata al la publiko, kompreneble povas scii neniu. Kaj tio, kion nek la leĝo, nek la publiko scias, ne afliktigu nin, kion ajn ni pensas eble private pri tio.“

„Tiel nekutima mia demando tamen ne estas“, pravigis sin la guberniestro. „Mi volas diri tion pli precize. Se ĉiokaze temas pri krimo, aŭ ni diru pli milde, neleĝeco, ĉu vi supozas, ke tiom da respektindaj viroj helpus ĉe tia konsekven-coplana kontraŭleĝeco?“

„Ne, tion mi ne supozas“, diris la advokato. „Ĉiu unuopa el tiuj sinjoroj eble povus kulpigi sin pri grava kontraŭleĝeco, kial ne? Sed neniu el ili farus ion neleĝan en komuneco kun

aliaj. Tio estas danĝera. Tia viro estas ĉiam en la mano de tiu, kiu estis atestanto. Por tio tiaj viroj estas tro inteligentaj kaj tro memgardemaj.“

„Jen ĝuste precize tio, kion pensis mi“, respondis la guberniestro. „Do, se en tiu okazo temis pri neleĝeco, jen efektive eblas, ke neniuj el la atestantoj scias, kio okazis, ĉu?“

„Mi ne tute komprenas, kion vi celas, guberniestro.“

„Bone. Do, mi celas tion: Ĉu ĉiuj atestantoj samtempe ĉeestis, kiam *don* Hacinto subskribis la kontrakton kaj la kopiojn?“

„Tion mi ne povas scii“, diris la advokato laŭvere.

„Kompreneble ne, sinjoro Perez, kompreneble vi ne povas scii tion; ĉar vi mem ne ĉeestis. Kiel kutime deruliĝas tia kontraktsubskribado?“

„Ha, guberniestro, nun lastfine mi ekkomprenas, kion vi celas“, diris sinjoro Perez. „Kontrakto, precipe tiom grava kontrakto kiel ĉi tiu, ĉe kiu temas pri konsiderinde granda objekto, fakte devus esti subskribata – por pravigi ĉiujn cirkonstancojn – en ĉeesto de ĉiuj subskribantoj. Fakte tiel estu, sed plej ofte tio ne okazas, kaj la leĝoj diras malmultajn precizaĵojn pri tio. En multaj okazoj – mi povas diri el mia propra praktika sperto – en la plej multaj okazoj deruliĝas tiel: Respondeculo de la kompanio – ĉe tiu ĉi objekto estis la unua vicprezidanto, subskribas la kontrakton, kiu estas

antaŭmetata al li de la kompania advokato aŭ de alia persono. Li subskribas ĝin en sia oficejo samtempe kun cent aliaj kontraktoj kaj leteroj. Plej ofte li vere eĉ ne rigardas tion, kion li subskribas, ĉar li fidas sian personaron. Tiam la kontrakto estas antaŭmetata al la alia kontraktanto, jen do al sinjoro Hacinto Yanyez. Ankaŭ tiu subskribas ĝin en la ejo, kie la kontrakto estas metata antaŭ lin, eble en sia hotelĉambro. Tiam la kontrakto estas transdonata al unu el la atestantoj kaj poste al la alia, al ĉiu el ili unuope. Ĉiuj ĉi subskribintoj konas sin plej ofte persone kaj scias la reciprokajn parafojn, kiuj krome plej ofte estas registritaj. La kontrakto tiam, se necesas, estas transdonata al la notario, kiu konfirmas la subskribojn, ĉar ankaŭ li persone konas ĉiujn subskribintojn kaj scias ties subskribojn. Iujn dubojn li ne havas, ĉar la kontrakto estas transdonita al li de honorinda kaj konata kompanio, pri kies honesteco ne ekzistas dubo. Tion oni tiel faras, kaj plej ofte oni devas fari tion tiel, ĉar tre ofte estas tute neeble kunhavigi ĉiujn subskribinstojn samtempe je la sama loko kaj je la sama horo. Unu el ili eble loĝas en Ĉikago, alia en Albeno, plia en Fenikso. Se do alvenas kontrakto kun la subskriboj de tiaj estimataj kaj konataj sinjoroj kaj eĉ kun la konfirmigo de notario al nia konsulo aŭ al alia konsulo, jen li tute ne dubos doni la oficialan konfirmitigon. Plej ofte li tute ne havas la tempon por detale trarigardi la kontrakton kaj longan tempon cerbumi pri tio, ĉu je la subskriboj eble io ne laŭordas aŭ male. Nuntempe oni tre ofte devas havi fidon reciproke. Se oni ne havus tion, sekvus tiom da tempaj perdoj, ke interrompiĝus la tuta ekonomia vivo.“

„Sekve do eblas“, diris nun la guberniestro, „ke alia persono,

kaj ne *don* Hacinto subskribis.“

„Tio kompreneble eblas. Kaj ĉe la tuta kontraktfarado nur unu persono devas scii la veron, dum ĉiuj aliaj subskribintoj efektive estas senkulpaj kaj oni eĉ ne povus riproĉi ilin laŭ la realaj cirkonstancoj, ke ili agis neglekte, ĉar la tuta negoca deruliĝo okazis laŭ ĉiutaga kaj kutima maniero.“

„Estas precize tio, kion mi pensis, kiel eble okazis“, diris la guberniestro. „Ni konsideru la kazon plu. Se nun unu el la plej gravaj subskribintoj, por ekzemplo *don* Hacinto, malaperas el la mondo, tiukaze neniam pruveblas, ke li ne subskribis la kontrakton.“

„Tamen, sinjoro guberniestro“, kontraŭdiris la advokato. „Oni povas kompari lian subskribon fare de ekspertoj, tiujn sur la kontrakto kaj en la kopioj, kun aliaj subskriboj, kiujn *don* Hacinto iam faris, tiaj, kiaj ne pridubeblas esti legitimaj subskriboj de lia persono.“

„Sed tia pruvo ne havigeblas“, interdiris la guberniestro, „se ne ekzistas pli fruaj subskriboj de *don* Hacinto.“

„En tia okazo do kompreneble ne“, diris advokato Perez.

La guberniestro pripensis tion dum kelke da tempo. Poste li diris: „Verŝajne la viro, subskribinta por *don* Hacinto, estis meksikano, kiu eble eĉ povis legitimigi sin kiel viro kun la nomo Yanyez. La nomo Yanyez ja vere ne estas ofta, sed sufiĉe ofte ekzistanta por povi preteksti iun helpe de tiu nomo.“

Tre bone eblas, ke la pretekstita viro tute ne sciis, ke li subskribis ion, pri kies enhavo li komprenis ne multon. Oni enmanigis kelkajn dolarojn al li, kaj la povra diablo faris tion, kion oni postulis de li, ĝojante pri tio, ke li tiel facile povis perlabori dudek aŭ kvindek dolarojn. Eblas, ke tiu viro foriĝis post la subskribo. Kiom tie transe validas povra meksika laboristo?! Oni mortbatas ilin dekope. Kaj neniuj ekscias ion. Se ĉi tie en Meksiko usonano estas mortbatita de banditoj, jen tion tuj ekscias la tuta mondo, kaj la tuta mondo indigniĝas pri la malsekureco en Meksiko.“

Subite simile al tondrobato la voĉo de la guberniestro trafis la advokaton: „Ĉu vi, Perez, scias ankaŭ, ke *don* Hacinto ankoraŭ ne revenis el Usono?“

Sinjoro Perez subite timigite rektiĝis: „Kion vi diras? Ne revenis?“

„Ne, li ne revenis“, ripetis la guberniestro. „Neniu hejme de li ricevis iun sciigon. Neniu scias, kie li estas, neniuj scias, kie estas la mono, kiun li ricevis.“

„Tio ja ne estas ebla, guberniestro“, diris la advokato pli kaj pli ekscitiĝante. „Tio ja tute ne povas esti!“

„Sed estas tamen tiel“, kapklinis la guberniestro: „Kaj nun mi volas diri al vi, kion pensas mi. *Don* Hacinto ne subskribis la kontrakton; ĉar unue li ne volis vendi Rozon Blankan. Kaj due li ne povis skribi. *Don* Hacinto ne vendis la haciendon. Subskribis iu meksika laboristo por kelkaj dolaroj. Tio estis ruza, ĉar ni ja skribas la literojn iom alie ol la usonanoj.

Se estus subskribinta usonano, oni tuj estus ekvidinta, ke la subskribinto ne estas meksikano. Oni uzis laboriston aŭ lernejan knabon por ŝajnigi la subskribon tia mallerta, kia kutime aspektas la subskribo de malmulte skribolerta samlandano. Laŭ mia firma konvinko oni murdis *don* Hacinton tie transe, ĉar oni ne sukcesis konvinki lin pri la vendo de ties haciendo.“

„Sed tio estas ja impertinenta, kion vi diras, sinjoro“, vokis la advokato.

„Neniel impertinenta“, diris la guberniestro serioze. „Vi ja ĵus konfirmis al mi, kiel tiaj kontraktoj estas subskribataj, ke do la subskribintoj ne ĉiuj samtempe kaj je la sama loko devas ĉeesti por la kontraktsubskribado, ĉar ĉiu persono fidigas la honestecon de la aliaj. Mi koncedas, ke tio estas laŭleĝa ago, ĉar – vi ja donis al mi la kialojn – alikaze ofte ne eblus finfari kontrakton, ĉar oni ne povas kunhavi ĉiam ĉiujn personojn. Ankaŭ mi subskribas la plej multajn kontraktojn kaj leterojn antaŭmetitajn al mi de miaj kunlaborantoj, konfidante la fidindecon de miaj sekretarioj. En la kazo de *don* Hacinto kompreneble ekestis eblo fraŭde akiri kontrakton. Mi estas konvinkita, ke *don* Hacinto ne ricevis la monon, kaj se li tamen ricevis ĝin, oni forprenis ĝin de li tuj, kiam li estis murdita.“

„Mi ne povas akcepti tion“, diris sinjoro Perez. „Mi konas la prezidanton de la kompanio, tiun *Mr.* Collins persone. Li ne postlasis en mi la impreson, kvazaŭ li estus kapabla donisian konsenton al tia horora ago.“

„Vi, kiel advokato, kara Perez, devus esti sufiĉe heziteme juĝi la homojn nur laŭ la impreso, kiun ili faras al aliaj. Ja ne temas pri fia murdo en la kutima senco. Fian murdon tia viro kompreneble ne entreprenus. Sed en tiu okazo la murdo laŭ la konvinko de la viro estas necesa pro la interesoj de lia kompanio. Li, tiu prezidanto, rigardas tian murdon pli kiel murdon politikan. Kaj ĉe politikaj murdoj la konscienco kutime sekvas aliajn vidpunktojn ol ĉe murdo, kiu servas al tute personaj interesoj. Eble la murdo ne estis parto de la planoj de la prezidanto. En liaj planoj nur la posedo de la haciendo estis la celo. Li komisiis al iu fiulo sukcesigi la vendon de la haciendo, je ĉia prezo. Tiu fiulo, kiu ne posedis la intelekton kaj la trankvilon de la prezidanto, elektis tiam la plej rektan kaj plej krudan vojon por plenumi la komision transdonitan al li. Tiu fiulo povus esti tiu viro, kiu estis en la haciendo, kaj kiu logis *don* Hacinton al Usono. Sed tio estas nur supozo.“

„Ĉu eble ĉio estas nur supozo, kion vi ĉi tie diris al mi, *señor gobernador*?“ demandis sinjoro Perez.

„Hieraŭ ĉio estis nur supozo. Hodiaŭ, post la interparolado kun vi, kiu klarigis al mi la manieron, kiel tiaj kontraktoj estas subskribataj kaj konfirmataj, mi certas, ke mia supozo estas ĝusta aŭ almenaŭ tre proksimas al la vero. Ni havas nun plu nur unu eblon eltrovi la veron. Ĉe ĉiuj krimoj oni faras eraron. Ankaŭ ĉikaze oni certe faris eraron. Kaj mi supozas – mi ĉifoje emfazas tion, ke mi ĝin nur supozas – , ke la kontrakto estis subskribita, post kiam *don* Hacinto jam estis murdita aŭ post kiam oni lerte – kiel tio tie ofte okazas

– iel akcidentigis lin, dum ĉasado, en trajno aŭ en aŭtomobilo aŭ ĉe la banado aŭ ĉe velado. Ni devas trovi trovi la korpon de Hacinto por povi konstati, kiam li mortis. Se ni tiam eltrovos per komparo, ke la kontrakto estis subskribita nur post kiam *don* Hacinto estis jam morta, jen ni estos pruvintaj la trompon.“

„Io tia certe estas komplika“, opiniis la advokato.

„Tion mi scias, *señor* Perez. Estas nur ideo de mi. Sed mi sekvas tiun ideon. Mi petas vin helpi min ĉe tio. Vi ja ne estas nur la reprezentanto de tiu kompanio, sed vi estas ja ankaŭ meksikano, ĉu ne, *señor* Perez?“

„Per mia tuta koro, *señor gobernador*, tion mi ne devas certigi“, diris la advokato sincere. „Kaj en tia kazo, vidalvide al tia fia krimo, ĉe kiu temas pri pura rabado de parto de nia lando, mi estas des pli meksikano eĉ spite al ĉio. Spite al la obstineco kaj lanteco de *don* Hacinto, mi lernis lin respekti kaj estimi, dum miaj vizitoj en lia haciendo. Kaj mi rajtas sincere koncedi al vi, ke mi ekhavis profundan respekton al li, kiam li – spite al la suramasigitaj ormoneroj sur sia tablo – rifuzis la vendon finfine. Kaj kvankam mi perdis riĉan provizion, ankore mi ĝojis, ke li ne vendis tiun belan terpecon de la hejmlando al la usonanoj, ke tia bela terpeco, kiu naskis tiajn homojn, kiaj estis li kaj ĉiuj aliaj tie, al kiuj mi konatiĝis, ne ŝanĝiĝis en fetorantan kaj bruantan naf-tokampadejon. Kaj tio estas mia honesta opinio, *gobernador*.“

„Nu, en ordo“, diris la guberniestro, „ni ekagu. Skribu al la

kompanio, ke vi ankoraŭ ne ricevis la konfirmigon de la registriĝo, kio ja estas laŭ la vero. Vi povas senĝene aldoni, ke laŭ privataj sciigoj, kiujn vi ricevis, la registrado estis okazinta. Tiam skribu krome, ke ĉi tie ĉe la registaro intertempe leviĝis duboj. Diru sincere, ke montriĝis, ke *don* Hacinto ne povas skribi. Kaj diru fine, ke la registaro havas intereson ekscii, kie *don* Hacinto troviĝas por pridemandi lin pri kelkaj detaloj en la kontrakto.“

„Haltu!“ interrompis lin la advokato. „Tion mi ne skribos, ĉar en tiu kazo, se *don* Hacinto ankoraŭ vivas, oni nun ankoraŭ poste provos forigi lin, por liberigi sin de tia maloportuna atestanto.“

„Tio estas la vero. Tion mi ne pripensis“, diris la guberniestro. „Diru simple, ke *don* Hacinto ankoraŭ ne revenis hejmen, kaj, ke lia familio havas intereson ekscii, kie li troviĝas, ĉu tie oni povus ekscii ion pri li.“

Ĉapitro 14

01

En la haciendo Rozo Blanka ekde nun la inĝenieroj laboris kun plena forto.

La maizkampojn, sukerstaŭdojn, oranĝo- kaj citronarbojn oni fortranĉis por liberigi lokon por la arganoj. Per maĉetoj oni elhakis aŭtovojon kaj ebenigis ĝin por altransporti per pezaj kamionaroj la materialon, la vaporkaldronojn kaj maŝinojn. Ĉiuj familioj, kiuj tiel subite devis forlasi la kampojn kaj siajn kabanojn, ricevis po ducent kvindek pesojn de la inĝenieroj, por rapidigi ties formarŝon. La pago por la rezigno, kiu samtempe validis kiel rezignopago por la perdo de la maturiĝantaj rikoltaĵoj, estis pagata per arĝentaj unupesaj moneroj por ke la monsumo aspektu sufiĉe multe, kaj por ke per tiuj arĝentomontetoj estu malpliigita kaj kuracita la doloro pri la mortanta hejmlando. Daŭris nur kelkajn tagojn, ĝis kiam ankaŭ la familio de *don* Hacinto devis forlasi la haciendon.

La inĝenieroj estis bonkoraj. Ili vidis la vedolorojn de la homoj, kiuj estis forŝiritaj de siaj praradikoj. Kaj por esti komplezemaj al ili kaj por montri, ke ili ne havas la kulpon pri la disrompado de la hejmlando, ili veturigis kun la malplenaj aŭtoj la havaĵon de la familioj tien, kien la homoj volis migri.

La *compadres* kondukis siajn familiojn al malgrandaj lokoj, kiuj estis proksime al ilia perdita hejmlando, ĉar la viroj ĉiuj ricevis bone pagatan laboron en la nove aranĝita kampad-

ejo. Ili ricevis ĉiutage kvar pesojn aŭ kvar pesojn kaj duonon.

La mestizo Frigillo ricevis la komision por la varbado de tiuj homoj. Neniam antaŭe en sia vivo li havis tian facilan kaj agrablan komision. Li ne devis vojaĝi por serĉi homojn, ne devis pagi ties vojaĝmonon kaj tute ne devis peni pri io, ĉar ĉiuj homoj estis tuj ĉemane, ĉar ili ja ne sciis kien iri kaj, ĉar ili eĉ ĝojis tiel rapide trovi alian porvivon, post kiam la nunaj kaj estontecaj rikoltoj estis forprenitaj de ili.

La familio de *don* Hacinto eksetlis en Tukspam. Ili ricevis por la domo kaj la rikolto du mil pesojn kiel rezignopagon. La edzino ne volis akcepti la monon. Pro fiero. Ŝi ne volis havi monon de rabistoj kaj murdistoj enmane, kiel ŝi diris. Sed la filo estis pli prudenta. Li sciis, ke la patrino, kiu ja ne plu estis juna, kaj ankaŭ la pli junaj gefratoj, bone povos utiligi la monon. Kaj tial li akceptis la monon kaj donis ĝin al sia patrino, kiam ili aĉetis en Tukspam malgrandan *tienda*-n, do malgrandan butikon por io ajn, por ke la patrino havu okupon kaj sekuran enspezeton.

Li mem, la filo, laboris dum kelke da tempo kiel kolonestro en la nova naftokampadejo. La inĝenieroj, ĉiam atentante pri tio, ke oni mildigu dolorojn kaj kuracu malbonon kiam ajn tio eblas, post kelkaj semajnoj trejnis lin ŝofori, kaj Domingo veturigis la materialkamionojn de Tukspam al la kampadejo. Li ricevis nun dek pesojn ĉiutage. Ĉar li estis tre lerta kaj bonvolema, la inĝenieroj trejnis lin kiel drilisthel-panton, jen li perlaboris dek kvin pesojn ĉiutage. Pli poste li

avancis eĉ pli kaj fariĝis fine sperta drilisto, kiu kiel tia en-
spezis kvincent usonajn dolarojn ĉiumonate kaj ricevis
altajn premiojn por ĉiu naftproduktanta puto, kiun li drilis.

02

La rakontisto de tiu ĉi rakonto ne havas la intencon estigi
falsajn sentimentalecojn kaj emociige etosajn efikojn, por
ke la leganto povu paroli pri bela kaj kortuŝiga historio, kiu
temas pri la rompadado de delikata rozeto. Tial la rakontisto
sciigas laŭ la vero, ke ne nur la inĝenieroj, sed ankaŭ la di-
rektorio de *Condor Oil Company* tre helpis almenaŭ mate-
rie malpli dure sentigi al la iamaj loĝantoj de la haciendo la
perdon de sia hejmlando. Kaj krome laŭ la vero la rakont-
tisto devas diri ĉi tie, ke multaj el la viroj, se ne eble ĉiuj,
adaptiĝis post kelkaj semajnoj al la novaj rilatoj tiel bone,
ke ili baldaŭ apenaŭ estus pretaj ŝanĝi sian novan vivon
kontraŭ la antaŭan. Ili ĉiuj portis nun bonajn vestojn, ĉiuj
surhavis nun ŝuojn kaj botojn, ankaŭ la inoj, ĉiuj infanoj
frekventis la lernejon, kaj la inoj laboris nun malpli streĉige
ol antaŭe. Kaj ĉiuj homoj sen escepto, precipe la infanoj, vi-
vis ĉiun tagon pli kaj pli obeante modernajn higienajn prin-
cipojn.

Materie rigardate ĉiuj koncernatoj nun pli bone estis ekipi-
taj por la ĝenerala vivo ol antaŭe. Ili ne estis plu la loĝantoj
de eta loko de l' Tero, kie ili sciis nenion pli pri la mondo kaj
aliaj homoj ol iliaj okuloj vidis ĝis la horizonto. Ili fariĝis pli
kaj pli homoj, kiuj konscie vivas en granda mondo, en pli
granda hejmlando, en la respubliko Meksiko. Ili sentis la
grandon de l' mondo kaj la amplekson de homara kunlaboro

trans la tutan Teron. Iliaj malamikoj pli frue estis la najbaroj de la haciendo, kiu troviĝis tuj post la plej proksima najbaro. Sed tiu malamikeco foriĝis kun la kreskado en pli grandan mondon. Ili sentis tute delikate la unuan ĝermadon de tiu penso, ke ĉiuj homoj sur la Tero estas unueco, ke ili ĉiuj formas grandan frataron. Ili vidis en la filmoj, kiujn prezentis fervoraj lertaj negocaj entreprenistoj en la kampadejoj tion, kion aliaj homoj faras tre malproksime de ili, kiel ili agas, kiel ili pensas, kiel ili laboras, kiel ili amas, kiel ili traktas siajn infanojn, kiel ili trompas kaj mensogas sin reciproke. Tiel ili vidis, ke aliaj homoj ne estas tiom diversaj de ili mem. Kaj tio fortigis la fratecan ligan al aliaj homoj kaj aliaj popoloj. Ili aŭskultis radioaparatojn, kiujn alportis usonaj inĝenieroj kaj naftistoj en la kampadejojn. Ili aŭskultis muzikon kaj vortojn el aliaj landoj, ili aŭskultis la paroladojn de la prezidento de la respubliko Meksiko, aŭskultis la paroladojn de kuracistoj, instruistoj, instruistoj, artistoj, inspektistoj pri saneco, kiuj komisie de la meksika registaro devis plenumi la taskon porti konojn, sciojn kaj taŭgajn konsilojn en la plej forajn regionojn de l' respubliko Meksiko. Ili renkontis aliajn laboristojn, kiuj venis el aliaj ŝtatoj de Meksiko, kiuj vidis multon kaj travivis multon. Tiel aperis antaŭ la korpaj kaj spiritaj okuloj de tiuj homoj tute nova mondo, pri kies ekzisto ili sciis antaŭe neniam ion. Mondo, kiu iam ŝajnis al ili tiom fora kiel planedo en la universo. Kaj nun ili vidis tiun foran mondon, vivis en ĝi, vivis kun ĝi, komprenis ĝin pli kaj pli kaj sentis sin baldaŭ kiel membroj de tiu nova pli granda mondo, ne kiel indulgatoj, sed kiel rajtigataj kaj necesaj membroj de tiu nova mondo. Ĉar ili lernis – kiam ili nur iom aranĝiĝis kun la nuna ĉi-tiea granda mondo – ke oni bezonas ilin en tiu

granda mondo, ke ili estas necesaj, eĉ se ili alportas nur ferajn tubojn kaj helpas ĉe tio enmeti ilin en la driltruojn. Tiu laboro estis grava, ĉar, se neniu malŝarĝadus kaj altrenadus la tubojn, la aŭtomobiloj ne povus ricevi gazolinon kaj ili ne povus veturi. Tiel ili ankaŭ baldaŭ eksentis, pro bona pura naturinstinkto, ke ili estas same tiel gravaj en la mondo kiel la inĝenieroj kaj drilistoj. Ili perdis belan hejmlandon, karan hejmlandon, pri kiu ili iam supozis, ke ili ne povus transvivi ties perdon. Sed kiam ili lernis vidi kaj kiam ili komencis vekigi el sia obtuzeco, el siaj malgrandaj praaj kutimoj, ili ekkonis, ke ili anstataŭ la malgranda malvasta hejmlando gajnis pli grandan hejmlandon, kiu havas aliajn belecojn. Kaj dum la malnova malgranda hejmlando ĉiam ŝajne restis tio, kio ĝi estis, la nova pli granda hejmlando estis de alia speco. La nova hejmlando ne staris kviete ĉe la horizonto. Ĝi kreskis kaj kreskis, kreskis kun ĉiu tago de novaj ekkonoj al pli kaj pli granda hejmlando, kiu ŝajne ne havas limojn, kiu ampleksas ĉiujn homojn, ĉiujn landojn, ĉiujn pensitajn pensojn. Je animo kompreneble perdiĝis multo kun la pereco de la iama malgranda hejmlando. Multaj aĵoj kaj aferoj aspektis nun aĉaj. Multaj aĵoj kaj aferoj mankis al ili, kiuj faris ilin riĉaj laŭsente en sia natura kvieta ĝojo.

Pli frue, en sia malgranda hejmlando ili havis anime riĉajn sentojn, sed mankis al ili la talento esprimi tiujn sentojn ĝuste kaj klare kaj pli profundigi kaj pli vastigi la proprajn belajn sentojn en la interŝanĝo kun aliaj homoj.

Nun la sentoj anime estis ofte malpli riĉaj, sed ili lernis klarigi pli kaj pli bone tiujn sentojn al aliaj homoj per la vortoj

kaj el la diroj de siaj kunhomoj, kiuj siaflanke kapablis paroli pri siaj sentoj kaj spertoj. Ili gajnis tiel novajn trezorojn, per kiuj la perdo de la pli fruaj belaj sentoj estis sufiĉe rekompencata. Kompreneble ankaŭ ĉie tie, en la vivo kun aliaj homoj, kun krudaj, sensentaj, pensopigraj homoj, venis ofte fiaĵoj kaj malico en ilian vivon. Sed tiu, kiu sciis deskui tion, kiu disponis pri sufiĉe da fortikeco ne atenti la durajn kubitpuŝojn de kelkaj krudaj kunhomoj, tiun la fiaĵoj trafis mal-pli, kaj tiu partoprenis nur je tio, kio estas bela kaj bona.

Observante ĉion kiel tuto kaj rigardante sen antaŭjuĝo, ekskludante ĉiun naivan sentimentalecon, oni certe povas diri: la homoj perdis multon kaj gajnis multon pro la perdo. Kaj venis tago, monatojn poste aŭ jarojn poste, sed iam venis la tago, kiam ĉiuj povis diri plenrajte: Ni fariĝis pli riĉaj ol ni estis; ni fariĝis pli grandaj ol estis niaj patroj, ĉar ni nun estas civitanoj de la planedo Tero kaj kio estas eĉ pli, ni estas nun konsciaj civitanoj de la planedo Tero; ni estas konsciaj civitanoj de l' Tero, ĉar ni komprenas la Teron kaj la ceterajn homojn kaj pli kaj pli komprenas ilin. Kaj ĉar ni komprenas pli da homoj, tial nia amo fariĝis pli granda. Kion pli grand-an la homoj surtere povas gajni ol, ke ilia amo fariĝas pli granda!

Ĉapitro 15

01

Advokato Perez sendis sian skribon rekte al *Mr. Collins* por eviti, ke la enhavo fariĝu konata inter subrangaj personoj.

Mr. Collins tuj vokigis *Mr. Abneron*.

„Kion mi diris al vi, Abner?“ Li alparolis lin diable severe.
„Ĉu mi ne diris al vi, ke vi ne faru iun kaĉon. Mi ankaŭ diris al vi, ke mi ne transprenos la respondecon por stultaĵoj kaj, ke mi glate kaj senkompatate transdonos vin al la instancoj, se vi kulpas aferojn, kiujn mi ne povos kovri. Rilate al stultaĵoj mi ne konas pardonon. Mi lasos vin fali ĝis la manoj de l' ekzekutisto, kiel vi meritas tion, se vi ne povas plenumi taskon ĝuste.“

Mr. Abner paliĝis.

„Ĉu io malkaŝiĝis?“ li diris preskaŭ flustre kaj timeme.

„Jes, ĉio.“ *Mr. Collins* diris fride kaj senkompatate.

„Jen mi povas plu nur aĉeti revolveron“, diris *Mr. Abner* senhelpe.

„Se vi ankoraŭ havos tempon por tio, Abner. Vi havos apenaŭ dudek kvar horojn, ulo. Kaj aĉetu altkvalitan revolveron, kiu ne mistrafas en la ĝusta momento. La meksika konsulo havas la aferon sub kontrolo.“

Mr. Collins laboris, kiel nur vere granda geniulo scias labori.

Li havis siajn agentojn kaj detektivojn je dispono, dum la tuta tempo. Kaj estis kapablaj personoj.

02

Ankaŭ la meksika konsulo havis bonajn detektivojn. Meksikanoj, kiuj estas naskitaj en Usono kaj kiuj unuavice estis uzataj de la konsulo por observi tiujn el siaj samlandanoj, kiuj preparas en la limŝtatoj de Usono sekrete revoluciojn kontraŭ la hejmlando Meksiko kaj kontrabandas armilojn trans la limon al Meksiko. Ili ĉiuj nomis sin patriotoj. Kelkaj el ili estis honestaj homoj, kiuj serioze supozis, ke ili estas utilaj al sia patrolando, se ili per revolucio kaj ribeloj kaŭzas maloportunaĵojn al la meksika registaro.

Tiuj homoj estis la porfiristoj, la adeptoj de la renversita sistemo de diktatoro Porfirio Diaz. Tiuj viroj supozis esti honestaj viroj. Ili opiniis, ke oni povas servi al Meksiko nur per tio, se denove ekregos la malnova konservativa sistemo de Porfirio Diaz en Meksiko. Ili opiniis, ke Meksiko povas prosperi nur tiukaze, se la usonanoj, la angloj, la germanoj, ja ĉiuj fremduloj investas sian kapitalon por eligi la naturtrezorojn el Meksiko. Tiu sistemo mastrumadis pli ol tridek jarojn en Meksiko, kun la sukceso, ke en la florotempo de tiu sistemo en la jaro 1910 naŭdek kvin procentoj el la meksikanoj ne havis ŝuojn je la piedoj kaj vestis sin nur per ĉifonoj, kun la sukceso, ke la tuta popolo, escepte de etmembra reganta klaso, estis tiom sklavigita, kiom malofte

popolo estis sklavigita; sistemo kiu tiom malmulte edukis la popolon, ke dum la eksplodo de la revolucio okdek procentoj de la popolo povis nek legi nek skribi.

Krome tie estis la honestaj meksikaj patriotoj, kiuj pro tio volis sekrete prepari ribelojn, ĉar ne plaĉis al ili kelkaj personoj en la oficialaj oficejoj de la respubliko Meksiko, ĉu pro tio, ke ili volonte mem estus akirintaj tiujn postenojn, ĉu pro tio, ĉar la personoj, kiuj instalas sin en la oficejoj, ne ebligis al ili enspezi monon.

Krome estis tie tiuj je duono honestaj meksikaj patriotoj, kiuj estis uzataj de la usonaj kaj anglaj kapitalistoj kiel iloj, sen scii tion.

Kaj fine krome tie estis la grandiozaj patriotoj, kiuj lasis pagi sin tute senkaŝe de usonaj kompanioj kaj magnatoj por instigi ribelojn en Meksiko, kiuj estis tiel bonvenaj al la usonaj kompanioj kaj bankieroj, ĉar ili pro tio sukcese povis entrepreni financajn spekuladojn.

Ĉiujn ĉi patriotojn la meksika registaro devis observigi per specialaj agentoj en Usono por protekti siajn civitanojn kaj sian landon kontraŭ damaĝo, en tiu grado, laŭ kiu permesis tion la fortoj de la meksika registaro.

Okazaĵo tia, kia la skandala krima rabo de Rozo Blanka povis efektive konduki al ribelo en Meksiko aŭ al armita enmarŝo de usonaj trupoj en la terenon de Meksiko, se la meksika registaro ne agus tre memgardeme. Diplomataj de-

mandoj pri informoj kaj diskutoj pri la laŭleĝeco aŭ kontraŭleĝeco de la vendokontraktoj povis konduki al embarasigaj implikiĝoj, se oni perdis siaflanke la paciencon, ĉar la rilatoj inter la du potencoj ekde la revolucio estis sufiĉe streĉitaj, tiel, ke necesus nur fajrero por ekflamigi la fajron.

03

Iutage venis meksikano al la meksika konsulo en San Francisko por tie registrigi la naskon de filo, por ke la filo estu plu meksika civitano.

La konsulo enpaŝis la oficejon ĝuste en tiu momento, kiam oficisto surskribis la personajn indikojn de tiu viro. Li demandis pri la naskiĝloko de la viro kaj la viro respondis laŭte: „Tukspam, *Estado Veracruz*.“

Tial la konsulo haltis kaj alparolis la viron: „Vi estas el Tukspam, sinjoro, ĉu?“

„Si, Señor, a sus ordenes.“

„Ĉu vi konas tie en la proksimeco la haciendon Rozo Blanka?“

„Mi konas ĝin, sinjoro.“

„Ĉu vi konas sinjoron Hacinto Yanyez?“

„Mi konas lin, li estas la posedanto, la estro de Rozo Blanka.“

„Jes, tiun mi celas“, diris la konsulo.

„*Don* Hacinto estas nun ĉi tie, en San Francisko, sinjoro. Aŭ li almenaŭ estis ĉi tie antaŭ kelke da tempo.“

„Ĉu vi interparolis kun li?“

„Jes, ni estis kune kelkajn fojojn kaj manĝis dufoje kune en la restoracio de sinjoro Palido“, diris la viro.

„Ĉu *don* Hacinto diris ion al vi pri tio, ke li volas vendi Rozon Blankan?“ demandis la konsulo.

„Li diris al mi, ke li alvenis al San Francisko kun usonano, kun certa *Mr.* Abner. Tiu usonano invitis lin veni ĉi tien por donaci al li kelkajn breditajn azenojn kaj ĉevalinojn, kiel kontraŭdonacon por ses ĉevaloj, kiujn *don* Hacinto donacis al li. *Mr.* Abner volis persvadi lin, ke li vendu Rozon Blankan. Li fine ofertis al li kvincent mil dolarojn por la haciendo. Tion ĝi tute ne validas, tiu Rozo Blanka, sinjoro.“

„Nu, en ordo“, interrompis lin la konsulo, „parolu plu pri tio, kion vi scias.“

La konsulo intertempe pere de la guberniestro en Jalapa jam informiĝis pri ĉiuj detaloj, tiel, ke li bone sciis demandi pri la kialo kaj la kielo de la afero, kiu nun prezentis sin tiel favore al li.

„*Don* Hacinto diris al mi“, daŭrigis la viro, „ke li neniam vendus Rozon Blankan, eĉ ne, se oni ofertus du milionojn da dolaroj por ĝi. Mi diris, ke li devas scii, kion li faras. Kaj

ke mi vendus la haciendon, se mi estus en lia situacio. Sed li ne volis aŭdi ion pri tio, kaj li diris, ke li neniam pensas vendi Rozon Blankan, ke li ne povas fari tion pro la multaj familioj, kiuj vivas en la haciendo, kaj ke li ne volas, ke veturu aŭtomobiloj trans la tombojn de liaj gepatroj.“

„Ĉu vi jam foje vidis *don* Hacinton ebria ĉi tie?“

„Iomete. Tio aspektis tute nedece por mi, ĉar *don* Hacinto trinkas malmulte da alkoholaĵoj. Li diris, ke *Mr.* Abner ĉiam denove instigis lin trinki alkoholaĵojn, kaj ke li ne volis rifuzi trinki ilin, ĉar li ne volis esti malĝentila.“

„Ĉu li do diris ion al vi, ke li estis sur la ranĉo de *Mr.* Abner por rigardi la bredobestojn?“

„Li diris al mi, ke *Mr.* Abner neniam havis la tempon por veturi al la ranĉo. Kaj li diris aldone, ke li komencas supozi, ke *Mr.* Abner tute ne havas ranĉon kaj tute ne bredobestojn.“

La konsulo diris pri tio: „Ĉu *don* Hacinto loĝis ĉe vi aŭ en hotelo?“

„Li diris al mi, ke li loĝas kun *Mr.* Abner en ties domo. Tio devas esti ie en la *Brenton Street*.“

„Ĉu *don* Hacinto diris al vi, ke li ricevis multe da mono?“

„La malon, sinjoro konsulo. *Don* Hacinto diris al mi, kiam mi vidis lin lastan fojon...“

„Haltu, kiam vi vidis lin je la lasta fojo?“

„Merkrede antaŭ, antaŭ – kvar, kvin, sep, merkrede antaŭ dek unu semajnoj.“

„Vi scias la tagon precize, ĉu?“

„Jes, sinjoro, ĉar mi tiutage aĉetis ĉekon ĉe la banko, kiun mi devis sendi al Meksiko por sarapeoj, kiujn mi volis importi. Antaŭe mi neniam marĉandis ĉi tie sarapeojn. Sed mi pensis, ke tio eble povus esti bona kromnegoco.“

„Kaj je la tago...“ la konsulo hezitis.

„Jes, estis ĝuste je tiu tago, ĉar mi renkontis *don* Hacinton antaŭ la banko kaj ni iris kune en ĝin. Kaj li observadis, kiel oni faras tion, se oni aĉetas ĉekon. Multe da mono li ne havis, ĉar li diris al mi, ke povas esti, ke li devos pruntepreni monon de mi por la reveturo, ĉar *Mr.* Abner tute ne parolis pri la reveturo, kiun li ja promesis al li.“

„Pli malfrue vi do ne plu vidis *don* Hacinton, ĉu?“

„Ne. Kaj mi supozis, ke li tiam estis forvojaĝinta. Sed mi ja tre miris, ke li ne venis al mi por adiaŭ sin. Ni estis ja bonaj amikoj, ankaŭ en pasintaj tempoj. Li konas mian edzinon kaj konas ĉiujn miajn parencojn, kiuj ankoraŭ vivas proksime de Tukspam.“

„Tio estas bona. Lasu vian adreson ĉi tie. Mi eble ankoraŭ bezonos vin. Mi ankaŭ tuj volas diri pro kio. *Don* Hacinto ne revenis al Meksiko. Li nenie trapasis la limon, kaj, se

estas tute certe, ke vi vidis lin je tiu merkredo antaŭ dek unu semajnoj lastan fojon, jen li subskribis kvin tagojn pli poste la vendokontrakton por la haciendo Rozo Blanka.“

„Tion mi ne povas imagi. Li ne volis vendi ĝin. Mi ankaŭ sen tio ne povas imagi tion. Hacinto ne povis skribi, eĉ ne sian propran nomon.“

„Tio estas prava. Ĉu li diris al vi, ke li eble lernis skribi sian nomon en la vojaĝo kun *Mr.* Abner aŭ en ties domo? Eble *Mr.* Abner instruis ĝin al li.“

„Tion mi ne povas imagi, sinjoro konsulo. Io tia estus tiom grava en lia vivo, ke li estus parolinta pri tio.“

„Tion ankaŭ mi pensas“, diris la konsulo.

„Hacinto krome ne estas la viro, kiu tiel rapide povus lerni skribi dum tiom mallonga tempo. Literon eble jes, aŭ du aŭ tri. Sed ne la kompletan nomon. Ne Hacinto, sinjoro, mia.“

„En ordo. Mi informigos vin, se mi bezonos vin ankoraŭfoje. Knabon vi havas, ĉu? Bonan meksikan civitanon, do!“

„Kaj fortikan, sinjoro.“

„Kiel li nomiĝu, la *muchacho*?“

„Emilio, sinjoro konsulo, *a sus ordenes*. Adiaŭ do.“

La konsulo iris en sian oficejon kaj telefonis tuj al unu el siaj agentoj. Posttagmeze li diktis la raporton al Jalapa.

Mr. Collins rigardis sinjoron *Abner*, kiu ŝajne ne povis venki sian timon, kaj li diris: „Ĉu vi scias, ke tiu viro *Yanyez* ne povis skribi? Eĉ ne sian nomon?“

Mr. Abner sidiĝis rapide, por ke li ne falu.

„Damne! Tion mi pripensis neniam“, li diris ŝvitante.

„Tio ja estas, kion mi celis“, diris *Mr. Collins*. „Vi ne pensis pri tio. Ja kiu komisiis vin falsigi la nomon?“

Mr. Abner ricevis puŝon de interne. Lia vizaĝo, kiu disiris kiel pasto, refirmiĝis kaj li diris:

„Mi ja instruis skribi la viron dumvojaĝe kaj en mia hejmo.“

„Tre prudente, *Abner*. Sed tio helpas al vi neniel. Vi ne atentis, ke li renkontis ĉi tie samlandanon. Li multe interparolis kun li. La samlandano elbabilis diversajn aferojn, ĉe la konsulo, ĉio ĉi jam estas en la aktuoj. Advokato *Perez* tion havas jam ĉi tie en la letero. Tiu viro *Yanyez* ĉi tie diris al sia samlandano, ke li ne povas skribi.“

Tio ne estis ĝusta, kion *Mr. Collins* diris tiukaze. La samlandano laŭ la raporto de sinjoro *Perez* diris nur, ke sinjoro *Yanyez* ne rakontis ion pri tio, ke li lernis skribi intertempe.

„Nur tio pri la nomo ja ne tre gravas“, diris *Mr. Collins*. Li preparis pli gravan. Ĉar tio, ke sinjoro *Yanyez* eksplicite ne parolis pri tio, ke li ne lernis skribi intertempe, estis tre

bona. Tio signifis la savadon de la subskribo kaj per tio la savadon de la kontrakto.

„Tio pri la nomo ne estas tre grava. Ni tuj certigos kun notario en via ĉeesto per via jurdeklaro, ke sinjoro Yanyez lernis skribi dum la vojaĝo, por ke li povu trapasi la limon.“

„Jes, tion mi konfirmos“, diris *Mr. Abner*, kiu supozis, ke la maŝo komencas malligiĝi.

„Ne temas nur pri la nomo“, ripetis *Mr. Collins*. „Pli terure estas, ke la *janitor*, la pordisto de la domo, kiun vi luis, vidis kiel vi forveturis kun Yanyez en aŭtomobilo. Ke vi revenis, sed ne Yanyez, je la sekva tago de la veturo, ke agentoj de la meksika konsulo, kiuj estas nekonataj eĉ al ni, en via domo kaj en la garaĝo ĉion kontrolis kaj trovis tie sangon kaj kelkajn sangomakulitajn nigrajn indiĝenajn harojn en via aŭtomobilo. Oni fotis tion. La haroj estas en la meksika konsulejo, tion mi scias de niaj agentoj. Do, kaj nun vi aŭdos eĉ pli, Abner, ŝtipkapula batisto.“

Mr. Abner sidis kaŭriĝinte en sia seĝo kaj ŝajne ne plu aŭskultis, kion diris *Mr. Collins*.

Mr. Collins trankvile daŭrigis tion, kion li volis diri, per tre frida voĉo: „Ni havas la kvitancojn, ke Yanyez ricevis de ni kvarcent mil dolarojn en la formo de ok ĉekoj. Tiuj ĉekoj en banko estas elaĉetitaj. Ankaŭ tion scias la meksika konsulejo. La viro Yanyez laste estis vidita kun vi. Li loĝis en via domo. La monon li ne sendis hejmen. Kion vi do pensas, sinjoro Abner, kiu devas havi la monon? Ĉu vi ne opinias,

ke laŭ la opinio de la prokuroro tiu devas havi la monon, kiu kun Yanyez forveturis en aŭtomobilo kaj revenis sola, kaj en kies aŭtomobilo estis trovitaj sango kaj sangomakulitaj indiĝenaj haroj, kaj en kies domo Yanyez vivis, en la domo, kiun oni rapide luis mallonge antaŭ la alveno de Yanyez? Ĉu vi ne opinias, Abner, ke oni unue pensos pri la viro, kiu forlogis sinjoron Yanyez el Meksiko por havi lin ĉi tie en sia domo, do pri tiu viro, kiu plej bone scias, kiom da mono Yanyez havas kaj kie li konservas ĝin?”

Mr. Abner diris nenion kaj ne moviĝis. Li estis griza kaj kunŝrumpita. Lia hararo estis hirta kaj malseka.

Mr. Collins premis butonon.

Envenis la notario, la unua vicprezidanto, sekretario kaj la unua advokato de la kompanio.

La notario skribis la afidaviton, en kiu *Mr. Abner* ĵuris, ke li estis instruinta al sinjoro Hacinto Yanyez dum la vojaĝo la skribadon de lia nomo, por ke Yanyez povu trapasi la limon, ke krome li ĉeestis, kiam Yanyez subskribis la vendokontrakton, la kopiojn kaj la kvitancojn por la ĉekoj.

Post kiam la sinjoroj retiriĝis, kiam *Mr. Collins* kaj *Mr. Abner* estis solaj, diris *Mr. Collins* trankvile: „Vi estas maldungita de nia kompanio. Jen la oficiala atesto. Estas skribite en ĝi, ke vi foriras libervole por transpreni postenon en Ĉinio.“

„Dankon“, diris *Mr. Abner* koncize, kiam li transprenis la ateston, kiu troviĝis en koverto.

„Ĉu vi ankoraŭ bezonas pli da mono, *Abner*, aŭ ĉu sufiĉas al vi tio, kion vi jam enspezis pro la afero?“ demandis *Mr. Collins*. Intence aŭ sen intenco li metis ironian tonon en sian demandon.

„Mi ankoraŭ povus bezoni kvindek mil dolarojn“, diris *Mr. Abner*, kiu ŝajne estis retrovinta sian oste sekan trankvilon pro la oficiala agado de la notario.

„Vi estas senhonta kiel – mi ne scias al kiu mi komparu vin“, diris *Mr. Collins*.

Kaj impertinente respondis *Mr. Abner*: „Diru trankvile, ke tiel avide kiel la prezidanto de naftokompanio.“

„Tio vere ne necesis, ke vi diru tion, *Abner*“, diris *Mr. Collins*. „Tio vere ne necesis, ĉar ĝi estas tro banala. Sed tio pruvas al mi nur denove, ke mankas menso al vi. Se vi havus nur spuron de menso, vi ne estus kapabla fari tian vicon da stultaĵoj. Oni ja certe povas fari vicon da stultaĵoj, sed tuj tri dekojn da ili, ja kvindek stultaĵojn, por tio necesas tro da

idioteco. Sed ja ne estas mia tasko eduki vin. Sed konsilon mi tamen volas doni al vi. Mi ne scias, kion vi intencas entrepreni, ĉu uzi la revolveron ĉu rapide forvojaĝi, sed kion mi konsilas al vi, tio estas la sekva: Kion ajn vi intencas fari, faru tion interne de dudek kvar horoj; ĉar en tiu kazo, se Huerta ne ekbatos baldaŭ en Meksiko, jen vi ne plu trovos elirvojon. Tiam vi eĉ ne plu havos la tempon ŝarĝi la revolveron.“

06

Mr. Abner bonŝancis. Huerta ekatakis, kiel atendis tion la naftokompanioj. Ĉu ili ankaŭ ordonis ataki je tiu tempo, oni ne ekscios tre baldaŭ.

La meksika registaro ne plu havis tempon zorgi pri tia malgranda afero, kia Rozo Blanka; ĉar la granda patrio de tiuj, kiuj savis la landon post longa kaj tre streĉa revolucio por la meksika popolo, ekestis en la danĝero, reperdi la landon al tiuj, kiuj priploris la pereon de malnovaj putriĝintaj rilatoj kaj kiuj malamamis ĉion, kio ne surgluis la falsigitan obrilon de la porfirismo.

Huerta sukcesis konkeri kaj defendi Verakrucon helpe de generaloj, kiuj ne povis akiri en la nova tempo tiel senpene tiujn grandajn enspezojn, kiujn ili havis dum la malnova reĝimo. La guberniestro en Jalapa devis forlasi sian oficon. Kiel kolonelo li transprenis batalionon por batali kun la registaro kontraŭ Huerta. Samlandanoj kontraŭ samlandanoj. Patroj kontraŭ filoj. Fratoj kontraŭ fratoj. La Huerta-trupoj transprenis ankaŭ la potencon en Jukataniao.

Ili pafmortigis la laboristoguberniestron de la ŝtato. Kaj por esti tute certaj, ankaŭ la filon. Ĉie, kien Huerta venis, komenciĝis pafmortigado kaj pendumigado de laboristaj gvidantoj kaj de sindikatistoj.

Naftocisternaj ŝipoj de la usonaj kompanioj enportis en la profundoj de siaj vakigitaj cisternoj la armilojn en Meksikon por pli kaj pli profunde kirligi la landon.

Sed Tampiko, kiun Huerta same tiel facile povis konkeri, restis neokupita; ĉar de tie estis transŝarĝita la riĉo de la lando, la nafto, pri kiu temis la fratomilito. Tiu haveno devis resti malfermita por montri, kie la komisiantoj loĝas kaj kiuj ili estas.

Ĉapitro 16

01

Rozo Blanka fariĝis nun la *Condor*-parceloj de 119 ĝis 176. Ĉi tie oni laboris. Ĉi tie oni produktis. Ĉi tie oni enspezis miliardojn da dolaroj, dum la meksika popolo ŝajne ŝtipkapuliĝis kaj reciproke disbatis kapojn kaj disŝiris reciproke korpojn, por ke tie en tuta kvieto kaj sen la maloportuna inspektado de la registaro povu esti fortransportata la riĉa nigra tremanta sango de la meksika tero, la nafto.

La meksikanoj tute ne zorgis pri tio, kion la grandaj kompanioj en tiu tempo de la fratobatalo rajtis fari kaj, ke ili faris, kion ajn ili volis. Oni ne atentis koncesiojn, rompis kontraktojn, justeco kaj maljusteco intermiksiĝis. Tion, kion oni ne ricevis libervole, oni eldevigis per murdo, per rabo, per deportadoj. La meksikanoj refoje estis komplezemaj al la kompanioj, ili faris tion, kion ili celis. La meksikanoj interbatalis kun siaj fratoj, dum la fremdaj magnatoj trankvile detiris ridante kaj mokante la lastajn ĉemizoĉifonojn de ties korpoj. Ilia lando, kaj la bonfarto de ilia popolo ne estis gravaj por la meksikanoj. Multe pli grava por ili estis, ke ne sinjoro Ikso estis guberniestro kaj ne sinjoro Ipsilono prezidento kaj ne sinjoro Z ĉefurbestro. Kiu fariĝu guberniestro aŭ prezidento aŭ ĉefurbestro, tio tamen estis indiferenta al ili. Se nur ne estis tiu, kiu estis tiu ĝuste momente. Ili ankoraŭ ne tiom maturiĝis por ekkoni, ke ili estis per la disŝirado de sia propra popolo nur la iloj de magnatoj. Ili supozis esti grandaj patriotoj, supozis, ke ili liberigas sian landon kaj estis tamen nur la sklavo de fremdaj kapitalistoj. Ĉar,

tiukaze, se venis al la fino, pagis la elspezojn ne la fremdaj kapitalistoj, sed denove la meksika popolo.

02

Tiel povis okazi, ke oni forgesis Rozon Blankan, kaj ke la parceloj de 119 ĝis 176 de naftkompanio Kondor monde famiĝis.

La haciendon Rozo Blanka oni priŝmiris, kovris per nafto, plenigis per koto kaj fumo. Oni plenigis ĝin per anhelado, per ĝemado, tondrado, pumpumado kaj faŭkado de la maŝinoj, de la pumpiloj, de la pezaj kamionoj. Per sia enua laciga ritmo la driloj kun metale raslanta klakado moviĝadis supren kaj malsupren, tage kaj nokte kaj nokte kaj tage. Drilistojn mortbatis tuboj flankensvingiĝantaj, drilisthelpistoj estis frakasitaj de falantaj leviloj, aliajn helpistojn ek-kaptis pezaj ŝtalkingoj kaj plektis ilin pecon post peco sur la kablradon. Sed la driloj kun la raslanta klakado leviĝis supren kaj malsupren, supren kaj malsupren, tage kaj nokte, nokte kaj tage.

Tiujn, kiujn kaptis la „karnomueliloj“, oni ne plu konsideris kaj tuj forgesis. Tuj ĉeestis alia, kiu priservis la drilistan dion. Ĉar oni pagis tridek dolarojn ĉiutage por la drilisto, kiu kondukis la drilon. Kaj por tridek dolaroj ĉiutage oni devas riski ion.

Oni laboris kun furiozeco tia, kia ĝis tiam estis neimagebla. La bona tempo, kiam la meksikanoj reciproke sabromortigas kaj pafmortigas, estas eluzenda. Neniu dum tiu tempo

atentis la laŭleĝan validecon de la koncesioj kaj kontraktoj. Tial eliĝu ĉiu nafto, kiu iel ajn eligeblas! Ĉar tiukaze, se la meksikanoj denove konkordiĝos, la agrabla tempo de la neleĝeco estos pasinta; tiam eĉ la kontraktoj de Rozo Blanka povus esti kontrolata.

Tial, ek! Elterigu la nafton!

Kaj la *compadres*, ĉiuj, portis la tubojn, kaj ili aspektis tiel, kiel sklavo kurantaj kun ĉenoj. Ĉio, ja vere ĉio aspektis tiel, kiel Hacinto iam vidis tion en sia vizio.

03

Tiam fine la unua puto de Rozo Blanka ekproduktis. Ĉiutage cent dudek mil hektolitrojn. Oni telegrafis tion en la tutan mondon. La tuta mondo aŭskultis tion. Nur ne la meksikanoj. Ili batalis pri tio, kiu ne estu prezidento. Ili ne havis tempon legi telegramojn kaj observi, kion oni faras kun ilia tero.

Kvar tagojn poste la dua puto produktis, naŭdek mil hektolitrojn ĉiutage. Kaj ĉiu hektolitro, ĉiu barelo da nafto fariĝis belaj verdaj usonaj dolaroj en la poŝoj de la akciuloj de *Condor Oil Company*.

En la sama semajno, jen tria puto produktis centdek mil hektolitrojn dum ĉiu tago. Kaj tiel tio okazis nun ĉiutage. Cent mil bareloj da nafto, sesdek mil, cent dudek mil, kvardek mil da ili.

Mr. Collins sidis en sia oficejo kaj legis la telegramojn pri la ekproduktantaj putoj. La putoj ŝajne vetkonkuris pri tio, kiu el ili povas produkti la plej multajn naftobarelojn.

„La jaĥto de la reĝo de Anglio por Betty, ĉu?“ diris *Mr. Collins*. „Ne por mi. Ne por Betty. Kompare al la jaĥto, kiun Betty nun ricevos, la jaĥto de la reĝo de Britlando aspektu kiel ne plu uzata fiŝistoboato.“

Li prenis la telefonon kaj interparolis kun Betty. L alparolis ŝin per: „*My empress*, imperiestrino mia“. Princino ne plu sufiĉis al li. Tial li levis ŝin en la rangon de imperiestrino. Mankis al li plu nur la katedralo, en kiu li pensis kroni sin, je sia flanko. Sed jen li memoris, ke li promesis preĝejon al la baptistoj. Kaj estas domaĝe, ke oni ne povas kroni sin kiel imperiestron en Usono. Ne pro li mem, sed certe pro Betty, oni akceptus lin imperiestro.

Kiam li demetis la telefonon, lia unua sekretariino, Ida, enportis gazeton.

Ŝi tenis la gazeton ekscitite en mano kaj diris: „*News, Mr. Collins*, gravaj novaĵoj.“

Li tuj legis la grase presitajn literojn de la kaplinio:

American Killed in Singapore Gambling House Accused of Having Cheated While Gambling

Mr. Collins rigardis al Ida. Kial interesu lin usonano, kiu

estas pafmortigita en Singaporo en hazardludejo de siaj kunludantoj pro trompludado?! Tio okazas ankaŭ en Ĉikago kaj en Nov-Jorko kaj San Francisko. Se li okupiĝu pri tiaj aferoj, jen li devus legi gazetojn dudek horojn ĉiutage. Li ne komprenis la sekretariinon Ida. De kiam ŝi interesiĝas pri la sensacioj de reporterroj?

Sed kiam Ida diris: „Ja legu la tekston, *Mr. Collins*“, li reprenis la gazeton kaj supraĵe legis la enhavon. Aha, *well*: Laŭ la ŝippakaĵa karto trovita en poŝo de la pafmortigito, li estas usonano, certa *Mr. Abner* el San Francisko.

„Domaĝas pri tiu viro!“ diris *Mr. Collins* al Ida kun bedaŭranta tono. Fakte domaĝe pri li. Por nafto li ja ne uzeblis, li faris stultaĵojn, sed li estus tute bonega prezidanto de ŝtalkorporacio. La nervojn por tio li estus havinta, mankis al li nur la trankvilo kaj iom pli da unuanimeco pri la karaktero. Tion pruvas lia trompludado.“

Sed tiam li jam forgesis lin. Kaj por eterne. Ĉar li demandis tuj: „Ĉu novaj *cables*, telegramoj de Meksiko, parcelo nr-o 119 kaj la sekvaj?“

„Ok da“, diris Ida koncize kaj donis la malfermitajn telegramojn al li.

„Kiom da mortaj?“ li demandis, dum li rapide trafolumis la telegramojn.

„Neniu“, diris la sekretariino.

Per tiu ĉi mallonga respondo la sekretariino malkaŝis, ke ŝi ne plu estis nur kutima sekretariino. Intertempe ŝi fariĝis pli. Ŝi fariĝis nafto. Ŝi pensis nur en nafto kaj komprenis la naftolingvon tute perfekte.

En la kampadejo *Lote* nr-o 119 – nr-o 176 la hastigita laboro fariĝis pli kaj pli furioza. La premioj por gvidanta drilisto, kiu trovis produktantan puton, estis eĉ pli altigitaj por sproni la laboristojn al ĉiam pli furioza laboro. La drilisto donis de sia premio partojn al ĉiuj, kiuj laboris je lia puto. Li lasis vivi, sed nur tiujn, kiuj furiozis kun li. Montru al proleto dudekdolaran bileton kaj li tuj fariĝos kapitalisto. Ĉu vi ne akceptas tion? Provu. Premioj nun efikas pli bone ol pli frue skurĝobatoj.

Se oni ĉe kvar aŭ kvin putoj dum la sama tago ekboris, jen ricevis la drilisto, kiu unue trovis inter siaj putoj ekproduktantan, krom sia kutima premio ankoraŭ trimildolaran premion. Ankaŭ la kompanio lasis vivi. Vivi kaj lasi vivi. Sed ĉe tia freneza furiozado pasis nun ne plu tago sen tio, ke peono aŭ du aŭ tri aŭ eĉ drilista helpanto aŭ aldona drilisto restis sur la batalkampo de l' nafto, se oni ne kunkalkulas la multnombrajn vunditojn kaj kripligitojn. Kaj se denove viro estis frakasita aŭ alia volviĝis en baraktiĝantan maŝon de ŝtalkinglo kaj lia tuta korpo rompiĝis, kvazaŭ li estus enfermita de giganta serpento, jen kvazaŭ hajlis diablaj sakroj pro la interrompo, kiu povus fuŝi la premion. Ĉar oni unue devos elŝeligi la mortigiton, por ke oni povu labori plu.

Pro tio, kiam *Mr. Collins* demandis: „Kiom da mortaj?“ *Ida*, lia inteligenta sekretariino, eĉ ne dum sekundo pensis pri tio, ke *Mr. Collins* demandis pro la nombro de la mortaj viroj, kiujn kostis denove tiuj ok putoj.

Ŝi tuj komprenis, ke li nur deziris ekscii, kiom da mortaj, do kiom da putoj ne produktas inter la ok novaj putoj, tielnomataj „*dry holes*“ – sekaj truoj. Ŝi konis la naftolingvon.

La mortajn virojn oni ne menciis en la telegramoj, ĉar ĉiu telegramvorto kostis tridek ok centavojn. La mortaj viroj reaperis en la monata raporto. Ĉe la monata raporto oni povis meti kelkajn listojn en unu koverton, kiu kostis nur dek centavojn.

Ili ja pli bone povis memgardi, tiuj uloj. Naftokampadejo ja ne estas infanĝardeno. Por mortintoj kaj homoj, kiuj ne kapblas pli bone protekti sin en tiu ĉi mondo, ne estas loko.

Kial afliktu nin la homoj? Grava estas nur la nafto.

FINO

GLOSARO

adobe-domo = kabaneca dometo farita el argilaj brikoj

always ready = ĉiam preta por uzado

As sure as death = Certas kiel la morto

A sus ordenes = Je via dispono.

Barranca del Cobre = en Meksiko ĝi estas nomata Kupra Ravino aŭ *Copper Canyon*, jen montara formacio de la okcidenta *Sierra Madre*

Brenton Street = *Brenton-strato*

caballo = ĉevalo

caballero = sinjoro, ĝentlemano

caballero(s) = sinjoro(j)

caballito = ĉevaleta

cabron = virkapro, fikemulo

cantinas = estas en Meksiko kantinoj, bierejoj, restoracietoj, stacidomaj restoracioj ktp.

caramba = fulmotondro

castaneda = azilhejmo por frenezuloj

chunke = ŝtipkapulo, malsaĝulo

claro = klara, klare

cochino = fi porko

cocinera = ĉefino de kuirejo

comadre = baptopatrino

Como estas? = Kiel vi fartas?

compadre = baptopatro, kunpatro

cookies = keksoj

copita = glaseto

de veras = serioze

dilo = masiva plankobreto

diputado = parlamentano, deputito

el estúpido = stultulo, ŝtipkapulo

el jacal = la remizo

el padrino = la patrono

Episcopal Church = usona protestanta eklezio, kiu ankaŭ en aliaj landoj ekzistas, nun ne plu tiom grava, ĉar nur unu procento de la usonanoj estas membroj de tiu eklezio. Tamen kvarono de la usonaj prezidentoj estis membroj de tiu eklezio.

frijoles = fazeoloj, faboj

gracias = dankon

habanero = mezkalo, alkoholaĵo simila al tekilo, skotviskio kun kapsiko kaj pliaj ingrediencoj

benequen = speco de agavo, kies fibroj estas uzataj por la produktado de ŝnuregoj kaj lazoj

bidalgo = 10 pesoj

hired persons = luprenitaj personoj

Isthmus = Istmo en Meksiko

lastimado = doloro; kuntekste: *dolorigita*

licenciado = advokato

lote = parto de terposedaĵo, parcelo

Lucky = feliĉulino

macho = virviro

Madam = sinjorino

madrina = patronino

mamacita = rendevupanjo

masa = la tortiljopasto

mayordomo = mastro por domo kaj korto

metate = frotmuelilo

money = mono

muchacho = knabo, junulo

mulo = estas miksaĵo el vira azeno kaj ina ĉevalo

muy buen dinero = multe da mono

out = ne plu atingebla

padre = patro

padrecito mio = paĉjo mia

plaza = foirplaco

party = ĉirkaŭ, preskaŭ (regiona slango)

pretty = linda, beleta

Que paso? = Pri kio temas?

rebozo = meksika ŝultrotuko

sabado = sabato

Santa Purrrissima = Sankta Nemarkulita (Sankta Virgulino)

sala = ĉambro, gastĉambro, enirhalo ks.

San Juan Baŭtista = Johano la Baptisto

sarapeo (ne en NPIV) = vesto el la vestoj, kiujn oni portas en Meksiko, kvarangula bunta teksita kovrilo el lano, origine simple metita ĉirkaŭ la korpon, pli poste kun enranĉo por la kapo, simila al ponĉo.

„*Si, Señor, a sus ordenes.* = Jes, sinjoro, je via dispono (servo).

tan morena = la knabino

Teapot Dome Scandal = temas pri subaĉetoj pro naftokampadejoj sur terposedo de la usona ŝtato Vajomingo en la jaro 1921.

That's all = Jen, ĉio! Tio estas ĉio.

tilma = tilmo estas kruda kotona mantelo uzata de indiĝenaj meksikaj kampuloj, nodita sur unu ŝultro.

tortillas = tortiljoj, rostitaj maizoflanoj el muelitaj kaj kaĉigitaj maizaj grajnoj, maizaj kukoj, maizaj panetoj

Tukspam (Tuxpam), Estado Veracruz = Tukspam, la federacia ŝtato Verakruco.

United States of America = Usono

„*What's the bloomin' idea, you little shrimp?* = Kion vi fakte imagas, malkuraĝa ŝrumpita nano!

White House = Blanka Domo en Usono, registarejo

Wobblies = membroj de sindikato en Usono